

SCIENCESOCIETY.LNU.EDU.UA

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ І СТУДЕНТСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

«НАУКА В УКРАЇНІ: ДОСВІД ТА ІННОВАЦІЇ»

ЛЬВІВСЬКИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО СТУДЕНТІВ,
АСПІРАНТІВ, ДОКТОРАНТІВ І
МОЛОДИХ ВЧЕНИХ ЛЬВІВСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

«НАУКА В УКРАЇНІ: ДОСВІД ТА ІННОВАЦІЇ»

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ І СТУДЕНТСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

ЛЬВІВ

|

2023 РІК

ВИПУСК №1

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка

**НАУКА В УКРАЇНІ:
ДОСВІД ТА ІННОВАЦІЇ**
ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
І СТУДЕНТСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ
ВИПУСК 1

(Львів, 25 березня 2023 р.)

Львів – 2023

УДК 001.895(477)(06)
Н 34

*Рекомендовано до друку Радою Наукового товариства студентів,
аспірантів, докторантів та молодих вчених
Львівського національного університету імені Івана Франка
(протокол засідання №9 від 2 травня 2023 року)*

**Матеріали друкуються в авторській редакції. Відповідальність
за зміст публікацій, точність наведених фактів, інших відомостей
покладено на авторів. Наведені авторами думки і висновки
можуть не збігатися з точкою зору редакційної колегії.**

Редколегія випуску:

- Голова редколегії** – Дмитро Новак, член Наукового товариства юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка;
- Секретар редколегії** – Анастасія Смолінська, голова Наукового товариства географічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка;
- Член редколегії** – Святослав Пих, голова Наукового товариства Львівського національного університету імені Івана Франка

Н 34 Наука в Україні: досвід та інновації : збірник Матеріалів I студентської науково-практичної конференції (м. Львів, 25 березня 2023 р.) / Дмитро Новак (голова редколегії), Анастасія Смолінська (секретар редколегії). – Львів, 2023. – Вип. 1. – 288 с.

У збірнику подано апробовані науково-дослідні роботи студентів та магістрантів під час I студентської науково-практичної конференції «Наука в Україні: досвід та інновації» (Львів, 25 березня 2023 р.), організованої Науковим товариством студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених Львівського національного університету імені Івана Франка за принципом флештоку у галузях гуманітарних, технічних, природничих та суспільних наук.

Для науковців, викладачів ЗВО, аспірантів, студентів і всіх тих, хто цікавиться досвідом та проблемами сучасної української науки.

УДК 001.895(477)(06)

- © Наукове товариство студентів, аспірантів,
докторантів та молодих вчених Львівського
національного університету імені Івана Франка, 2023
© Львівський національний університет
імені Івана Франка, 2023

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ «ГУМАНІТАРНІ НАУКИ»

<i>Антосюк І. І.</i> «Життя та літературна творчість Дазая Осаму».....	7
<i>Гіберт М. Е.</i> «Діяльність USAID в Україні: актуалізація завдань під час повномасштабного вторгнення РФ».....	13
<i>Гуменюк О.</i> «Образи жінок в романі «Інтернат».....	19
<i>Кириловець О. В.</i> «Іван Виговський і Гадяцький договір».....	23
<i>Клімов Р. М., Гафінець І. В.</i> «Магія та релігія: полярні поняття чи взаємозалежні складові культури?»	27
<i>Корольчук В.</i> «Жанрові особливості детективно-сенсаційного роману-загадки Вілкі Коллінза «Жінка в білому»	34
<i>Петриляк В. А.</i> «Бути «Іншою» (за романом Марії Магіос «Солодка Даруся»)»	39
<i>Пих С. О.</i> «Сучасні дослідження історії Криму»	44
<i>Русановська М. Т.</i> «Минуле крізь призму родинних історій у збірці оповідань Катерини Бабкіної “Мій дід танцював краще за всіх”	48
<i>Сотнікова К. Д.</i> «Історик в Україні: сучасні проблеми та шляхи вирішення»	53
<i>Фечко І. І.</i> «Боліваріанська альтернатива для Америки (ALBA): утворення та розвиток латиноамериканського інтеграційного об'єднання лівого спрямування (2004-2009)».....	58
<i>Чемерис К. А.</i> «Іслам у країнах Далекого Сходу».....	64
<i>Шумлянська Д. В.</i> «Лінгвістичні аспекти ChatGPT на прикладі української мови».....	71

СЕКЦІЯ «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

Розділ «Економіка»

<i>Войчак К. В.</i> Проблеми оцінки нематеріальних активів	76
<i>Галузь О. В.</i> «Земельний податок: порядок сплати та пільги»	82
<i>Кавчук А. В.</i> «ІТ-сектор в економіці України: аналітична оцінка та правове регулювання».....	85
<i>Козак В. М.</i> «Вексельна форма розрахунків у вітчизняному грошовому обігу: передумови, переваги, ризики».....	89
<i>Кузьменко Д. М.</i> «Особливості формування недержавного соціального страхування в Україні».....	93
<i>Курильова А. А.</i> «Правила застосування податкової соціальної пільги».....	98
<i>Кучминда Н. А.</i> «Роль обліку та звітності в процесі реалізації графічного дизайну».....	101
<i>Кучминда Н. А., Волошина А. В.</i> «Роль управлінського обліку в досягненні соціальної відповідальності бізнесу».....	105
<i>Марковська Ю. В.</i> «Методи просування товарів і послуг для новостворених фірм»	110
<i>Микитюк Я. Ю.</i> «Можливості реалізації європейських стандартів соціальної політики та перспективи її поширення в Україні».....	114
<i>Мірошниченко Я.С.</i> «Основні наукові підходи щодо визначення соціальної політики та її структури»	119
<i>Пелехач Л. Р.</i> «Сучасний фахівець соціальної роботи в Україні»	123
<i>Сіверський Ю. Р.</i> «Мотивація соціальних працівників як превентивний спосіб емоційного вигорання»	128
<i>Сологуб Т. Л.</i> «Вдосконалення сфери соціального забезпечення в Україні»	133
<i>Ткачук І.К., Нестеренко А. С.</i> Процес постачання в умовах війни	138
<i>Ткачук І. К., Нестеренко А. С.</i> «Безготівкові розрахунки в умовах війни»	142
<i>Хомин Н. М.</i> «Сучасні підходи до оцінювання персоналу»	146
<i>Шев'як І. М.</i> «Оцінювання стартапів та його особливості»	149

Розділ «Педагогіка, юриспруденція, освіта, психологія»

<i>Боднар Р. М.</i> «Вплив нездорового сну на психологічний стан людини»	153
<i>Боднарчук М. І.</i> Вимога одностайності (консенсусу) у публічній сфері: проблемні питання	157
<i>Вантух С. Ю.</i> «Академічна доброчесність в системі підготовки майбутніх учителів початкових класів»	162
<i>Герасимова М. В.</i> «Чинники переживання українцями симпатії до росіян із «проукраїнською позицією»	166
<i>Жох В.</i> «Методики роботи з дітьми з РДУГ»	171
<i>Калиновська Д. В.</i> «Поведінкові моделі українців під час повномасштабного вторгнення росії в Україну»	176
<i>Костюніна А. С.</i> «Особливості правового регулювання спеціального використання лісів в Україні»	179
<i>Латишев І. М.</i> «Оцінка ефективності антикорупційної політики в Україні впродовж 2014-2021 років»	182
<i>Лесів С. Л.</i> «Інституційна неможливість міжнародних організацій щодо вирішення збройних конфліктів»	188
<i>Марунчак К. Б.</i> «Електронна демократія - інновація, що змінює Україну»	193
<i>Новак Д. Є.</i> «Прийняття рішень у різних видах людських спільнот (за Аристотелевою класифікацією форм державного правління)»	197
<i>Нодь Б.-О. Б.</i> «Правочин як підстава набуття права власності»	204
<i>Пунейко С. Р.</i> «Проблеми соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб у місцеві громади»	208
<i>Ребій А. А.</i> «Роль громади в інтеграції внутрішньо переміщених осіб»	212
<i>Федюра О. В.</i> «Особливості емоційного вигорання студентів під час скороченого семестру в умовах воєнного стану»	216
<i>Ференц М. М.</i> «Роль і значення інклюзивної освіти на сучасному етапі розвитку системи освіти»	222
<i>Хтей А. Б.</i> «Референдум як спосіб затвердження конституційних змін: провідні ризики»	226
<i>Шевчук К. М.</i> «Теоретичні аспекти виникнення мовленнєвих порушень при травмах головного мозку внаслідок воєнних дій»	229

СЕКЦІЯ «ПРИРОДНИЧІ, МАТЕМАТИЧНІ ТА КОМП'ЮТЕРНІ НАУКИ»

<i>Гаврилайш М. М.</i> «Нейробіологічні аспекти пережитого сексуального насильства»	234
<i>Ганушкевич М. Р.</i> Інклюзивність на практиці: як розробляти доступність для всіх програми.....	239
<i>Гузенко А. Ю., Бура М. В., Сибіль М. Г.</i> «Контроль оцінки ефективності розробленої методики психорегулюючого тренування лучників»	242
<i>Надворний С. Р.</i> «Особливості розвитку туризму в умовах війни в Україні»	246
<i>Належита К. П.</i> «Досвід розробки студентських стартапів в сфері послуг (на прикладі «Львівської політехніки»)»	250
<i>Пономаренко М. Д.</i> «Розробка системи опрацювання тексту з використанням технології сканування документів»	254
<i>Пригара К. О., Бура М. В.</i> «Морфометричні параметри зародків в'юна <i>misgurnus fossiis</i> l. під час раннього ембріогенезу»	259
<i>Сапріянчук П. В.</i> «Вимірювання заплутаності на квантовому комп'ютері»	264
<i>Смолінська А. В.</i> «Менеджмент природних ресурсів регіонального ландшафтного парку «Знесіння»	267
<i>Хміль І. В., Гарасим Н. П.</i> «Коефіцієнт деформації та ступінь ущільнення еритроцитів самців щурів за дії гістаміну та ранітидину»	273
<i>Шевченко І.</i> «Застосування математичних моделей для аналізу ринку криптовалют»	276
<i>Шувар С.</i> «Використання нейронних мереж для оцінки воєнних руйнувань»	281

Секція «ГУМАНІТАРНІ НАУКИ»

Антосюк І. І.

Львівський національний університет імені Івана Франка,
м. Львів, філологічний факультет,
1 рік навчання, 035: Філологія

ЖИТТЯ ТА ЛІТЕРАТУРНА ТВОРЧІСТЬ ДАЗАЯ ОСАМУ

Antosiuk I. I.

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv,
Faculty of Philology, first year of study,
035: Philology

LIFE AND LITERARY WORK OF DAZAI OSAMU

Після завершення Другої світової війни в Японії з'явилася група письменників, які ще до 1939 року здобули літературну репутацію. Їхній склад ніколи не був чітко визначений. Але троє письменників – Дазай Осаму, Сакагучі Анго та Ода Сакуносукі – безперечно, належали до цієї когорти. Спочатку група була відома як “гесаку” або “нові письменники гесаку” (яп. 戯作, у сучасному розумінні “гесаку” можна назвати будь-який літературний твір грайливого, глузливого, жартівливого, дурного чи легковажного характеру. На відміну від попередників у літературній сфері, автори гесаку прагнули не до краси та ідеальної форми у своїх творах, а радше до загального визнання). Майже усі члени групи походили із заможних

Секція «ГУМАНІТАРНІ НАУКИ»

сімей. Їхнє пияцтво, а іноді й хуліганство, були всім відомі. Більшість із них були прихильниками лівих ідей. Проте вони розчарувалися не стільки в ідеології, скільки в повсякденній діяльності членів партії. Неявне відкидання сьогодення часто спонукало їх проявляти інтерес до минулого. Їхній екзистенційний відчай було непросто втішити: кілька учасників групи, включаючи Дазая Осаму – найважливішого члена, покінчили життя самогубством, а інші навмисно руйнували свою душу й тіло. Поєднання депресії, викликаної втратою надії й огиди до усталених цінностей, як правило, виражалося не в термінах палкого обурення, що дало групі найбільш відмінну характеристику.

Концептуально японська література через певні історичні події, наприклад: самоізоляція (за словами Кобо Абе, країна стояла “осторонь світу”), запозичення образчиків європейської культури та спроб інтерпретації та застосування у японському культурному середовищі і наслідки поразки у Другій світовій війні – створили свою унікальну традицію, яка суттєво відрізняється від глобалізованої літератури Західного Світу. Післявоєнна депресія вплинула на її автентичний розвиток, змінила світогляд цілого покоління японських митців. Аналіз творів письменників цієї доби дозволить українським науковцям вивчати унікальні художні прийоми і стилі, текстологічні особливості та сприйняття, краще зрозуміти реалії тогочасної японської літератури. Не менш важливим є аспект оцінки якості самого тексту та його значущості для подальшого розвитку літературознавства в Україні, зокрема сходознавчих студій японської літератури.

Можливо, у багатьох виникне питання, чому постать Дазая Осаму прирівнюється до інших класиків світового письменництва, наприклад: усім відомого Джорджа Орвелла – автора, зараз особливо популярних, антиутопій “1984” та “Колгосп тварин”. На нашу думку, помилково вважати класикою лиш звичні нам твори європейської літератури (до яких, безумовно, належить американська література), оскільки в кожній частині світу поняття класики дещо відрізняється. Дазай Осаму, як один із провідних японських письменників своєю творчістю сприяє кращому розумінню проблем, які турбували японське суспільство того часу та через їх висвітлення, за допомогою свого таланту, виводить

Секція «ГУМАНІТАРНІ НАУКИ»

тогочасну японську літературу поза межі суто національної традиції, створюючи шедеври світової літератури.

Бунт проти умовностей і моралі, нав'язаної старшими поколіннями, був та є широко поширеним серед молоді. Саме тому стиль “гесаку” став особливо популярним серед тих, хто відмовляється визнавати мудрість минулого. Твори Осаму і досі мають велику популярність серед японців. Тому й не дивно, що він входить у п'ятірку найвизначніших митців Японії. Через те вивчення літературних здобутків Цушіми Шюджі (справжнє ім'я автора) є надзвичайно важливим для України.

Дазай Осаму (19 червня 1909 – 13 червня 1948) японський прозаїк, один із провідних літературних діячів Японії у ХХ ст. Народився у Канагі, префектура Аоморі, у великій та шанованій родині, як десята дитина своїх батьків. Сім'я Цушіми була однією з найбагатших у цій частині Японії. Так, як батько був зайнятий на роботі, а мати виснажена повторними пологами, вихованням хлопчини займалися годувальниці та тітка Кіе, яку він багато років вважав своєю матір'ю. Відчуття того, що його відкинула мати, може пояснити його “нешасний характер”. Дазай був відмінником у школі. Першим у своєму класі як у початковій, так і в середній школах. Але ніколи не був щасливим. Він згадував: “Нездатний відчувати задоволення від будь-чого. Я постійно був залучений у безглузду боротьбу. Десять або двадцять шарів масок прилипли до мого обличчя, і я навіть не міг сказати, скільки болю мені коштував кожен”. Пізніше навчався у гімназії, а після вступив у Хіросацький університет. Там він опублікує свої перші праці, створить газету, займатиметься редагуванням текстів.

Справжнім ударом для молодого Шюджі була звістка про самогубство кумира – письменника Акутагави Рюноске, що мав неабиякий вплив на формування Осаму як особистості. Опісля він став нехтувати навчанням та витрачав більшу частину зароблених коштів на алкоголь та повій.

Приблизно в цей час Цушіма цікавиться марксизмом, що був заборонений японським урядом. Перший досвід партійної діяльності Дазай відчув у 1930 році, після вступу до Токійського університету. Незабаром хлопця заарештовують за участь у Комуністичній партії

Секція «ГУМАНІТАРНІ НАУКИ»

Японії, але втручається брат письменника і справу було закрито. Значення комунізму на Дазая часто обговорювалося. Окуно Такео – автор важливого дослідження життя письменника заявив: “Чим більше я читаю його твори, тим більше усвідомлюю глибину впливу комунізму, який пронизував основну природу творів Дазая. Я переконаний, що всі твори Дазая, навіть усе його життя, можуть бути вимірені його усвідомленням того, що він покинув комунізм, і нечистою совістю, із якою він жив через це”. Окуно вважав, що навіть те, що Дазай уникав теми комунізму у своїх зрілих працях, є негативним доказом того, наскільки був сильним вплив марксизму.

Завдяки допомозі Ібусе Масуджі Осаму зміг публікувати свої роботи. У 1933 році вперше надруковано твір із використанням фірмового стилю письменника: автобіографічний від першої особи. “Спогади” були першою роботою Дазая, яка викликала похвалу. Ібусе писав: “Мене дуже вразив ваш останній рукопис. Це суттєва зміна в порівнянні з попередніми. Вона написана з об’єктивним, критичним поглядом. У всякому разі це першокласне виконання”. “Спогади” один із найбільш вражаючих творів Дазая, що містить масу мазохістських деталей, відчай та біль митця і при цьому подитячому щиро надію стати письменником:” Я молився таємно, знову і знову. Можна мені стати письменником! Нехай я стану письменником!”.

Японська публіка радо вітала новий талант, але в 1935 році через перитоніт, який виник унаслідок гострого апендициту, Цушіма змушений вживати знеболювальні препарати, що містили у своєму складі морфій. Саме цей фактор викликав наркотичну залежність у письменника, із якою він безрезультатно боровся протягом року. 1936 виявився доволі плодовитим на праці, але своє натхнення він відшукав саме у психотропних речовинах. Ситуація погіршувалася, залежність прогресувала, аж поки Осаму не прислухався до друзів та не ліг в психіатричну клініку, але після лікування впав у глибоку депресію. Згодом Дазай пережив творче піднесення. Це був початок стабільного періоду життя, коли було написано багато праць.

У 1941 Японія вступає у Другу світову війну, але Шюджі не мобілізують у зв’язку із туберкульозом. Протягом війни його

Секція «ГУМАНІТАРНІ НАУКИ»

будинок двічі спалювали під час бомбардувань Токію, але родина Цушіми залишилася неушкодженою. У ці часи Дазай Осаму залишається одним із небагатьох доступних письменників.

У післявоєнний період творчість митця досягла піку своєї популярності. Він отримував безліч замовлень, але апатія не дозволяла йому працювати. Алкоголь і розгульний спосіб життя остаточно підривають здоров'я чоловіка. Тоді він зустрів вдову Томіе Ямазакі та покинув свою сім'ю.

13 червня 1948 року Дазай і Томіе потонули в каналі Тамагави. Їхні тіла було знайдено через 6 днів після смерті. У прощальній записці Шюджі пояснив свій мотив, сказавши: “Я помираю тому, що мені набридло писати романи”. Існувала теорія, згідно з якою однією із причин його самогубства було те, що він страждав через поганий фізичний стан і його єдиного сина, який мав синдром Дауна та інтелектуальну недостатність .

Цушіма мало говорив про власні твори. Хоча відомий своєю балакучістю. Але варто пам'ятати, що він був доволі сором'язливою людиною. Писати про свої праці здавалося йому вихваланням власною зовнішністю. “Письменнику має бути соромно, – сказав він одного разу, – дати хоча б одне слово пояснення чи вибачення щодо своєї творчості”.

Як зазначено вище, Осаму володів характерною манерою написання своїх творів. Автобіографічність буквально пронизує кожну із його робіт. Тому Дазай передусім відомий як автор праць у жанрі “роману про себе”. Він зосереджувався лише на своєму стилі в поєднанні з чотирма спробами самогубства та власним способом життя. Останньою та найбільш відомою роботою митця стала повість “Пропаша людина”, яка є класикою японської літератури. Друку Дазай таки не дочекався. Вважається, що цю повість він писав не для читачів, а для себе. Цей твір став своєрідною сповіддю перед собою. “Пропаша людина” – це остання праця, в якій письменник “підбиває підсумок” свого життя, а пізніше доходить до висновку: “Людина, пропаша. Точніше, я зовсім перестав бути людиною”.

В останні дні працює над гумористичним романом “Бувайте”, рукопис якого залишає на робочому столі перед тим як вчинити подвійне самогубство із своєю дружиною. “Бувайте” став

Секція «ГУМАНІТАРНІ НАУКИ»

незавершеним посмертним твором. Існує теорія, що 13-й епізод цього твору, як не дивно, закінчився останньою “витівкою” Дазая, натякаючи на християнський гріх – самовбивство. Насправді це не дивно, адже митець сильно цікавився Біблією та Ісусом Христом. Це почуття відображено і в його творах. У “Rush Appeal” Юда Іскаріот, якого загалом визнають зрадником, зображує внутрішній конфлікт. Роман “Ящик Пандори” змусив поета Кайо Оцукі говорити про свободу думки, засновану в душі Христа.

Проаналізувавши творчість Дазая Осаму можна дійти до висновку, що його спадщина в нашому літературознавстві є маловивченою, тому потребує окремої уваги дослідників для аналізу та вивчення, у здобутті нового досвіду у співпраці з неспорідненою нам культурою. Це прямий шлях до розвитку дотичних наукових пластів у нашій країні та поглиблення культурних відносин між Україною та Японією. Продовжуючи дослідження літературної діяльності Дазая Осаму можна відкрити й інші аспекти японського письменництва. Ця теза може слугувати базою для розвитку подальшого дослідження новітньої літератури Японії, та і японської культури загалом.

Список джерел та літератури

1. Дазай Осаму – Вікіпедія. *Wikimedia*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Дадзай_Осаму
2. Osamu Dazai – Wikipedia. *Wikipedia, the free encyclopedia*. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Osamu_Dazai
3. 太宰治 – Wikipedia. *Wikipedia*. URL: <https://ja.wikipedia.org/wiki/太宰治>
4. Gesaku – Wikipedia. *Wikipedia, the free encyclopedia*. URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/Gesaku>
5. Ueda M. *Modern Japanese Writers and the Nature of Liter*. Stanford : Stanford Univ Pr, 1976. 292 p.
6. Keene D. *Dawn to the West Japanese literature of the modern era. Dawn to the West Japanese literature of the modern era*, 1998. 1329 p.
7. **Японська література: Хрестоматія. Том III (XIX-XXст.)** / Упорядники: Бондаренко І.П., Осадча Ю.В. – Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. 516 с.

Секція «ГУМАНІТАРНІ НАУКИ»

Гіберт М.Е.,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
м. Київ, студент IV курсу історичного факультету,
032: Історія та археологія, ОП «Американістика і європейські
студії (з поглибленим вивченням іноземних мов)»

ДІЯЛЬНІСТЬ USAID В УКРАЇНІ: АКТУАЛІЗАЦІЯ ЗАВДАНЬ ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГЕННЯ РФ

Mykhailo Hibert

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv,
4th year student of the Faculty of History,
032: History and Archeology, EP “American Studies and European
Studies (with advanced study of foreign languages)”

USAID ACTIVITIES IN UKRAINE: ACTUALIZATION OF TASKS DURING THE FULL-SCALE INVASION OF RUSSIA

USAID, або Агентство США з міжнародного розвитку, створено в 1961 році та є незалежною ланкою в федеральному уряді Сполучених Штатів. Адміністратор Агентства та його заступник призначаються президентом за згодою Сенату і діють в координації з Державним Секретарем США. Головою Агентства станом на березень 2023 року є Саманта Джейн Павер. Основні напрями роботи Агентства включають в себе підтримку торгівлі, сільського господарства, економічного зростання, охорони здоров'я тощо. USAID не займається військовими питаннями. Їхня місія пропагувати та демонструвати демократичні цінності за кордоном та сприяти розвитку вільного, мирного та процвітаючого світу. Мета – підтримати партнерів у самостійності та здатності вести власні шляхи розвитку.

Діяльність Агентства на території України бере свій початок з 1992 року. USAID підписала двосторонню угоду про гуманітарне, економічне та технічне співробітництво з Україною, щоб допомогти країні розвивати її економічний, політичний та суспільний

Секція «ГУМАНІТАРНІ НАУКИ»

потенціал [1]. USAID та український уряд визначили три стратегічні цілі: створити широку ринкову економіку; сприяти побудові демократичної політичної системи; а також сприяти реформам соціального сектору, щоб полегшити труднощі перехідного періоду.

Актуальна стратегія співпраці включає в себе період з 2019 до 2024 року. Вона містить в собі основні цілі, підходи, гіпотези та аналітику щодо діяльності Агентства на території України. [1] USAID звертали достатню увагу на російську агресію, яка триває з 2014 року, однак повномасштабне вторгнення окреслило нові виклики, на які треба відповідати.

Від початку повномасштабної війни 24 лютого 2022 року, USAID надало 9,88 мільярда доларів на програми розвитку та гуманітарну допомогу [2]. 25 лютого на YouTube-каналі USAID вийшло відео з 5 шляхами відповідей на агресію РФ. [3] Основними напрямками дії Агентства стали: створення Групи реагування на катастрофи (DART) для відповіді на зростаючі гуманітарні потреби. До складу DART входять 17 експертів USAID з питань надзвичайних ситуацій, які оцінюють ситуацію, визначають пріоритетні потреби для збільшення обсягів допомоги всередині України та співпрацюють з партнерами з метою швидкого надання необхідної допомоги громадам, що постраждали від конфлікту. Група (DART) базується у Кракові, Польща. За даними USAID, оскільки війна триває вже восьмий рік, 2,9 мільйона людей в Україні вже потребують термінової гуманітарної допомоги, майже 1,5 мільйона людей були змушені залишити свої домівки до того, як Росія розпочала повномасштабний наступ, а важкі бої на сході України та за її межами змушують тисячі людей покидати свої домівки. Коли середня зимова температура опускається нижче нуля, додаткова гуманітарна допомога є ще більш критично важливою [4].

Окрім цього, USAID збільшує масштаби своєї гуманітарної допомоги, розширюючи поточні гуманітарні програми та надаючи критично важливі товари першої необхідності, такі як доступ до первинної та травматологічної медичної допомоги, продовольства та чистої води. Також, Агентство використовує існуючі програми розвитку для задоволення нагальних потреб, таких як реагування на кібератаки, захист громадянського суспільства та незалежних

Секція «ГУМАНІТАРНІ НАУКИ»

ЗМІ. USAID тісно співпрацює з Державним департаментом США у сфері реагування на проблеми біженців, щоб підтримати українців, які були змушені залишити свої домівки через кризу. І, нарешті, вони надають технічну експертизу уряду України та співпрацюють з європейськими союзниками та іншими донорами, партнерами на передовій, Організацією Об'єднаних Націй тощо, щоб забезпечити ефективне скоординоване реагування. [3]

Важливою та актуальною сферою залишається освітня. *По лінії USAID, Уряд США надає урядові України пряму бюджетну підтримку на суму майже 23 млрд. доларів, яка дає змогу українським освітянам, медикам, рятівникам і далі надавати критично важливі послуги їхнім співгромадянам. Вона забезпечує нагальні потреби та водночас сприяє довготривалому розвитку України, надаючи ресурси для забезпечення публічних послуг і соціальної стабільності. Варто окремо зауважити, що безпосередня бюджетна підтримка США дозволяє виплачувати заробітну плату 618 тис. працівників сфери освіти, які відважно продовжують свою працю, готуючи українську молодь до того, щоб вона могла зробити свій внесок до повоєнної відбудови країни. Даючи змогу продовжувати процеси навчання, пряма бюджетна підтримка USAID є інвестицією у майбутнє України.* [5]

Окрім цього, продовжують діяти програми USAID започатковані до початку повномасштабного вторгнення. Наприклад, такі як Програма USAID з аграрного і сільського розвитку (АГРО) та Програма USAID «РАДА: наступне покоління». Метою Проекту АГРО є прискорення економічного розвитку сільських громад в Україні, які потребують найбільшої підтримки шляхом покращення управління в аграрному секторі, що сприятиме розвитку більш продуктивних, сучасних та прибуткових мікро-, малих та середніх сільськогосподарських підприємств (ММСП), які успішно інтегруються в конкурентоспроможні українські та міжнародні ринки. З 24 лютого серед звичайних завдань програми також окремо розглядаються питання фіксування та документації збитків від війни. [6] Як зазначає USAID, станом на 28 грудня 2022 року прямі втрати аграрного сектору України – включаючи вартість споруд, обладнання, худоби та запасів продукції –

Секція «ГУМАНІТАРНІ НАУКИ»

оцінюються у понад 6,6 млрд. доларів, що складає близько 23% загальної вартості активів галузі. Сотні підприємств, які опинилися на лінії фронту чи на окупованих територіях, зазнали величезних збитків. Вони більше не здатні працювати, не можуть сплачувати податки чи обслуговувати кредити. Правильне документування цих збитків і своєчасне інформування органів влади допоможе таким підприємствам отримати допомогу, необхідну для того, щоб відновити їхню роботу. [5] Цей процес також допомагає накопичити докази, які згодом будуть використані у міжнародних судах для отримання належного відшкодування.

Програма USAID «РАДА: наступне покоління» та Європейська демократична молодіжна мережа (EDYN) переважно працюють з активною молоддю для поширення прозорості, демократичності та покращити залучення виборців до законодавчого процесу та взаємодію і комунікацію між владою та суспільством. Після 24 лютого актуальними стали питання довіри до влади в умовах воєнного стану, створення гуманітарних штабів та планування проєктів щодо відбудови України. [7]

Також USAID продовжує підтримувати цифрову трансформацію держави та співпрацювати з додатком «Дія». З моменту створення Міністерства цифрової трансформації України у 2019 році USAID надавало юридичну, фінансову та технічну допомогу в розробці системи «Дія» для громадян України. Після повномасштабного вторгнення Росії в Україну в лютому 2022 року «Дія» також дозволила українцям отримувати соціальну підтримку в умовах, коли державні служби закриті на територіях, що постраждали від війни, і використовувалася переселенцями для доступу до допомоги та інших критично важливих послуг. Цей додаток є золотим стандартом електронного урядування, і зараз Україна ділиться цією технологією з іншими країнами. [8]

Новим та важливим напрямком для USAID після 24 лютого стало постачання генераторів та допомога українцям подолати виклики, пов'язані з зимою, низькою температурою та ракетними атаками РФ на енергетичну інфраструктуру. **USAID доставило 1 415 генераторів у 22 регіони України, і ще більше – в дорозі, що є лише одним з елементів комплексних зусиль USAID з підтримки**

Секція «ГУМАНІТАРНІ НАУКИ»

українців. Ці генератори забезпечують електроенергією школи, лікарні, пункти обігріву, центри розміщення переселенців, системи водопостачання та інші життєво важливі громадські послуги. Окрім цього, USAID надало труби для опалення як частину обладнання на суму 55 мільйонів доларів США, щоб допомогти Україні відремонтувати та підтримувати енергетичну інфраструктуру. Також, Агентство надало обладнання, зокрема 32 дизельні генератори та сучасний екскаватор, необхідний для розчищення завалів та ремонту пошкоджених теплотрас для Вінницьяміськтеплоенерго. [9]

У висновку варто зазначити, що з 24 лютого Агентство почало відповідати на нові виклики, пов'язані з повномасштабним вторгненням. Незважаючи на це, вони продовжують підтримувати цілі та проекти, зазначені у документі щодо Стратегії співпраці з питань розвитку у 2019-2024 роках. Окрім цього, значно збільшується фінансування проектів в Україні. Якщо у 2020 році було профінансовано проекти на суму 700 млн доларів, то за 2022 рік сума зросла до 9,9 млрд. доларів. [10] Тенденції, зокрема виділення 45 млрд. доларів з бюджету США на 2023 рік на допомогу Україні та збільшення бюджету USAID на 2023 рік, вказують на те, що фінансування України від Агентства у наступному році може перевищити показники 2022 року та стати рекордними за всі часі роботи USAID в Україні. Зокрема, сума у 9,9 млрд. доларів на допомогу Україні є абсолютним рекордом за всю історію існування Агентства США з міжнародного розвитку. Станом на березень 2023 року USAID вже профінансувало Україну на приблизно 5 млрд. доларів.

Список використаних джерел та літератури:

1. «Стратегія співпраці з питань розвитку 2019-2024 pp.». United States Agency for International Development. – URL: https://www.usaid.gov/sites/default/files/2022-05/Ukraine_USAID_CDSCS_2019-2024_Public_Ukr.pdf (дата доступу: 04.01.2023)
2. «Ukraine». United States Agency for International Development. – <https://www.usaid.gov/ukraine> (дата доступу: 04.01.2023)

Секція «ГУМАНІТАРНІ НАУКИ»

3. «Five Ways the U.S. is Responding to the Crisis in Ukraine». USAID Video. – URL: <https://www.youtube.com/watch?v=0m-dX76wT9I&t=48s> (дата доступу 05.01.2023)
4. «USAID Deploys a Disaster Assistance Response Team to Respond to Humanitarian Needs in Ukraine». United States Agency for International Development. – URL: <https://www.usaid.gov/news-information/press-releases/feb-24-2022-usaid-deploys-disaster-assistance-response-team-respond-humanitarian-needs-ukraine> (дата доступу: 05.01.2023)
5. «USAID допомагає українським аграріям документувати збитки від війни та відновлювати їхню діяльність». United States Agency for International Development. – URL: <https://www.usaid.gov/uk/ukraine/news/dec-28-2022-helping-ukraines-farmers-document-war-damage-stay-business> (дата доступу: 05.01.2023)
6. «Програма USAID з аграрного і сільського розвитку (АГРО) надасть субгранти на 36.6 млн грн для водокористувачів». Міністерство аграрної політики та продовольства. – URL: <https://minagro.gov.ua/news/programa-usaid-z-agrarnogo-i-sil'skogo-rozvitku-agro-nadast-subgranti-na-366-mln-grn-dlya-vodokoristuvachiv> (дата доступу: 07.01.2023)
7. «Програма USAID РАДА: наступне покоління». Facebook. – URL: <https://www.facebook.com/usaidradaprogram> (дата доступу: 09.01.2023)
8. «A U.S.-Supported E-Government App Accelerated the Digital Transformation of Ukraine; Now Ukraine is Working to Scale the Solution to More Countries». United States Agency for International Development. – URL: <https://www.usaid.gov/news-information/press-releases/jan-18-2023-us-supported-e-government-app-accelerated-digital-transformation-ukraine-now-ukraine-working-scale-solution-more-countries> (дата доступу: 10.01.2023)
9. «Winter Has Come to Ukraine». Medium. – URL: <https://medium.com/usaid-2030/winter-has-come-to-ukraine-61ba85f0343d> (дата доступу: 12.01.2023)
10. «U.S. Foreign Assistance By Agency». ForeignAssistance.gov. – URL: <https://www.foreignassistance.gov/agencies> (дата доступу 18.01.2023)

Гуменюк О.

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів,
філологічний факультет, 1 рік навчання,
035.01 Філологія (Українська мова та література)

ОБРАЗИ ЖІНОК В РОМАНІ «ІНТЕРНАТ»

Humenyuk O.

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv,
Faculty of Philology, 1th year student, 035.01 Philology
(Ukrainian language and literature)

THE IMAGE OF A WOMAN IN THE «INTERNAT»

Об'єктом нашого дослідження є роман «Інтернат» Сергія Жадана, який належить до покоління молодих письменників 1990-х років, що мало за мету розпрощатися з радянською імперією та розвіяти міфи, які десятиліттями творилися у вирі тоталітарного режиму. Адже впродовж багатьох років імперська ідеологія нав'язувала розуміння української нації як меншовартісної. Як зазначає Уляна Федорів: «Роман Сергія Жадана

«Інтернат» належить до тих текстів, які ми означуємо як *must read*, адже цетвір не лише про сучасну російсько-українську війну, але й про колективнутравму бездомів'я та культурного сирітства, втрати та пошуку себе.

«Інтернат» – не випадкова назва. Це місце покинутих, непотрібних, забутих. Потреба терапевтичного проговорення травми змушує читача «копати» глибше, відшукуючи все нові способи подолання травматичного досвіду» [6, с. 84].

Предметом нашого дослідження стали жіночі образи цього роману. В українському літературознавстві образ жінки вивчається на матеріалі класичної та сучасної прози у сфері гендерних студій чи феміністичної критики. Багато науковців зверталися до образу жінки. До прикладу, Тетяна Трофименко виокремлює типи жінки-жертви, жінки-берегині роду, жінки-борчині, феміністки в історичному антуражі, *self-made* стерви, теплої жінки до кави, жінки у війні, вказуючи на еталонні тексти їхньої репрезентації [5].

Секція «ГУМАНІТАРНІ НАУКИ»

У цій розвідці спробуємо виокремити основні жіночі типи, репрезентованих автором у романі «Інтернат».

Образ мами Сашка як образ втраченої матері

Яскравим прикладом образу втраченої матері є мама Сашка, племінника головного героя Паші. Свого сина вона віддає в інтернат, бо не має ні часу, ані сил займатися його вихованням. Сашко не сирота, проте нікому не потрібний: «Виховані в інтернаті, позбавлені батьківської опіки й справжнього тепла, «казенні» діти великої країни стають назавжди заручниками свого виховання. Вони звикли до сирітства й ущербності, тому й у дорослому житті уникають відповідальності, поведуться неадекватно та інфантильно» [4, с. 181]. Це дитина, якій не вистачає уваги, тому він намагається в різний спосіб нагадати про своє існування. Образа за нікчемність минулого можуть породжувати в підлітків агресію й презирство до батьків. Безпритульність – нескінченна подорож, процес втрати довіри до світу дорослих, виявлення безкорінності власного існування. У матері Сашка викривлене бачення любові. Коли Паша дорікає сестрі за те, що дитина перебуває в інтернаті при живих родичах, то та відповідає: «Зате не голодний!» [3, с. 197].

На духовне сирітство та безбатьківство вказують і нездорові взаємини мами Сашка зі своїм батьком. Відтак можемо говорити про поколіннєвий досвід сирітства та втрати матері. Франц Фанон, один із зачинателів постколоніальної критики, зазначав, що конфлікт батьків і дітей у колоніальній історії особливо болісний і гострий. А історія взаємини мами Сашка зі своїми батьками – це історія родин, що жили та виховувалися в час панування тоталітарної системи. Вона (мама) вихована в період совка, батьки не заклали того, що зветься сімейними цінностями та любов'ю: «Питання про міжпоколіннєвий, міжкультурний аспекти травми особливо важливе для розуміння того, як прийдешні покоління успадковують, реконструюють, репрезентують пам'ять про катастрофи ХХ ст. У цьому випадку дослідження травми впливають на коригування політики пам'яті, яка створює умови для суспільного й наукового обговорень тієї чи тієї проблеми або, навпаки, унеможлиблює його» [1, с. 171–172].

Секція «ГУМАНІТАРНІ НАУКИ»

Саме відсутність батьків у її житті спричинило генераційну травму символічного безбатьківства, яку вона передає своєму синові. Через побутові труднощі, безгрошів'я, утечу чоловіка героїні доводилось важко працювати, перетворюючись на образ «втраченої матері»: «...він її майже не бачить...» [3, с. 168].

Образ Ніни як образ віднайденної матері

Мамі Сашка Жадан протиставляє образ директорки інтернату Ніни, яка намагається обігріти сотні знедолених душ: «Чутно, як Ніна комусь витирає сльози, як змиває туш з обличчя, як комусь дає цукру до чаю, як когось просить принести вологі серветки» [3, с. 201]. Героїня зображена безлика, як «сіра ворона», проте голос звучить впевнено: «Треба буде – ляже під танк, а не впустить» [3, с. 161]. Ніна ще змалку відчувала себе чужою серед своїх: намагалась бути справедливою, завжди була «проти всіх». Окрім цього, на прикладі образу Ніни Сергій Жадан деміфологізує тезу про «щасливе радянське дитинство», яке насправді було жахливим:

«...я завжди в кросівках ходила. Влітку і взимку. Хтось із сусідів віддав. Тата в мене не було, чим займалася мама – розповідати не буду. Але те, чим вона займалася, грошей їй теж не приносило. І в неї, до речі, тата теж не було. І вона теж усе своє дитинство проходила в чужому одязі. І теж нічого доброго про своє дитинство не згадувала. І про країну вашу так само. І не боялись ви не тому, що країна у вас така чудова була, а тому що вас завжди хтось прикривав: як не батьки, то райком комсомолу» [3, с. 157].

Ніна єдина не давала зняти з будівлі український прапор, який вважала їхнім оберегом, тим самим нагадуючи образ Оранти та її покриву. Відтак цей образ можна трактувати і як образ матері-заступниці.

Образ Віри як образ (не)втраченої надії

В образі Віри С. Жадан передає тип жінки у війні, жінки, яка здатна боротися за своє життя в різний спосіб. Її минуле безбарвне. Під час розмови з Пашою вона говорить не про сім'ю, а про роботу. З одного боку, спогади про минуле для неї важливі: жінка досі носить обручку-символ нерозривного зв'язку з минулим, проте в її житті

Секція «ГУМАНІТАРНІ НАУКИ»

немає гармонії. У ньому розпорошилось найцінніше, але саме вона стає тією, хто в час складного шляху головного героя до інтернату не дає йому втратити віру в повній безнадії. Її жіноча жива енергія, оптимізм та безпосередність – саме те, допомогло Паші: «Віра притискається до нього, ніби їй холодно, і в Паші таке відчуття, що до нього знову повернувся його вокзальний пес, тільки пахне від нього свіжою водою та жіночим теплом» [3, с. 93].

Важливо наголосити, що в романі є й інші типи жіночих образів. Зокрема варто зацентувати на образі випадкових жінок, жінок без визначеної позиції щодо національної ідентичності та щодо війни, образи жінок-у-транзиті, які залишаються дезорієнтовані та позбавлені відчуття «укоріненості», адже зазнали подвійної травми – вплив тоталітарного минулого та мілітарне сьогодення. Як зазначає Тамара Гундорова, «...травматичне минуле залишається трансгресивно присутнім у сучасності; мстиве, воно переслідує, заволдіває, домінує над теперішнім, замість того, щоб забутись [...]. Потрібні особливі зусилля – особливе «пропрацювання» пам'яті з допомогою рефлексій, щоб відірватись від такого травматичного минулого, щоб визволити сучасність...» [2, с. 16]. Відтак їхнє повернення із символічного інтернату до рідного дому ще триває.

Список джерел та літератури:

1. Василенко В. Модифікація травми в українській еміграційній прозі другої половини ХХ століття, дис. канд. філол. наук: 10.01.01, Київ 2016,
2. Гундорова Т. Транзитна культура. Симптоми постколоніальної травми: есеї. Київ: Грані-Т, 2012. 548 с.
3. Жадан С. Інтернат. Чернівці: Meridian Czernowitz, 2017. 336 с.
4. Поліщук, Я. Гібридна топографія. місця й не-місця в сучасній українській літера- турі. Чернівці 2018. 272.
5. Трофименко Т. «7 типів жіночих образів сучасної української літератури: у чому сила, сестро?» URL: <https://povaha.org.ua/7-typiv-zhinochyh-obraziv-suchasnoji-ukrajinskoji-literatury-u-chomu-syla-sestro/>
6. Федорів У. Мотив втраченого дитинства в романі Сергія Жадана „Інтернат”// Літературний образ дитинства в часи кризи ХХ–ХХІ ст. / Literacki obraz dzieciństwa w czasach kryzysów XX–XXI wieku / pod redakcją Katarzyny Jakubowskiej-Krawczyk. Warszawa. Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego. 2021. pp. 84-94.

Секція «ГУМАНІТАРНІ НАУКИ»

Кириловець О. В.

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів,
історичний факультет, 3 рік навчання,
032: Історія та археологія
Науковий керівник: проф.
Заяць А. Є.

**«ІВАН ВИГОВСЬКИЙ
І ГАДЯЦЬКИЙ ДОГОВІР»**

Kyrylovets O. V.,

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv,
Faculty of History, 3rd year of student,
032: History and archeology
Academic supervisor: prof
Zayats A. Ye.

**IVAN VYHOVSKYI
AND THE AGREEMENT OF HADYATSKYI**

Львів – 2023

Іван Виговський відомий в історичній епосі як гетьман Козацької держави (1657–1659 рр.) і укладач Гадяцького договору з Річчю Посполитою. Чимало робіт присвячено як його біографії, так і угоді. Дискусії між вченими ведуться навколо відомого договору, історики висловлюють думки, спростовуючи одні, чи повністю заперечуючи інші. Детальний аналіз пунктів Гадяцького договору маємо у збірнику наукових праць «Гадяцька угода в контексті польсько-українських відносин»¹ та «Гадяцькій унії 1658 року».² Свою точку зору на висвітлення питання подає Михайло Грушевський в Х томі «Історії України-Руси».³

¹ *Гадяцька угода в контексті польсько-українських відносин. Збірник наукових праць.* (Житомир, 2013). 182.

² *Гадяцька унія 1658 року*, за гол. ред. Павла Соханя. (Київ, 2008). 342.

³ Михайло Грушевський, «Гадяцький трактат-тексти», *Історія України-Руси*, том X, Розділ III.

Секція «ГУМАНІТАРНІ НАУКИ»

Наразі можна говорити про те, чому угода в Гадячі не мала за собою реальної вигоди для козацтва і не могла бути втілена в життя. Та знову ж таки, варто задуматись, а може договір був просто необхідний, зважаючи на тодішні обставини.

Задаючись питанням, а для чого було укласти такий не вигідний для Гетьманщини договір, можна поставити зустрічне: а що, якщо умови Івана Виговського – це спроба втілення ідей його попередників? Можливо саме Гадяч став тим місцем, де козаки нарешті могли отримати те, чого так бажали не одне десятиріччя і що було просто необхідним в той час. Можна дійти висновку, що пункти договору мали своє історичне минуле. Далі варто простежити ситуацію, що спровокувала Гадяч, шлях до нього, що саме спонукало Івана Виговського на цю угоду, і чому гетьман погодився на остаточний варіант пунктів.

Щодо зовнішньополітичної ситуації Війська Запорозького, то тут не все було так добре. Напередодні Гадяча були спроби укладення договорів з іншими державами, які не мали вирішального значення. Чи могло б це говорити про те, що дороги зійшлися саме тоді, в Гадячі 1658 року? І чому саме Річ Посполита? Після смерті Б. Хмельницького був укладений договір в Корсуні зі Швецією.

Опоненти гетьмана Івана Виговського тримали зв'язки з Московією. В свою чергу ситуація на півдні теж бажала кращого. Такі стосунки, без сумніву, могли наблизити І. Виговського до укладання угоди. Внутрішня ситуація на Гетьманщині теж була неспокійною і нестабільною. Ворожі стосунки з січовим товариством склалися ще раніше, коли Богдан Хмельницький стратив ватажка повстання і самопроголошеного гетьмана, козака черкаського полку Я. Худолія.

Звертаючись до постаті Івана Виговського, цікаво простежити його шлях до гетьманства і дійти висновку про ідею звернення до Речі Посполитої. Існують підстави говорити про те, що Виговський якийсь час при службі мав розвідників у сусідніх державах. Треба зауважити й на тому, що час, наближаючи майбутнього гетьмана до нової посади, розділив політику Івана Виговського на «до» і «після». Мова про центристські й помірковані засади гетьманату.

У 1657 році відбулася секретна нарада. Там, в Суботові було прийнято рішення про тимчасовість гетьманування І. Виговського.

Секція «ГУМАНІТАРНІ НАУКИ»

Спочатку ж він в ідеалі мав бути регентом при малолітньому Хмельницькому. Івана Виговського не злюбили великі маси населення і опозиція, через його збагачення і сумнівність обрання гетьманом.

Звертаючись наперед до першого і другого варіантів Гадяцького договору, підписаного і ратифікованого у вересні 1658 і 1659 рр., зазначу, що останній багато в чому зводив нанівець і обмежував вимоги Козацької Держави. Найважливішими, на мою думку, були пункти про входження тодішньої Української козацької Держави як Великого князівства Руського до Речі Посполитої як «рівного до рівних». Сподвижники гетьмана теж були неабияк зацікавлені в укладенні договору. Однією з вимог була нобілітація якоїсь частини козацької старшини від кожного полку. Юрій Немирич, співавтор ідей¹, зокрема, був неабияк зацікавлений в цьому, бо ж сам напередодні мав зносити з Швецією.

На шляху до Гадяча, ще на початку 1658 року з Річчю Посполитою було укладено Межиріцьку угоду, підписану Павлом Тетерею. Сейм Речі Посполитої у 1659 року, навесні, ратифікував договір. Варіант Гадяцької угоди був змінений не на користь козаків. Одні з найголовніших вимог українських послів були відкинуті. Зауважу, що М. Грушевський, один з перших дослідників угоди зробив аналіз документів з різницею в один рік.

По суті, Гадяцький договір скасовував умови Березневих статей, підписаних 1654 року. Для порівняння союзницьких договорів з різними державами наголошу, що вони неабияк різнилися, і, якщо унія І. Виговського мала б стати новим вигіднішим варіантом і покращити становище Гетьманської Держави і її мас, то вийшло не зовсім так.

Ставлення правлячих кіл Речі Посполитою до договору, на мою думку, було очевидним, бо прийняття усіх умов і вимог з боку Івана Виговського означало зрівняння в правах українського православного суспільства з католиками, що явно протирічило ідеям Корони. Гетьман, здавалося, не мав іншого виходу, як погодитися

¹ Володимир Борисенко. «Здобутки і прорахунки Гадяцької угоди 1658 рр», *Гадяцька угода в контексті польсько-українських відносин. Збірник наукових праць*. (Житомир, 2013). 19

Секція «ГУМАНІТАРНІ НАУКИ»

на невідгдані пункти. Можливо, це було зроблено для того, щоб не розривати стосунки з Річчю Посполитою, коли під боком з знаходилося Московське царство.

Список використаних джерел і літератури

ДЖЕРЕЛА

1. Грушевський, Михайло, «Гадяцький трактат-тексти», Історія України-Руси, том X, Розділ III.

ЛІТЕРАТУРА

2. Гадяцька угода в контексті польсько-українських відносин. Збірник наукових праць. (Житомир, 2013). 182.
3. Гадяцька унія 1658 року, за гол. ред. Павла Соханя. (Київ, 2008). 342.
4. Мицик, Юрій. Гетьман Іван Виговський. Київ: Вид. дім «КМ Академія», 2004. 83.

*Клімов Р. М.
Гафінець І. В.*

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів,
факультет міжнародних відносин, 2-ий рік навчання,
291: Міжнародні відносини, суспільні комунікації
та регіональні студії /
Міжнародні відносини

МАГІЯ ТА РЕЛІГІЯ: ПОЛЯРНІ ПОНЯТТЯ ЧИ ВЗАЄМОЗАЛЕЖНІ СКЛАДОВІ КУЛЬТУРИ?

*Klimov R. M.
Hafinets I. V.*

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv,
Faculty of International Relations, 2nd-year students,
291: International Relations,
Public Communications and Regional Studies /
International Relations

MAGIC AND RELIGION: POLAR OPPOSITES OR INTERDEPENDENT COMPONENTS OF CULTURE?

Магія та релігія являють собою частину загальної культури та світосприйняття. Західна традиція відмежовує магію від релігії, однак ці відмінності, як і саме визначення магії є широким полем для дискусій. Традиційно вважалось, що «магія є складовою частиною всіх сучасних релігій». Сучасні релігієзнавці використовують більш нейтральне формулювання, вказуючи, що «культова практика історичних релігій включила в себе в якості складового елемента традиції всіх типів магії, переосмисливши їх, при цьому, в дусі власного віровчення та підпорядкувавши їх своїм задачам». Культурологи ж, в свою чергу, підкреслювали, що релігії – це явище світової культури, а сама релігія глибоко пов'язана з культурою. Культура зародилась з культу (cultus). Вона співприродна духовності, відповідно, релігії. Саме в релігії вкорінюються глибинні основи культури [1, с. 1]. Отже, як бачимо, магія, як і релігія, є одним з аспектів людського життя, відображенням прагнень та бажань людини [2, с. 86].

Секція «ГУМАНІТАРНІ НАУКИ»

Протягом багатьох століть, людина шукала допомоги у надприродних сил. Існують різні визначення магії, чаклунства, однак всі вони мають одну особливість: віру в надприродні сили і в здатність людини за допомогою цих сил контролювати навколишній світ [3, с. 158]. У різні часи, існували різні тлумачення цього феномена. Однак, можна все-таки виділити загальні моменти визначення магії та її практичного застосування [4, с. 1]. В першу чергу, магія – форма сприйняття світу, яка вибудована на вірі в надприродне та отриманні від цього надприродного яких-небудь конкретних, практичних результатів.

Магія – віра людини в те, що вона може керувати непідвладними їй силами та впливати на волю інших живих істот. Магія зароджується в епоху первісного суспільства через економічну відсталість та невпевненість у завтрашньому дні. Існують різні підходи щодо класифікації різновидів магії, але найрозповсюдженішою є класифікація дослідника С. А. Токарева, який виокремив шість типів магії: контактна магія, ініціальна, імітаційна, контагіозна, апотропеїчна, катарсисна [5, с. 7]. Магія, на думку багатьох дослідників, є однією з форм релігійної свідомості. Однією з важливих особливостей магії є те, що магія запозичує багато різних доктринальних елементів з інших релігій, надаючи їм нового сенсу.

Релігія – це егрегор, який ґрунтується на усвідомленні та прийнятті в розум та соціум традицій та постулатів, який постійно зміцнюється від повторення одних і тих же самих дій та зусиль. Релігій на планеті існує безліч. Деякі досить давні, деяким – взагалі кілька десятків років. Сила та вплив релігії залежить від залучення мас. Релігія – форма сприйняття світу, яка вибудована на вірі людини в надприродне та безкорисливість, самовідданому служінні людини надприродним та потойбічним силам. Релігія – це і певний зв'язок між людиною (як кінцевою істотою) та Богом (як абсолютним початком світу). Релігія – це не тільки віра чи сукупність поглядів. Релігія є почуттям зв'язаності, залежності та обов'язковості по відношенню до тасмної вищої сили, яка дає людині опору та гідна поклоніння. Саме так розуміли релігію багато мудреців та філософів – Зороастр, Конфуцій, Лао-цзи, Будда, Сократ, Христос, Мухаммад [6, с. 9].

Секція «ГУМАНІТАРНІ НАУКИ»

Моральні норми багатьох суспільств спиралися, передусім, на релігійну традицію, перекази, легенди про предків. Релігії навчали тому, як треба жити, чому життя таке, яким воно є. Релігії, пов'язучи минуле і сучасне, робили історію людства безперервною, виховували наступні покоління на моральному досвіді поколінь минулих. Релігії заглядали в душу людини, пізнавали її внутрішній світ, змінювали її світогляд. Релігії об'єднували людей і давали їм упевненість, що вони не самотні на світі. Людина знаходить в релігії етичне задоволення. Людина в релігії утверджується морально, набуває душевного спокою та вітиху в скорботі. В своєму прагненні до Бога, людина не залишається «вічно голодною», вона отримує духовну їжу. Джерелом цього задоволення служить внутрішня впевненість, що невидима Істота, до якої вона звертається подумки, чує її молитви та надає їй допомогу. В цьому й полягає сутність віри. Релігія – провісниця людських цінностей, носій моральних імперативів [6, с. 16]. Релігія є невід'ємним елементом суспільного життя, важливим чинником суспільних відносин. Місце та роль релігії у соціальній системі визначають і її функції в суспільному житті. Релігійна мораль являє собою сукупність моральних понять, принципів, етичних норм, що утворювалися століттями під впливом релігійного світогляду. Стверджуючи, що моральність має надприродне, божественне походження, провідники всіх релігій проголошують тим самим вічність і незмінність своїх моральних установлень.

Питання щодо співвідношення магії та релігії є штучно ускладненим. Звичайно, ці два феномени протиставляють справедливо, однак на помилкових підставах [7, с. 1]. Перш за все, як магія, так і релігія є складовими компонентами культури та світосприйняття людей, і відображають їхні вірування, цінності та традиції. Західна традиція відрізняє магію від релігії, однак ця різниця, як і саме визначення магії, є широким полем для дискусій. Одним з наслідків палких наукових дебатів щодо співвідношення магії та релігії стала поява нової релігійної течії – езотеричного християнства – яка за своєю суттю є сумішшю релігії та магії [8, с. 1]. Зазвичай, релігії категорично заперечують магію, адже, почавши її практикувати, людина стає незалежною від віри [9, с. 1].

Секція «ГУМАНІТАРНІ НАУКИ»

Далі, варто виокремити спільності та відмінності понять магії та релігії, що нададуть змогу встановити заключний висновок і відповідь на трохи риторичне запитання, що впливає з теми: «Чим є магія та релігія: полярними поняттями чи взаємозалежними складовими культури?».

Отож, найбільш помітні відмінності між магією та релігією:

1. В сакральній сфері магія виступає як певне практичне мистецтво, яке слугує для виконання дій, кожна з яких є засобом досягнення певної мети, а релігія ж, як система таких дій, виконання яких само по собі і є вже деякою метою [10, с. 1];

2. Релігія – засіб встановлення контакту з Вищою Силою чи силами, в той час як магія – це спосіб насильницьки вплинути на ті самі сили [11, с. 1];

3. Вірування, притаманні магії, доволі прості; в релігії ж спостерігається значна ускладненість та різноманітність надприроднього світу як об'єкту;

4. Різниця між магією та релігією чітко простежується в різниці дій заклинателів духів та людини, що молиться. Заклинатель ні про що не просить духів та не схиляється перед ними – він їм наказує, а людина, що молиться вищим істотам, їх просить;

5. Релігія наказує звертатися як на самий верх, до Бога або богів, так і до предметів, а магія дозволяє працювати з сутностями навіть рівними магу чи тими, які стоять нижче нього (що, з точки зору релігії, розцінюється як ересь) [5, с. 1];

6. Релігія часто асоціюється з формальними організованими установами, такими як церкви, храми чи мечеті, тоді як магія зазвичай асоціюється з окремими практикуючими чи неформальними групами, тобто можна говорити про інституціональність релігії та неофіційність магії;

7. Хоча багато релігій мають формалізований моральний кодекс та набір етичних принципів, магія не завжди має позитивну оцінку в деяких суспільствах. Її можна розглядати як засіб отримання влади або маніпулювання іншими, що вважається неетичним або шкідливим.

Щодо спільностей:

1. Магія та релігія виникають внаслідок емоційного збурення,

Секція «ГУМАНІТАРНІ НАУКИ»

як відповідь на життєві кризи, та вказують на можливі шляхи виходу з таких кризових ситуацій, життєвих труднощів тощо;

2. Магія та релігія оточені системою обрядів та ритуалів [12, с. 1];

3. Магія також оперує словами – заклинаннями, які, по суті, нічим не відрізняються від молитов. Людина, яка вірить в магію та активно використовує її, звертається через заклинання до тієї ж самої сили, лише називаючи її по-іншому – абсолют, праною, вселенським розумом, інформаційним полем Землі тощо;

4. Як правило, як магія, так і релігія застосовують символи: талісмани, амулети чи священні реліквії, які містять у собі певну духовну або магічну силу;

5. Один і той самий культовий елемент може використовуватися як в магічних цілях, так і в релігійних. Наприклад: свічки використовуються як в церкві, так і під час здійснення магічних ритуалів [12, с. 1];

6. Як маги, так і священнослужителі, здійснюючи свої ритуали, намагаються здійснити самостійне керівництво енергією. Проте, парадокс полягає в тому, що якщо цей ритуал здійснює священник, то це благо, а якщо маг – гріх [13, с. 3];

7. Як магія так і релігія в своїх обрядах може використовувати «символічну жертву». До певної міри, магічний сенс ритуального дійства зберігається також у релігії [11, с. 4].

Загальноприйнятим твердженням є той факт, що магія передувала виникненню релігії. З плином часу, коли люди побачили помилковість своєї непохитної на той час віри в магію, суспільство почало шукати більш плідного методу впливу. Саме на цьому ґрунті зневіри в магію і зароджується релігія. Зважаючи на витоки магії та релігії та їх тісний зв'язок, магія вважається однією з форм релігійної свідомості, адже магія може використовувати одразу всі три типи релігійного досвіду – нумінозний, теїстичний та містичний. Магія та релігія як тісно пов'язані між собою поняття мають багато спільних, схожих та відмінних рис. Магія та релігія між собою конфліктують. Серед головних причин конфлікту між магією та релігією можна виокремити наступні: 1. Сучасна релігія сприймає магію як конкуруючу організацію. 2. Магія заважає

Секція «ГУМАНІТАРНІ НАУКИ»

релігії контролювати «людський розум» та тримати його в покорі. 3. Релігія вважає, що магія веде до деградації. 4. Релігія та магія мають спільну семантику ритуалів. В залежності від того, як саме, з якою метою, яким чином та як часто використовувати магію та релігію вони можуть позитивно впливати на життя людини, а ось занадто сильне зосередження як на магії, так і на релігії може негативно вплинути на психічний розвиток особистості та призвести до її морального розшарування.

Список використаних джерел та літератури

1. Магия и религия в истории мировой культуры. –[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://works.doklad.ru/view/-LjWlAc987s.html>
2. Галамага О.В. Магія VS релігія у контексті ментальності давніх римлян / «Молодий вчений», №11(26), листопад 2015. – С. 86-90.
3. Клименко Т.Є. Місце чаклунства в звичаях євреїв та українців. Житомирський державний університет імені Івана Франка. – С. 158-164.
4. Магія, як явище сучасного життя. –[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.esc.lviv.ua/mahiya-yak-yavysche-suchasnoho-zhyttya-2/>
5. Стан наукового вичення феномену магії. –[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://plomin.club/the-state-of-scientific-study-of-the-phenomenon-of-magic/>
6. Магия и религия в истории мировой культуры. –[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://works.doklad.ru/view/-LjWlAc987s.html>
7. Религия и магия. –[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://religion.wikireading.ru/55433>
8. Релігія і езотерика. –[Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://stud.com.ua/46603/religiyeznavstvo/religiya_ezoterika
9. Магия или религия? –[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tdoctrina.ru/2010/08/05/%D0%BC%D0%B0%D0%B3%D0%B8%D1%8F-%D0%B8%D0%BB%D0%B8-%D1%80%D0%B5%D0%BB%D0%B8%D0%B3%D0%B8%D1%8F/>
10. Магия и религия. Отличия. –[Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://otherreferats.allbest.ru/religion/00352597_0.html
11. Магия и религия. –[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.evangelie.ru/forum/t29093.html>

Секція «ГУМАНІТАРНІ НАУКИ»

12. Религия и магия. Сходства и различия. –[Електронний ресурс].
– Режим доступу: https://studref.com/453921/sotsiologiya/religiya_magiya_shodstva_razlichiya
13. Магия и религия. –[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://psylib.org.ua/books/freze01/txt04.html>

Секція «ГУМАНІТАРНІ НАУКИ»

Корольчук Владислава,
студентка I курсу факультету іноземних мов Львівського
національного університету імені Івана Франка
Науковий керівник: *Тарасюк Ярина Петрівна,*
кандидат філологічних наук, доцент кафедри світової літератури
Львівського національного університету імені Івана Франка
Україна

**ЖАНРОВІ ОСОБЛИВОСТІ
ДЕТЕКТИВНО-СЕНСАЦІЙНОГО РОМАНУ-ЗАГАДКИ
ВІЛКІ КОЛЛІНЗА «ЖІНКА В БІЛОМУ»**

Vladyslav Korolchuk,
student of the 1st year of the Faculty of Foreign Languages of the Ivan
Franko National University of Lviv
Academic supervisor: *Yaryna Petrivna Tarasiuk,*
candidate of philological sciences, associate professor of the department
of world literature Ivan Franko Lviv National University
Ukraine

**GENRE FEATURES
WILKIE COLLINS' DETECTIVE-SENSATIONAL
MYSTERY NOVEL «THE WOMAN IN WHITE»**

Детективно-сенсаційний роман-загадка «Жінка в білому» – п'ятий опублікований твір Вілкі Коллінза, вперше виданий у Нью-Йорку 1860 року. Проблема художньої своєрідності та жанрових особливостей роману-загадки Вілкі Коллінза «Жінка в білому» не стала об'єктом наукових досліджень, відсутній аналіз її будови і поетики, своєрідності письма, характеристики головних героїв.

Домінантами жанру «Жінки в білому» є детективний і сенсаційний елемент.

«Жінка в білому», за свідченнями багатьох дослідників, стала першим сенсаційним романом в історії літератури [7]. Термін походить від латинського «sensus» – відчуття, почуття, здібність. Тобто домінантою у сюжеті є подія або повідомлення, що справляють сильне враження [3], твір гостросюжетного характеру

Секція «ГУМАНІТАРНІ НАУКИ»

[2]. Йдеться про неприпустимі дії Персівалія Глайда, який чинить несправедливо щодо жінок. Детективно-пригодницький сюжет присутній у основній сюжетній лінії: найголовнішою рисою сенсаційного роману є таємничість і загадковість центрального персонажа [2, 7]. Простежуємо ознаки таємничого героя у особі Персівалія Глайда, багатого баронета: він приховує той факт, що був незаконнонародженим і фактично не має права на успадкування будь-якого майна.

Детективний роман – це різновид пригодницької літератури, прозовий твір, у якому розкривається певна пов'язана зі злочинном таємниця [2]. Основною ознакою детективного роману є динамічність сюжету: події розгортаються зі значною швидкістю, герої знаходяться у пошуках істини і розгадки таємниці, що лежить в основі розвитку дії. Важливим складником композиції стає інтрига [2], злочин розкривається не шляхом випадкових збігів обставин, а виключно завдяки логічному мисленню персонажів. Частково ми спостерігаємо той факт, що кримінальний матеріал стає засобом дослідження внутрішнього світу героїв, справжнього життя [1]. Волтер Гартрайт постає у «Жінці в білому» як детектив, що розплутує історію, оповиту таємницями, розкриває злочин Глайда проти Лори і графів Фоско, карає злочинців, розкриває таємницю народження Глайда і доводить його провину.

Роман-загадка – це твір, надзвичайно наближений за своєю структурою до детективного роману. Основою твору є розгадування загадок і головоломок, часто пов'язаних зі злочинами, однак роман-загадка має певні відмінності від детективних і сенсаційних романів. Домінує реалістичний, але напружений сюжет із безліччю поворотів, шокуючий, але реалістичний злочин, передбачення доказів, помилкові сліди, розв'язка сюжету в останню хвилину, очікування, що ситуація вирішиться сама собою. Варто зазначити, що події роману мають реалістичну основу, присутнє цілковите розслідування злочину головним героєм – Волтером Гартрайтом, є типовий лиходій – граф Фоско. Кожен поворот подій відбувається не просто фантазією автора, а природним чином витікає один з іншого.

Прикметною стильовою ознакою твору є те, що авантюрно-пригодницьку парадигму прозаїк підсилює вдалим поєднанням

Секція «ГУМАНІТАРНІ НАУКИ»

реальних подій з домислом і вимислом, виділяючи в такий спосіб елемент авантюри. Епізоди змінюються з калейдоскопічною швидкістю. У творі знаходимо пригоди, викрадення і переслідування, атмосферу таємничості й загадковості, раптовості подій, ситуації припущення й розгадки. Наявність таких мотивів наближує твір до детективних романів Едгара По і Агати Крісті [6].

Поліфонічність оповіді у романі передбачає зміну ліній оповіді від одного персонажа до іншого. Саме завдяки такій побудові ми пізнаємо сюжет книги не очима одного героя, а декількох, бачимо різні погляди на події, що відбуваються, можемо співпереживати кожному [4]. Автор подає сюжет немов у вигляді листування героїв, що наближає роман-загадку до жанру епістолярного роману. Спочатку розповідь ведеться від імені Волтера, згодом – представників обслуговуючого персоналу будинку (кухарки, економка, прислуги, повірник), за оповідь беруться Меріан, граф Фоско, Анна Катерік, містер Ферлі, професор Песка. Загалом кожен із героїв докладає свою руку до написання сюжету. Особливістю цього жанру є те, що сюжет подається у вигляді листів, де ми можемо простежити душевні переживання героїв та їхню внутрішню еволюцію. Автор використовує і наявні у епістолярному жанрі елементи, наприклад, примітки.

Провідне місце у епоху романтизму займав готичний роман, або роман жахів, – твір, у якому зображено незвичайні ситуації, жорстокі таємниці, що перетворюють людину на іграшку у руках надприродних сил. Картини страху можуть мати комічний ефект, але зазвичай зберігають дидактичну, виховну роль [2]. Три основні жанрові атрибути готичного роману – це таємниця, жах, напруга очікування. У «Жінці в білому» присутні певні елементи: так, твір просякнутий жахом від того, що роблять граф Фоско і Глайд, існують гумористичні елементи у діалогах героїв; сюжет побудовано навколо основної таємниці роману – таємниці Персіваля Глайда, усі його дії просякнуті загадковістю; часом присутня напружена психологічна атмосфера, наприклад, коли Глайд погрожує Лорі, коли Меріан хвора і опиняється замкнутою у одній з кімнат за підступним планом Глайда; помітним і яскравим є образ головного лиходія – графа Фоско.

Секція «ГУМАНІТАРНІ НАУКИ»

У романі-загадці помічаємо риси і філософського роману – великого епічного твору, у якому викладається безпосередньо етична і світоглядна позиції автора [1]. Так, основною світоглядною позиції автора у «Жінці в білому» стає його бажання відновити рівність до жінок, змінити становище жінки у суспільстві. Часто у романі ми помічаємо й філософські, етичні роздуми героїв. Також варто зазначити, що у цьому творі детективна лінія розкриває внутрішній світ героїв, їхній світогляд, світосприйняття.

У «Жінці в білому», як і в типовому трилері, присутня непередбачуваність (події у романі-загадці змінюються з калейдоскопічною швидкістю), вразливість персонажів (Лора і Меріан не можуть відкрито протистояти чоловікам, взяти контроль над ситуацією), неприродна модель поведінки персонажа (ми до кінця так і не розуміємо, чи любив Глайд Лору, чи вона була лише іграшкою у його руках, адже чоловік уважно ставився до неї на початку шлюбу, виявляв почуття), наявний антагоніст (граф Фоско), гостросюжетність та динамічність (події тримають читача в напрузі), мотив смерті (смерть Глайда, Анни, графа Фоско).

За означенням «Жінка в білому» не соціальний роман, і водночас соціальна основа його настільки ж очевидна, як очевидне звернення автора до психологічній глибоки описаних ним характерів. Коллінз показує двох людей – поміщика Глайда й італійця Фоско, які готові на будь-який злочин, навіть найбільш аморальний, задля досягнення цілком корисливих цілей. Проте автор майстерно демонструє і різницю між цими двома персонажами: граф Фоско не зупиняється перед жодними обставинами, натомість Глайд не вирізняється таким гострим розумом і кмітливістю.

Отож у жанрово-стильовій структурі твору В. Коллінза є сенсаційні, детективні елементи, динамічність сюжету, авантюрні перипетії, інтрига, яскраві постаті, елементи загадки і таємниці, що дає підстави означити «Жінку в білому» як детективно-сенсаційний роман-загадку. У жанрово-стильовій структурі роману-загадки присутні ознаки готичного, філософського, епістолярного романів і трилера. Не можна стверджувати, що твір належить до одного з цих жанрів, однак основні елементи все ж присутні і яскраво виражені.

1. Кукса Г. М. Історія розвитку та типологія жанру детективу у контексті світової літератури, 2004. С. 150–154
2. Кицак Л. Детективний жанр в літературі ХХ ст. Українська мова і література в школі, 2009. № 8. С. 51–53
3. Літературознавчий словник-довідник [за ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка]. Академія, 2007. 752 с.
4. Чамеев А. Про традиції «старого доброго страху» чи про один несерйозний жанр британської літератури. Будинок із привидами. С-Пб., 2008.
5. Collins W. The Woman in White. Kharkiv: Folio, 2022. 725 p. (Folio World's Classics).
6. Law G, Maunder A. Wilkie Collins. A literary life
7. Pykett, L. Collins and the Sensational Novel. The Cambridge Companion to Wilkie Collins [ed. by J.B. Taylor']. New York : Cambridge University Press, 2006. P. 50–64.

Секція «ГУМАНІТАРНІ НАУКИ»

Петриляк В. А.

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів,
філологічний факультет, 1 рік навчання,
035.01 Філологія (Українська мова та література)
Науковий керівник: к. філол. н.,
доцент *Федорів У. М.*

**БУТИ «ІНШОЮ»
(ЗА РОМАНОМ МАРІЇ МАТІОС
«СОЛОДКА ДАРУСЯ»)**

Petryliak V. A.

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv,
Faculty of Philology, 1th year student,
035.01 Philology (Ukrainian language and literature)
Supervisor: Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor *Fedoriv U. M.*

**TO BE «DIFFERENT»
(BASED ON MARIA MATIOS' NOVEL
«SOLODKA DARUSYA»)**

У сучасному світі, як і впродовж багатьох століть, перед людиною часто постає запитання про те, як варто поводитися в соціумі, щоб її сприйняли та зрозуміли. Часом людині доводиться підлаштовуватися під інших, щоб сподобатися та щоб її сприйняли як належить. Проте дуже рідко вона перестає боятися того, щоб показати своє власне «я» і поводитися природно, незважаючи на думку інших.

Марія Матіос, українська письменниця та лавреатка Шевченківської премії з літератури 2005 року, дуже вдало висвітлила цю тему у своєму романі «Солодка Даруся»: «Пишучи цю книжку, я не сподівалася, що образ дівчини, битої судьбою і людьми, за короткий час стане метафорою моєї країни. Так само, як Даруся, моя стоодурена Україна у час пекельного прозріння і найвищого злету своєї відваги і духу, безстрашно сказала «Так!» тому, кого нарешті допустила до глибин своєї мовчазної та нелукавої душі» [5, с. 2].

Секція «ГУМАНІТАРНІ НАУКИ»

Бути собою – це завжди виклик. І такий виклик кинула собі головна героїня цього роману. Письменниця зазначила, що «більших репресій супроти особи, ніж зазнає інша моя героїня – Даруся із «драми на три життя» під назвою «Солодка Даруся», годі уявити. Ця жінка, що німує більше чверті століття, репресована всіма: своєю матір'ю, яка наклала на себе руки, не зумівши переступити певних моральних принципів; односельцями (а отже, суспільством), що називають її то «солодкою», то «дурною», бо Даруся значиться в їхніх – людських – реєстрах сільською божевільною; батьком, який дочасно покинув цей світ, залишивши дочці єдину втіху – час від часу провідувати його могилу, але ці провідини щоразу повертають Дарусю до першопочатків своєї життєвої драми; репресована власною пам'яттю, яка і визначила її німоту» [3].

У героїні було нелегке дитинство, сповнене трагізму та нерозуміння того, що відбувається довкола. Таким однаково важким виявилось і її доросле життя. Оточення вважало Дарусю якоюсь не такою, геть «іншою», ніж вони. Героїню часто називали «дурною», хоч сама себе вона такою не вважала. Вона любила квіти й доглядати за ними. Її вабила розмова з деревами та тваринами, але завжди найважче їй було спілкуватися з людьми, адже вони ніколи не розуміли Дарусиних вчинків та поведінки, вважаючи її божевільною. До прикладу, її нелюбов до цукерок («конфет») сприймали за якусь примху, дивацтво: *«У селі ніхто розумний не нагадує і не дає Дарусі конфет: знає, що від солодкого болить її голова і блює вона дуже. Так дуже, що на ранок не лишається ані різочки життя. І мусить вона відходити тиждень, ніби вертатися з того світу»* [4, с. 13]. Але для самої Дарусі це було очевидним, адже солодощі завжди приносили їй шкоду. Саме вони стали першопричиною травматичного досвіду не лише дівчинки, але й цілої родини: вона ненавмисне зраджує таємницю своїх батьків, а за це енкаведист пригощає її солодким «півником». Як результат – її тато змушений піти з дому, а мати вчиняє самогубство. Солодощі стають джерелом психічної хвороби Дарусі, вони асоціюються з травматичним досвідом, пережитим у дитинстві.

Цікаво, але причинність стала й Дарусиним оберегом, адже її

Секція «ГУМАНІТАРНІ НАУКИ»

ніхто не сприймав як «нормальну». Її «іншість» – це можливість жити та вижити:

«Безперечно, причинність головної героїні – це і своєрідний вияв відмови від прийняття реальної дійсності. Замикаючись на своєму горі, Даруся байдужіє до довколишнього світу, що є також формою несвідомої посттравматичної терапії й убезпечує її нестійку психіку від подальших травм, які їй могла б завдати тоталітарна влада» [7, с. 40-41].

Дарусю часто вважали німою, адже почути від неї бодай якесь слово було дуже рідкісним явищем. Проте вона насправді німою не була. Розмовляти вона могла лишень біля могили батька, адже саме там вона відчувала силу роду та зв'язок поколінь так, що готова була осоловити свій біль: «Невипадково Даруся відчуває, що живе повним життям лише на цвинтарі, біля батькової могили» [1], а «...мова їй вертала у рот лиш тоді, як вона провідувала тата» [4, с.31]. Вінших випадках її найкращим другом було суцільне мовчання. Воно, крім того, було для Дарусі прихистком від зовнішнього світу, стіною, що не дозволяла всім багатствам душі вийти назовні. Вона багато чого знала та вміла мислити розсудливо, однак любила все те тримати в собі й просто мовчати.

Наталія Косинська зазначає, що ця Дарусина так звана «німота» є протестом проти суспільства. Саме на самоті та в мовчанні головна героїня роману почувала себе найбільш комфортно: «Дарусина німота мислиться водночас як протест проти суспільства, яке не дає їй змоги бути щасливою» [1].

Дарусина «іншість» оприявнювалась і через фізичні стани, зокрема постійний головний біль можна потрактувати як захисну реакцію на «чужість» соціуму, у якому вона живе: «Травматичні симптоми, крім амнезії з травмотогенною подією, часто-густо проявляються на соматичному рівні, оскільки тіло – це живий палімпсест нашого життя, перформативний наратив пам'яті: витіснені зі свідомості травматичні досвіди, незмога впоратися з потраплянням у свідомість індивіда через сниттаперіодичні спогади, виявляються через тіло» [1, с. 74]. Від цього болю вона знаходила вихід лише вґрунтовуючись у землю або занурюючись у воду. Його можна трактувати як певний намацувальний слід

Секція «ГУМАНІТАРНІ НАУКИ»

травматичного досвіду: *«Вона часом навіть копає посеред городу яму на глибину до своїх крижів, спускається в неї, вгортається чорним живим покривалом, що лоскоче тіло перерубаними корінцями, червами і зотлілим листям, – і так годинами чи то стоїть, чи сидить у живій землі. Земля витягує біль і дає їй соки. Вони піднімаються тілом до самого тім'я, як по стовбуру дерева, і Даруся знову чує в собі силу, забрану з голови розпеченим залізом болю, коли воно вилазить, здається, навіть крізь вуха і шкіру»* [4, с. 18]. Саме так Даруся намагалася врятувати себе від того жахіття, яке творилося в її голові. Шум річки та вода, яка торкалася тіла, заспокоювали її душу: *«Коли Дарусю болить голова, вона мусить іти до ріки і лізти до пояса у воду. Інакше біль розшматує її на дрібні кавалки»* [4, с. 14].

Також великим здивуванням для всіх мешканців села були стосунки солодкої Дарусі з Іваном Цвичком – чоловіком-диваком, який полюбляє збирати залізячка по сусідніх селах, любить виготовляти дримби, а коли тільки з'являється можливість, то ще й виграє мелодії. Він любив Дарусю й із неабиякою ніжністю ставився до неї. Він той, хто теж дає їй сили: *«А вона під його голос гейби оживає: і ходить пряміше, і в кутику губів складочка, як від потайної усмішки, а найголовніше – голова їй перестає боліти»* [4, с. 57]. Узагалі, він і Даруся були наче споріднені душі, які віднайшли одне одного в бурхливому морі людського буття. Обоє були скалічені долею, відкинуті й неприйняті суспільством. Їх обох люди вважали «ненормальними». Те, що соціум уважав чудернацьким, для Дарусі й Івана Цвичка було звичним, прийнятним, особливим і приємним.

Юлія Людвигівна досить уміло описала те, що відбувалося між солодкою Дарусею та Іваном Цвичком: *«Стосунки Івана і Дарусі не схожі на стосунки пересічних людей. Це навіть не любов, а відчуття того, що інша душа є твоїм продовженням, твоїм віддзеркаленням, твоєю тінню. Беззахисних перед долею, яка обділила їх, перед кривдою буття, бо їхні родини і сімейні гнізда однаково були знищені тоталітарним режимом, бо вони були такими самотніми і не мали у житті найменшого розуміння оточуючих. Тому й були диваками в очах світу»* [2].

Секція «ГУМАНІТАРНІ НАУКИ»

Отже, у романі «Солодка Даруся» Марії Матіос можна чітко простежити тему «інакшості» особистості та несприйняття її суспільством. Однак головна героїня, попри свою «інакшість» та «чужість», була «собою». Вона стає метафоричним утіленням цілої генерації, що вибирає форму «чужості» та мовчання як супротив тоталітарній системі та жорсткій дійсності.

Список джерел та літератури:

1. Косинська Н. Божевілля як втеча від гендерної ролі в романі М. Матіос «Солодка Даруся» // Перша спроба. Студентська наукова творчість: Збірник матеріалі. 2009, Вип. 2. С. 30-35. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/7049/1/%D0%9D%D0%B0%D1%82%D0%B0%D0%B%D1%96%D1%8F%20%D0%9A%D0%BE%D1%81%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0.pdf>
2. Людвизька Ю. Божевілля як наслідок впливу соціальних обставинна жінку в романі М. Матіос «Солодка Даруся» // Перша спроба. Студентська наукова творчість: Збірник матеріалів, 2011. С. 62-67. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/7069/1/%D0%AE%D0%BB%D1%96%D1%8F%20%D0%9B%D1%8E%D0%B4%D0%B2%D0%B8%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B0.pdf>
3. Матіос М. Внутрішній опір жінки в репресивних умовах існування // Доповідь на щорічних «франківських читаннях» у Нагуєвичах. 2007. Серпень. URL: http://mariamatios.com.ua/zm/vistupi/vnutr_shn_j_op_r/5
4. Матіос М. Солодка Даруся. Львів: «Піраміда», 2005. 176 с.
5. Матіос М. Тільки правди! Невиголошена промова Лауреата Національної премії Тараса Шевченка під час вручення відзнаки // Літературна Україна. 2005. 17 березня. С.2.
6. Матусяк А. Вийти з мовчання. Деколоніальні змагання української культури та літератури ХХІ століття з посттоталітарною травмою / переклад з польської А. Бондара. Львів: «Піраміда», 2020. 308 с.
7. Сопронюк Т. Концепт божевілля в романах «Солодка Даруся» М. Матіос та «Житковські богині» К. Тучкової // МАЇСТЕРІУМ. 2017. Випуск 69. Літературознавчі студії. С 39-42.

Електронна пошта для коментарів: veronikapetryliak@gmail.com

Пух С.О.,

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів,
історичний факультет, 1 рік навчання ОС «Магістр»,
014.03: Середня освіта (історія)

СУЧАСНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРІЇ КРИМУ

Рух S. O.,

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, Faculty of History,
1st year master student,
014.03: Education (History)

MODERN RESEARCH OF THE HISTORY OF CRIMEA

Цей текст є спробою узагальнити історичні дослідження кримського питання. Наша держава переживає важкі часи, спричинені російсько-українською війною. На жаль, ця війна ведеться не тільки на полі битви, а й в головах українців. Російська Федерація використовує всю потужність своєї машини пропаганди аби спотворити історичну дійсність. За час незалежності України питання Криму ніколи не було на перших місцях у порядку денному. Прикладом проблеми Криму є існування до середини кінця 90-х років ХХ століття в Криму інституту Президента Республіки Крим [1]. Посада Президента за неофіційною версією була скасована через його проросійські погляди та діяльність. Офіційною ж версією є приведення законодавства Республіки Крим у відповідність до законів України. Питання півострова слабо інтегровані в шкільну середню освіту. У навчальних планах та підручниках майже не вивчається історія, культура та побут кримських татар.

У закладах вищої освіти Україні рідко зустрічаються курси з історії півострова. За час навчання на історичному факультеті Львівського національного університету імені Івана Франка згадок про Крим та його деталізовану історію майже не було. Це пояснюється тим, що у навчальні плани, що їх розробляють викладачі-історики такі питання чомусь не включають. І це є помилкою, адже територія Кримського півострова була анексована

Секція «ГУМАНІТАРНІ НАУКИ»

Російською Федерацією у 2014 році. Це мало б бути поштовхом для розвитку історичної думки в напрямку півострова. Можливо відсутність цього кримського ренесансу можна пояснити браком суспільного запиту серед українців. З початку війни суспільство активно обговорює питання відпочинку на території Криму після його деокупації. Проте чи розумієте суспільство ті виклики з якими йому прийдеться зустрітись? До окупації півострова у суспільства не було розуміння проблем, історії та культури півострова. В період окупації його не додалось. Станом на 2023 рік Крим знаходиться під окупацією 9 років. На території півострова працюють російські політичні інституції, органи судової влади, правоохоронні органи, пропагандисти, засоби масової інформації, проживають громадяни Російської Федерації, що переїхали з материкової частини Російської Федерації.

Щодо суспільного життя нам варто розуміти також і проблеми які виникнуть з дітьми та молоддю які навчаються за програмами російських шкіл, вищих навчальних закладів. Ці люди вже глибоко інтегровані в Російську Федерацію. Важливими елементами розв'язання цієї проблеми є створення кримських студій, кримських наукових шкіл, написання академічної історії Криму та її подальша інтеграція в шкільну історію України та в історію нашої держави на офіційному рівні.

То ж перейдімо до сучасних дослідників історії Криму та їхні нещодавно опублікованих праць. Першим хто спадає мені на думку з дослідників Криму є Андрій Іванець – кандидат історичних наук, наукові інтереси якого охоплюють історію Криму, період війн і революцій на материковій Україні та Криму початку ХХ століття, біографістику, історію кримськотатарського народу, міжетнічні взаємини. Андрій Іванець у 2016 році захистив дисертацію на тему «Кримське питання в політиці Української Народної Республіки періоду Директорії (кін. 1918–1920 рр.)». Історик Андрій Іванець є автором або співавтором наступних праць: «Історія Криму та кримськотатарського народу»; «Кримський вектор політики Української Центральної Ради»; «Кримськотатарський національний рух у 1917–1920 рр. за архівами комуністичних спецслужб»; «Наш Крим: неросійські історії українського

Секція «ГУМАНІТАРНІ НАУКИ»

півострова»; «Участь у вересні 1917 року кримськотатарської делегації у київському З'їзді народів-федералістів та його вплив на розгортання кримськотатарського національного руху». Загалом цей дослідник займається питаннями Криму початку ХХ століття, його основних державотворчих рухів, зв'язків кримської директорії з урядами Української Народної Республіки та Української Держави. Наступним відомим та публічним дослідником Криму є кандидат історичних наук Сергій Громенко. Він є автором наступних праць: «...Таврія (без Криму)»: формування кримсько-українського кордону 1917»; «Stepy, morze i gógu: Польские путешественники конца XVIII – начала XX века о Крыме (рос.)»; «Дипломатична боротьба навколо статусу Криму під час кримської операції Петра Болбочана у квітні 1918 року»; «Забута перемога. Кримська операція Петра Болбочана 1918 року» та співавтором: «Історія Криму та кримськотатарського народу»; « Наш Крим: неросійські історії українського півострова». Варто згадати й про Олександра Гулиму, що захистив свою кандидатську дисертацію на тему: «Кримський вектор російської військово-політичної експансії (XVII–XXI ст.) » та Оксану Худайбердієву з темою дисертації: «Вплив доісламських вірувань на формування духовної культури та побуту кримських татар і ногайців», Бориса Петрунька з темою дисертації: «Особливості становлення і розвитку колективної ідентичності кримських татар в контексті українських державотворчих процесів», Григорія Кондратюка з темою: «Коренізація в Кримській АРСР у 20–30-х роках ХХ століття», Ельмаз Хайруддінової «Мусульманські релігійні інститути у Криму (початок 1920-х - кінець 1930-х рр.)», Наталя Дельвіг з темою: «Просвітницька та педагогічна діяльність наукових товариств Криму (друга половина ХІХ – перша половина ХХ століття)» [2].

Якщо ми скористаємось послугами національного репозитарію академічних текстів ми побачимо тенденцію підвищення активності написання дисертаційних робіт, статей та монографій починаючи з 2014 року. Серед авторів є представники корінного населення півострова та українці. Проте користуючись національним репозитарієм академічних текстів бачимо, що

Секція «ГУМАНІТАРНІ НАУКИ»

більшість з робіт кримської тематики написані не на історичні та культурні теми.

Отже, Кримське питання, сьогодні, має бути актуальним для українського суспільства, оскільки перед ним стоїть надважливе завдання – інтеграція окупованого Російською Федерацією Криму в Україну. А без актуальних досліджень, екзальтацій істориками – Криму та написання єдиної історії півострова та України це завдання є невідсильним. Більш того саме через публічну дискусію ми маємо прорефлексувати наші помилки та укласти новий суспільний договір разом з корінним населенням півострова.

Список джерел та літератури

1. Закон Республіки Крим про Президента Республіки Крим;
2. Національний репозитарій академічних текстів (Режим доступу: <https://nrat.ukrintei.ua/>)

Русановська М. Т.

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів,
філологічний факультет, 1 рік навчання ОС «Магістр»
035: Філологія (Літературна творчість)
Науковий керівник – доц. *Федорів У. М.*

**МИНУЛЕ КРИЗЬ ПРИЗМУ РОДИННИХ ІСТОРІЙ
У ЗБІРЦІ ОПОВІДАнь КАТЕРИНИ БАБКІНОЇ
“МІЙ ДІД ТАНЦЮВАВ КРАЩЕ ЗА ВСІХ”**

Rusanovska M. T.

Ivan Franko National University of Lviv,
Lviv, Faculty of Philology, 1st year master student
035: Philology (Creative writing).
Research supervisor – Associate Professor *Fedoriv U. M.*

**THE PAST THROUGH THE PRISM OF FAMILY STORIES
IN THE COLLECTION OF STORIES
BY KATERYNA BABKINA “MY GRANDFATHER
DANCED BETTER THAN ANYONE”**

Репрезентація минулого займає чільне місце в сучасній українській прозі. До проблем пам'яті й історії та ідентифікації себе в них звертаються Оксана Забужко (“Музей покинутих секретів”), Сергій Жадан (“Інтернат”), Юрій Винничук (“Танго смерті”), Софія Андрухович (“Амадока”), Оксана Луцишина (“Іван та Феба”), Вікторія Амеліна (“Дім для Дома”), Артем Чех (“Хто ти такий?”) та інші. Не можна оминати увагою й той факт, що вагомою стає родинна історія в соціокультурному контексті. Такі твори акцентують на важливості приватних розповідей, замовчених правд, голосу жертви, нешаблонних візій тих чи інших подій. Як відзначає літературознавець Ярослав Поліщук, “малий масштаб, приватний вимір історії ... робить образ минулого і конкретно-намацальним, і переконливим водночас” [3, 93]. Дослідниця Оксана Магійчук, розглядаючи схожий тематичний пласт у німецькій літературі, визначає потреби, які зумовлюють його появу. Серед них – “потреба відновлювати родинну історію, заповнювати білі плями,

Секція «ГУМАНІТАРНІ НАУКИ»

повертати – нехай іноді й із великим запізненням – у сімейну пам'ять тих, про кого з різних причин вважали за безпечніше мовчати або ж згадувати непевно-таємничими натяками, зрештою, проговорювати те, що волілося б ніколи не озвучувати” [2, 80].

Поглянути на історію України протягом одного століття крізь призму сімейних наративів п'яти абсолютно різних родин пропонує авторка збірки оповідань “Мій дід танцював краще за всіх” Катерина Бабкіна. Із художньої та жанрологічної перспективи, це не класична сага, попри те, що деякі представники різних родів насправді мають спільне минуле в особистих стосунках чи історичних перипетіях. Збірку оповідань не можемо назвати виразно історичним твором, бо колективне минуле радше присутнє в деталях, натяках, штрихах, хоча фактографічно охоплює низку подій і явищ: двадцять роки в Харкові, знищення театру Леся Курбаса, Голодомор, Друга світова війна, Голокост, тоталітаризм, розпад СРСР, хвилі еміграцій, складні дев'яності. Своєрідним обрамленням твору є зустрічі однокласників Лілічки, Лесі, Ніни, Діми, Міші в різному віці. Вони з погляду своєї сучасності намагаються відрефлексувати родинні історії.

Авторка застосовує широкий спектр способів актуалізації образів минулого. Наприклад, театр Курбаса в Харкові згадується, як “дорослий і трошки похмурий, не дитячий зовсім театр” [11, 81], яким його пам'ятає Маша-Марія, донька Лідії й бабуся Ніни. Утім замість широкого тла переслідувань і знищення мистецького центру, письменниця показує фрагмент із трагічної історії однієї сім'ї: “... тато дружив із людьми з театру й у чомусь намагався їм допомогти, через що й зник одного дня, отак просто не прийшов додому з роботи, а Маша з мамою мусили поїхати дуже швидко” [1, 81]. Так твориться ефект співпричетности: історія торкається кожного, навіть тих, хто не розуміє, що вона твориться на очах. Аналогічно в збірці оповідань “Мій дід танцював краще за всіх” немає буквального називання таких актів геноциду українського народу, як колективізація, Голодомор, терор мирних жителів під час війни, однак читач, який хоч трохи обізнаний з історією, впізнає ці події в спогадах Марії про те, як у матері й вітчима забрали господарство, як її мати приносила з роботи картоплюне

Секція «ГУМАНІТАРНІ НАУКИ»

лушпиння, зрештою, як вона побачила маму повішеною на шибениці. Нанизування жахливих подій на долю героїв, з одного боку, посилює ефект постійної історичної травматизації, з іншого – зважаючи на український контекст, відкриває перспективу терапевтичного пропрацювання досвідів пережитого.

Цікавим для аналізу є різновекторний варіант репрезентації минулого. Так, про Голокост у творі згадано в контексті двох родин головних героїв (Лілічки та Міші) й другоградної персонажки – жінки в літаку. Усі три розповіді є історіями вцілілих дітей під час геноциду єврейського народу. Ліліна бабуся Ривка (очевидно, Ребекка) походила з Німеччини й у три роки втратила всю сім'ю під час Другої світової війни, її переховували й зрештою вона опинилася в дитячому будинку. Дідусь Міші “пережив підлітком практично випадково Бабин Яр” [1, 97], а Гершома, батька жінки, із якою Леся зустрілася в літаку, урятував сміттяр Таненбаум. Прикметно, що кожна з історій репрезентує свою версію роботи з поколіннєвою пам'яттю. У родині Лілічки особиста пам'ять бабусі Ривки та її вболівання за єврейські традиції замінюють усю історію роду, утім сучасне покоління в особі внучки ставиться до цього іронічно, зокрема вона не відчуває своєї національної приналежності вповні. У сім'ї Міші травматичний досвід минулих поколінь був замовчуванним, тож у дорослому віці йому складно наративізувати навіть свою тожсамість. Натомість жінка з літака береже родинну історію порятунку її батька, як і перстень-рубін, який є реліквією роду. Навіть її син із покоління “дітей гаджетів” виявляє інтерес до успадкування пам'яті про порятунок дідуся.

Описуючи Другу світову війну, авторка, на перший погляд, подає героїчну та негероїчну моделі її проживання юнаками. Репрезентантом першої є Борис, дід Лесі: він утік на війну підлітком, попри поранення на фронті, загибель коханої Уляни й втрату всіх близьких, вижив та зумів адаптуватися до післявоєнного життя, вступивши у військово училище. Другу представляє Вовка, дядько Діми, котрий пройшов війну, але “все-таки не витримав усього того, що знав, бачив, а може, і робив, і розпорів собі горлянку однієї ночі” [1, 21]. Безсумнівно, тут йдеться злочини радянської армії, жертвою яких стала його кохана німочка Лілі. Утім і за

Секція «ГУМАНІТАРНІ НАУКИ»

позірною влаштованістю життя Бориса криється травматичне дитинство (його покинула мати) та переломні моменти молодости, адже він закохався в доньку ворога народу, що було неприйнятним для військового в тоталітарному суспільстві. Відтак – схильність вже зрілого чоловіка до насильства над близькими. Відповідно можна зробити висновок, що певні історичні обставини нівелюють можливість героїчного проживання та уникнення травматизації: спогади про них завжди присутні в теперішньому й перетворюють свідка на заручника власної пам'яті.

До слова, лише за одним визначенням “ворог народу” прочитуємо ще одну трагічну сторінку історії тоталітарної держави – репресії. Серед іншого згадано у творі й примусове вивезення українців до Німеччини під час Другої світової війни в контексті долі Борисової сестри Люди. Такі фактичні вкраплення уписують певні родинні наративи в ширший контекст.

Деякі реалії минулого набувають символічного забарвлення. Так, на сімейну історію Ніни накладаються складні дев'яності, які репрезентовані спогадом про ярмарок на Олімпійському, куди вона потрапила в надії знайти батька, який колись працював у басейні. Символічним є переїзд Маші-Марії з Анатолієм-Марком зі сходу України на захід, зміна їхніх імен та заїкання жінки як виразник її травматичного минулого. Незрілість суспільства в новій незалежній посттоталітарній державі К. Бабкіна підкреслює фрагментом із першого уроку у вересні 1991: “... учителька розказала все, що вважала за потрібне про честь першокласника – яка ще минулого року була чесно жовтенят, очевидно” [1, 11].

Отже, проаналізувавши способи репрезентації й реконцептуалізації минулого в збірці оповідань К. Бабкіної “Мій дід танцював краще за всіх”, можемо зробити висновок, що історичне тло як незрима присутність у родинних історіях допомагає оприявнити травматичний досвід героїв та функціонування пам'яті. Показ історичної дійсності крізь оптику сімейних розповідей увиразнює самі події, їхній вплив на життя героїв, їхні вчинки й самоідентифікацію, сприяє розумінню українського контексту постійного “травматичного кола”.

Секція «ГУМАНІТАРНІ НАУКИ»

Список джерел та літератури

1. Бабкіна К. Мій дід танцював краще за всіх. Київ: Видавничий дім “КОМОРА”, 2021. 144 с.
2. Матійчук О. Долаючи часові й просторові межі: реконструкція родинної історії у романі Каті Петровської “Мабуть Естер”. Переступи кордонів у літературі та культурі ХХ-ХХІ ст. / упор. А. Гілле, П. Рихло, Є. Волощук та О. Чертенко. Київ: Вид. дім Дмитра Бураго, 2019. С. 78–93.
3. Поліщук Я. РЕвізії пам’яті. Луцьк: ПВД “Твердиня”, 2011. 216 с.

Сотнікова К. Д.

Львівський національний університет, м. Львів,
історичний факультет, Магістр 1-го року навчання,
032: Історія та археологія

**ІСТОРИК В УКРАЇНІ:
СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ**

Sotnikova K. D.

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv,
Faculty of History, 1st year Master student,
032: History and archaeology

**HISTORIAN IN UKRAINE:
MODERN ISSUES AND SOLUTIONS**

Велика кількість людей вважає, що історія рухається по спіралі, моя ж думка у цьому питанні трохи інша – історичні процеси й справді схожі між собою, але надбання століть накладає на них свій відбиток, тож, за ним не завжди проглядаються ці паралелі. Саме в цей час людству і потрібен історик – фахівець, який зможе навіть крізь найбільші перепони побачити справжню суть процесу і дати відповідь на суспільний запит.

Українські дослідники не раз звертались до проблем, які переживають українські історики протягом всього свого кар'єрного шляху, від головних мотивів вступників історичних факультетів, проаналізованих Іриною

Ковальською-Павелко¹ до викликів, які чатують на професійних дослідників, висвітлених Вадимом Бондаром². Проаналізувавши думки українських публічних інтелектуалів, провідних фахівців та власний досвід видається, що сучасний історик стикається

¹ Ковальська-Павелко, Ірина. “Реформування історичної освіти та мотивація фахового вибору,” Вісник НІОУ імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія, 3 (30):154-63.

² Боднар, Вадим. “Сучасна українська історіографія: підсумки і виклики,” Дисциплінарні виміри української історіографії, за ред. О. Удода. (Київ: НАН України. Інститут історії України, 2015), 275-319

Секція «ГУМАНІТАРНІ НАУКИ»

з різноаспектими викликами на своєму науковому шляху, тож, я вирішила проаналізувати кілька з них, а саме, питання історичних спеціальностей в Україні та заробітню платню середньостатистичного історика, та спробувати запропонувати шляхи їх вирішення.

Більшість університетів України пропонують підготовку за двома спеціальностями 032: Історія та археологія та 014: Історія (середня освіта), деякі також готують спеціалістів за спеціальностями 027: Музезнавство, пам'яткознавство та 029: Інформаційна, бібліотечна та архівна справа¹. Серед українських ЗВО, як на мене, за правильною траєкторією рухається Київський національний університет імені Тараса Шевченка, оскільки на базі спеціальності 032 у них існує низка освітніх програм, а саме, «Американістика та європейські студії», «Археологія та преісторія», «Історія мистецтв», «Історія України та культурна антропологія», «Світове українство у цивілізаційному поступі», «Східноєвропейські історичні студії», «Сходознавство». Саме поділ «Історії та археології» дає змогу студентам сфокусуватись на обраній галузі історії, а не витратити час на дисципліни, несуміжні з обраною частиною науки. Задля формування когорти спеціалістів з різних галузей історичної науки українським ЗВО варто замислитись над зміною спеціальностей або ж створенню на їх базі низки освітніх програм, беручи до уваги досвід КНУ ім. Т. Шевченка. З власного досвіду дотичності до фінської системи вищої освіти, на прикладі Університету Турку, варто зазначити, що на гуманітарному факультеті існують такі історичні спеціальності як «Археологія», «Історія мистецтва», «Культурна історія», «Європейська і світова історія», «Європейська етнологія», «Фінська історія», «Гендерні студії», «Музеологія», «Релігієзнавчі студії», окремо також діє Центр студій з американістики та Магістерська програма із східних студій². Завдяки такому поділу університет готує фахівців з кількох сфер, надаючи студентам більш вузькі, але водночас і фахово-потрібні знання. Найявний поділ дає змогу викладання

¹ <https://vstup.osvita.ua/>

² <https://www.utu.fi/en/university/faculty-of-humanities/units>

Секція «ГУМАНІТАРНІ НАУКИ»

дисциплін, які покривають не лише фактажні знання, а й важливі соціальні зрушення доби, також розкривають ті чи інші теми через порівняльний аналіз з суміжними дисциплінами. Проблемою української системи історичної освіти є те, що через завелику спеціальність метою ЗВО є надання якомога більшої кількості фактажних знань з найрізноманітніших історичних дисциплін та періодів, у той час коли студенти потребують більшого часу на осмислення та аналіз матеріалу. Як на мене, найкращим рішенням питання спеціальностей на історичних факультетах є заміна 032: Історія та археологія та низку вузькопрофільних освітніх програм, з урахуванням популярних історичних течій, в тому числі, гендерних, соціальних чи національних студії. В українському контексті також є можливість створення різних осередків історичної науки у провідних ЗВО країни, які будуть відрізнятись тематично, а не за полегшеним вступом чи ціновою політикою, таким чином, абітурієнти орієнтуватимуться на власні зацікавлення, а університети існуватимуть у конкурентному середовищі пропозицій актуальних освітніх програм.

Історичних фах в Україні є низькооплачуваним. Для порівняння візьмемо тарифний розряд доцента, що є середнім щаблем українського викладацького фаху, на прикладі Львівського національного університету імені Івана Франка¹, та середню заробітню платню історика у Сполучених Штатах Америки². Американське бюро з робочої статистики зазначає, що середня заробітня платня за фахом «історик» у 2021 році сягала 63 940 \$ на рік і, відповідно, 5 328 \$ на місяць (станом на травень 2021 р. середня зарплатня на місяць у США сягала 3 813 \$). У Львівському національному університеті імені Івана званням «доцент» відповідає тарифний розряд №19. З 1. 10. 2022 року базовий посадовий оклад цієї категорії сягає 10 198 гривень, до цієї суми варто додати 25% за вчене звання доцент та 15% за науковий ступінь доктора філософії, тож, виходить 14 276 гривень (за підсумками 2022 року середня

¹ <https://lnu.edu.ua/about/university-today-and-tomorrow/documents/financial-information/rate-of-wages/>

² <https://www.bls.gov/ooh/life-physical-and-social-science/historians.htm>

Секція «ГУМАНІТАРНІ НАУКИ»

заробітня плата в Україні склала 14 859 гривень¹). Щоправда, у моїх розрахунках не було врахована додаткову плату за вислугу років, яка скоріше за все коливається у межах 10% від посадового окладу. Отже, дана статистика схиляє до одного висновку – оплата праці не буде спонукальним фактором для випускника історичного факультету у питанні продовженні власної наукової кар'єри. Порівнюючи Україну та Сполучені Штати Америки можна прийти до конклюденту, що на американському робочому ринку професія історика витримує конкуренцію та не змушує змінювати фах виключно з цієї причини. Заробітня плата істориків в Україні має теж стати конкурентноспроможною на ринку праці, цьому може сприяти виключно державна політика щодо зміни тарифної сітки для працівників ЗВО, на жаль, через теперішню економічну ситуацію в Україні це навряд відбудеться найближчим часом.

Таким чином, для історика в Україні існує низка викликів, які починають з'являтися на наукову шляху ще студентів, які не мають достатнього вибору спеціальностей в Україні. Для професійних же істориків основною проблемою є рівень заробітньої плати, який, в українських реаліях, сягає менше ніж середня оплата в Україні. Для вирішення цих питань потрібна активна співпраця державного апарату, Міністерства освіти та науки України, університетів та зацікавленої громадськості, оскільки тільки комфортні умови розвитку стримуватимуть українських науковців від зміни фаху.

¹ Богданьок, Олена. 2023. “Держстат назвав середньомісячну зарплату у 2022 році.” Суспільне новини, 3 березня 2023 року. <https://suspilne.media/402995-derzstat-nazvav-serednomisacnu-zarplatu-u-2022-roci/>

Секція «ГУМАНІТАРНІ НАУКИ»

Список джерел та літератури

1. Богданьок, Олена. 2023. “Держстат назвав середньомісячну зарплату у 2022 році.” Суспільне новини, 3 березня 2023 року, <https://suspilne.media/402995-derzstat-nazvav-serednomisacnu-zarplatu-u-2022-roci/>
2. Боднар, Вадим. “Сучасна українська історіографія: підсумки і виклики,” Дисциплінарні виміри української історіографії, за редакцією Олександра Удода. Київ: НАН України. Інститут історії України, 2015. 275-319.
3. Ковальська-Павелко, Ірина. “Реформування історичної освіти та мотивація фахового вибору,” Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. Харків: Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2017. Випуск 3(30), 54-63.
4. <https://vstup.osvita.ua/>
5. <https://www.utu.fi/en/university/faculty-of-humanities/units>
6. <https://lnu.edu.ua/about/university-today-and-tomorrow/documents/financial-information/rate-of-wages/>
7. <https://www.bls.gov/ooh/life-physical-and-social-science/historians.htm>

Фечко І. І.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ,
історичний факультет, 1 рік навчання ОР «Магістр»,
ОП «Американістика та європейські студії»
Науковий керівник: к. іст. н., доцент *Шевченко Н. І.*

**БОЛІВАРІАНСЬКА АЛЬТЕРНАТИВА ДЛЯ
АМЕРИКИ (ALBA): УТВОРЕННЯ ТА РОЗВИТОК
ЛАТИНОАМЕРИКАНСЬКОГО ІНТЕГРАЦІЙНОГО
ОБ'ЄДНАННЯ ЛІВОГО СПРЯМУВАННЯ (2004-2009)**

Fechko I. I.

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv,
Faculty of History, 1 year of study of Master's ,
EP "American Studies and European Studies"
Scientific supervisor: *Shevchenko N. I.*

**BOLIVARIAN ALTERNATIVE FOR AMERICA (ALBA):
FORMATION AND DEVELOPMENT OF LATIN
AMERICAN INTEGRATION ASSOCIATION
OF LEFT DIRECTION (2004–2009)**

З літа 2022 р. абсолютна більшість латиноамериканських держав знову очолюється лівими урядами. Цей процес називають «другою рожевою хвилею» за аналогією до «рожевої хвилі» початку ХХІ ст., коли у перший раз відбулась така ситуація. У своїх заявах на двосторонніх зустрічах та самітах, лідери держав вже проголошують одним з пріоритетів у зовнішній політиці перезапуск інтеграційного процесу в регіоні, поглиблення тісної співпраці.

Такі заяви пояснюють актуальність вивчення історії створення та розвитку лівого інтеграційного об'єднанням Боліваріанська Альтернатива для Америк (ALBA), який був утворений у 2004 р. Розуміння особливостей розвитку міждержавних відносин в регіоні та вивчення перспектив їх подальшого розвитку є надзвичайно важливим для України, з огляду на зростаючу роль регіону у нашій зовнішній політиці, в умовах пошуку союзників у протистоянні російській агресії.

Секція «ГУМАНІТАРНІ НАУКИ»

Утворення даного інтеграційного об'єднання пов'язане з венесуельським президентом Уго Чавесом, який з самого початку свого президенства у 1999 р. активно підтримував поглиблення кооперації між латиноамериканськими державами та у своїй передвиборчій програмі виступав за розвиток співпраці у межах інтеграційних об'єднань, де Венесуела вже є членом, або за приєднання до тих, в які ще не вступила (напр. МЕРКОСУР). Під час свого першого міжнародного турне 15–19 грудня від відвідав низку держав регіону для посилення регіональної інтеграції та представив проєкт створення Конфедерації держав Латинської Америки та Карибського басейну (робоча назва майбутнього утворення – CELCA) [3].

У подальших роках Чавес у міжнародних поїздках продовжував закликати за створення союзу, який би ґрунтувався на ідеях Договору Союзу, Ліги та Вічної Конфедерації прийнятого на історичному Конгресі у Панамі 1826 ., який був по суті першою спробою об'єднати молоді латиноамериканські держави після проголошення незалежності. У своїх виступах він акцентує на тому, що таке утворення буде окремим геополітичним простором з політичними, економічними та соціальними цілями. Власне сам проєкт ALBA був уперше представлений у 2001 р. на з'їзді лідерів та голів урядів Асоціації карибських держав, що проходив на острові Маргарити, Венесуела [2].

Основою проєкту є історична складова, а саме ідеї визначного визволителя Латинської Америки Сімона Болівара, який вважається одним з перших ідеологів латиноамериканської інтеграції та створення конфедерації іспано-американських держав. Окрім ідей Болівара, за ідеологічним підґрунтям організація звертається до таких визначних особистостей латиноамериканської історії, як Марті, Сан-Мартін, Сукре, О'Хігінс, Петіон, Морасан, Сандіно, Гарві, Тупак Катарі, Хуліан Апаза, Бартоліна Сіса тощо. У цьому списку є і учасники Війни за незалежність, і борці за права індіанців, і ліві революціонери ХХ ст. Природу боліваризму, згідно висловлених Чавесом ідей, становить соціальна рівність, рівноправ'я між країнами, повага до суверенітету держав, справедливий розподіл природних ресурсів, боротьба з корупцією

Секція «ГУМАНІТАРНІ НАУКИ»

тощо. «Боліваризм» було фактично проголошено венесуельською державною ідеологією: за новою Конституцією 1999 р. країна офіційно називалась Боліварська Республіка Венесуела, а в честь Болівара почали називати освітні установи, місцеві осередки, програми тощо [4].

Варто зазначити, що нове об'єднання обов'язково мало включати, за задумом Чавеса, Кубу для її повернення до міжнародної спільноти. 14 грудня 2004 р. в столиці Куби Гавані Уго Чавесом Фріасом, президентом Боліваріанської Республіки Венесуела, та Фіделем Кастро Русом, президентом Державної ради Республіки Куба було підписано Спільну декларацію та угоду про заснування ALBA [2].

5 листопада 2005 року Уго Чавес виступив з промовою на закритті Саміту Народів, який проходив у аргентинському місті Мар-дель-Плата. Саміти Народів (Cumbre de los Pueblos) є зустрічами латиноамериканських організацій та політичних структур, які виступають проти впливу США у регіоні і часто ці зустрічі проходять альтернативно до Самітів Америк, які розглядаються як ініціатива США. Якраз на IV Саміті Америк у м. Мар-дель-Плата планувалось запустити Зону Вільної торгівлі Америк (ALCA) – проєкт США, який мав об'єднати всі країни американських континентів за виключенням Куби. Під час виступу, Чавес розкритикував цей процес та запустив кампанію боротьби з підписанням ALCA – Al carajo (гра слів, з ісп. «до дідька») [3].

Уряд Болівії під керівництвом Ево Моралеса офіційно приєднався до ініціативи 29 квітня 2006 року. 11 січня 2007 року до організації додається Нікарагуа, 26 січня 2008 року Домініка, а 10 жовтня 2008 року Гондурас. 24 червня 2009 р. до блоку доєднався Еквадор та карибські держави – Антигуа і Барбуда, Сент-Вінсент і Гренадини [2].

З вказаних країн найскладніший шлях до участі в блоці довелось прийти Гондурасу, де попри активну підтримку президента країни Мануеля Селая, парламент дуже довго розглядав апробацію договору через опір опозиційних партій, які висловлювали побоювання можливим посиленням впливу цієї організації над країною та через вже підписаний договір про вільну торгівлю з США, що могло

Секція «ГУМАНІТАРНІ НАУКИ»

спровокувати колізію. Все ж , після тривалих дискусій договір було схвалено, але сам Гондурас не довго пробув членом цієї організації: наступного року внаслідок тривалої Конституційної кризи відбувся державний переворот з усуненням від влади президента Селая, нова влада не була визнана Чавесом та іншими учасниками блоку (як практично всією міжнародною спільнотою), тому членство країни було призупинено. Після відновлення конституційного порядку, Гондурас у 2010 р. офіційно схвалив вихід з ALBA [1].

У травні 2006 р. у м. Шінагота, Болівія відбулась зустріч між президентами Болівії Ево Моралесом, Венесуели – Уго Чавесом та віце-президентом Куби Карлосом Лаге. Було ратифіковано Боліваріанську альтернативу для Америки та за пропозицією болівійського уряду також було підписано Торговий договір народів (el Tratado de Comercio de los Pueblos – TCP). Згідно пояснень еквадорського уряду, ця ініціатива мала бути інструментом солідарності та взаємодоповнюючого обміну між країнами, який буде спрямований на принесення користі народам на відміну від угод про вільну торгівлю [1].

У 2006 р. за ініціативи Чавеса та Кастро був утворений Культурний фонд Боліваріанської Альтернативи для Америки (ALBA): Серед його основних напрямків діяльності стало вручення двох премій за внесок у розвиток латиноамериканської культури: Премія ALBA за Культуру та Премія ALBA за Літературу. Переможці отримували фінансову нагороду (75 і 20 тисяч доларів відповідно) та сприяння у друці книжок [1]. В інформаційному плані діяльність організації підтримували ЗМІ Венесуели, які були орієнтовані на всю Латинську Америку (Telesur, AlbaTV та ін.).

У січні 2008 р. на Саміті в Каракасі між міністрами Венесуели, Куби, Болівії та Республіки Нікарагуа був підписаний договір про утворення Банку ALBA. Серед головних цілей інституції було проголошено сприяння економічному розвитку у ключових секторах економіки, модернізацію та розбудову інфраструктури, створення робочих місць тощо [2]. Більшість заявлених планів були нездійсненними через великі амбіції та малий бюджет організації, адже по суті все на початку трималось на нафтодоларах Венесуели.

Секція «ГУМАНІТАРНІ НАУКИ»

Одним з головних проголошених напрямків було вирішення соціальних викликів, що включали такі завдання, як кампанії боротьби з неграмотності, вакцинація, медичне обслуговування, створення мережі народних університетів, майстерень, альтернативних ЗМІ [3]. Для реалізації завдань, Венесуела, Болівія та Куба уклали ряд міжнародних угод про співпрацю. Реалізовувати поставлені програми реально починали лише уряди Венесуели та Куби (напр. Petrocaribe). У 2009 р. глави держав та урядів країнок членів вирішили, про перейменування блоку: на «Боліваріанський альянс для народів нашої Америки – Торговий договір народів» (ALBA-TCP). Це мало ознаменувати еволюцію блоку, його подальше розширення новими країнами [2].

Однією з проблем, з якою зіткнувся інтеграційний процес, були не вирішені конфлікти, як і в середині самих держав (Колумбія, Перу) так і у відносинах між ними. Між Колумбією та Венесуелою продовжувались суперечки щодо розмежування морських районів Венесуельської затоки, напруження існували у відносинах Перу та Еквадору, Чилі та Болівії. Окремою проблемою залишалась політична фрагментація регіону та різні ідеологічні осі, яких притримувались уряди різних держав. Блок, який хоч і проголошував своєю основною ідеєю латиноамериканську єдність та спадщину спільних визвольних лідерів XIX ст. для всіх народів регіону, все ж для більшості країн був неприйнятним через соціалістичну ідеологію, жорстку антиглобалістську та антиамериканську спрямованість, ексцентричність лідерів блоку Уго Чавеса та Фіделя Кастро [1].

Отже, можна зробити висновок, що утворення організації ALBA було відповіддю венесуельського уряду на чолі з Чавесом на вплив США в регіоні та був альтернативою до їх проєкту ALCA, а також за задумом це мав бути блок, який би протистояв ЄС, азійським блокам. Організація мала ідеологічну ліву спрямованість, цілями проголошувались ідеї венесуельського боліваризму – подолання бідності, соціальна рівність, суверенітет. На першому етапі розвитку (2004-2009 р.) організації не вдалось досягти поставлених цілей через відсутність довгострокового бачення інтеграційного процесу, залежності від венесуельської нафти, неприйнятну для багатьох ліву

Секція «ГУМАНІТАРНІ НАУКИ»

ідеологію, проте процес розширення організації продовжувався та залишав певні перспективи для її засновників.

Список використаних джерел та літератури:

1. Benzi Daniele. (2016). El exitoso ocaso del ALBA. *Nueva Sociedad*. 261. URL: <https://www.nuso.org/articulo/el-exitoso-ocaso-del-alba/>
2. Historia del ALBA-TCP. Sitio oficial de ALBA-TCP. URL: <https://www.albatcp.org/>
3. Morales Manzur, Juan Carlos, & Morales García, Lucrecia. (2007). Origen y naturaleza de la Alternativa Bolivariana para las Américas. *Polis*, 3(1), 55-85. URL: http://www.scielo.org.mx/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S1870-23332007000100004&lng=es&tlng=es.
4. Torre, Verónica. (2009). De las alternativas para las Américas, de la Alianza Social Continental, a la Alternativa Bolivariana. *Argumentos* (México, D.F.), 22(59), 187-214.

Чемерис К. А.

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів,
філологічний факультет, 1 рік навчання,
035: Філологія

ИСЛАМ У КРАЇНАХ ДАЛЕКОГО СХОДУ

Chemerys K. A.

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv,
Faculty of Philology, first year of study,
035: Philology

ISLAM IN THE COUNTRIES OF THE FAR EAST

Початок 21 століття вважається часом ствердження ідей толерантності: часом, коли люди починають перейматися світоглядом свого оточення та спробами його порозуміння. Це стосується і питань релігії. На 2020 рік, згідно з даними, що опублікував дослідницький центр П'ю, у світі було 2,4 мільярди християн, 1,9 мільярда мусульман, 1 мільярд індуїстів, 488 мільйонів буддистів.

Згідно з прогнозами деяких дослідників, які вивчають тенденції розвитку релігій у світі, через демографічний вибух у деяких з країн, де панує іслам, наприклад: Індонезія, Пакистан, Індія, Бангладеш тощо – іслам може випередити інші релігії та стати домінуючим віруванням.

Для багатьох іслам – це щось незвідане та далеке. Та у сучасному світі людина має володіти базовими знаннями для розуміння культурних, політичних та історичних особливостей інших країн, а іслам має значний вплив на устрій багатьох з них, тим більше що частина з них є членами ООН або входять до інших світових економічних та політичних організацій. Також не менш важливою причиною для вивчення ісламу є сусідство українців із ще одним корінним народом нашої держави – кримськими татарами.

Навколо ісламу існує багато мітів, які відлякують від послідовників цього вірування. Але розуміння цієї релігії та

Секція «ГУМАНІТАРНІ НАУКИ»

популяризація знань дозволить створити атмосферу порозуміння як на світовому рівні, так і зокрема на внутрішньому рівні з кримськими татарами та представниками інших ісламських громад України.

Варто почати з того, що іслам – монотеїстична релігія яка відноситься до авраамічної традиції, тобто включає в себе віру в Одного-Єдиного Бога, чиє ім'я арабською звучить як “Аллах” (араб. الله) одне з 99 прекрасних імен, що висловлюють його якості). Також це віра в Ангелів, Пророків, останнім з них був Мухаммад, через якого Аллах передав священний Коран (араб. القرآن). Стержень ісламу становить шаріат – це комплекс релігійних і правових норм, складених на основі Корану та Сунни – розповіді й висловлювання пророка Мухаммада. Не менш важливим є дотримання П'яти стовпів мусульманства: Шахада (віра в те, що немає іншого Бога окрім Аллаха, а Мухаммед є його посланником), Салаат (щоденна молитва п'ять разів на день), Закат (обов'язкова благодійність, що передбачає передачу певної частки свого майна на допомогу тим, хто цього потребує), Саум (піст протягом місяця Рамадан, що є духовним випробуванням та способом очищення душі) та Хадж (паломництво до святого міста Мекка раз на рік для тих, хто може собі дозволити).

Історично склалося, що люди трактували Коран та настанови пророків по-різному, що призвело до різного розуміння шаріату та виокремлення на кілька основних течій та дрібніші традиції ісламу.

Найбільш поширена течія ісламу у світі – це сунізм, який сповідує більшість мусульман у світі: згідно з статистикою з усіх мусульман 1,7 мільярд саме суніти (це 87-90% від загальної кількості). Вони вірять в Бога Єдиного і пророка Мухаммада, вважаючи його останнім і найважливішим пророком. Дотримуються П'яти стовпів ісламу, включаючи молитви, піст, пожертвування, віру в Бога та паломництво до Мекки. Суніти не практикують обрізання та наполягають на виборі каліфа через консенсус учених.

Другим за поширенням є шиїзм, який має значно меншу кількість вірян. Згідно з даними статистики, шиїти складають близько 10–13% від загальної кількості мусульман у світі, що становить понад

Секція «ГУМАНІТАРНІ НАУКИ»

200 мільйонів людей. Шіїти вірять в Бога Єдиного та пророка Мухаммада, але вважають, що наступним пророком повинен бути Алі, який був зятем пророка. Шіїти також дотримуються П'яти стовпів ісламу, однак їхні практики мають свої особливості.

Та окрім цих двох найбільших течій ісламу, не менш відомими є екстремістські течії ісламу. Саме з ними асоціюється у пересічного громадянина поняття ісламу, проте важливо розуміти, що угруповання з такими віровченнями трактують закони шаріату та тексти з Корану на свою користь.

Найнебезпечнішими є джихадистські течії, які обрали метод терору як спосіб досягнення своїх релігійних ідеалів. Наприклад, найвідомішою є терористична суннітська джихадистська організація – Аль-Каїда. Одна з найбільш відомих ісламських терористичних груп, заснована в 1988 році Осамом бін Ладеном. Група відповідальна за численні теракти, у тому числі за напади на Всесвітній торговий центр 11 вересня 2001 року в США. Також усім відома джихадистська організація – Ісламська Держава, а останнім часом в новинах все частіше з'являється Талібан – радикальний ісламістський рух сунітського напрямку, що зародився в Афганістані серед пуштунів.

Важливо розуміти, що більшість мусульман не схвалює насильство та тероризм і відкидає екстремізм у всіх формах. І саме тому важливо досліджувати традиційний іслам, щоб попереджати виникнення таких організацій на території інших держав.

В Україні вивченням ісламу та поширенням знань насамперед займається Духовне управління мусульман України (ДУМУ) – релігійна організація, яка об'єднує мусульманські громади на території України. Головна діяльність ДУМУ просвітницька: за мету вони мають поширити знання про іслам, щоб люди не боялися його та не асоціювали помірковані напрямки з екстремістськими течіями, які маскуються під них. ДУМУ організують різні наукові конференції, заходи, присвячені мусульманським подіям та святкам, на котрі вони запрошують представників і інших конфесій, показуючи свою готовність до культурного обміну та толерування чужого вірування. Також, іслам як традиційна культура та релігія досліджується у наукових інституціях, зокрема на профільних сходовознавчих спеціальностях.

Секція «ГУМАНІТАРНІ НАУКИ»

Одним з цікавих прикладів інтеграції ісламу з іншою культурною та релігійною традицією, є поєднання ісламу та японських реалій. Його впроваджують переважно ті представники ісламської традиції, які переїхали до країни, а також японці, які цікавляться або хочуть прийняти іслам. У Японії існують мусульманські громади, які займаються популяризацією ісламу і надають допомогу мусульманам, що живуть в країні. Також вони, як і ДУМУ, займаються поширенням знань про іслам в цілях боротьби з екстремізмом. Це, наприклад, Японський інститут Близького Сходу (Middle East Institute of Japan) – центр, що спеціалізується на вивченні культури, історії та політики країн Близького Сходу, включаючи ісламські країни. Також важливий внесок мають Японський центр Ісламських досліджень (Japan Center for Islamic Studies) – інституція, що займається дослідженнями релігії та культури ісламу з метою сприяння взаєморозумінню між ісламським світом та Японією.

Початок зв'язків країн ісламу та Японії, можна віднести аж до початку X століття, коли у географічних працях Абу-ль-Касима Убаддаллаха ібн Абдаллаха ібн Хордадбега (перс. نباللادیبع; далі ібн Хордадбег) – арабського картографа та письменника іранського походження, двічі згадуються острови на схід від Китаю, які він називає землі Ваквак (араб. قَاوْ قَاوْلًا al-Wāq Wāq), найімовірніше, маючи на увазі Японію, Малайзію, Індонезію, Суматру та низку інших островів. Ібн Хордадбег описував Ваквак так: «На схід від Китаю знаходяться землі Ваквак, які настільки багаті на золото, що мешканці роблять з цього металу ланцюжки для своїх собак і нашийники для мавп. Виготовляють і туніки, виткані із золота. Там можна знайти також чудову деревину чорного дерева».

Загалом, стосунки Японії та країн Близького Сходу розвивалися завдяки посередництва Китаю, оскільки з цієї країни починався Великий шовковий шлях – торговельний маршрут із Китаю до Східної та Західної Європи, через країни Близького Сходу та Північної Африки. Зараз у Китаї проживає одна з найбільших мусульманських общин на Далекому Сході – народ уйгурів. Приблизно 9,5 млн проживають в Сіньцзян-Уйгурському автономному районі, а також в інших регіонах Китаю, становлячи 41% від загальної кількості мусульман в державі. Абсолютна

Секція «ГУМАНІТАРНІ НАУКИ»

більшість це мусульмани-сунніти, проте останнім часом серед них набуває популярності і рух під назвою «салафізм».

Це ультра-консервативна школа, котра пропагує повернення до початкового розуміння ісламу, відродження вірування предків. Багато салафістів підтримують насильницький джихад проти цивільного населення як законний прояв ісламу. Згідно з дослідженнями Німецької державної служби захисту Конституції 2010 року салафізм розповсюджується значно швидше, аніж інші ісламські течії.

В Китаї проти уйгурів-суннітів зараз триває жорстка політика, оскільки є високий шанс зростання ісламського екстремізму серед общини і у відповідь на це репресій з боку держави.

Щодо Японії, то такої радикальної політики поки не застосовується. Одна з причин для цього це доволі мала мусульманська спільнота. Хоча вважається, що її розвиток доволі стрімкий: в 2010 році кількість мусульман становила 110 тис. вірян, а станом на кінець 2019 уже 230 тис. Японські дослідники, а саме Хіроші Коджіма з Національного інституту досліджень населення і соціального забезпечення та Кейко Сакураї з Університету Васеда припускають, що 90% мусульман в Японії це іноземці, а 10% – чоловіки та жінки, що перейшли до ісламу та їхні діти. Більшість з них це американці, індонезійці, філіппінці та малайзійці.

У суспільстві іслам сприймають трохи насторожено, з одного боку багато новин щодо екстремістських угруповань та погане розуміння вірування змушують людей побоюватися ісламу. Також проти нього грає факт того, що японці, котрі звикли до спокійного та доволі приватного життя, бачать іслам як занадто соціально-активну, гучну релігія, котра на їх думку, порушує особисті кордони.

Проте є не мало людей, котрі цікавляться ісламом, відвідують мечеті та конференції. Одними з найвідоміших мечетей у Японії, є храми у Кобе та в Токіо. Будівництво другої фінансували татари, переселенці з Росії, які тікали від Жовтневого перевороту.

Окремим унікальним пунктом є запозичення норм одягу, так званої “жіночої моди ісламу” а саме – хіджабів, та такий феномен синкретизму культурних традицій, як створення їх у стилі японського традиційного одягу. Цим зайнялися іноземки

Секція «ГУМАНІТАРНІ НАУКИ»

Самар Мансур з Франції та Сефтіана Аріанто з Індонезії.

Підсумовуючи, можна сказати, що іслам є доволі поширеною релігією у світі та продовжує активно поширюватися. Тому важливо вивчати особливості різних течій, уміти їх розрізняти та обмінюватися досвідом з іншими країнами, аби не відокремлювати мусульман від проблем громадянськості, а залучати їх до суспільства, як це намагаються зробити на території Японії.

Список джерел та літератури

1. Global christianity – A report on the size and distribution of the world's christian population. Pew Research Center's Religion & Public Life Project. URL: <https://www.pewresearch.org/religion/2011/12/19/global-christianity-exec/>
2. The future of the global muslim population. Pew Research Center's Religion & Public Life Project. URL: <https://www.pewresearch.org/religion/2011/01/27/the-future-of-the-global-muslim-population/>
3. The future of world religions: population growth projections, 2010-2050. Pew Research Center's Religion & Public Life Project. URL: <https://www.pewresearch.org/religion/2015/04/02/religious-projections-2010-2050/>
4. Interfax-Ukraine. 67% українців вважають себе віруючими людьми, але лише 10% з них є членами релігійних громад – дослідження. Інтерфакс-Україна. URL: <https://interfax.com.ua/news/press-conference/753386-amp.html>
5. Релігієзнавчий словник / За ред. Проф. А.Колодного і Б.Лобовика. – Київ : Четверта Хвиля, 1996. – 392 с. – ISBN 966-529-005-3.
6. Сунізм – українська релігієзнавча енциклопедія. Wayback Machine. URL: <https://web.archive.org/web/20210830132549/https://ure-online.info/encyclopedia/sunizm/>
7. Шійзм. Українська Релігієзнавча Енциклопедія. URL: <https://web.archive.org/web/20170524142206/http://ure-online.info/encyclopedia/shuyizm/>
8. Якубовський М. М. Словник ісламських релігійних термінів арабського походження (найчастіше вживаних у мас-медіа).
9. Духовне управління мусульман України. Духовне управління мусульман України. URL: <https://islam.ua/uk/>
10. About us|公益財団法人 中東調査会. 公益財団法人 中東調査会. URL: https://www.meij.or.jp/english/about_us.html

Секція «ГУМАНІТАРНІ НАУКИ»

11. Institute of islamic area studies. URL: <https://dept.sophia.ac.jp/is/SIAS/english/index.html>
12. G. R. Tibbetts; Shawkat M. Toorawa; G. Ferrand; G.S.P. Freeman-Grenville (22 August 2013). «Wākṯāk». In P. Bearman; Th. Bianquis; C.E. Bosworth; E. Van Donzel; W.P. Heinrichs (eds.). Encyclopaedia of Islam (Second ed.). Brill Online URL: https://referenceworks.brillonline.com/entries/encyclopaedia-of-islam-2/wakwak-COM_1334
13. Berlie J. A. Islam in China: Hui and Uyghurs between modernization and sinicization. Bangkok, Thailand : White Lotus Press, 2004. 167 p.
14. Kimono Hijab. Kimono Hijab (@kimonohijab) • Instagram photos and videos. Instagram. URL: <https://instagram.com/kimonohijab?igshid=YWVjMmZiZjg=>

Шумлянська Д. В.,

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів,
філологічний факультет, 1 рік навчання,
035.09: Фольклористика

ЛІНГВІСТИЧНІ АСПЕКТИ CHATGPT НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Shumlianska D. V.,

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv,
Faculty of Philology, 1st year student,
035.09: Folklore

LINGUISTIC ASPECTS OF CHATGPT ON THE EXAMPLE OF THE UKRAINIAN LANGUAGE

Комп'ютерні технології з плином свого розвитку посіли вагоме місце у житті людини й постійно конвергуються в різні галузі науки. З'явився важливий підрозділ прикладного мовознавства – комп'ютерна лінгвістика. Вона займається вирішенням завдань автоматичної обробки інформації на прикладі природної мови. Комп'ютерна лінгвістика тісно пов'язана зі сферою штучного інтелекту. [2, с. 1–3].

Надзвичайної популярності у всьому світі набуває чат-бот (від англ. chat – невимушена розмова, bot, скорочено від англ. robot – робот) ChatGPT – комп'ютерна програма, яка завдяки технології штучного інтелекту здатна провадити діалог на різноманітну тематику, даючи відносно чіткі та розлогі відповіді на питання користувачів. 18 лютого 2023 року у своєму телеграм-каналі міністр цифрової трансформації Михайло Федоров повідомив, що після перемовин із керівництвом OpenAI програма ChatGPT стала доступною для користування в Україні.

Лінгвістичні аспекти штучного інтелекту досліджували такі українські науковці, як Кукусенко О. О. [1], Левчук А. Л. [3], Пушик Н.В. [4]. Комп'ютерну лінгвістику як галузь мовознавства досліджував Когут В. С. [2].

Секція «ГУМАНІТАРНІ НАУКИ»

Як вказано на офіційному сайті компанії OpenAI, ChatGPT – це модель, з якою можна взаємодіяти за допомогою розмови. «Формат діалогу дає змогу ChatGPT відповідати на додаткові запитання, визнавати свої помилки, оскаржувати неправильні положення та відхиляти невідповідні запити». [5]

Люди-тренери провадили діалог, імітуючи користувача та помічника штучного інтелекту (метод навчання вчителем з підкріпленням). Тренер оцінював відповіді, запропоновані моделлю ChatGPT (метод нагороди). Таким чином, статистична модель мови використовує «людський» спосіб навчання задля удосконалення власних навичок розпізнавання запиту та формулювання відповіді за допомогою живої лексики.

Серед обмежень ChatGPT є:

1) написання правдоподібних, проте недостовірних чи безглузких відповідей (через специфіку навчання програми);

2) ChatGPT чутливий до формулювань запиту та до повторних спроб отримати відповідь на певне запитання;

3) модель є надміру багатослівною і зловживає певними фразами;

4) замість поставити уточнюючі запитання, ChatGPT «вгадує», що користувач мав на увазі;

5) невідповідні та небезпечні за змістом запити не завжди відхиляються програмою. [5]

Штучний інтелект вільно складає розлогі синтаксичні конструкції українською мовою за короткий проміжок часу. Чат-бот фактично не допускає пунктуаційних помилок, рідше трапляються граматичні та стилістичні помилки. ChatGPT також володіє мовним етикетом на високому рівні (ввічливі форми «прошу», «будь ласка», «гарного вам дня» тощо), що створює враження «живого» діалогу та робить спілкування приємнішим.

Окрім відповідей на питання різної тематики і спрямування, штучний інтелект може задовільнити прохання користувача згенерувати літературний твір. Уривок вірша, «написаного» ChatGPT:

Секція «ГУМАНІТАРНІ НАУКИ»

*Серце б'ється, наче лелека крилами,
В душі грає мелодія печалі.
Тиша віється холодними вітрами,
Замовкла навіть соловейко талану.*

Зауважмо, що в останньому рядку першого стовпчика створеного вірша допущено морфологічну помилку, адже присудок «замовкнути» вжито із закінченням -ла (III особа однини жіночого роду), хоча підмет «соловей» у реченні є чоловічого роду. Із завданням написати коротке оповідання програма також впоралася лише частково – порушено логічний виклад подій (цитата з «комп'ютерного» твору про літній день: «Діти каталися на велосипедах і ковзанах, бігали і гралися у парку»), здійснено семантичну помилку («Листя на деревах шелестіло легким вітром...» – хибне узгодження підмета і присудка).

А. Левчук називає три прикладні лінгвістичні завдання у сфері штучного інтелекту:

- 1) пошук інформації – віднаходження відповідних до пошукового запиту інформаційних об'єктів або документів серед доступного для пошуку матеріалу;
- 2) машинний переклад – створення автоматичних систем перекладу з однієї мови на іншу за допомогою гаджета;
- 3) синтез та розпізнавання мови (способи адаптації природної мови в електронному просторі). [3, с. 208]

Користувачі не рекомендують використовувати чат-бот задля пошуку інформації. Наведено приклад, коли ChatGPT назвав найвідомішим твором української письменниці Марка Вовчка «Чорну раду» (справжнім автором роману є Пантелеймон Куліш, українська редакція твору була надрукована у 1857 році).

Серед напрямів розвитку комп'ютерної лінгвістики, виокремлених Пушик Н.В., ChatGPT могла б стати чудовою програмою для реалізації автоматичного реферування (отримання найважливіших відомостей з одного або з декількох джерел та створення на їх основі лаконічних та інформаційно-насичених звітів). [4, с. 153] Проте модель не посилається на наукові праці чи

Секція «ГУМАНІТАРНІ НАУКИ»

інтернет-джерела, надаючи відповідь користувачеві, і, як вже було згадано вище, може поширювати недостовірну інформацію.

Щодо перспектив використання ChatGPT задля машинного перекладу, то програма поки не може виконувати повноцінно якісний переклад. Моделі ChatGPT було запропоновано здійснити переклад статті «Bumblebees learn to solve puzzles by watching peers, study finds» видавництва BBC News (<https://www.bbc.com/news/uk-64884107>) з англійської мови на українську. ChatGPT переклав слово «bumblebee» (з англ. джміль) як «шматочниця», а також використав в українському перекладі ту ж пунктуацію, що й в тексті англійською. Деякі частини статті були перекладені дослівно, а також допущено тавтологію (цит. укр. «**спостерігачі**» шматочниць **спостерігали**» – англ. «the “observer” bees watched»). Набагато точніший, граматично та стилістично правильний переклад уривку цієї ж статті запропонував широковідомий Google Перекладач.

Отже, одним з результатів розвитку інформатики та комп'ютерної лінгвістики стають загальнодоступні чат-боти зі штучним інтелектом, зокрема ChatGPT, з яким користувач має змогу здійснювати віртуальну комунікацію. Проте на сучасній стадії розвитку ChatGPT не може повністю замінити навчального інструктора чи програму для перекладу і виконує роль лише діалогової системи. Чат-бот перебуває на стадії розробки і удосконалення, тому нові версії програми можуть бути оптимізованими для пошуку інформації та автоматичного реферування. Думки щодо того, чи позитивно впливатиме віртуальний помічник на навчання школярів та студентів, різняться. Основою дискусій залишається достовірність відповідей ChatGPT та проблема порушення авторського права, академічної доброчесності.

Секція «ГУМАНІТАРНІ НАУКИ»

Список використаних джерел та літератури:

1. Кукусенко О. О. Особливості використання лінгвістичних комп'ютерних інтелектуальних систем у перекладознавстві: робота на здобуття кваліфікаційного ступеня магістра: спец. 035 – філологія (переклад включно) / наук. кер. О. В. Ємельянова. Суми. Сумський державний університет, 2022, с. 58 – URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/90336>
2. Когут В. С. Комп'ютерна лінгвістика як галузь мовознавства / В. С. Когут, О. В. Тарасова // Сучасний стан та перспективи розвитку науки : матеріали міжнар. студент. наук. конф., 18 груд. 2020 р., м. Ужгород, Україна. – Ужгород : Молодіжна наукова ліга, 2020. – Т. 4. – С. 82-84. – URL: <http://elar.khmnu.edu.ua/jspui/handle/123456789/9691>
3. Левчук А. Л. Штучний інтелект: Лінгвістичні аспекти / А. Л. Левчук // Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Мовознавство. – 2015. – №4. – с. 203-207. – URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/7845>
4. Пушик Н. В. Комп'ютерна лінгвістика та «штучний інтелект» / Н. В. Пушик // Науковий журнал «Молодий вчений». Філологічні науки. – 2021. – №2(90) – с. 151-155. – URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/390>
5. Introducing ChatGPT – URL: <https://openai.com/blog/chatgpt>

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

Розділ «Економіка»

Войчак К. В.

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів,
економічний факультет, 3 рік навчання,
071: Облік і оподаткування
Науковий керівник к.е.н., доцент *Демко І. І.*

ПРОБЛЕМИ ОЦІНКИ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ

Vojchak K. V.

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv,
Faculty of Economics, 3th year student,
071: Accounting and taxation
Academic supervisor, PhD in Economics *Demko I. I.*

PROBLEMS OF VALUATION OF INTANGIBLE ASSETS

У сучасних економічних умовах з динамічним розвитком інформаційних технологій та нових надсучасних технологій, нематеріальні активи стають все більш важливими для діяльності суб'єктів господарювання. Однак, нематеріальні активи є одним з найменш вивчених об'єктів обліку та не завжди відображаються у балансі суб'єктів господарювання. Тому, в останні роки, нематеріальні активи стали одним з найбільш досліджуваних та дискусійних об'єктів щодо їх оцінки та відображення в обліку та звітності.

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

Значна частина нематеріальних активів, які використовуються для заробітку підприємствами та банками, залишаються неідентифікованими. Проте, згідно з МСФЗ, при об'єднанні бізнесу застосовуються спрощені критерії визнання нематеріальних активів, що дозволяє ідентифікувати неідентифіковані раніше нематеріальні активи.

Методологічні засади формування в обліку інформації про НМА визначає П(с)БО 8 “Нематеріальні активи”, за яким НМА – це немонетарний актив, який не має матеріальної форми, може бути ідентифікований (відокремлений від підприємства) та утримується підприємством з метою використання протягом періоду більше ніж один рік для виробництва, торгівлі, в адміністративних цілях чи надання в оренду іншим особам.[1]

Оцінка нематеріальних активів, таких як права на інтелектуальну власність, ноу-хау, торговельні марки та інші, є складною проблемою у фінансовій звітності.

Загалом у вітчизняному законодавстві розрізняють такі види оцінки НМА, як первісна, справедлива та переоцінена. Необхідно зазначити, що складність оцінки НМА полягає у виборі ціни, за допомогою якої слід вимірювати активи, тому що не існує такої оцінки, яка б задовольняла вимоги всіх без винятку. Це пов'язано з тим, що ці активи не мають фізичної форми та їх вартість може бути визначена лише на основі певних факторів, які не завжди є однозначними.[2]

Одним з головних факторів при оцінці нематеріальних активів є їх правовий статус. Також важливо враховувати терміни дії прав на нематеріальні активи, їхні умови використання та можливість продажу. Крім того, правові аспекти можуть бути досить складними, оскільки на різних ринках можуть існувати різні норми та законодавчі акти. Наприклад, в одній країні можуть бути певні обмеження на розмір захисту патенту, тоді як в іншій країні патент може бути більш захищеним.

Окрім того, оцінка нематеріальних активів може бути ускладнена випадками, коли вони не мають ринкової вартості або коли їхня вартість залежить від внутрішніх факторів компанії, таких як бренд, репутація та інші. В таких випадках, визначення вартості може бути суб'єктивним та базуватися на оцінках експертів.

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

Також, оцінка нематеріальних активів також може бути ускладнена випадками, коли компанії мають значну кількість таких активів або коли вони є ключовими для бізнесу.

У зв'язку з цим, стандарти фінансової звітності передбачають деякі вимоги щодо відображення нематеріальних активів у фінансовій звітності. Наприклад, компанії повинні відображати нематеріальні активи у своїх балансових звітах та звітах про прибутки та збитки, та надавати відповідні пояснення щодо їх вартості та статусу.

Крім того, важливо мати на увазі, що вартість нематеріальних активів може змінюватися з часом, тому необхідно регулярно проводити оцінку їх вартості та відображати зміни у фінансовій звітності.

Загалом, оцінка та відображення нематеріальних активів у фінансовій звітності є складною та багатоаспектною проблемою, яка вимагає уваги до різних факторів та дотримання стандартів фінансової звітності.

Варто відзначити, що на нашу думку, деякі типи нематеріальних активів мають значення для оцінки рейтингу підприємства або банківської установи. Зокрема, таке поняття, як клієнтська база (КБ), взагалі не враховується у національних стандартах фінансової звітності та оцінки.

Аналіз національних стандартів фінансової звітності та оцінки, зокрема П(с)БО 8 «Нематеріальні активи» та НС 4 «Оцінка об'єктів права інтелектуальної власності», порівняння їх з міжнародними стандартами виявив, що поняття клієнтської бази (КБ), яка може бути визнана активом згідно з МСФЗ, відсутня у національних стандартах фінансової звітності та оцінки.[4]

При виборі методу оцінки слід враховувати місце КБ у структурі активів банку, тобто необхідно визначити, чи є КБ головним активом, який забезпечує грошовий потік банку. При цьому потрібно враховувати особливості розвитку банку, характеристики наданих послуг та якісні особливості КБ. Варто зазначити, що для великих банків з вже налагодженою клієнтською базою КБ є основним активом, який забезпечує грошовий потік.

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

Для оцінки взаємовідносин банку з клієнтами важливим є визначення терміну корисної експлуатації (ТКЕ), що здійснюється шляхом аналізу відтоку клієнтів. Аналіз проводиться на основі планування відтоку клієнтів на наступні роки, враховуючи історію відтоку за попередні періоди, оскільки точний термін припинення взаємовідносин з банком важко передбачити.[3]

Один з методів аналізу відтоку клієнтів – це аналіз на основі постійних показників відтоку. Оцінювач визначає відсоток клієнтів, які припинили взаємовідносини з компанією протягом кількох останніх років, та на основі цих даних визначається середній показник відтоку клієнтів, який використовується для наступних прогнозних періодів. Розглянемо приклад розрахунку показників відтоку клієнтів на прикладі необанку «Монобанк».(табл. 1)

Таблиця 1

Визначення показника відтоку клієнтів на основі закритих рахунків

Роки	2017	2018	2019	2020	2021	2022
<i>Кількість рахунків</i>	18 тис	600 тис.	1,7 млн	3 млн	5 млн	6 млн
<i>Кількість закритих рахунків</i>	5,5 тис	150 тис	200 тис	340 тис	450 тис	530 тис
<i>Відтік клієнтів, % (на основі кількості рахунків)</i>	30,56	25,00	11,76	11,34	9,00	8,83
<i>Середній показник відтоку клієнтів, %</i>	16,08					

Джерело: розраховано автором

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

Ще один метод – аналіз закриття банківських рахунків на основі актуарних даних, який дозволяє зробити прогноз темпів відтоку клієнтів в майбутньому. Розглянемо приклад розрахунку відтоку клієнтів необанку «Monobank» за період з 2017 по 2022 рік на основі даних про закриття рахунків.(табл.2)

Таблиця 2

Аналіз закриття рахунків

	2017	2018	2019	2020	2021	Дата оцінки (2022)
2017	12,5 тис	8,8 тис	6,7 тис	5,1 тис	3,9 тис	2,8 тис
2018		441,2 тис	356 тис	267 тис	182 тис	112 тис
2019			1,407 млн	1,1 млн	920 тис	788 тис
2020				1,2879 млн	1 млн	860 тис
2021					2,4441 млн	2 млн
2022						1,7072 млн
Сума						5,470 млн

Джерело: розраховано автором

Таким чином, на розглянутому прикладі такого нематеріального активу, як клієнтська база банку, можна побачити, що вона відіграє принципово важливу роль у роботі фінансової установи, оскільки банки – це клієнт-орієнтовані компанії, успіх яких визначається вмінням побудувати довгострокові взаємовідносини з клієнтами. Вибір між методикою розрахунку на основі постійних показників відтоку чи актуарних даних залежить від повноти даних, які надаються оцінювачу

Отже, у процесі своєї діяльності господарюючі одиниці все активніше почали використовувати такі необоротні активи, як нематеріальні активи. Протягом останнього десятиліття визначення, тенденції визнання та репрезентативність інформації про нематеріальні активи змінювалися. Для забезпечення об'єктивності та достовірності інформації про нематеріальні активи у фінансовій

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

звітності, компанії повинні дотримуватись загальноприйнятих стандартів та процедур, а також використовувати об'єктивні методи оцінки та включати детальну інформацію про нематеріальні активи у свої фінансові звіти.

Список джерел та літератури

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи» : із змінами, згідно з Наказами Міністерства фінансів N 627 (з1242-13) від 27.06.2013 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99>.
2. Банасько Т.М. Оцінка нематеріальних активів для потреб обліку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pbo.ztu.edu.ua>
3. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 38 «Нематеріальні активи» [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/file/link/364269/file/ias-38.pdf>;
4. Колчар Ю.О. Клієнтська база як основний мотив придбання українських банків [Електронний ресурс]– Режим доступу: [http://ird.gov.ua/sep/sep20131\(99\)/sep20131\(99\)_375_KolcharYO.pdf](http://ird.gov.ua/sep/sep20131(99)/sep20131(99)_375_KolcharYO.pdf)

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

Галусь О. В.,

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів,
економічний факультет, 3 рік навчання,

071: Облік і оподаткування

Науковий керівник: к.е.н., доцент *Сарахман О. М.*

ЗЕМЕЛЬНИЙ ПОДАТОК: ПОРЯДОК СПЛАТИ ТА ПІЛЬГИ

Halus O. V.,

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv,

Faculty of Economics, 3rd year student,

071: Accounting and taxation

Academic supervisor, PhD in Economics *Sarakhman O. M.*

LAND TAX: PAYMENT PROCEDURE AND BENEFITS

Земельний податок у 2023 році мають сплачувати власники земельних ділянок (паїв) та постійні землекористувачі. Проте, зважаючи на збройну агресію росії, тимчасово за певні земельні ділянки не нараховується та не сплачується плата за землю.

Згідно Податкового кодексу України (далі ПКУ), ставка податку за земельні ділянки, у тому числі право на які фізичні особи мають як власники земельних часток (паїв), нормативну грошову оцінку яких проведено, встановлюється у розмірі не більше 3 відсотків від їх нормативної грошової оцінки, для земель загального користування – не більше 1 відсотка від їх нормативної грошової оцінки, для сільськогосподарських угідь – не менше 0,3 відсотка та не більше 1 відсотка від їх нормативної грошової оцінки, а для лісових земель – не більше 0,1 відсотка від їх нормативної грошової оцінки [1].

За земельні ділянки, що знаходяться в постійному користуванні суб'єктів господарювання (окрім державної і комунальної форми власності), в розмірі не більше 12 % від їх нормативної грошової оцінки.

Ставка податку за земельні ділянки, розташовані за межами населених пунктів або в межах населених пунктів, нормативна грошова оцінка яких не проводилася, встановлюється у розмірі:

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

не більше 5% від нормативної грошової оцінки одиниці площі ріллі по Автономній Республіці Крим або по області; для сільськогосподарських угідь – не менше 0,3 % та не більше 5 % від нормативної грошової оцінки одиниці площі ріллі по Автономній Республіці Крим або по області; для лісових земель – не більше 0,1 % від нормативної грошової оцінки площі ріллі по Автономній Республіці Крим або по області.

Згідно ст. 281 ПКУ, від сплати земельного податку у 2023 році звільняються: інваліди першої і другої групи; фізичні особи, які виховують трьох і більше дітей віком до 18 років; пенсіонери (за віком); ветерани війни та особи, на яких поширюється дія Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»; фізичні особи, визнані законом особами, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи [2].

Від сплати земельного податку також звільняються на період дії єдиного податку четвертої групи власники земельних ділянок, земельних часток (паїв) та землекористувачі за умови передання земельних ділянок та земельних часток (паїв) в оренду платнику єдиного податку четвертої групи.

Нарахування земельного податку здійснюється податковими органами (за місцем розташування земельної ділянки) індивідуально для кожної фізичної особи на підставі даних Державного земельного кадастру.

Органи контролю обчислюють суми земельного податку та надсилають платнику за місцем його реєстрації до першого липня поточного року податкове повідомлення-рішення. Фізичні особи сплачують земельний податок протягом 60 днів з дня вручення податкового повідомлення-рішення [3].

У зв'язку з вторгненням росії в Україну та початком війни, парламентом було прийнято Закону України «Про внесення змін до ПКУ та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» №2120-IX від 15.03.2022 року (набрав чинності 17 березня 2022 року) [4].

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

Зокрема, вказаним Законом визначено, що: тимчасово, на період з 01 березня 2022 року по 31 грудня року, наступного за роком, у якому припинено або скасовано воєнний, надзвичайний стан, не нараховується та не сплачується плата за землю за земельні ділянки, що розташовані на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії [4].

Отже, підсумовуючи, можемо зазначити, що плата за землю є значною частиною наповнення місцевих бюджетів, яка повинна здійснюватися відповідно до законодавства, не порушуючи його. В іншому випадку сторона, яка його порушила, буде нести відповідальність.

Список джерел та літератури

1. Сарахман О.М. Податкова оптимізація як один із засобів зниження податкових виплат. – Режим доступу до ресурсу: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/42347/1/H_Sanzharova_O_Pavlyuh_HTTC_FRGF.pdf
2. Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, № 45, ст.425) / Документ 3551-ХІІ, поточна редакція від 05.02.2023, підстава – 2864-ІХ. – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12?fbclid=IwAR3-X5wt_n_juPvMhWjylStkBu83iOovWH2Jbt-vOB2qxTBNqhkMxfYkGa-s#Text
3. Земельний податок 2023 (на період дії воєнного стану) / Юрій Брикайло, 30.01.2023. – Режим доступу до ресурсу: <https://dreamdim.ua/uk/zemelnyj-podatok-na-period-diyi-voennogo-stanu-2023/>
4. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану / Документ 2120-ІХ, поточна редакція – Прийняття від 15.03.2022. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

Ікавчук А. В.,

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів,
економічний факультет, 3 рік навчання,
051: Економіка та правове регулювання в бізнесі

ІТ-СЕКТОР В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ: АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ТА ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ

Ikavchuk A. V.,

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv,
Faculty of Economics, 3th year student,
051: Economics and legal regulation in business

IT SECTOR IN THE ECONOMY OF UKRAINE: ANALYTICAL ASSESSMENT AND LEGAL REGULATION

ІТ-сектор є одним з найбільш динамічних та швидкоростучих секторів економіки України. За останні роки він значно збільшив свою вагу у структурі ВВП та експорту послуг. Розвиток ІТ-сектору в Україні створює не тільки робочі місця, але і сприяє підвищенню якості життя населення за рахунок збільшення доступності новітніх технологій та послуг.

Однією з ключових переваг ІТ-сектору є можливість віддаленої роботи, що дає змогу компаніям з експортною спрямованістю найняти висококваліфікованих фахівців з усього світу та вести успішний бізнес без фізичного присутності в інших країнах. Крім того, ІТ-сектор є джерелом інновацій та технологічного прогресу, що стимулює розвиток інших секторів економіки, зокрема медицини, фінансів та виробництва.

За даними Міністерства цифрової трансформації України, у 2020 році обсяг внеску ІТ-сектору до ВВП склав 5,5%, а в експорті послуг – близько 4 мільярдів доларів США. Такі цифри свідчать про значний внесок ІТ-сектору у забезпечення стабільного економічного розвитку України.

Розвиток ІТ-сектору в Україні на сьогоднішній день є однією з найбільш перспективних галузей економіки. Проте, на шляху до

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

досягнення повного потенціалу сектору стоять певні проблеми, які потребують уваги та вирішення.

Проблеми та перспективи розвитку ІТ-сектору в Україні можна розглядати з різних підходів до аналізу. Один з таких підходів – це економічний аналіз.

З одного боку, ІТ-сектор в Україні зазнає певних проблем, таких як відсутність достатнього фінансування для досліджень та розробок, брак висококваліфікованих кадрів, недостатнє стимулювання інновацій та конкурентоспроможності, а також проблеми з правовим регулюванням діяльності ІТ-сектору.

З іншого боку, ІТ-сектор в Україні має значний потенціал для розвитку, оскільки країна має велику кількість талановитих ІТ-фахівців, є достатньою кількістю університетів та інших навчальних закладів, які забезпечують високу якість навчання в цій галузі, а також існують сприятливі умови для розвитку ІТ-стартапів та інновацій.

Крім економічного аналізу, проблеми та перспективи розвитку ІТ-сектору в Україні можна розглядати з соціального, технологічного та правового підходів.

З соціального підходу, проблеми та перспективи можуть включати питання створення робочих місць та зменшення безробіття, підвищення рівня життя та покращення соціальної інтеграції молоді.

Технологічний підхід може включати аналіз потенціалу новітніх технологій, таких як штучний інтелект, машинне навчання та блокчейн, та їх впливу на розвиток ІТ-сектору в Україні.

У правовому підході, проблеми та перспективи можуть включати аналіз правового регулювання ІТ-сектору в Україні, включаючи питання інтелектуальної власності, захисту персональних даних, електронної комерції та інтернет-безпеки.

Враховуючи всі ці підходи до аналізу, можна зробити висновок, що ІТ-сектор в Україні має великий потенціал для розвитку, проте існують певні проблеми, які потрібно вирішувати для того, щоб цей потенціал міг бути повністю використаним. Підходи до аналізу можуть допомогти визначити основні пріоритети для розвитку ІТ-сектору в Україні, включаючи фінансування досліджень та

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

розробок, розвиток кадрового потенціалу, створення сприятливих умов для розвитку ІТ-стартапів та інновацій, а також забезпечення правового регулювання діяльності ІТ-сектору, що відповідає міжнародним стандартам та нормам.

Перспективи розвитку ІТ-сектору в Україні є високими, оскільки цей сектор продовжує розвиватись та створювати нові робочі місця, зокрема для молоді. Проте для досягнення повного потенціалу необхідно продовжувати вдосконалювати кадровий потенціал, залучати інвестиції, розвивати інфраструктуру та забезпечувати правове регулювання діяльності ІТ-сектору, що відповідає міжнародним стандартам та нормам.

Правове регулювання діяльності ІТ-компаній в Україні включає в себе низку законодавчих актів, які регулюють питання інтелектуальної власності, захисту персональних даних, електронної комерції та інтернет-безпеки. Аналіз правового регулювання діяльності ІТ-компаній в Україні може допомогти визначити його переваги та недоліки.

Переваги правового регулювання:

- Захист прав інтелектуальної власності: законодавство забезпечує захист авторських прав та патентів на винаходи, що дозволяє заохочувати інноваційну діяльність та розвиток ІТ-продуктів.
- Захист персональних даних: українське законодавство містить положення про захист персональних даних, що дозволяє забезпечувати конфіденційність та безпеку даних клієнтів.
- Підтримка електронної комерції: українське законодавство містить положення про електронну комерцію, що створює правову базу для розвитку електронної комерції в Україні.
- Захист від кіберзлочинності: українське законодавство містить положення про кіберзлочинність, що забезпечує захист від кібератак та інших видів кіберзлочинності.

Недоліки правового регулювання:

- Недостатня розробка правового регулювання: українське законодавство щодо ІТ-сектору може бути недостатньою та не відповідати сучасним вимогам розвитку цього сектору.
- Нестабільність законодавства: часті зміни українського законодавства щодо ІТ-сектору можуть створювати невизначеність та непевність для бізнесу.

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

- Недостатність контролю: недостатність контролю з боку державних органів може призвести до порушення прав ІТ-компаній та їх клієнтів.

- Недостатня узгодженість: недостатня узгодженість різних законів та нормативних актів може створювати протиріччя та певні складнощі в роботі ІТ-компаній.

Висновок: Аналіз ролі та перспектив розвитку ІТ-сектору в економіці України показав, що ІТ-індустрія має значний вплив на національну економіку. Потенціал ІТ-сектору ще не повністю реалізовано, але можливості для розвитку в цьому секторі великі. Правове регулювання діяльності ІТ-компаній в Україні має свої переваги та недоліки, але загалом створює сприятливі умови для розвитку ІТ-сектору в країні.

Список джерел та літератури

1. Довгань Л. Є., Козинець А. В. (2018) Розвиток ІТ-сфери: проблеми та шляхи вирішення в забезпеченні конкурентоспроможності вітчизняних підприємств. Актуальні проблеми економіки та управління: електрон. версія зб. наук. пр. молодих вчених КПІ ім. І. Сікорського, № 12. Available at: <http://ape.fmm.kpi.ua/article/view/130936/126662>.
2. Кутова Н. Г., Козир А. А. (2020). Аналіз та перспективи розвитку української ІТ-сфери. Актуальні економіко-правові, соціальні та екологічні аспекти розвитку промисловості та суспільства: матеріали всеукр. наук.-практ. конф., м. Кривий Ріг, С. 39–41.
3. Про національну програму інформатизації: Закон України від 04.02.1998 р. № 74/98-ВР. Available at: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/TM002768.html
4. Статистичний щорічник України за 2019 рік. Державна служба статистики України. Available at: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/2020
5. Процикевич А. І. (2020). Державне регулювання інвестиційного процесу на ринку ІТ послуг: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.03. Львів, 246 с.
6. Проект Закону про стимулювання розвитку сфери інформаційних технологій в Україні. Available at: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70474.
7. Про електронні комунікації: Закон України від 12.01.2021 № 3014. Available at: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68059

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

Козак В. М.

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів,
економічний факультет, 2 рік навчання,
071: Облік і оподаткування

Науковий керівник: *Кундря-Висоцька О. П.*

К.е.н., професор,

професор кафедри облікових технологій та оподаткування

ВЕКСЕЛЬНА ФОРМА РОЗРАХУНКІВ У ВІТЧИЗНЯНОМУ ГРОШОВОМУ ОБІГУ: ПЕРЕДУМОВИ, ПЕРЕВАГИ, РИЗИКИ

Kozak V. M.,

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv,

Faculty of Economics, 2th year student,

071: Accounting and taxation

Supervisor: *Kundrya-Vysotska O. P.*

Ph. D. in Economics., professor,

professor of the Department of Accounting Technologies and Taxation

BILL OF CALCULATIONS FORM IN DOMESTIC MONEY CIRCULATION: PREREQUISITES, ADVANTAGES, RISKS

У процесі розвитку підприємницької діяльності поширення і використання вексельної форми розрахунків стало практичною необхідністю. Векселі є важливим інструментом грошового обігу в Україні, надаючи підприємствам спосіб здійснювати фінансування та зменшити ризики в міжнародній торгівлі, оскільки вони допомагають зменшити ризики як для експортерів, так і для імпортерів, гарантуючи, що оплата здійснюється лише тоді, коли товар доставлено та прийнято. У зв'язку з цим спектр питань, пов'язаних із дослідженням вексельного обігу, є важливою проблемою для обґрунтування.

Цікаво відмітити, що зародження такого виду переказу починається ще з XII-XIII ст. в Італії, проте в Україні векселі вперше запровадили на початку XIX ст. Правова база векселів в Україні базується на Законі «Про обіг векселів в Україні», який був прийнятий у 2001 р.

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

В Україні розрізняють два види векселів: простий і переказний вексель.

«Вексель простий – вексель, який містить зобов'язання векселедавця сплатити у зазначений строк визначену суму грошей власнику векселя (векселедержателю)». [3]

«Вексель переказний – вексель, який містить письмовий наказ однієї особи (юридичної або фізичної) іншій особі сплатити у зазначений строк визначену суму грошей третій особі. »[4]

Обіг векселів в Україні зазвичай складається з наступних етапів:

1. Векселедавець видає переказний вексель, який надсилається трасату.

2. Трасат переглядає переказний вексель і або акцептує його, або відмовляється від нього. Якщо трасат акцептує переказний вексель, він зобов'язаний сплатити зазначену суму одержувачу в зазначений термін.

3. Якщо трасат відмовляється від переказного векселя, тоді векселедавцеві доведеться шукати альтернативні варіанти фінансування.

4. Після акцепту переказного векселя його можна продати або передати фінансовій установі для фінансування. Це відомо як дисконтування переказного векселя.

5. Після настання терміну погашення фінансова установа отримає платіж від векселедержателя та виплатить одержувачу суму заборгованості за переказним векселем з вирахуванням будь-яких стягнених комісій або відсотків.

Переказні векселі відіграють важливу роль у фінансовій системі України, а саме у сфері міжнародної торгівлі. Перевагами, які вони пропонують для бізнесу є, зокрема:

- Покращення грошового потоку: векселі можуть допомогти підприємствам отримати короткострокове фінансування, що може покращити грошовий потік і дозволить їм скористатися новими можливостями.

- Зменшення ризику: векселі можуть зменшити ризик у міжнародних торгових операціях, забезпечуючи оплату від покупця. Це може допомогти підприємствам уникнути збитків через несплату або прострочення платежів.

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

- Доступ до фінансування: векселі дозволяють підприємствам отримувати фінансування від банків та інших фінансових установ, особливо для підприємств, які можуть не мати доступу до традиційних форм фінансування.

- Менші витрати: векселі дешевші, ніж інші форми фінансування, такі як акредитиви.

Незважаючи на зростаючу важливість, переказні векселі все ще є відносно новими для України, і існує потреба в більшій освіті та обізнаності щодо їх переваг та правильного використання. Крім того, правова база, яка регулює переказні векселі в Україні, не завжди є чіткою, що може ускладнити їх використання для бізнесу.

Отож, векселі сприяють зростанню та розвитку фінансової системи України. Переказні векселі сприяють економічному зростанню та стабільності, надаючи підприємствам можливість отримувати фінансування та знижуючи ризик у міжнародних торгових операціях.

Незважаючи на те, що переказні векселі пропонують кілька переваг для підприємств, існує кілька проблем, пов'язаних з їх використанням в Україні. Ці недоліки включають:

- Законодавчі та нормативні питання: Законодавча база України щодо переказних векселів не є досконалою, а застосування законів і нормативних актів, пов'язаних із переказними векселями, є непослідовним. Це створює невизначеність і збільшує ризик дефолту.

- Економічна нестабільність: В останні роки, Україна переживає значну економічну нестабільність, включаючи політичну нестабільність, коливання валюти та інфляцію. Це ускладнює прогнозування обмінних курсів та інфляції, що може створити труднощі для підприємств, які використовують векселі.

- Відсутність обізнаності та розуміння: багато українських підприємств не знайомі з векселями і можуть не розуміти, як вони працюють чи які переваги вони пропонують. Це може ускладнити для підприємств використання переказних векселів як інструменту фінансування.

- Брак довіри: довіра є важливою у вексельних операціях, оскільки вони покладаються на те, що одержувач коштів виконає

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

зобов'язання за векселем. Однак в Україні існує брак довіри до фінансової системи через корупцію. Це може ускладнити для підприємств використання векселів для фінансуванням.

Підсумовуючи, зазначимо, що векселі є важливим інструментом фінансування для компаній, що здійснюють міжнародну торгівлю в Україні. Векселі мають кілька переваг, серед яких покращення грошових потоків, зменшення ризиків, доступ до фінансування та зниження витрат. Однак їх використання також пов'язане з певними проблемами, зокрема законодавчі та нормативні проблеми, економічна нестабільність, недостатня обізнаність і розуміння серед підприємств, а також відсутність довіри до фінансової системи.

Для подолання цих викликів і сприяння використанню векселів в Україні важливо, щоб уряд і фінансові установи працювали разом над покращенням законодавчої бази, підвищення обізнаності, розуміння серед бізнесу та підвищення довіри до фінансової системи. Таким чином, Україна може скористатися перевагами векселів, сприяти економічному зростанню, стабільності та зміцнювати свої позиції на світовому ринку.

Список джерел та літератури

1. Н. П. Самохвал, аспірант кафедри аудиту, обліково-економічний факультет, ДВНЗ «КНЕУ ім. Вадима Гетьмана» Особливості застосування підприємствами вексельної форми розрахунків: http://www.investplan.com.ua/pdf/22_2011/19.pdf
2. Закон України Про ринки капіталу та організовані товарні ринки від 03.01.2023, № 3480-IV: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text>
3. Закон України Про обіг векселів в Україні від 01.07.2021, № 2374-III: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2374-14#Text>
4. Постанова Про затвердження Положення про порядок здійснення банками операцій з векселями в національній валюті на території України від 12.09.2018, № z0174-03: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0174-03#Text>
5. Вексельні операції комерційних банків: <https://osvita.ua/vnz/reports/bank/19998/>
6. Операції з векселями: https://iboxbank.online/ua/operatsii_z_vekselyami.html
7. Матеріал з вікіпедії Вексель: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Вексель>

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

Кузьменко Д. М.

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів,
економічний факультет, 4 рік навчання,
232: Соціальне забезпечення

Комаринська З. М.

К.е.н., доцент

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ НЕДЕРЖАВНОГО СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Kuzmenko D. M.,

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv,
Faculty of Economics, 4th year student,

Komarynska Z. M.

Candidate of Economic Sciences

232: Social Welfare

FEATURES OF THE FORMATION OF NON-STATE SOCIAL INSURANCE IN UKRAINE

Актуальність роботи. В умовах глобалізації, підвищення ступеня динамічності суспільного життя надзвичайно гостро проявляються соціальні ризики. Важливим завданням державної політики є створення передумов для мінімізації соціальних ризиків, зменшення ступеня їх негативного впливу. Економічна наука визначає страхування ефективним інструментом оптимізації ризику. У цьому контексті особливого значення набуває саме пенсійне страхування як різновид особистого страхування.

Мета роботи. Дослідити особливості формування недержавного соціального страхування в Україні.

Об'єкт дослідження – недержавне соціальне страхування.

Предмет дослідження – особливості формування недержавного соціального страхування в Україні.

Виникнення пенсійного страхування було пов'язане із формуванням нової соціально орієнтованої парадигми суспільного розвитку. У процесі еволюції пенсійного страхування трансформувалися основні його елементи та сутнісні

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

характеристики. Нині пенсійне страхування є мультивидовим.

Чинна нормативно-правова база [1, с.235] визначає трирівневу структуру системи пенсійного забезпечення в Україні.

Перший рівень – солідарна система загальнообов’язкового державного пенсійного страхування, що базується на засадах солідарності й субсидування та здійснення виплати пенсій і надання соціальних послуг за рахунок коштів Пенсійного фонду.

Другий рівень – накопичувальна система загальнообов’язкового державного пенсійного страхування, що ґрунтується на засадах накопичення коштів застрахованих осіб у Накопичувальному фонді або у відповідних недержавних пенсійних фондах.

Третій рівень – система недержавного пенсійного забезпечення, що базується на засадах добровільної участі громадян, роботодавців та їх об’єднань у формуванні пенсійних накопичень [1, с. 237].

Законом України «Про недержавне пенсійне забезпечення» визначено, що система недержавного пенсійного забезпечення ґрунтується на засадах добровільної участі фізичних та юридичних осіб у формуванні пенсійних накопичень для отримання учасниками недержавного пенсійного забезпечення додаткових до загальнообов’язкового державного пенсійного страхування пенсійних виплат [3, с.5]. Цим же законом встановлено достатньо розгалужене коло суб’єктів недержавного пенсійного забезпечення, центральне місце серед яких посідають недержавні пенсійні фонди.

Станом на 31.12.2022 в Державному реєстрі фінансових установ кількість недержавних пенсійних фондів становить 94. При цьому левову частку складають відкриті недержавні пенсійні фонди (приблизно 80 %), що пояснюється вигодою від свободи вступу до них нових учасників без обмежень галузі, в якій вони працюють.

Всі ці фонди розміщені по території України нерівномірно. Найбільша кількість їх зареєстрована у місті Києві – 61, у Дніпропетровській – 7, у Харківській, у Львівській та Івано-Франківській обл. – по 4.

Найменшу частку у структурі недержавних пенсійних фондів займають професійні та корпоративні НПФ. У відкритих фондах відбувалося стрімке зростання їх кількості, але за останній рік ситуація кардинально змінилася, спостерігається зменшення темпів

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

зростання. Це спричинено складною ситуацією на ринку соціальних послуг та рядом інших чинників [2, с.5].

Кількість адміністраторів недержавних пенсійних фондів, які мають ліцензію з адміністрування недержавних пенсійних фондів, становить 30 установ. Порівнюючи 2021 р. з 2018 р. то їх кількість зменшилася на 4 адміністратора. Кількість адміністраторів НПФ пов'язано насамперед з кількістю діючих недержавних фондів в країні.

Таким чином, спостерігається поступове скорочення кількості НПФ, що, на мою думку, є наслідком зростання конкуренції між ними та необізнаність населення послугами якого НПФ краще скористатися.

Моніторинг стану та аналіз змін, які відбуваються на страховому ринку України, проводять різні офіційні установи [1, с. 22], багато вчених у своїх працях розглядають загальні теоретичні основи, принципи та завдання страхової статистики [3, с. 75] й, на жаль, тільки окремі з них проводять глибокі дослідження стану, розвитку та проблем страхової галузі, використовуючи окремі статистичні прийоми. Зокрема, до такої групи вчених слід віднести: В.Д. Базилевича, О.О. Гаманкову, О.М. Корнилову, К. Обуховську. Однак, на наш погляд, й досі проводяться лише поверхневі дослідження вітчизняного страхового ринку та його продукту без використання основних прийомів аналізу. Це пояснює актуальність обраної теми та зумовлює необхідність подальших досліджень.

Аналіз страхового ринку України почнемо з розглядання його основних макроекономічних показників. На кінець вересня 2022 р. загальна чисельність складала 389. Необхідно відзначити, що характерною рисою розвитку страхового ринку України є те, що він на 85,1 % складається зі страхових компаній «non-Life» (страхових компаній, які займаються ризиковими видами). За січень-вересень 2022 р. кількість страхових компаній скоротилась на 18, однак для країни з чисельністю населення близько 43 млн. це дуже велика кількість страховиків.

Близько 200 страхових компаній зараз знаходяться у замороженому стані, сукупно на них припадає менше 1% ринку [2, с. 35]. У зв'язку з цим постає ряд питань: з якою метою, кому

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

корисна їх присутність на ринку та чому держава нічого не робить для закриття таких страховиків?

Їх діяльність, а точніше бездіяльність, у кінцевому результаті погіршують загальну картину вітчизняного страхового ринку. Це буде у подальшому більш детально обґрунтовано вивчатись при аналізі конкретних статистичних показників.

Наступний показник, якій підлягає пильному аналізу, – це страхові премії (платежі), бо саме вони є основною статтею доходів страховиків від страхової діяльності. Страховий ринок України розвивався в умовах складної економічної ситуації в реальному секторі економіки через негативні наслідки світової фінансової кризи. В минулому році за більшістю макроекономічних показників страхової діяльності спостерігався спад. Але, починаючи вже з 2018 р., ситуація поступово почалася змінюватися, зокрема став зростати обсяг чистих страхових премій. У період з 2019 р. по 2022 р. обсяг чистих страхових премій зростав у середньому щорічно на 2741, 2 млн. грн.

Враховуючи зазначене, не можна залишити без уваги той факт, що недержавне соціальне забезпечення здійснюється також і за допомогою коштів, які перейшли в порядку трансфертів – тобто безкоштовної передачі частини доходів, майна, у т. ч. державної форми власності в розпорядження інших осіб. До системи соціальних трансфертів, входять: цільові допомоги (натуральні, безготівкові (пільги), грошові); соціальне забезпечення в закладах соціального захисту інтернатного типу, територіальних центрах тощо; соціальна допомога з фондів підприємств, і найголовніше – соціальний захист через недержавні організації. Так, наглядною стає взаємодія між недержавним та державним джерелами фінансування соціального забезпечення вразливих груп суспільства, що, як бачимо, також властиве для сучасного етапу розвитку держави.

1. Базилевич Віктор Дмитрович. Страховий ринок України: природа та особливості функціонування: Автореф. дис. д-ра екон. наук: 08.01.01/ Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 1998. 35 с.
2. Корнєєв В.В. Фінансові інститути в системі недержавного пенсійного забезпечення. Український соціум: Науковий журнал. 2006. № 5. С. 115–123.
3. Курмаєв П.Ю. Дослідження зарубіжного досвіду управління соціально-економічним розвитком на регіональному рівні / П. Ю. Курмаєв // Економічний простір. – 2009. – № 25. – С. 16–23.

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

Курильова А. А.,

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів,
економічний факультет, 3 рік навчання,

071: Облік і оподаткування

Науковий керівник: к.е.н., доцент *Сарахман О. М.*

ПРАВИЛА ЗАСТОСУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПІЛЬГИ

Kurylova A. A.,

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv,

Faculty of Economics, 3th year student,

071: Accounting and taxation

Academic supervisor, PhD in Economics *Sarakhman O. M.*

RULES FOR THE APPLICATION OF THE TAX SOCIAL BENEFIT

Податкова соціальна пільга (далі ПСП) – це сума, на яку працівник, як платник ПДФО, має право зменшити свій загальномісячний оподатковуваний дохід у вигляді заробітної плати (премії, компенсації, винагороди тощо) від одного роботодавця (Табл.).

Таблиця

Пільги по ПДФО в 2023 році

Вид ПСП	з 01 січня 2023 р.
Звичайна 100%	1 342
Підвищена 150%	2 013
Підвищена 200%	2 684
Граничний дохід для права на пільгу	3 760
Звичайна пільга на 2-х і більше дітей 100%	1 342 x Кількість дітей
Підвищена пільга на 2-х і більше дітей 150%	2 013 x Кількість дітей
Граничний дохід для права на пільгу на двох і більше дітей	3 760 x Кількість дітей

Джерело: [3]

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

Можливість застосування ПСП обмежується розміром місячного доходу працівника. Тобто ПСП – це сума, яку віднімають від зарплати працівника при нарахуванні податку на доходи фізичних осіб. ПСП зменшує базу оподаткування й тим самим зменшує суму ПДФО. В результаті працівник «на руки» отримує суму більшу, ніж якби ПСП не було. Важливо розуміти, що ПСП – це не виплата грошей, а зменшення суми ПДФО з заробітної плати [1].

В 2023 році кожний працівник, розмір доходів якого не перевищує 3 760 грн, має право на застосування ПСП, базовий розмір якої становить 50% розміру прожиткового мінімуму для працездатної особи. З 1 січня 2023 року базова ПСП становить 1 342 грн. ПСП може застосовуватися також і до лікарняних, зокрема за перші п'ять днів. Отримати податкову соціальну пільгу можна лише за одним місцем роботи [2].

ПСП не стосується та на неї ніяк не впливають: підприємницькі доходи (працівник може бути ФОП); декретні; матеріальна допомога одноразового характеру; нецільова благодійна допомога; добові; аліменти; інші незарплатні виплати.

Можлива ситуація, коли ПСП навіть перевищує суму зарплати працівника. Тоді ПДФО буде нульовим [1]. Право на фактичне застосування податкової соціальної пільги мають тільки ті працівників, які: працюють неповний робочий час; не відпрацювали повний місяць (були прийняті чи звільненні); мають двох або більше дітей до 18-ти років.

Існують також дві підвищені ставки податкової соціальної пільги: 2 013 грн (150% суми пільги), 2 684 грн (200%). Якщо у працівника є діти до 18 років, розмір граничного доходу та самої пільги змінюється пропорційно кількості дітей. Такий працівник має написати відповідну заяву та долучити копії свідоцтв про народження дітей. Правом скористатися ПСП на дітей може хтось один з подружжя. Одинок матір або батько отримуватиме 2013 грн пільги на дитину. Та сама ситуація, якщо дитина з інвалідністю. Для отримання пільги відповідно треба додатково надати копію свідоцтва про розлучення, документи, що підтверджують інвалідність [2].

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

Роботодавець відображає у податковій звітності всі випадки застосування або незастосування податкової соціальної пільги згідно з отриманими від платників податку заявами про застосування пільги, а також заявами про відмову від такої пільги. Проте ПСП до заробітної плати державних службовців застосовується під час її нарахування до завершення нарахування таких доходів без подання відповідних заяв, але з поданням підтвердних документів для встановлення розміру пільги.

Нинішні розміри ПСП не повною мірою забезпечують надійний соціальний захист його одержувачів, оскільки зростають ціни і тарифи. ПСП все одно слід вважати важливим правовим інструментом створення соціальної держави Україна та однією з правових гарантій, така конструкція є важливим інструментом імплементації основних принципів ЄС у правову систему України [4].

Вважаємо, що подальший розвиток економіки держави досягне рівня, коли зазначена допомога дорівнюватиме розміру мінімальної заробітної плати, і це стане важливим етапом у досягненні європейських стандартів соціальної держави.

Джерела та література

1. Як сплачувати податки в Україні у 2023 році. – Режим доступу до ресурсу: https://finance.ua/ua/goodtoknow/podatky-2023#headline_2
2. Податкова соціальна пільга в 2023 році. – Режим доступу до ресурсу: <https://smartfin.ua/page/podatкова-sotsialna-pilga-v-2023-rotsi>
3. Отримання (застосування) податкової соціальної пільги. – Режим доступу до ресурсу: <https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/%D0%9E%D1%82%D1%80%D0%B8%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F>
4. Сарахман О.М. Податкова оптимізація, як один із засобів зниження податкових виплат. – Режим доступу до ресурсу: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/42347/1/H_Sanzharova_O_Pavlyuh_HTTC_FRGF.pdf

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

Кучминда Н. А.,

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів,
економічний факультет, 4 рік навчання,
071: Облік і оподаткування
Науковий керівник: к.е.н., доцент *Сарахман О. М.*

**РОЛЬ ОБЛІКУ ТА ЗВІТНІСТІ
В ПРОЦЕСІ РЕАЛІЗАЦІЇ ГРАФІЧНОГО ДИЗАЙНУ**

Kuchmynda N. A.,

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv,
Faculty of Economics, 4th year student,
071: Accounting and taxation
Academic supervisor, PhD in Economics *Sarakhman O. M.*

**THE ROLE OF ACCOUNTING AND REPORTING
IN THE GRAPHIC DESIGN IMPLEMENTATION
PROCESS**

Облік – невід’ємна частина процесу графічного дизайну, який дає чітке уявлення про фінансові ресурси, доступні для будь якого проекту, можливість відстежувати затрати і гарантувати, що витрати залишаються в межах бюджету. Крім того, облік можна використовувати для виявлення потенційних проблем із перевищенням витрат або затримкою завершення проекту. Уважно спостерігаючи за цими аспектами, дизайнери можуть переконатися, що їхні проекти залишаються за планом і в рамках бюджету [1].

Звітування також є суттєвою частиною процесу реалізації графічного дизайну. Звіти містять вичерпний огляд усіх заходів, пов’язаних із проектом, включаючи витрати, ресурси і прогрес. Ця інформація може бути використана для оцінки продуктивності та визначення областей для покращення графічного дизайну. Крім того, звітність може використовуватися для документування змін обсягу або термінів, щоб можна було швидко й ефективно внести будь-які необхідні коригування.

Облік і звітність впливають на реалізацію графічного дизайну, надаючи ключову інформацію про фінансовий стан проекту, яку

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

можна використовувати для прийняття рішень щодо розподілу ресурсів, складання бюджету та інших операційних аспектів. Дані, надані бухгалтерським обліком і звітністю, також можуть бути використані для визначення областей, де можна внести покращення, щоб гарантувати завершення графічного проєкту вчасно і в межах бюджету.

По-перше, важливо зрозуміти, чому облік і звітність такі важливі в процесі графічного дизайну. Бухгалтерський облік допомагає відстежувати та реєструвати всі фінансові операції, пов'язані з проєктом графічного дизайну, такі як витрати, доходи та прибутки. Крім того, наявність точних записів може допомогти визначити сфери, де витрати можна зменшити або взагалі скасувати. На основі звітності ми можемо відстежити прогрес проєктів і визначити досягнення або перевищення цілей. Звітність надає ключову інформацію про те, як використовуються ресурси, що дозволяє менеджерам приймати обґрунтовані рішення щодо майбутніх проєктів.

По-друге, є кілька кращих практик для обліку та звітності під час реалізації проєкту графічного дизайну. Вони включають: створення детальних записів про всі витрати, понесені під час виконання; відстеження всіх доходів, отриманих від продажів; ведення обліку прибутку від кожного продажу; а також підготовка періодичних звітів, які містять огляд прогресу, досягнутого над проєктом за певний час.

Важливо забезпечити своєчасну оплату всієї дебіторської заборгованості, щоб уникнути будь-яких проблем з грошовими потоками, які можуть виникнути через затримку платежів, а також вести точні записи протягом усього процесу впровадження, щоб гарантувати відсутність розбіжностей між фактично понесеними витратами та тими, що зазначені у фінансових звітах або звітах.

По-третє, є кілька доступних інструментів, які можуть допомогти оптимізувати процеси обліку та звітності під час реалізації проєкту графічного дизайну. Наприклад, таке програмне забезпечення, як QuickBooks або Xero, можна використовувати для автоматизації багатьох аспектів бухгалтерського обліку, таких як

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

виставлення рахунків клієнтам або відстеження витрат, пов'язаних з проектами.

Крім того, доступні різні онлайн-інструменти, такі як Trello або Basecamp, які дозволяють командам ефективніше співпрацювати над проектами, дозволяючи їм призначати завдання, встановлювати терміни, керувати файлами, легко спілкуватися один з одним тощо [2].

Бухгалтерський облік та звітність можуть впливати на реалізацію проекту графічного дизайну у наступні способи [3]:

1. Бюджетування проекту: на основі бухгалтерського обліку можна визначити бюджет графічного дизайну і врахувати всі витрати, включаючи витрати на заробітну плату, матеріали і інструменти, оренду приміщення та інші витрати.

2. Фінансовий аналіз проекту: бухгалтерський облік дозволить здійснити фінансовий аналіз проекту графічного дизайну, а також оцінити вартість проекту та визначити його рентабельність. Це допоможе вирішити, чи є проект графічного дизайну прибутковим та чи є сенс в його реалізації.

3. Управління витратами: бухгалтерський облік дозволить нам керувати витратами на проект графічного дизайну, а також визначити, куди витрачається більше грошей, і знайти способи скорочення витрат. Це дозволить забезпечити ефективне використання коштів та зменшити ризик перевиконання бюджету.

4. Звітність: бухгалтерська звітність дозволить відстежувати фінансові результати проекту графічного дизайну. Це допоможе зробити висновки про ефективне використання коштів та знайти шляхи покращення фінансових результатів у майбутньому.

5. Бухгалтерський облік: надає огляд доступних фінансових ресурсів, тоді як звітність надає детальну інформацію про витрати, ресурси та прогрес протягом усього процесу. Враховуючи ці міркування, під час реалізації графічного дизайну, дизайнери можуть гарантувати, що їхні проекти залишатимуться на плані і залишатимуться в межах бюджету від початку до кінця [4].

Таким чином, облік і звітність відіграють невід'ємну роль у забезпеченні успішного результату проекту графічного дизайну. Розуміння, чому ці процеси необхідні, і застосування найкращих

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

практик щодо їх використання протягом життєвого циклу проекту. Команди можуть забезпечити точність своїх фінансових звітів, отримуючи цінну інформацію про прогрес з часом, щоб приймати кращі рішення в майбутньому.

Список джерел та літератури

1. Сіренко Н. М. Сутність і місце облікової інформації в управлінні підприємством [Електронний ресурс] / Н. М. Сіренко, І. В. Барішевська // Бухгалтерський облік в управлінні підприємством. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/>
2. Complete QuickBooks Online Accounting And Bookkeeping 2023 [Електронний ресурс] // Udey. – 2023. – Режим доступу до ресурсу: https://www.udemy.com/course/the-complete-quickbooks-online-accounting-course-2022/?utm_source=adwords&utm_medium=udemyads&utm_campaign=LongTail_la.EN_cc.ROW&utm_content=deal4584&utm
3. Губачова О. М. Становлення облікової політики та її вплив на показники звітності підприємства [Електронний ресурс] / О. М. Губачова, В. А. Куценко // Облік і фінанси АПК: освітній портал. – 2023. – Режим доступу до ресурсу: <https://magazine.faaf.org.ua/stanovlennya-oblikovoi-politiki-ta-ii-vpliv-na-pokazniki-zvitnosti-pidприємства.html>.
4. Білова Н. Як ураховуються витрати на поліпшення інтер'єру офісу [Електронний ресурс] / Наталія Білова // ПОДАТКИ & БУХОБЛІК, ЗОЛОТОЙ ФОНД.. – 2023. – Режим доступу до ресурсу: <https://i.factor.ua/ukr/journals/nibu/golden/g-01/article-618.html>.

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

Кучминда Н. А.,

Волошина А. В.,

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів,
економічний факультет, 4 рік навчання,

071: Облік і оподаткування

Науковий керівник к.е.н., доцент *Вагнер І. М.*

**РОЛЬ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ В ДОСЯГНЕННІ
СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ**

Kuchmynda N. A.,

Voloshyna A. V.,

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv,

Faculty of Economics, 4th year student,

071: Accounting and taxation

Academic supervisor, PhD in Economics *Vagner I. M.*

**THE ROLE OF MANAGEMENT ACCOUNTING
IN ACHIEVING BUSINESS SOCIAL RESPONSIBILITY**

Управлінський облік є важливим інструментом для забезпечення ефективного управління бізнесом і досягнення поставлених цілей. У контексті соціальної відповідальності бізнесу (CSR), управлінський облік допомагає підприємству стежити за своїми соціальними і екологічними впливами та ризиками, а також забезпечує дотримання стандартів відповідальної поведінки.

Основна роль управлінського обліку в досягненні соціальної відповідальності бізнесу полягає в тому, щоб забезпечити систематичний моніторинг, аналіз та звітування про соціальні і екологічні витрати та впливи бізнесу. Це, в свою чергу, допомагає підприємству отримати необхідну інформацію щоб виявити можливості для покращення своїх соціальних та екологічних показників, а також зменшити ризики та зберегти репутацію на ринку.

Для досягнення зазначених стратегічних цілей необхідна координація роботи всіх структурних підрозділів підприємства через налагодження комунікації між ними та створення єдиної

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

інформаційної бази. Відповідною інформаційною базою можуть бути дані управлінського обліку. У свою чергу, це вимагає переосмислення концепції управлінського обліку, розширення його завдань, адаптації методологічного апарату з урахуванням зобов'язань, які накладає на підприємство визнання принципів соціальної відповідальності бізнесу. Виявлення шляхів найкращого використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів з метою максимально можливого задоволення різноманітних потреб широкого кола людей пов'язане з постійною оцінкою та відбором альтернативних варіантів рішень щодо підвищення ефективності діяльності суб'єкта господарювання.

Отже, розуміння потреб контрагентів та вміння задовольнити ці потреби, одночасно з вирішенням завдань раціонального використання обмежених ресурсів, стає вирішальною передумовою успіху підприємницької діяльності. Сучасний бізнес неможливий без оволодіння конкретною інформацією стосовно якісних параметрів, обсягу та динаміки потреб, їхнього прогнозування, а також активного впливу на формування обсягів і структури споживання.

Серед проблем розвитку соціальної відповідальності, слід звернути увагу на неспроможність бізнесу оцінити й адекватно представити свої досягнення у цій сфері, у результаті – аргументовано вести соціальний діалог. Незважаючи на широкий розголос і активне обговорення зазначених питань в Україні, рівень соціальної відповідальності бізнесу дуже низький. В умовах невіршеності політичних, економічних і законодавчих питань переважна більшість вітчизняних підприємств стоять осторонь таких «глобальних проблем».

Однак, дотримання принципів соціальної відповідальності може бути вигідно бізнесу: по-перше, соціальна відповідальність є дієвим інструментом управління підприємством; по-друге, вона потребує вести справу більш ефективно [1, с. 30].

Управління підприємством повинно враховувати як економічні, так і соціальні фактори. При цьому, основні проблеми, які постають перед бізнесом, полягають у пошуку балансу між діловими і соціальними пріоритетами. Інстинкт самозбереження підказує, що

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

«мораль не повинна гальмувати розвиток економіки. Суспільство не отримає вигоду з того, що споживачі, інвестори і підприємці будуть нехтувати економічними показниками і проголошувати соціальну відповідальність компаній заради абстрактного загального блага. Більшість компаній буде впроваджувати ідеї соціальної відповідальності в життя тільки за умови, що це буде мати практичний сенс» [2].

Отже, виникає питання визначення ефективності інвестицій соціального спрямування. Західні фахівці зазначають, «оскільки вигоди, пов'язані з соціальною корпоративною відповідальністю, безпосередньо неможливо виміряти, і більшість компаній не розголошують витрати на таку діяльність, то оцінити окупність інвестицій у соціальну корпоративну відповідальність вкрай важко» [3, с. 32].

Для отримання оптимального соціального та економічного ефекту підприємства повинні ставити соціальні завдання на один рівень з іншими завданнями бізнесу. Будь-які заходи соціального спрямування пов'язані з додатковим витрачанням коштів і ресурсів підприємства [4, с. 52–58]. Саме тому прийняття управлінського рішення щодо їх реалізації потребують чіткого обґрунтування на основі класифікації та оцінки можливих соціальних витрат і очікуваних соціальних вигод.

Джерелом інформації для проведення розрахунків є управлінський облік, який може бути зорієнтований на досягнення певних стратегічних цілей та використання не лише внутрішньої, а й зовнішньої інформації, надання необхідних даних для виконання соціально орієнтованих функцій бізнесу. Як зазначає С. Голов, «головною метою управлінського обліку є допомога компанії досягти її стратегічних цілей. Досягнення стратегічних цілей означає задоволення потреб клієнтів, акціонерів та інших учасників господарської діяльності (постачальників, персоналу тощо)» [5, с. 17].

Відмітимо, що управлінський облік спрямовується на виявлення шляхів найкращого застосування обмежених ресурсів з метою максимально можливого задоволення потреб суб'єктів економічних інтересів. Вирішення такого завдання пов'язане

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

з постійною оцінкою та відбором альтернативних варіантів підвищення ефективності діяльності. Розуміння потреб споживачів та вміння задовольнити ці потреби одночасно з вирішенням завдань раціонального використання обмежених ресурсів стає вирішальною передумовою успіху підприємницької діяльності.

Зважаючи на особливості завдань, пов'язаних із реалізацією соціальних заходів, можна зробити такий висновок: методологічні прийоми, що застосовуються в управлінському обліку, найбільше прийнятні для оцінки результатів соціальної діяльності підприємства. При цьому, має здійснюватися адаптація методології управлінського обліку відповідно до зміни стратегії управління підприємством у напрямі диференціації цінностей. Міжнародними організаціями сформульовані основні принципи соціально відповідальної поведінки бізнесу, узгоджена система показників, розроблені загальні вимоги і форми звітності підприємств, Таким чином, існують певні зовнішні умови для практичного впровадження та реалізації соціально відповідальної політики на вітчизняних підприємствах.

Управлінський облік може допомогти бізнесу впроваджувати стратегії соціальної відповідальності, такі як екологічно відповідна виробнича діяльність, утримання робочих місць з низьким ризиком, розвиток корпоративної культури та забезпечення дотримання прав працівників.

Крім того, управлінський облік дає можливість суб'єкту підприємницької діяльності підготувати звіти про соціальну відповідальність та представити їх зацікавленим сторонам, таким як інвестори, клієнти та регуляторні органи. Ці звіти можуть включати інформацію про соціальні та екологічні показники бізнесу, зокрема про те, як вони впливають на співтовариство, довірля та працівників. Такі звіти є важливим інструментом для підвищення прозорості бізнесу та забезпечення довіри споживачів та інших зацікавлених сторін.

Отже, управлінський облік допомагає бізнесу краще розуміти його соціальну відповідальність, забезпечувати дотримання стандартів відповідальної поведінки та ефективно керувати соціальними та екологічними ризиками. Це, в свою чергу, допомагає

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

бізнесу підвищувати свою конкурентоспроможність, зберігати репутацію та відкривати нові можливості для розвитку.

Список джерел та літератури

1. Мендоза-Вілсон Дж. Локалізація відповідальності / Дж. Мендоза Вілсон // Експерт. – 2008. – № 15.
2. Сердюк О. О. Постановка проблеми соціальної відповідальності бізнесу / О.О. Сердюк.
3. Котлер Ф. Корпоративна соціальна відповідальність. Як зробити якомога більше добра для вашої компанії та суспільства / Філіп Котлер, Ненсі Лі ; пер. з англ. С. Яринич. – К. : Стандарт, 2005.
4. Король С. Я. Фінансові аспекти вирішення соціальних проблем підприємства / С. Я. Король // Вісн. КНТЕУ. – 2006. – № 6. – С. 52–58.
5. Голов С. Ф. Управлінський облік : підручник / С. Ф. Голов. – К. : Лібра, 2003.

Марковська Ю. В.

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів,
економічний факультет, 2 рік навчання,
051: Економічна кібернетика

**МЕТОДИ ПРОСУВАННЯ ТОВАРІВ І ПОСЛУГ
ДЛЯ НОВОСТВОРЕНИХ ФІРМ**

Markovska Y. V.

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv,
Faculty of Economics 2th year student,
051: Economic Cybernetics

**METHODS OF PROMOTION GOODS AND SERVICES
FOR NEWLY ESTABLISHED COMPANIES**

Чи не щодня людство відкриває щось нове: технології, різноманітні товари та послуги. Творці нового прагнуть здобути визнання та поширити свої розробки серед населення, проте, в більшості на початкових етапах все припиняється. Звідси постає питання, як оптимізувати процес просування товарів чи послуг для новостворених фірм. Головна мета кожного підприємства – досягти максимального прибутку та ефективності, при цьому, мінімізуючи витрати. Просування товарів чи послуг на вітчизняному чи міжнародному ринках є вкрай важливим для того, щоб фірма продовжувала своє існування.

Почну з того, що продукт повинен залишатись актуальним не тільки у теперішній час, але й у майбутньому, тому що це забезпечить сталий дохід.

Кожен з нас спершу звертає свою увагу на вигляд будь-чого. Тож, слід задуматись над креативним оформленням. Наприклад, обрати колір чи відтінок, з яким товар буде асоціюватись споживачу, також додати елемент, який є близьким до Вашого продукту.

Реклама – це, можна сказати, є базою для просування товарів чи послуг. Вона повинна бути короткою та інформативною. Facebook, Instagram, Twitter, LinkedIn, можуть стати потужним інструментом

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

просування товарів і послуг. Ці платформи дозволяють активно інформувати, залучати та взаємодіяти з підписниками. Найкраще те, що створити бізнес-акаунт у більшості соціальних мереж можна абсолютно безкоштовно. Це є одним із найдоступніших способів реклами вашого бізнесу.

Варто зареєструвати свій бізнес у Google. Це дозволяє потенційним клієнтам легко знайти місцезнаходження вашої компанії та години роботи. Споживачі також можуть публікувати відгуки про бізнес. Так можна зробити свою компанію більш помітною в онлайн-пошуку, розширивши охоплення за допомогою безкоштовної форми реклами.

Кожного дня ми листаємо стрічку новин у соціальних мережах, а це означає, що сайт необхідний! По-перше, він має бути зручним у використанні, щоб все було зрозуміло споживачу, який перейшов за посиланням. Таким чином, можна стверджувати, що існує взаємозв'язок із рекламою, за якою споживач може переходити на сайт фірми.

По-друге, урізноманітніть маркетингову стратегію в соціальних мережах, організувавши конкурс. Численні дослідження доводять, що люди люблять безкоштовні речі. Отже, пропонуйте щось безкоштовно, наприклад набір продуктів або поїздки до вашої штаб-квартири, в обмін на активність у соціальних мережах. Нехай ваші підписники ставлять лайки, коментують, діляться та позначають один одного в публікації розіграшу, щоб збільшити охоплення. Лоса Foods, наприклад, організувала конкурс в Instagram, де роздавалися соуси та десерти. Учасникам потрібно було поставити лайк до публікації, підписатися на їх профіль в Instagram і відзначити друга. Бонусні записи можна було отримати, якщо підписники ділилися публікацією у власній історії.

Також співробітництво з іншими малими підприємствами є чудовим методом для просування. Якщо ви працюєте з нульовим бюджетом: співпрацюйте з іншими малими підприємствами, цільовий ринок яких збігається з вашим, за умови, що продукти, які ви продаєте, не конкурують з їхніми. Припустімо, у вас є інтернет-магазин, який продає посуд ручної роботи. Співпрацюйте з іншим власником малого бізнесу, який продавав вази ручної роботи,

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

і спирайтеся на аудиторію один одного та проводьте спільну маркетингову кампанію, наприклад:

- надання знижок на список розсилки один одного;
- поширення один одного в соціальних мережах;
- оплата за розміщення магазину буде вдвічі меншою.

Принадність спільного маркетингу полягає не тільки в тому, що ви підтримуєте інших власників малого бізнесу, але й отримуєте можливість безкоштовно залучити наявну аудиторію, на відміну від маркетингового шляху впливових людей, багато з яких платять за публікацію спонсорованих публікацій. [1]

Поширюйте інформацію електронною поштою, хоча на перший погляд це може здаватись зайвим, проте чи знаєте ви, що 82% споживачів відкривають електронні листи від компаній, а 76% підписаних на електронні листи робили покупки за допомогою маркетингових електронних повідомлень? Електронна пошта – це фантастичний канал для розповсюдження інформації про ваш новий продукт/послуги. Крім того, це чудовий стимул для отримання підписки.

Запропонуйте безкоштовне покращення, з кожним наступним використанням ваших послуг. Якщо ваш бізнес пропонує певні послуги споживачам, ви можете запропонувати клієнтам оновити його, щоб спробувати ваш новий сервіс. Надайте безкоштовне (але, можливо, тимчасове) оновлення для існуючих клієнтів, щоб спробувати його. Додайте нову послугу до пакетів наявних клієнтів за їхніми попередніми цінами. Іншим варіантом було б запропонувати безкоштовну доставку вашого нового продукту протягом обмеженого часу. [2]

Важливо працювати з даними вашого виробництва. Сучасні компанії мають у своєму розпорядженні такий багатий інтелектуальний потенціал, але не знають, як його по-справжньому використати, оскільки їм бракує розуміння того, як це зробити. Ці дані можуть включати все: від уподобань клієнтів та історії покупок до аналітики, яка може виявити бажаний час для отримання повідомлень від брендів, оптимальний час для публікації в соціальних мережах і те, як певні маркетингові тактики працюють для збільшення бізнесу. Численні інструменти аналізу даних можна

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

використовувати для просування вашого бізнесу, які приймаються на основі всіх наявних даних.

Висновок

Просування використовується новоствореним підприємством для інформування споживачам про свої товари, ідеї чи послуги. Просування продукту на ринку є невід'ємною частиною для успішного існування підприємства.

Отже, щоб ефективно просунути свій товар чи послугу, новоствореній фірмі слід чітко формувати свою мету та користь для усіх майбутніх споживачів, бути унікальним на ринку, легким у пошуку та естетичним у вигляді.

Джерела

1. 17 Creative Marketing Ideas for Small Businesses – **Mode of access :** **URL :** <https://www.shopify.com/blog/marketing-ideas>
2. 12 Ways to Effectively Promote a New Product or Service – **Mode of access :** **URL :** <https://www.wordstream.com/blog/ws/2020/07/29/how-to-promote-a-product>

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

Микитюк Я. Ю.,

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів,
економічний факультет, 3 рік навчання,

232: Соціальне забезпечення

Комаринська З. М., к.і.н., доцент

**МОЖЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКИХ
СТАНДАРТІВ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇЇ ПОШИРЕННЯ В УКРАЇНІ**

Mykytiuk Y. Y.,

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv,

Faculty of Economics, 3th year student,

232: Social security

Komarynska Z. M.

**POSSIBILITIES OF IMPLEMENTING EUROPEAN
STANDARDS OF SOCIAL POLICY
AND PROSPECTS FOR ITS DISSEMINATION
IN UKRAINE**

Реалізація соціальної політики є необхідною умовою зростання добробуту населення для кожної країни. В умовах невизначеності економічного розвитку важливість соціальних заходів підвищується. Найбільше потребують виваженої соціальної політики держави, що перебувають у перехідному періоді розвитку економіки та управління, переживають кризові явища різного характеру, адже саме у цих країнах фіксують найвищий ризик збільшення рівня безробіття, смертності, бідності, нерівності, напруженості та інших соціальних проблем. Тож досвід виваженої соціальної політики є актуальним для України задля побудови власної ефективної соціальної моделі.

У 2017 році було ратифіковано Угоду про асоціацію України з Європейським Союзом. Це передбачає необхідність гармонізації у майбутньому економічних, правових, соціальних та організаційних заходів для забезпечення соціальної стабільності та зростання суспільного добробуту.

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

Існуюча система соціального захисту населення потребує принципово нових підходів, ідей, політико-управлінських рішень, засобів і механізмів її модернізації, здатних забезпечити високий рівень соціальної безпеки та добробуту. Прагнення до змін набирає сили, тому застосування інновацій у сфері соціального захисту населення є вимогою часу та необхідністю для всіх громадян.

Оцінюючи місце України серед країн ЄС за основними показниками соціальної ефективності, можна зробити висновок щодо її значного відставання від країн ЄС. Так, у табл. 1 зазначено, що рівень ВВП на душу населення в Україні становить лише 4960 дол., що є одним із найнижчих показників серед країн ЄС та Європейського регіону взагалі.

Таблиця

Оцінка соціального середовища в Україні за різними методиками

Показник	Рік	Позиція України
ВВП на душу населення	2021	4960 дол.
Рівень безробіття	2022	28,3 %
Індекс соціального прогресу ЄС	2022	80 сходинка з 149 країн світу
Індекс людського розвитку	2021	74 сходинка з 189 позицій
Індекс якості життя Джонсона	2021	65 сходинка з 80 країн світу
Індекс стійкого розвитку суспільства	2021	36 сходинка з 165 країн світу.

Джерело: складено автором на основі [1],[3]

До того ж, податкового тиску та тиску на державний бюджет завдає проблема старіння населення. Так, за прогнозами у демографічному розвитку країни, частка населення старшого за 60 років у 2050 році досягне відмітки 33%. Також за рейтингом ООН Україна посідає четверте місце у топ-10 країн світу за рівнем смертності, випередивши Болгарію та Латвію. Причиною є не тільки велика кількість померлих порівняно з народженими, але й від'ємний міграційний приріст. Тож одночасно потрібно вирішувати обидві проблеми – міграційну та якості життя країни.

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

Щодо соціальної нерівності у державі, то вона включає як гендерну нерівність (середня заробітна плата жінок в Україні є меншою, ніж зарплата чоловіків), так і різний доступ до медичних та освітніх послуг, проблеми домашнього насилля. За індексом гендерної рівності, у 2022 році Україна посіла 81 місце, випередивши такі європейські країни, як Кіпр, Мальта, Греція та Угорщина. У лідерах гендерної рівності (першій десятці) опинились країни північної моделі: Фінляндія, Ірландія, Швеція.

У рейтингу країн Європи за рівнем злочинності Україна стала лідером, випередивши тут Швецію та Францію. Причинами таких результатів стали високий рівень корумпованості (у тому числі судової), низький рівень життя, обтяжливість та заплутаність законодавства, нерівномірність доступу до якісної освіти населення.

До того ж, на сьогодні наша країна вже рік бореться проти російської агресії і тому поруч з цим постала нагальна потреба у розробці політики та програми щодо внутрішньо переміщених осіб. Український уряд має розуміти специфічність переселенців як окремої, дуже вразливої соціальної групи й надати їм усі можливості для реалізації їхніх прав. На мою думку, єдиним шляхом вирішення питання соціального захисту внутрішньо переміщених осіб є відновлення промислової інфраструктури регіонів, адже в кожному місті є заводи та фабрики, які не працюють десятиліттями. На допомогу цьому можуть прийти іноземні інвестиції на основі укладених міжнародних договорів або контрактів із залученням трудового потенціалу таких осіб. Наступним кроком може бути спрямування частини отриманого прибутку на забезпечення проживання внутрішньо переміщених осіб у соціальному житлі. Крім того, великих успіхів можна досягти за рахунок підвищення ролі сільської місцевості, аграрного сектору, розвитку фермерства.

Підсумовуючи сказане, можна також зауважити, що головною перешкодою України до інтеграції у ЄС є високий рівень корумпованості. Так, згідно рейтингу «сприйняття корупції» за 2022 рік Україна набрала 33 бали, посівши 116 місце зі 180 країн. Однак попри російське вторгнення, наша країна показала, що її прогрес в боротьбі з корупцією – це сталий процес, який

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

продовжується навіть у найскладніший період існування держави. Агресія з боку росії стала своєрідним іспитом для усіх українських державних інституцій, у тому числі й для органів антикорупційної системи, створених уже після Революції Гідності. Робота антикорупційних органів, попри деякі обмеження, зумовлені воєнним часом, все одно відбувалася, а її результати були помітними. Також саме у 2022 році українська влада зрештою виконала низку обіцянок щодо антикорупційної сфери, які давала раніше.

Джерела також свідчать, що під час локдауну у березні-квітні 2020 року більшість соціальних програм не була реалізована, що спричинило не тільки втрату доходів населення, відчуття паніки через невизначеність майбутнього, закриття підприємств та скорочення виробництв, але й соціальні протести підприємців [2]. Україна надавала більше адресної та одноразової допомоги для незахищених верств населення, але менше соціальних послуг та гарантій для ринку зайнятості та для бізнесу. На жаль, така політика через призму існуючих проблем в Україні таких, як державний борг та бюджетний дефіцит, можуть призвести до їх поглиблення та настання в країні боргової кризи. Тож серед рекомендацій слід зазначити концентрування зусиль не на популярних соціальних заходах (таких, як одноразова допомога), а на забезпеченні вільних ринкових умов для розвитку підприємництва та приватного страхування, ліквідації корумпованості та бюрократії у державних та соціальних інституціях, розширенні програм дистанційної роботи та освіти, розвитку особливих умов кредитування для малого та середнього бізнесу.

Таким чином, європейські стандарти носять поки що рекомендаційний, а не обов'язковий характер. Головними соціальними проблемами, що потребують вирішення, є ще високий рівень корумпованості, соціальна нерівність та бідність населення, низькі соціальні стандарти, бюрократизація соціальних послуг. Крім того, в країні через війну зберігається високий рівень соціальної напруги, злочинності, смертності та знижується якість освіти. Умовами вдосконалення системи соціального захисту в Україні може стати децентралізація надання соціальних послуг, що вже поступово відбувається, та підвищення компетенції у прийнятті

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

рішень на місцевому рівні, що є поширеною практикою в країнах Європейського Союзу.

Список джерел та літератури:

1. Статистична база даних за країнами світу: веб-сайт. URL: <https://ru.tradingeconomics.com/country-list/gdp-per-capita?continent=europe> (дата звернення: 26.02.2023)
2. COVID-19 European measures, version 11, URL: https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/ce/Documents/about-deloitte/ce-COVID_european_measures_27.3.2020.pdf (Last accessed: 27.02.2023).
3. Europe: Quality of Life Index by Country 2020: URL: https://www.numbeo.com/quality-of-life/rankings_by_country.jsp?title=2020-mid®ion=150 (Last accessed: 26.02.2023).

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

Мірошниченко Я. С.,

Львівський національний університет імені Івана Франка, м.Львів,
економічний факультет, 4 рік навчання,
232: Соціальне забезпечення
науковий керівник – *Комаринська З. М.,*
к.і.н., доцент кафедри соціального забезпечення та
управління персоналом

ОСНОВНІ НАУКОВІ ПІДХОДИ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ЇЇ СТРУКТУРИ

Miroshnychenko Y. S.,

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv,
Faculty of Economic, 4th year student,
232: Social welfare

Komarynska Z. M., Candidate of Science,
Associate Professor of the Department of Social Security and
Personnel Management

BASIC SCIENTIFIC APPROACHES TO THE DEFINITION OF SOCIAL POLICY AND ITS STRUCTURE

Соціальна політика – це система (сукупність) заходів (дій), що вживаються її суб'єктами і спрямовані на підвищення рівня життя населення. Соціальна політика – це система взаємодій і взаємовідносин соціальних груп для життєдіяльності населення, підвищення рівня та якості його життя. Соціальна політика демократичної держави покликана поліпшити соціальний стан не тільки окремих соціальних верств, соціальних груп, а й народу в цілому. Соціальна позиція є результатом дії низки важливих факторів, що формують різноманітні соціальні обставини: економічні умови, власність, суспільний лад, політичний режим, екологічна безпека тощо [1, с. 26].

Соціальна політика держави, як зазначають багато дослідників, є найважливішим соціальним механізмом перетворення суспільства. Суб'єктами соціальної політики є: держава (на національному та

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

регіональному рівнях), саме громадянське суспільство, приватні корпорації. Вони здійснюють як превентивний, так і компенсаційний соціальний захист, соціальний супровід.

Соціальний захист реалізується в найрізноманітніших сферах суспільного життя: фінансовій, промисловій, екологічній, медичній, освітній сфері послуг та ін. В умовах існування держави важливого значення набуває визначення та обґрунтування соціальної політики в регіоні, оскільки саме регіони безпосередньо реалізують державну політику на практиці.

При формуванні та реалізації соціальної політики необхідно здійснювати такі дії:

- дослідити та надати порівняльну оцінку реально існуючої якості життя всіх соціальних верств і соціальних груп населення, а також якості життя суспільства в цілому в конкретні періоди часу;
- проаналізувати та прогнозувати можливі зміни становища соціальних спільнот під впливом актуальних соціально-економічних та політичних факторів;
- розробляти і, за необхідності, коригувати програму дій щодо соціального розвитку суспільства (соціальної групи, регіону), виходячи з його економічних умов і можливостей [3, с. 40].

Управління соціальним розвитком будь-якого рівня територіальної організації є комплексом заходів щодо виявлення та вирішення існуючих соціальних проблем, тобто зводиться до того чи іншого варіанту розробки та реалізації соціальної політики. Тому соціальну політику можна визначити як діяльність суб'єктів управління різного рівня, спрямовану на управління соціальним розвитком суспільства. На національному рівні соціальна політика є одним із найважливіших напрямків внутрішньої політики держави, який пов'язаний із відтворенням соціальних ресурсів і забезпеченням як стабільності соціальної системи, так і динаміки її розвитку. Метою соціальної політики є регулювання відносин між суспільством та окремими соціальними утвореннями, спільнотами, соціальними групами. Вона покликана розв'язати протиріччя між інтересами різних суб'єктів, між поточними та перспективними інтересами суспільства. Соціальна політика реалізується за допомогою соціальної діяльності та реалізації соціальних програм,

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

що здійснюються державними, регіональними та місцевими органами, а також приватними корпораціями та деякими громадськими організаціями.

Для держав добробуту ключовою є ідея соціального громадянства і, відповідно, соціальних прав. Для реалізації соціальної політики потрібні насамперед ресурси. За допомогою методів переважно економічного аналізу оцінюється те, що зазвичай називають «вартістю соціальної програми». Визначено мінімальний і максимальний розміри витрат, які необхідно витратити на вирішення хоча б найгостріших соціальних протиріч.

Соціальна політика стосується всіх основних сфер суспільного життя, а не лише соціальної сфери. Соціальні відносини прямо чи опосередковано впливають на ситуацію та можливості розвитку різних соціальних спільнот, тому на етапі формування соціальної політики необхідно враховувати:

- пріоритетне значення проблем соціального забезпечення населення в ринкових умовах;
- значне підвищення ролі особистого трудового внеску в задоволенні матеріальних, побутових і соціально-культурних потреб населення порівняно з радянським періодом;
- формування зростаючого попиту на соціальне партнерство в масштабах усієї країни;
- зростання значення координації дій державного центру, регіонів і місцевого самоврядування, спрямованих на соціальний розвиток.

На всіх етапах як формування, так і реалізації соціальної політики передбачається створення та вдосконалення системи соціальних показників, нормативів та критеріїв, за якими здійснюватимуться необхідні оцінки соціального стану, пріоритетних напрямів діяльності та методів реалізації. Причому, розпочинати цю роботу слід на етапі формування соціальної політики, продовжуючи цей процес на наступних етапах. Соціальні показники також необхідні для того, щоб оцінити наслідки реалізації поставлених цілей. Тут переважно використовуються методи статистичного аналізу, побудови динамічних рядів з подальшою екстраполяцією, експертних оцінок, математичного моделювання. Використання

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

новітніх технологій забезпечує розробку та реалізацію соціальної політики в регіонах, сприяє підвищенню її ефективності [2, с. 141].

На державному рівні розробляється і затверджується нормативно-правова база соціальної політики, приймаються основні закони, визначається взаємозв'язок між усіма основними рівнями соціальної політики. Наявність самостійних суб'єктів соціальної політики розширює можливості соціальних послуг на основі їх взаємодоповнюваності та забезпечує більшу гнучкість і мобільність соціальної політики. Це дає змогу врахувати різноманітність національно-територіального устрою, специфіку адміністративних устрою у регіонах, особливості ціннісних орієнтацій, потреби та інтереси різних верств і груп населення.

Підводячи підсумки, слід зазначити, що соціальна політика держави є найважливішим соціальним механізмом трансформації суспільства. Суб'єктами соціальної політики можуть бути: держава, саме громадянське суспільство, приватні корпорації. Вони здійснюють як превентивний, так і компенсаційний соціальний захист, соціальний супровід у різних сферах суспільного життя: фінансовій, виробничій, сервісній, екологічній, медичній, освітній. Для схвалення населенням здійснюваної соціальної політики, спрямованої на підвищення його рівня та якості життя, необхідно визначити та затвердити соціальні орієнтири суспільного добробуту у тісному взаємозв'язку із соціальними інтересами населення з урахуванням можливості окремих верств населення, ресурсні умови регіонів надавати доступні соціальні послуги.

Список джерел та літератури

1. Балтачєєва Н. А. Уточнення змістовної характеристики категорії «соціальна політика» в контексті розвитку її наукових концепцій. Вісник Донецького національного університету. 2018. № 1. С. 9
2. Безтелесна Л. І., Юрчик Г. М. Сутність та складові соціальної політики: теоретичний аспект. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2017. Вип. 2(2). С. 141–147
3. Венцель В. Т. Соціальна функція держави в умовах трансформації суспільних процесів. Публічне управління та митне адміністрування. 2019. № 3. С. 40–46

Пелехач Л. Р.

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів,
економічний факультет, 1 рік навчання,
232: Управління у сфері соціального забезпечення

Возна Л. Б.

СУЧАСНИЙ ФАХІВЕЦЬ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В УКРАЇНІ

Pelehkach L. R.

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv,
Faculty of Economics, the first year of study,
232: Administration in the field of social security

Vozna L. B.

MODERN SPECIALIST OF SOCIAL WORK IN UKRAINE

Соціальна робота є широкою та різноманітною сферою, яка спрямована на покращення добробуту та якості життя окремих людей, сімей та громад. В Україні діяльність фахівця із соціальної роботи регулюється Законом «Про соціальні послуги». Закон визначає статус соціальної роботи як професії, визначає основні принципи соціальної роботи, встановлює вимоги до освіти соціальної роботи та професійні стандарти. [1] Ця сфера має свої унікальні риси та характеристики, сформовані історією, культурою, соціальним, політичним та економічним контекстом країни.

Соціальна робота зосереджена на задоволенні потреб окремих осіб і громад у соціальному забезпеченні, включаючи такі проблеми, як бідність, безробіття, житло та охорона здоров'я. В Україні значна увага приділяється соціальному захисту, який передбачає надання підтримки та допомоги вразливим групам, таким як, люди похилого віку, люди з обмеженими можливостями та ті, хто постраждав від військового конфлікту чи стихійного лиха.

Соціальні працівники – це професіонали, які прагнуть підвищити рівень життя і допомогти задовольнити базові та складні потреби спільнот і людей. Фахівці працюють з багатьма різними

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

групами населення та типами людей, особливо зосереджуючись на тих, хто є вразливими, пригнобленими та живуть у бідності. Залежно від спеціальності, посади та місця роботи, соціальний працівник може бути зобов'язаний брати участь у законодавчих процесах, які часто призводять до формування соціальної політики. Для виконання своєї роботи вони спираються на цінності та принципи соціальної роботи. Фахівці повинні вміти боротися з соціальною несправедливістю та перешкодами на шляху загального добробуту своїх клієнтів.

Соціальний працівник спрямовує свою діяльність на організацію та надання різноманітних соціальних послуг. Він визначає потреби громади у соціальних послугах, веде облік вразливих верств населення, розробляє індивідуальні плани та методи допомоги, співпрацює з іншими соціальними закладами. Окрім того, соціальний працівник забезпечує консультування з питань збору та оформлення документів для отримання державних соціальних виплат та пільг, а також здійснює соціальний супровід сімей з дітьми, які перебувають у складних життєвих обставинах, дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. [2, с. 55–60] Основна мета соціального працівника – організація надання психологічних, соціально-педагогічних, юридичних, інформаційних, соціально-економічних та соціально-медичних послуг населенню, яке потребує допомоги.

Слід зазначити, що кваліфікація соціального працівника залежить не тільки від знань, умінь і навичок, а й від його морального іміджу. У свою чергу, важливо, щоб соціальні працівники були психологічно налаштовані до професії. Це означає, що його характер повинен володіти такими якостями: повага до людини, співпереживання, доброта, чуйність, душевний покликання допомогти у вирішенні чужих проблем, чесність. Поведінка соціальних працівників визначається певними морально-духовними якостями їх особистості, які поєднують у собі загальнолюдські моральні якості та специфічні професійно-етичні якості. Звичайно, морально-етичний імідж соціальних працівників формується під впливом традицій, принципів соціальної роботи, етичних принципів соціальної роботи. [4]

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

У соціальній роботі, важливе значення має комунікація працівник-клієнт, оскільки вона виражається як обмін взаємозалежними діями, уміннями та навичками. Багаторічний досвід роботи з клієнтами соціальних служб дозволяє стверджувати, що абсолютними лідерами в цьому процесі є працівники соціальних служб. Саме його рівень комунікаційної компетентності в галузі психології спілкування забезпечує безпроблемні взаємодії в системі «співробітник-клієнт». [3, с. 26]

Знайомство. На початку спілкування дуже важливо створити атмосферу психологічного комфорту. У цьому випадку це допомагає продемонструвати той факт, що фахівця цікавить людський досвід: «Я розумію, що ви хвилюєтесь. Вам це неприємно, і ви хочеш цього позбутися... Ми можемо разом це обговорити». До цих слів клієнт повинен розуміти, що діалог необхідний і експерту, а не тільки йому самому. Зближення з клієнтом відбувається протягом трьох-чотирьох хвилин після розмови, тому потрібно бути готовим до наступного етапу спілкування. Водночас важливо пам'ятати, що різні клієнти вимагають різного підходу, тому соціальні працівники повинні враховувати їхні вікові, гендерні та культурні особливості.

Орієнтування в ситуації спілкування. Щоб зрозуміти ситуацією, потрібно дати клієнту можливість висловитися і відкритися. Це вимагає від соціального працівника зацікавленості, відкритості, доброзичливості та підтримки. У цьому випадку дуже доречними будуть різні форми рефлексивного слухання – стимулювання розповіді клієнта, заохочення його простими словами («Так, так, я вас слухаю...»), «Звичайно...», «Що? далі...», «Чи можете ви обговорити це більш детально...»).

Обговорення проблеми. Слухаючи клієнта, соціальний працівник повинен підтримувати та розвивати діалог, висловлюючи власне ставлення до почутого, ставлячи різноманітні запитання для кращого визначення характеру проблеми та дозволяючи йому разом шукати вирішення проблеми. Розвиток діалогу та отримання необхідної інформації значною мірою залежить від того, наскільки соціальний працівник вміє задавати питання та зосереджувати діалог на головних питаннях клієнта. На цьому етапі можна застосувати транзакційний аналіз швейцарського психолога Еріка Берна, роль

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

«батька» або «дорослого» виконує соціальний працівник, а роль «дитини» – клієнт.

Розв'язання проблеми. Мета спілкування на цьому етапі полягає в тому, щоб допомогти клієнту здійснити зміни. План дій повинен розпочинатися з постановки завдань, наприклад: «Який буде ваш наступний крок?» і пошуку підтримки: «Що, на вашу думку, допоможе вам здійснити прийняте рішення?» Якщо мета полягає в зміні поведінки клієнта або його взаємин з соціальним середовищем, важливо оцінити готовність клієнта до змін. Крім того, важливо допомогти клієнту виявити перешкоди для змін. Під час спілкування соціальні працівники повинні зміцнювати самостійність і впевненість клієнта в його силах та допомагати подолати попередній стиль життя.

Завершення контакту. Це важливий етап взаємодії між соціальним працівником та клієнтом. Для успішного завершення взаємодії необхідно підготуватись заздалегідь. Важливо скласти план підтримки для клієнта після завершення контакту, включаючи друзів, родичів, соціальне оточення та групи самопомоги. На цьому етапі можуть виникати почуття втрати від розриву контакту між соціальним працівником і клієнтом, які можуть переживати обидві сторони. Консультанти повинні мати добре розвинуті навички підтримки надії клієнтів на позитивне вирішення актуальних проблем, віри у можливість досягнення нових цілей та здатності досягати їх. Цей етап завершення стосунків повинен залишати у клієнта відчуття довіри до соціального працівника і професійного підходу до взаємодії.

Соціальна робота спрямована на надання допомоги, підтримки та захисту всіх людей, особливо тих, хто знаходиться у складних життєвих ситуаціях. Цінності соціальної роботи засновані на гуманізмі та моральності і орієнтовані на благополуччя людей, соціальну справедливість та гідність індивіда. Система соціокультурних цінностей соціальних працівників може включати цінності різних рівнів: життєво важливі, універсальні, колективні та професійні. Соціальні працівники повинні мати морально-етичні якості та гуманістичні ідеали, а також здатність до самореалізації, самоствердження та самовдосконалення. У соціальній роботі

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

важливі взаємини з клієнтом, колегами та представниками інших професій, які базуються на фахових вміннях, компетенції, ціннісних настановах та етичних нормах.

Сучасний соціальний працівник вбачає своє завдання в тому, щоб людина, якій він допомагає, у подальшому мала змогу обходитися без цієї допомоги, що і є показником професійного успіху. Головне завдання соціальної роботи полягає в тому, щоб повернути клієнту здатність діяти самостійно за певних соціальних умов. [9]

Список використаних джерел та літератури

1. Закон України «Про соціальні послуги» від 14 квітня 2022 року N 2193-IX [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/T192671?an=2>
2. Васильченко О. Професійні цінності соціальної роботи: соціокультурний аспект. Політологія. Соціологія. Право. 2013. №3. С. 84–89
3. Легенда І.І., Тищенко В.М. Практична психологія та соціальна робота. – 2000. – № 5
4. Соціальна робота: Короткий енциклопедичний словник. – К.: УДЦССМ, 2002. – С. 103.
5. Організація взаємодії викладача і студентів навчально-виховному процесі вищої школи: концепції, підходи, технології [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://pedagogy.lnu.edu.ua/departments/pedagogika/periodic/visnyk/19_2/01_ravchyna.pdf

Сіверський Ю. Р.

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів,
економічний факультет, 5 рік навчання,
232: Соціальне забезпечення

Возна Л. Б.

**МОТИВАЦІЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ
ЯК ПРИВЕНТИВНИЙ СПОСІБ ЕМОЦІЙНОГО
ВИГОРАННЯ**

Siverskyi Y. R.

Ivan Franko Lviv National University, Lviv,
economics faculty, 5th year of study,
232: Social security

Vozna L. B.

**MOTIVATION OF SOCIAL WORKERS
AS A PREVENTATIVE MEANS OF EMOTIONAL
BURNOUT**

Емоційне вигорання – синдром постійної втоми та емоційного виснаження. Синдром притаманний людям, робота яких пов’язана з роботою за професіями, спільними рисами яких є постійний контакт з людьми та емоційна залученість у їхні проблеми. До цих професій належать: медсестри, поліцейські та пожежники, медичні служби, психологи та терапевти, державні службовці, вчителі та соціальні працівники.[1]

Робота соціального працівника передбачає емоційну залученість у справи клієнта. Працівник повинен досконало знати обставини людей, які звертаються за допомогою. Знайомство з їхньою ситуацією пов’язане з уважним слуханням, емпатією, супроводом у процесі надання допомоги, підтримкою на кожному етапі та мотивацією.

Страждання, несправедливість, життєві трагедії, драма, злидні – з цими явищами стикається соціальний працівник у своїй щоденній роботі.

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

Метою соціальної роботи є покращення соціального функціонування індивідів, забезпечення необхідними для життя засобами, підвищення соціального самопочуття людини, поліпшення умов її життя, забезпечення повноцінного соціального функціонування та гармонізація системи взаємовідносин у сім'ї, колективі та суспільстві в цілому.

Ця відповідальна робота у відносинах з клієнтом сприяє до значних емоційних навантажень. Багаторічна практика може сприяти тому, що соціальний працівник починає мати викривлене уявлення про себе та навколишній світ.

Внаслідок тривалого стресу соціальні працівники можуть отримати стан емоційного вигорання, вони виснажені, хронічно втомлені, все менше задоволені своєю роботою. Намагаючись впоратися з цим тягарем, вони все більше і більше віддаляються від людей, яким вони допомагають, іноді втрачають свою участь у професії, змінюють її або передчасно виходять на пенсію.

Симптоми вигорання можуть бути фізичними, зокрема: відчуття втоми, проблеми зі сном, проблеми зі здоров'ям, вживання стимуляторів, розлади харчування, а також емоційні та психічні, що проявляється у втраті здатності відпочивати, депресивному настрої, надмірно емоційних реакціях, почуття самотності, зниження інтересу до рідних. [3]

Соціальний працівник також може «згоріти», маючи норми та цінності, що суперечать цілям установи.

Крім того, люди з високими амбіціями та відчуттям відсутності задовільних результатів від власних дій можуть почати відчувати розчарування та брак волі продовжувати. Відсутність можливостей професійного розвитку сприяє впаданню в рутину, а на більш пізньому етапі викликає втрату віри у власні сили, відчуття некомпетентності, безпорадності – людина не бачить для себе перспективи.

Під час емоційного вигорання соціальний працівник починає змінювати свої переконання та поведінку, а якість його роботи падає. Також змінюється його ставлення до клієнта соціальної допомоги, він стає цинічним, зневажливим, агресивним.

Впадіння у стан емоційного вигорання значною мірою

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

залежить від індивідуальних особливостей, особистості, здатності долати стрес. Соціальний працівник не може допустити ситуації, коли справи клієнта соціальної допомоги стають важливішими за його власні. Після закінчення роботи кожен день він повинен зосереджуватися на житті своєї сім'ї, мати хобі, захоплення, займатися діяльністю, не пов'язаною з професійною роботою.

Значна роль у боротьбі з синдромом емоційного вигорання відводиться не тільки самому спеціалісту, але й установі, що застосовуючи відповідну систему мотивації, здійснюють вплив на зниження рівня емоційного вигорання працівників. Мотивація персоналу, зайнятого у сфері соціальної роботи, має специфічні форми впливу в кожному із основних напрямів – матеріальній, трудовій, статусній мотивації. Особливістю матеріальної мотивації соціальних працівників є обмеженість засобів оплати праці в цій сфері. Середня зарплата тут значно нижча за середню по галузях економіки. Соціальна сфера належить до бюджетних споживачів, а діяльність у ній є неприбутковою за характером і формою послуг, що надаються. Звідси випливає, що використання додаткової винагороди обмежено – премії, премії тощо. Водночас роль матеріальних стимулів у цій сфері очевидна. [5]

Проте, зважаючи на обмеженість фінансових ресурсів для застосування матеріальної мотивації, слід зосередити значку увагу на нематеріальній та статусній мотивації. Зокрема, для уникнення синдрому емоційного вигорання у соціальних працівників та зниження ступеня його вираження, необхідно проваджувати різноманітні мотиваційні методи подолання емоційного вигорання(табл.):

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

Таблиця

Мотиваційні методи подолання емоційного вигорання

Особистісні мотиваційні методи	Організаційні мотиваційні методи
Організація відпочинку і фізичної активності	Соціальна підтримка , яка може проявлятися як: емпатія, розуміння, співчуття та допомога у вирішенні проблем.
Постановка реалістичних цілей, розстановка пріоритетів та чітких меж	Психологічна підтримка , включає консультації психолога, психотерапію або коучинг.
Здоровий сон, здорове харчування та заняття хобі	формування духу «єдиної команди» у працівників служби (або центру) соціальної роботи;
Розвиток стосунків на роботі, планування роботи	Організація семінарів, курсів, тренінгів, де соціальні працівники могли б не лише отримати нові знання, а й вільно обмінюватися думками
Мотивуючі книги та цитати	Створення можливостей самореалізуватись в роботі, підвищувати свою професійну майстерність
Підвищення власної самооцінки, підтримка родичів та друзів	зворотний зв'язок: обговорення з підлеглим шляхів реалізації конкретного завдання та результатів його виконання
Заняття спортом, йогою, музикотерапією, арт-терапією або хореотерапією.	Увага до працівника, створення елементів організаційної культури, можливість кар'єрного росту
Використання професійного масажу	залучення соціальних працівників до розробки і прийняття управлінських рішень,(розвиток відчуття причетності)

Складено автором на основі (2,3,4)

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

Сектор соціальних послуг, що швидко змінюється, є місцем, де від соціальних працівників очікується співчуття та емоційна участь у справах клієнтів. Це нелегка робота і професія не для всіх. На жаль, авторитет соціальних працівників теж потребує постійного зміцнення. Це важка і іноді невдячна професія, хоча й дуже потрібна суспільству, а самі працівники не завжди можуть почуватися добре в цьому професійному середовищі.

Наслідки професійного вигорання несуть як працівники, так і організації-роботодавці, тому обидві сторони повинні дбати про розуміння та попередження явища професійного та емоційного вигорання. Власне, тому так важливо говорити про профілактику професійного та емоційного вигорання через застосування мотиваційних методів, на початку професійної діяльності.

Список джерел та літератури:

1. <https://mon.gov.ua/ua/news/efektivni-poradi-vid-emocijnogo-vigorannya-pid-chas-vijni>
2. <https://portal.librus.pl/szkola/artykuly/stres-i-wypalenie-emocjonalne-w-pracy-nauczyciela>
3. <https://suspilne.media/7544-emocijne-vigoranna-na-roboti-8-sposobiv-viewportisa-z-sindromom/>
4. Романовська, О. В., & Набільська, Є. М. (2011). Причини та особливості прояву синдрому «професійного вигорання» в соціальних працівників. Політологія. Соціологія. Право. Вип, 3(11), 103-107.
5. Управлінські аспекти соціальної роботи Курс лекцій / М. Ф. Головатий (кер. авт. кол.), М. П. Лукашевич, Г. А. Дмитренко та ін. – К.: МАУП, 2004. – 368 с.: іл.

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

Сологуб Т. Л.

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів,
економічний факультет, 1 рік навчання,
232: Управління у сфері соціального забезпечення

Комаринська З. М.

ВДОСКОНАЛЕННЯ СФЕРИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

Solohub T. L.

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv,
Faculty of Economics, the first year of study,
232: Administration in the field of social security

Komarynska Z. M.

IMPROVING THE SPHERE OF SOCIAL SECURITY IN UKRAINE

Сфера соціального забезпечення в Україні існує вже давно, проте, не зважаючи на це, існує ряд проблем та недоліків у функціонуванні цієї системи. Соціальне забезпечення – це цілеспрямована організаційно-правова діяльність держави щодо матеріального забезпечення, соціального обслуговування, надання соціальної допомоги за рахунок спеціально створених фінансових джерел особам, які зазнали соціального ризику, внаслідок якого втратили здоров'я та/чи засоби до існування й не можуть матеріально забезпечити себе [7]. Основним нормативно-правовим актом, у якому вперше згадується поняття «соціального забезпечення», є стаття 46 Конституції України, яка гарантує право громадян на соціальний захист, що містить право на забезпечення в разі повної або часткової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом [1, ст. 46].

В Україні існує три організаційно-правові форми соціального забезпечення:

1. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування;
2. Фінансування з державного бюджету;

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

3. Недержавне соціальне забезпечення [6].

Аналізуючи сучасну систему соціального забезпечення, чітко виділяються такі групи проблем: не актуальність нормативно-правової бази щодо функціонування системи соціального захисту населення [8]; необхідність структурних змін у програмах, спрямованих на підвищення адресності соціальної допомоги; створення якісних соціальних проектів; складність переходу до єдиної системи грошових трансфертів у рамках мультипрограмною системи соціального захисту населення [8].

Найбільш помітно прогалини у сфері соціального забезпеченні, при настанні соціальних ризиків, коли питання стосується виплати компенсації, надання допомоги. Розбираючи природу походження недоліків системи соціального забезпечення, можна сказати, що нормативна база щодо встановлення державних соціальних гарантій, яка не враховує реальну економічну ситуацію в країні, є основною причиною вище згаданих проблем.

Соціальні гарантії – це встановлені законами мінімальні розміри оплати праці, доходів громадян, пенсійного забезпечення, соціальної допомоги, розміри інших видів соціальних виплат, встановлені законами, які забезпечують рівень життя не нижчий від прожиткового мінімуму. Основним нормативно-правовим актом, який законодавчо закріплює поняття «державні соціальні гарантії», є Закон України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії». Аналізуючи цей закон, можна зауважити, що рівні основних державних соціальних гарантів визначаються на базі державних соціальних стандартів. Базовим державним соціальним стандартом є прожитковий мінімум, встановлений законом, на основі якого визначаються державні соціальні гарантії та стандарти у сферах доходів населення, житлово-комунального, побутового, соціально-культурного обслуговування, охорони здоров'я та освіти [2, ст. 6], доцільно виділити вартісні величини з яких він складається:

- набір продуктів харчування;
- набір непродовольчих товарів;
- набір послуг.

Згідно з законодавством, державні соціальні стандарти, гарантії і нормативи є основою для розрахунку видатків на соціальні цілі

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

та формування на їх основі бюджетів усіх рівнів та соціальних фондів [3, с. 42]. Виходячи з цього, можна зауважити, що для ефективної побудови соціально орієнтованої ринкової економіки є формування системи загальновизнаних соціальних стандартів рівня та якості життя з урахуванням системи соціальних гарантій [3, с. 43]. Якщо ж конкретизувати сферу споживання суспільних потреб, варто наголосити, що саме створення, удосконалення системи соціальних стандартів та гарантій дозволить активніше впливати й контролювати соціальний захист та рівень життя населення.

Також варто звернути увагу на видатки зведеного бюджету України у 2021 році та у 2022 році [4; 5]. Аналізуючи дану статистику, можна зауважити, що провідне місце у системі соціальних гарантій споживання суспільних послуг, спрямованих на задоволення духовно-культурних та інтелектуальних потреб індивіда, займають соціальні гарантії на оборону держави. Причому видатки на цей показник у 2022 році порівняно з 2021 роком зросли з 6, 92 % (31.12.2021 р.) до 36, 03 % (01.10.2022 р.) [4; 5]. Це безпосередньо зумовлено тим, що в Україні йде війна та попитом на зброю.

У зв'язку з воєнним станом, суттєво зменшилися видатки бюджету в усіх сферах, крім оборонної. Найбільше у системі соціальних гарантій споживання суспільних потреб постраждали соціальні гарантії в економічній діяльності. Витрати на цей показник у 2022 році порівняно з 2021 роком зменшуються з 15, 91 % (31.12.2021 р.) до 3, 57 % (01.10.2022 р.) [4; 5], різниця становить 12,34 %.

Аналіз практики державного фінансування соціальних гарантій щодо споживання суспільних потреб вказав, що показники прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати необґрунтовано занижені, що пояснюється наявністю певних недоліків в методиці встановлення основних соціальних стандартів і гарантій, а також в плануванні видатків бюджетів на їх надання.

Підсумовуючи вище зазначене, виділимо шляхи вдосконалення сфери соціального забезпечення:

- необхідно встановити прожитковий мінімум на рівні фактичного його розміру;

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

– загальність в поєднанні з диференційованим підходом до різних демографічних груп населення [9];

– варто переглянути набори продуктів харчування, набори непродовольчих товарів та набори послуг для розрахунку прожиткового мінімуму. Набори, що входять до складу прожиткового мінімуму потребують осучаснення та актуалізації відповідно до сьогодення;

– створення соціальних програм для забезпечення гарантованим мінімальним доходом населення, яке не має можливості залучитися до ринку праці.

На сьогодні, сучасний розвиток системи соціального забезпечення населення України потребує комплексного підходу при зміні принципів її побудови, орієнтуючись на сучасну економічну ситуацію в країні. Україна займає не останнє місце у сфері фінансового забезпечення соціальних гарантій населення, проте потребує певного вдосконалення в реалізації. Тому для швидкого та ефективного покращення системи соціального забезпечення, варто дотримуватись вище перелічених напрямів. Зокрема, це дасть можливість докорінно змінити методіку нарахування, визначення фінансової бази основних державних соціальних гарантій населення в Україні та її виплати, що сприятиме покращенню рівня якості життя людей та ефективності економіки в країні.

Список використаних джерел та літератури

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 27-IX. Верховна Рада України: [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>.
2. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії: Закон України від 10.06.2018 р. № 2017-III. Верховна Рада України: [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14#n101>.
3. Головня О. М. Соціальні гарантії як джерело підтримки економічної безпеки України. Загальні питання економіки. 2019. С. 41-45.
4. Видатки зведеного бюджету України в 2021 р. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/expense/2020/>.
5. Видатки зведеного бюджету України в 2022 р. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/expense/>.

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

6. Організаційно-правові форми соціального забезпечення URL: <https://studies.in.ua/organizacyno-pravov-formi-socialnogo-zabezpechennya.html>.
7. Соціальне забезпечення URL: <https://www.pharmencyclopedia.com.ua/article/7550/socialne-zabezpechennya>.
8. Сучасна система соціального захисту в Україні URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=377>.

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

Ткачук І. К., Нестеренко А. С.

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів,
економічний факультет, 2 рік навчання,

071: Облік і оподаткування

Науковий керівник: *Демко І. І.*

К. е. н., доцент кафедри облікових технологій та оподаткування

ПРОЦЕС ПОСТАЧАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

Tkachuk I. K., Nesterenko A. S.

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv,
Faculty of Economics, 2nd year of student,

071: Accounting and taxation

Supervisor: *Demko I. I.*

Ph. D. in Economics., docent of the Department of Accounting
Technologies and Taxation

THE PROCESS OF SUPPLY IN CONDITIONS OF WAR

Процес постачання – це певна сукупність операцій, що безпосередньо направлена на забезпечення суб'єкта господарювання необхідними для його діяльності матеріалами, сировиною та іншими засобами праці.

Одним із основних елементів обліку процесу постачання вважається облік, щодо розрахункових операцій з постачальниками та підрядниками.

Постачальниками вважаються фізичні чи юридичні особи, що постачають суб'єкту господарювання товарно-матеріальні цінності, виконують певний вид робіт, надають різноманітний спектр послуг. До товарно-матеріальних цінностей можна віднести сировину, Малоцінні швидкозношувані предмети (МШП), паливо, запасні частини тощо.

Фізичні особи або конкретні спеціалізовані підприємства, що здійснюють певний вид будівельно-монтажних робіт при спорудженні об'єктів на основі договору, що був укладений із замовником щодо капітального будівництва, називаються підрядниками.

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

Процес розрахунків з постачальниками та підрядниками за отримані в процесі господарської діяльності матеріали та інші цінності, виконані роботи та надані послуги обліковується на пасивному рахунку 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками», де на кредиті відображається заборгованість, що була утворена внаслідок отримання від постачальників товарно-матеріальних цінностей та прийнятих робіт від підрядників, а на дебеті – погашення цієї заборгованості [1].

Постачання відіграє значну роль у процесі кругообігу засобів у діяльності підприємства. З початком війни даний процес зазнав значних негативних змін:

- відбулося порушення стабільної роботи ланцюгів логістики;
- виник дефіцит сировини та матеріалів;
- нестабільний графік роботи постачальників, торгових точок;
- фізичне зникнення складів у регіонах;
- перебої в діяльності підприємств.

Варто розглянути важливість процесу постачання на прикладі підприємств, що здійснюють свою діяльність на основі постачання металу.

У період до 24 лютого 2022 року в Україні найбільшими постачальниками металу (сталь, чавун, прокат) були 5 підприємств:

- «Азовсталь» – 17,5 млн. тонн;
- «Криворіжсталь» – 16,5 млн. тонн;
- «Запоріжсталь» – 14,7 млн. тонн;
- «Дніпровський металургійний завод» – 2 млн. тонн;
- «Алчевський металургійний комбінат» – 1,8 млн. тонн;
- «Макіївський металургійний комбінат» – 0,8 млн. тонн.

Відсоткове співвідношення яких подано на рисунку 1.

Війна змусила підприємства шукати альтернативні шляхи доступу до сировини, нових постачальників даного матеріалу. Дана критична необхідність особливо була виражена після припинення роботи «Азовсталі». Також, однією з вагомих причин є те, що на підприємствах було зосереджено великі запаси, які на даний момент досить швидко зменшуються, або вичерпалися зовсім.

Прикладом альтернативних постачальників у період війни є:

- «Каметсталь», що працює з довоєнним навантаженням;

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

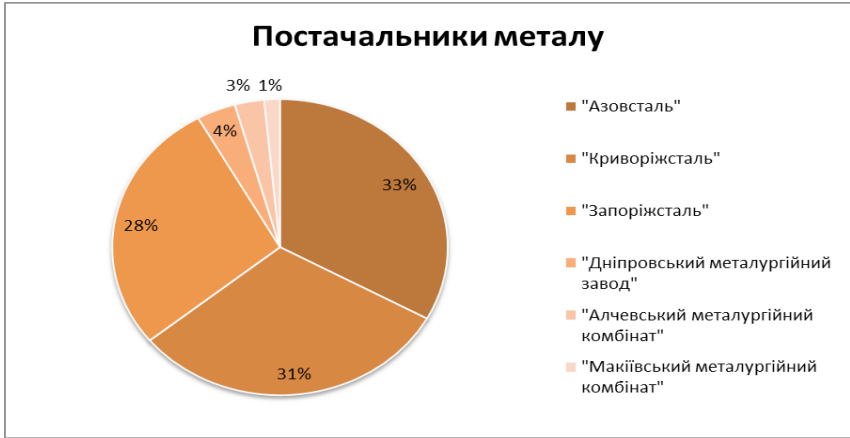

Рис. 1. Найбільші постачальники металу в Україні до війни

- «Запоріжсталь», відбувся запуск доменного виробництва;
- «АрселорМіттал», планується запуск доменного виробництва;
- «Сентравіс», зниження навантаження.

Постачання металу за кордон також зазнало значних змін. Металургійні підприємства України за підсумками січня-листопада 2022 року знизили експорт чорних металів на 67,3% в порівнянні з аналогічним періодом 2021 року – до 5,81 млн. т. [2]. Проаналізувавши інформацію щодо обсягів експорту, отримали, що до війни Україна у грошовому виразі експортувала на суму 12,6 млрд. грн., а ось під час війни вираження експорту сягнуло 4,36 млрд. грн. При цьому динаміка є від’ємною та становить (-65,4%), дані показники подано у таблиці 1.

Таблиця 1

Показники експорту під час війни

Зміни в грошовому виразі		
До війни	12,6 млрд. грн.	-65,4%
Під час війни	4,36 млрд. грн.	
Зміни обсягу виробництва		
До війни	17,6 млн. т.	-67,3%
Під час війни	5,81 млн. т.	

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

Отже, процес постачання вкрай важливий для кожного підприємства у будь-який час. Важливу роль у досягненні сталого розвитку суб'єкта господарювання відіграє інтенсивне і збалансоване використання його ресурсної бази. У сучасних умовах це доволі важко, адже вони функціонують під час війни. Відновити рівень довоєнних торгових зв'язків та логістики буде вкрай складно навіть після припинення вторгнення. Відновлення потребує великих ресурсів, а виділення цих ресурсів – складний та тривалий процес.

Список використаних джерел:

1. <https://oblikbudget.com.ua/article/1027-rahunok-63-rozrahunki-z-postachalnikami-ta-pdryadnikami>
2. <https://gmk.center/ua/news/ukraina-v-sichni-listopadi-2022-roku-eksportovala-5-81-mln-t-stalevoi-produkcii/>

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

Ткачук І. К., Нестеренко А. С.

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів,
економічний факультет, 2 рік навчання,

071: Облік і оподаткування

Науковий керівник: *Кундря-Висоцька О. П.*

К.е.н., професор,

професор кафедри облікових технологій та оподаткування

БЕЗГОТІВКОВІ РОЗРАХУНКИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Tkachuk I. K., Nesterenko A. S.

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv,

Faculty of Economics, 2nd year of student,

071: Accounting and taxation

Supervisor: *Kundrya-Vysotska O. P.*

Ph. D. in Economics., professor,

professor of the Department of Accounting Technologies and Taxation

NON-CASH PAYMENTS IN WARTIME CONDITIONS

Однією із важливих складових розрахункового механізму між підприємствами з приводу купівлі-продажу товарів, послуг, з фінансовими органами при сплаті податків, з кредитними установами при погашенні позик тощо є спектр безготівкових розрахунків. Широке розгалуження господарських зв'язків, територіальна віддаленість підприємств, розвинута мережа банківських установ сприяли розвитку саме безготівкових розрахунків. Безготівкові розрахунки – це грошові розрахунки, які здійснюються за допомогою записів на рахунках у банках, коли кошти списуються з рахунка платника і переказуються на рахунок отримувача коштів[1].

Зауважимо, що фінанси підприємств мають власну цілісну систему безготівкових розрахунків. До її складу входять такі складові:

- форми розрахунків;
- принципи;
- способи розрахунків;

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

- форми відповідних розрахункових документів.

До основних принципів безготівкових розрахунків можна віднести такі:

- Обов'язковість отримання згоди від платника;
- Здійснення розрахунків відбувається виключно під контролем банку;
- Використання банківських карток
- Проведення розрахунків базується на основі наявних вільних коштів платника;
- Безготівкові розрахунки передбачають електронний переказ коштів між банківськими рахунками.

Отож, безготівкові розрахунки є надзвичайно важливою складовою сучасної економіки, оскільки вони є досить ефективними та мають багато якостей, що переважають над готівковими. Переваги наведено у таблиці.

Таблиця

Переваги безготівкових форм розрахунків

Переваги	Значення
Високий рівень безпеки	Переказ грошей за допомогою електронних засобів унеможливує крадіжки фізично та їх загублення
Мінімізація витрат на обслуговування готівки	Відсутність потреби зберігання готівки в банку, економія на їх обслуговуванні, тим самим зменшення витрат на проведення операцій з грошима
Зручність та швидкість оплати	Можливість здійснення розрахунків у будь-який час та у будь-якому місці, що дозволяє зекономити час та зусилля
Ефективність	Надається можливість суб'єктам господарської діяльності ефективно використовувати наявні ресурси, причиною чого слугує зменшення витрат на зберігання, транспортування та обробку готівки
Точність	Безготівкові розрахунки створюють можливість уникнення помилок, що могли б виникнути при ручному розрахунку готівки та негативно вплинути на діяльність підприємства

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

Зауважимо, що безготівкові розрахунки є важливим інструментом для забезпечення безпеки та ефективності фінансових транзакцій в умовах війни. Розрахунки картками, як одна з форм розрахунків, стабільно працюють в цих умовах. Одним з вагомих рішень Національного банку України було відсутність обмежень щодо безготівкових розрахунків. Даний крок дозволив ефективно та без перебоїв використовувати платіжні картки як в Україні, так і за кордоном. Це стало можливим завдяки злагодженій роботі як учасників платіжного ринку, так і бізнесу. На рисунку 1 подана статистична інформація щодо переваги безготівкових розрахунків над готівковими.

Рис. Співвідношення між готівковими та безготівковими розрахунками за квітень 2022 року [2]

Слід зауважити, що платіжна інфраструктура, що забезпечує приймання платіжних карток зазнала негативного впливу від теперішньої ситуації. Якщо проаналізувати дані, надані Національним банком України, то можна побачити негативну динаміку до зменшення діючих платіжних терміналів станом на травень 2022 року. У відсотковому вираженні цей показник знизився на 20%. Одними з причин цього є зруйнування великої

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

кількості торгівельних точок та дотичної інфраструктури, а також унеможливлення обслуговування частини території України через ведення бойових дій.

Отже, безготівкові розрахунки є важливим елементом економіки, незважаючи на негативний вплив та будь-які зміни в країні. Вони є зручним та безпечним способом оплати, що пришвидшують здійснення розрахунків з учасниками фінансового ринку.

Список джерел та літератури

1. Електронне джерело: «ElearninSumDU» https://elearning.sumdu.edu.ua/free_content/lectured:d5813c9f9255c551fe3b3d9975d3ea3e8c1c7701/latest/337920/index.html
2. Електронне джерело: сайт Національного банку України <https://bank.gov.ua/>

Хомин Н. М.

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів,
економічний факультет, 4 рік навчання,
073: Менеджмент персоналу

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ ПЕРСОНАЛУ

Khomyh N. M.

Ivan Franko Lviv National University, Lviv,
economics faculty, 4th year of study,
073: Personnel management

MODERN APPROACHES TO PERSONNEL EVALUATION

Сучасні підходи до оцінювання персоналу засновані на більш об'єктивних та комплексних методах, що включають оцінку результативності, здібностей, потенціалу та культури організації.

У сучасному світі, де компанії постійно змінюються та розвиваються, оцінювання персоналу стає дедалі важливішою складовою кадрової політики. Сьогоднішні підходи до оцінювання персоналу включають більш об'єктивні та комплексні методи, що дозволяють оцінити роботу працівників з різних сторін.

Одним з ключових методів є оцінка результативності, яка базується на метриках та критеріях успішності, що дозволяє об'єктивно оцінити внесок працівників у діяльність компанії. Також у підходах до оцінювання персоналу звертається увага на здібності та потенціал працівників, що дозволяє виявити таланти та просувати їх по кар'єрній драбині.

Окрім того, сучасні підходи до оцінювання персоналу орієнтовані на культуру організації, де відображається взаємодія та співпраця між працівниками, керівництвом та клієнтами. Це дозволяє виявити сильні та слабкі сторони організації та вплинути на її ефективність.

Отже, сучасні підходи до оцінювання персоналу дозволяють

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

оцінити роботу працівників більш об'єктивно та комплексно, що сприяє ефективному управлінню персоналом.

Існує кілька перспектив розвитку підходів до оцінювання персоналу, особливо в контексті зростаючої ролі технологій та змін в ринкових умовах. Деякі з цих перспектив можуть включати:

1. Використання штучного інтелекту та аналітики даних: з розвитком технологій штучного інтелекту та аналітики даних, можна очікувати, що оцінка персоналу буде більш точною та об'єктивною. Аналіз даних дозволить виявити тенденції та залежності між різними факторами, що впливають на успішність працівників та організації в цілому.

2. Розвиток більш комплексних та інтегрованих підходів: оцінка персоналу може стати більш комплексною та інтегрованою, включаючи не тільки оцінку результативності та здібностей, а й здоров'я та задоволення працівників. Це може допомогти забезпечити більш повне та об'єктивне уявлення про те, як працівники функціонують в організації.

3. Перехід до більш гнучких та адаптивних методів: зміна вимог ринку та зміни робочого середовища можуть потребувати більш гнучких та адаптивних методів оцінювання персоналу. Це може включати використання методів самооцінки, 360-градусного зворотного зв'язку та інших методів, які дозволяють працівникам більш активно брати участь у процесі оцінювання.

4. Розвиток оцінювання з точки зору сталого розвитку та соціальної відповідальності: вимоги до організацій щодо сталого розвитку та соціально

Існують різні загрози для сучасних підходів оцінювання персоналу, особливо в контексті швидких змін в технологіях та ринкових умовах. Деякі з цих загроз можуть включати:

1. Біаси та неточність: незважаючи на розвиток технологій та аналітики даних, оцінка персоналу може продовжувати бути підвладною біасам та неточності. Наприклад, алгоритми штучного інтелекту можуть сприймати певні показники як корисні, тоді як інші можуть бути відкинуті, що може призвести до неточних результатів.

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

2. Недостатній розвиток методів: у багатьох випадках методи оцінювання персоналу можуть бути застарілими або недостатньо розвинутими, що може призвести до недостовірних результатів. Наприклад, стандартні методи оцінки результативності можуть не враховувати складні рішення, які приймають працівники, або можуть не враховувати фактори, які не контролюються працівником.

3. Проблеми з конфіденційністю даних: збір персональних даних працівників може стати об'єктом зловживання та порушень конфіденційності, що може підірвати довіру працівників до процесу оцінювання. Наприклад, якщо оцінки персоналу можуть бути доступні всім керівникам, то це може створити дискримінацію та нерівність між працівниками.

4. Неадекватність вимог та стандартів: у залежності від ринку та галузі, вимоги до персоналу можуть змінюватися дуже швидко. Якщо підходи оцінювання персоналу не можуть швидко адаптуватися до цих змін, то вони можуть стати неадекватними та непридатними для вимірювання ефективності та досягнення цілей компанії.

5. Відсутність зосередженості на розвитку: деякі методи оцінювання персоналу можуть зосереджуватися виключно на оцінці результатів, а не на розвитку та навчанні працівників. Це може призвести до втрати талантів та знань в компанії, що може підірвати її конкурентоспроможність. Отже, для забезпечення ефективного оцінювання персоналу необхідно враховувати ризики та розвивати підходи, які будуть адаптуватися до змін в ринкових умовах та вимогах до персоналу, забезпечувати конфіденційність даних та зосереджуватися на розвитку працівників.

Список літератури

1. Армстронг, М., і Барон, А. (2018). *Управління продуктивністю: нові реалії*. Лондон: Kogan Page.
2. Браттон, Дж., Голд, Дж. (2017). *Управління персоналом: Теорія і практика*. Пелгрейв Макміллан.
3. Лоулер, Е. Е., Будро, Дж. В. (2018). *Талант: робити людей своєю конкурентною перевагою*. Джон Вайлі та сини.
4. ДеНісі, А. С., Мерфі, К. Р. (2017). *Атестація та управління продуктивністю: 100 років прогресу?*. Журнал прикладної психології, 102(3), 421.

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

Шев'як І. М.,

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів,
економічний факультет, 3 рік навчання,
071: Облік і оподаткування
Науковий керівник к.е.н., доцент *Шурпенкова Р.К.*

ОЦІНЮВАННЯ СТАРТАПІВ ТА ЙОГО ОСОБЛИВОСТІ

Sheviak I. M.,

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv,
Faculty of History, 3th year
student, 071: Accounting and taxation
Academic supervisor, PhD in Economics *Shurpenkova R. K.*

EVALUATION OF STARTUPS AND ITS FEATURES

Розвиток стартапів на сучасному етапі становлення економіки України є важливим аспектом у підвищенні привабливості інвестиційного клімату країни, розвитку інноваційної діяльності та підтримці малого та середнього бізнесу. Незважаючи на повномасштабну війну, українські стартапи, як і ІТ-сектор країни, демонструють стійкість. Підприємці продовжують бізнес діяльність і навіть у надскладних обставинах залишаються переконаними в успіху. Українці вже продемонстрували усьому світові як свою безперечну сміливість на полі бою, так і самовідданість та інноваційність у бізнесі. Інвестори, як правило, охоче йдуть на ринки, де багато працелюбних, гнучких та амбітних людей.

Особливо часто термін «стартап» застосовують відносно компаній, що працюють в сфері інформаційних технологій, проте, це поняття є більш загальним тому його розповсюджують і на інші сфери діяльності. Інновації, на основі яких будують свій бізнес стартап, можуть бути як глобальними (тобто бути інноваціями у всьому світі), так і локальними (тобто, бути інновацією в окремо взятій країні, ринку чи галузі, але при цьому не бути інноваційною на інших). Головною відмінністю стартапу є те, що в силу особливостей ринку, компанія розраховує на швидке зростання. Через це не будь-яка новостворена компанія може трактуватись як стартап. Немає

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

значення сфера діяльності, технології, спосіб чи джерело залучення інвестицій, кінцевий продукт – зростання є основою і головною відмінною рисою, і все, що пов'язане з поняттям «стартап», так чи інакше пов'язане із зростанням в першу чергу. Якби всі компанії мали схожу долю, а їх успішність залежала від витрачених зусиль і везіння засновника, не було би потреби у спеціальному навчанні того, як започаткувати та успішно розвинути новий стартап. Можна було би просто говорити про більш успішні та менш успішні бізнеси, проте стартапи відрізняються від інших новостворених компаній у своїй базовій структурі, мають інший «ДНК» [1, с. 16].

Для того, щоб дізнатись яку позицію на ринку займає проєкт, чи варто вкладати у нього кошти, розроблено методику оцінки бізнесу різних форм і розмірів. Вона базується на загальноприйнятому наборі показників, способів аналізу та інтерпретації результатів. Проте, на теперішній час не існує єдино правильної методики оцінки стартапу.

Найпоширенішим методом оцінки стартапів є метод PVN. Абревіатура походить від перших букв популярної фрази «Palchem v Nebo». Оцінки, отримані на основі даного методу, за умови непоганої інтуїції інвестора, є найбільш надійними і достовірними. Цей вид експертної оцінки популярний в сфері інформаційних технологій.

Особливістю стартапів є масштабність та можливість реалізації проєкту впродовж короткого часового періоду. На практиці розвиток стартапу передбачає налагодження процесу створення нових конкурентноспроможних товарів і послуг, завдяки креативним підходам, їх реалізація на ринку. Якщо новий продукт на ринку сприймається аудиторією, то запроваджують комплекс маркетингових заходів з метою збільшення частки ринку.

Найкращим стартапом України є SendPulse – компанія створена у 2015 році у Чернігівській області. SendPulse створює профіль користувача поведінки для кожного абонента на основі їхніх комунікаційних переваг, часового поясу, змісту, макета, покупок продуктів і багатьох інших унікальних даних. Тобто створити в Україні стартап, який може стати глобальною компанією можливо. З'являються справжні венчурні фонди, як-от: «TA Venture»,

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

«Imperious Group», «Chernovetskyi Investment Group», що інвестують в українські стартапи. В Україні вже є чимало стартапів, що здобули популярність на внутрішньому ринку (наприклад, Rozetka) та претендують на глобальний масштаб (Grammarly, InvisibleCRM тощо).

Батьківщиною та країною, де стартап рух найбільш розвинений, є США (на долю цієї країни припадає понад 50% від загальної кількості зареєстрованих проєктів). У звіті фонду «Kauffman Foundation», присвяченому аналізу впливу стартапів на ринок праці, зазначають, що в період 1977- 2015 рр. вони створили більше робочих місць, ніж традиційні компанії, і набагато більше робочих місць, ніж було закрито традиційними компаніями. Сьогодні стартапний рух активно розвивають в усьому світі [2, с. 15].

Законне функціонування стартапу передбачає ведення підприємницької діяльності в певній організаційно-правовій формі. Слід зазначити, що організаційно-правових форм здійснення господарської діяльності в Україні існує досить багато, але не всі вони є доречними для реєстрації стартапу. Враховуючи, що стартап, зазвичай, на початку об'єднує спільною ідеєю невелике коло зацікавлених у її реалізації осіб, як початковий варіант його юридичного оформлення можна запропонувати такі форми: – фізична особа-підприємець (ФОП); – приватне підприємство (ПП); – товариство з обмеженою відповідальністю (ТОВ). У кожній з цих форм є свої переваги та недоліки.

Однак потрібно розуміти, що розвиток інновацій та стартапів – це дуже динамічний процес, який має встигати за ринковими тенденціями та об'єднувати інтереси всіх учасників системи.

1. Поліщук В.В «Стартап проекти та їх оцінювання». – 2018. – 74 с. Режим доступу: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/19695/1/7.pdf>
2. Гавриш, О. А., Дергачова В. В., Кравченко М. О., Ситник Н. І., Жигалкевич Ж. М., Бояринова К. О., Гук О. В., Мохонько Г. А., Дергачов С. В., Копішинська К. О. Менеджмент стартап проектів Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, Видавництво «Політехніка», 2019. 337 с. Режим доступу: http://marketing.kpi.ua/files/studentam/metodichki/Менеджмент_стартап_проектів.pdf

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

**Розділ «Педагогіка, юриспруденція, освіта,
психологія»**

Боднар Р. М.

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів,
філософський факультет, 1 рік навчання,
053: Психологія

**ВПЛИВ НЕЗДОРОВОГО СНУ
НА ПСИХОЛОГІЧНИЙ СТАН ЛЮДИНИ**

Bodnar R. M.

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv,
Faculty of Philosophy, 1st year student,
053: Psychology

**THE INFLUENCE OF UNHEALTHY SLEEP
ON THE PSYCHOLOGICAL STATE OF A PERSON**

Сон впродовж усього життя супроводжує, без винятку, усіх нас. Кожного вечора після робочого дня втوما стає все сильнішою та ми засинаємо. І починаємо наступний день з новими силами. Сон – це важливий аспект здорового життя кожної людини, який може вплинути на фізичне та психічне здоров'я.

Наші відносини зі світом можуть стати нестерпними, якщо періодично не робити перерви, саме тому ми прагнемо повертатись до стану, що передував нашому народженню, тобою, так би мовити, до життя в материнській утробі. Принаймні ми, прибираючи форму ембріона, створюємо умови подібні до умов життя в материнському організмі: тепло, темрява, брак подразників [1]. Адже одна з фундаментальних функцій сну полягає у відновленні фізіологічних та психічних ресурсів людини. Перехід зі стану сну у неспання та навпаки є простим, добова періодичність, за відсутності патологій, відрізняє сон від інших коматозних станів.

Багато людей не встигають за цим світом та компенсують це коротшою тривалістю сну, що може призвести до порушення його

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

періодичності. Тож сновна мета даної розвідки полягає в тому, щоб охарактеризувати, як брак сну впливає на життєдіяльність людини.

Нездоровий сон – це серйозна проблема, яка впливає на психологічний стан людини. Нерегулярний розклад сну, відсутність необхідного часу для відновлення організму, захворювання, зміни кліматичних умов та інші фактори можуть призвести до порушень сну, які негативно впливають на психологічний стан людини. Крім того, нездоровий сон може впливати на фізичне здоров'я, зокрема на імунну систему, зріст, метаболізм та інші процеси в організмі, від них також залежить наш психологічний стан. Не варто забувати, що на спання люди витрачають в середньому третину свого життя. Тож спання є важливим періодом нашого існування. Як було сказано вище, коротка тривалість сну досить поширене явище, особливо в молоді. Якість життя дітей шкільного віку за основними характеристиками є зниженою. У значної частини дітей відмічаються зміни з боку сну, які мають корелятивні зв'язки з іншими фізіологічними процесами [2]. Багатовекторне життя школярів не дозволяє їм дотримуватися графіку сну. Скільки всього потрібно встигнути: зробити домашнє завдання, провести час з друзями, зайнятись чимось цікавим, допомогти батькам, заглянути в смартфон, почитати книжку, вигуляти домашнього улюбленця.

Дослідження МОЗ демонструє, що порушення сну підвищують ризик появи депресивних розладів у 5 разів, а якщо до цього додати проблеми на роботі або навчанні та інші негаразди, що спіткають нас впродовж усього життя, то ризики дуже великі. Все це викликає зростання кількості гормонів стресу, зокрема й кортизолу. І тут виникає замкнуте коло: неспання провокує стрес, який в свою чергу погіршує якість сну. І це коло потрібно чимшвидше розривати. Адже цикл стресу та нездорового сну може бути небезпечним для людини.

Недостатній та неякісний сон може призвести до різноманітних проблем, зокрема, до психологічних. Одне з досліджень, проведених в Університеті Пенсільванії, показало, що люди, які спали менше 5 годин на ніч, мали більш високий рівень тривоги та депресії порівняно з людьми, які спали від 7 до 8 годин на ніч [3]. Підвищення тривожності провокує зниження стресостійкості, що в свою чергу

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

робить людину вразливою до будь-якого стресу. Який може стати останньою краплею та спровокувати розвиток психологічних захворювань. Згідно з рекомендаціями Національного Фонду Сну (National Sleep Foundation), дорослим людям віком від 18 до 64 років рекомендується спати від 7 до 9 годин на ніч, а людям віком від 65 років і старше – від 7 до 8 годин на ніч. Постійне недосипання чинить негативний вплив на психічне здоров'я людини, зокрема на стан пам'яті та когнітивні функції, також підвищується час реакції. Саме тому водіїв транспортних засобів закликають не сідати за кермо невиспаними, адже це підвищує ризик виникнення дорожньо-транспортних пригод.

З вищесказаного можна зробити висновок, що якість нашого сну напряму пов'язана із психологічним станом людини, оскільки під час сну тіло відновлюється та відпочиває. Якщо людина мало спить, у неї знижується працездатність, погіршується пам'ять, збільшується час приймання рішень та з'являються проблеми з концентрацією. Недостатня кількість сну також може призвести до збільшення ризику виникнення депресії та тривожних розладів. А кожен із вищезазначених симптомів може спровокувати розвиток психічних захворювань, що потребуватимуть довготривалого лікування.

Всьому цьому можна легко запобігти дотримуючись простих базових порад, які значно покращують якість сну та, відповідно, психологічний стан. Перед сном не рекомендується вживати важку їжу та каву. Потрібно лягати до 23-тьої години, та не користуватись гаджетами перед сном. Швидше заснути допоможе прогулянка, читання спокійної літератури та медитація під спокійну музику [4]. Достатній та якісний сон сприяє збереженню здоров'я, покращує настрій, підвищує роботоздатність та здатність до навчання. Тож збереження здорового сну є одним із ключових аспектів психологічного здоров'я людини.

1. Зигмунд Фрейд. Вступ до психоаналізу. Нові висновки / З. Фрейд; пер. Тарашук П. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2021. 66–67 с.
2. Н.І Ковтюк, Ю.М. Нечитайло Якість життя та дисфункції сну у школярів// Актуальні питання педіатрії, акушерства та гінекології. – 2014. – №1, с. 44–46.
3. Kalmbach, DA, Cuamatzi-Castelan, AS, Tonnu, CV, Tran, KM, Anderson, JR, Roth, T., & Drake, CL (2018).
4. Ухань А. Режим сну як фактор впливу на психофізіологічний стан сучасної молоді// Освіта і наука, 2021.

Боднарчук М. І.

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів,
юридичний факультет, 4 рік навчання,
081: Право

**ВИМОГА ОДНОСТАЙНОСТІ (КОНСЕНСУСУ)
У ПУБЛІЧНІЙ СФЕРІ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ**

Bodnarchuk M. I.

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv,
Faculty of Law, 4th year student, 081: Law

**REQUIREMENT OF UNANIMITY (CONSENSUS)
IN THE PUBLIC SPHERE: PROBLEMATIC ISSUES**

Оскільки термін «консенсус» має кілька значень – 1) як простий збіг думок, універсальне порозуміння; 2) як досягнення згоди шляхом проведення дискусії та переконання однієї сторони в правильності думки протилежної сторони; 3) як досягнення згоди шляхом обговорення і взаємних поступок, – то задля уникнення в подальшому непорозумінь та підмін понять я буду використовувати виключно термін «одностайність», який більш однозначний і означає простий збіг думок без попередньої дискусії чи взаємних поступок.

Категорія одностайності активно використовується як в приватній, так і в публічній сфері. Пропоную критично розглянути вимогу одностайності саме в публічній сфері, оскільки вона носить всеохоплюючий характер та зачіпає інтереси всього суспільства.

Отож категорія одностайності у публічній сфері найчастіше вживається як принцип колегіально погодженого рішення, такий, що є протилежним праву вето. Якщо вето передбачає неприйняття рішення внаслідок незгоди одного, то одностайність, навпаки, – прийняття рішення внаслідок згоди всіх [1].

На сьогодні вимога одностайності не є найбільш популярним принципом погодження рішення в світі (мабуть, ніколи ним і не була). У сфері застосування вона поступається принципам простої та кваліфікованої більшості, але все ж таки вона застосовується і

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

має багатьох прихильників, які часто її невинувато романтизують.

Вимога одностайності, як і все на цьому світі, бере початок в Древній Греції. У зв'язку з моністичним уявленням греків про наявність спільного інтересу та його гармонійним поєднанням з особистими інтересами вимога одностайності в демократичних полісах стала панівною. Що в свою чергу вело до засудження фракційності та інакомислення, які часто каралися остракізмом.

Видається, що в сучасному світі застосування принципу одностайності виглядає доволі доречним в правозастосовній діяльності. Наприклад, у США для прийняття рішень у справах по злочинах, за які передбачено покарання у вигляді смертної кари або довічного позбавлення волі, необхідне одностайне рішення присяжних. Проте в правотворчій діяльності вимога одностайності, навпаки, видається вкрай невдалою ідеєю, хоча саме правотворенню, зазвичай, виноситься провідна роль.

Мабуть, головним та чи не єдиним місцем застосування одностайності в правотворчій діяльності є міжнародна арена. Зазначений принцип прийняття рішень практикується, наприклад, Радою Безпеки ООН, Європейським Парламентом та Європейською Радою. Правда, одностайність у практиці діяльності міжнародних організацій може набувати різних форм, так виділяють чотири її різновиди:

1) абсолютна одностайність — позитивне голосування всіх членів міжнародної організації. При цьому рішення не може бути прийняте, якщо один з членів організації був відсутній або утримався від голосування;

2) відносна одностайність — позитивне голосування членів міжнародної організації, за якого голоси тих, хто утримався, не беруться до уваги під час визначення результатів голосування. При цьому рішення можна прийняти одностайно навіть голосами меншості, якщо переважна більшість країн утрималася та (або) була відсутньою;

3) «кваліфікована» одностайність (одностайність великих держав) — діючий у Раді Безпеки ООН принцип голосування, який передбачає одностайність не всіх членів Ради, а тільки її постійних членів (ст. 27 Статуту ООН);

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

4) однастайність зацікавлених сторін — позитивне голосування тільки зацікавлених сторін, тобто тих, кого це питання безпосередньо стосується.

Тут варто згадати одні з найбільш очевидних недоліків вимоги однастайності, а саме: 1) невиправдане затягування прийняття будь-якого рішення; 2) прийняття неконкретних, розпливчастих і, нарешті, неефективних рішень [1].

Повернемось до злощасного сьогоднішнього дня. Так, у Євросоюзі рішення у сфері зовнішньої політики та безпеки приймаються за принципом однастайності. І вже неодноразово траплялися ситуації, коли ухвалення чергового пакету санкцій проти РФ могло тривати до півтори місяці через категоричну відмову однієї недружньої європейської держави підтримати зазначені санкції.

На даний момент Європейська Рада всерйоз розглядає можливість відходу від принципу однастайності і заміни його на принцип простої більшості. Проте проблема полягає в тому, що це питання також повинно бути вирішено однастайно. Отже, виникла ситуація, коли простіше створити абсолютно нову міжнародну організацію, ніж реформувати вже існуючу.

Тепер поговоримо більш глобально про приховані скелети в шафі такого феномену як однастайність.

Абсолютна однастайність передбачає абсолютну однорідність, монізм, безальтернативність, що йде в розріз з такими соціальними феноменами як політичний плюралізм, релігійна терпимість, культурна толерантність, світовий космополітизм та людська ідентичність [2].

Почнімо з політичного плюралізму, який передбачає реальне (активне) існування різних політичних ідеологій, партій, виборів, проектів тощо. Тим часом, політична однастайність бореться за повну гегемонію в цій сфері і не бажає ділитися місцем, адже такі поступки означають повний її крах. Політичну однастайність ми могли бачити в СРСР, Третньому Рейху, Камбоджі, фашистській Італії тощо. Як бачимо, тоталітарні держави прекрасно справляються з вимогою однастайності: всі важливі рішення приймаються одноголосно: чи внаслідок жорсткого примусу, чи внаслідок народної ейфорії. Тому, якщо одного дня ви виявите себе в ситуації, коли на

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

президентських виборах перемагає кандидат зі 100 % голосів, то задайте собі питання: «а чи насправді цей кандидат народний?»; або якщо в парламенті приймуть закон зі 100 % одностайністю: «а чи чесно він був прийнятий?». А якщо і народний, а якщо і чесно, то задайте собі таке питання: «а чи потрібно нам це?».

Наступною розглянемо релігійну терпимість. Єдине, що рятує нас в 21 столітті від релігійних війн (хоча і не завжди) це секуляризм, або світськість суспільного життя. Світськість сучасних держав означає радше не відсутність релігії в принципі в громадському житті, а співіснування різноманітних релігійних течій в межах одного суспільства, без виділення домінуючої та офіційної підтримки її з боку держави. А якщо в народі буде абсолютна одностайність стосовно релігії (яка, звісно, важливіша за все земне), то народ так же одностайно сформує той політичний режим, який буде підтримувати дану релігію. А значить держава і релігія знову будуть нерозлучні. А беручи до уваги, що більшість сучасних релігій є універсалістськими та прагнуть до постійного розширення, то можна передбачити спалах нових війн, тільки ці війни будуть не локальними а світовими, адже на даний момент існує кілька світових релігій, які є домінуючими одночасно в десятках країн.

Далі, культурна толерантність. Маю великі сумніви, що суспільство, в якому існує абсолютна одностайність, а значить і однорідність, буденність, традиційність, в якому відсутня політична та релігійна терпимість, буде толерантним до інших культур. Оскільки одностайне суспільство буде завжди притримуватися одного і того самого культурного дискурсу, то з часом з суспільної свідомості просто струться спогади про «інших». Ті, кого ми тільки нещодавно навчилися називати «іншими», знову стануть для нас «чужими», а то й ще гірше – «ворогами».

Щодо космополітизму, то він знову стане лайливим словом, бо одностайність нації з часом переросте у виключність нації. Адже хто, в культурно нетолерантному, релігійно нетерпимому та політично заангажованому суспільстві, буде сумніватись у безпеліційній кращості, вищості свого народу та себе самого? Правильно, ніхто. Тому абсолютна одностайність з плином часу призведе до політики ізоляціонізму та крайнього націоналізму.

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

Ну і вишенька на торті – людська ідентичність. За що ми любимо себе, за що ми називаємо себе «Я», так це за те, що ми унікальні, відрізняємось від інших (або принаймі так вважаємо). При однастайності думок, людських натур, вподобань, характерів та всього іншого ми просто втратимо себе, свою ідентичність, ми перестанемо розуміти, хто з цих всіх людей «Я». Можливо, на цьому ґрунті виникне навіть якась нова масова психічна хвороба. А з епідеміями людство, як ми знаємо, справляється не дуже добре.

Незважаючи на все щойно сказане, я не вважаю, що однастайності взагалі не місце в світі. Вона може, і навіть повинна існувати щодо деяких питань, протягом деякого періоду часу, але вона не повинна бути всеоб'ємною та всепожираючою. Однастайність виключає дискусію, а тільки в постійній антогонії, тільки в здоровій конкуренції можна відточувати свої навички та аргументи, а внаслідок цього краще розуміти суть питання. Протиріччя є рушійною силою прогресу, і без них люди стануть інтелектуальними імпотентами, чого ми допустити не повинні.

Список джерел та літератури

1. Л. М. Герасіна / Ukr. socium, 2006, 6(17): 17-24. URL (дата звернення 08.03.2023): <https://doi.org/10.15407/socium2006.06.017>
2. Walzer. 1991. The idea of civil society: A path to social reconstruction. Dissent 39 (Spring): 293-304. URL (дата звернення 13.03.2023): <https://www.ias.edu/sites/default/files/sss/pdfs/Walzer/IdeaCivilSociety.pdf>

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

Вантух С. Ю.,

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів,
факультет педагогічної освіти, 2 рік навчання,
013 Початкова освіта

Ростикус Н. П.,

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів,
факультет педагогічної освіти, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри початкової та дошкільної освіти

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Vantukh S. Yu.

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv
Faculty of Pedagogical Education, 2nd year of study,
013: Primary education

Rostykus N. P.

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv.,
Faculty of Pedagogical Education, Candidate of Pedagogical
Sciences, Associate Professor of preschool and primary education

ACADEMIC INTEGRITY IN THE SYSTEM OF TRAINING FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS

Виховання в учнів початкової школи високих моральних якостей завжди перебуває в полі зору педагогів і науковців. Такі моральні цінності, як доброта, повага, довіра, співпраця, відповідальність, справедливість та чесність є в основі формування і розвитку академічної доброчесності учасників освітнього процесу, зокрема учнів і вчителів. Розглянемо проблему академічної доброчесності в освітньому процесі підготовки майбутніх учителів початкових класів.

Поняття “академічна доброчесність” в контексті підготовки майбутніх фахівців розглянуто у працях О. Арбатурова, Д. Козіна,

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

А. Колеснікова, Я. Малогулко, А. Нікуліної, Л. Семененко, Д. Сопової, Я.Тицької та інших.

Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [3]; одна з основних задач міжнародної освітньої спільноти взяти на себе відповідальність в захисті норм права і базових академічних та етичних цінностей для забезпечення якості та належних результатів навчання [1].

Т. Бажан зазначає, що дотримання академічної доброчесності передбачає посилаючись на джерела інформації в разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність; контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти; об'єктивне оцінювання результатів навчання [2].

Ми проаналізували навчальний план та силабуси навчальних дисциплін спеціальності 013 Початкова освіта факультету педагогічної освіти Львівського національного університету імені Івана Франка з метою встановлення розуміння того, на яких дисциплінах студенти – майбутні вчителі початкової школи здобувають необхідні знання про академічну доброчесність. Проведений аналіз дає змогу стверджувати, що питання дотримання академічної доброчесності закладено у вивченні всіх навчальних дисциплін, проте більшою мірою воно розглядається на таких дисциплінах, як “Вступ до спеціальності з основами педагогіки” (вивчається на I курсі в першому та другому семестрах) та “Основи науково-педагогічних досліджень” (вивчається на II курсі у третьому семестрі).

В освітньо-професійній програмі спеціальності 013 Початкова освіта під час вивчення освітнього компонента “Вступ до спеціальності з основами педагогіки” для студентів I курсу

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

закладено формування таких загальної компетентності (1): “здатність реалізувати свої права і обов’язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні”, а також фахової компетентності (8): “здатність до збору, інтерпретації та застосування даних у сфері початкової освіти із використанням методів наукової діяльності до формування суджень, що враховують соціальні, наукові та етичні аспекти”. Ці компетентності спрямовані на формування академічної доброчесності, оскільки зорієнтовані на розвиток людських цінностей, до яких входять чесність, відповідальність, довіра та інші, а також спрямовані на опанування навичок коректного використання інтелектуальної власності інших осіб.

В освітньо-професійній програмі спеціальності 013 Початкова освіта під час вивчення освітнього компонента “Основи науково-педагогічних досліджень” для студентів II курсу закладено формування загальної компетентності (7): “здатність діяти соціально відповідально і свідомо”; фахової компетентності (8): “здатність до збору, інтерпретації та застосування даних у сфері початкової освіти із використанням методів наукової діяльності до формування суджень, що враховують соціальні, наукові та етичні аспекти”, а також визначено програмні результати навчання (3): “критично оцінювати достовірність та надійність інформаційних джерел, дотримуватися юридичних і етичних вимог щодо використання інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій у перебігу педагогічної діяльності в початковій школі”.

У силабусі навчальної дисципліни “Основи науково-педагогічних досліджень” одним із очікуваних результатів навчання є здатність студента брати особисту відповідальність за організацію та проведення педагогічного дослідження, достовірність, надійність і об’єктивність здобутих результатів; норми академічної доброчесності предметом обговорення на окремих лекційних і практичних заняттях; обговоренню також підлягають поради щодо дотримання академічної доброчесності та наслідки її порушення [5].

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

Отже, за результатами аналізу освітньо-професійної програми спеціальності 013 Початкова освіта першого (бакалаврського) рівня можемо стверджувати про увагу до проблеми формування академічної доброчесності в системі підготовки майбутніх учителів початкових класів. Однак, вважаємо, що задля підвищення рівня дотримання академічної доброчесності є потреба системного підходу, який може реалізуватися в межах окремої навчальної дисципліни «Академічна доброчесність в освіті та науці».

Список джерел та літератури

1. Абагуров О., Нікуліна А. Академічна доброчесність – основна інституційна цінність. Академічна доброчесність: виклики сучасності: зб. наук. есе уч. дист. етапу наук. стаж. для освітян (Польща, Варшава, 28.01 – 08.02.2019). Варшава. 2019. С. 117-123. URL: <http://surl.li/evxpra> (Дата звернення: 13.02.2023)
2. Бажан Т.О., Клименко О.Р., Бажан Є.А. Академічна доброчесність як складова забезпечення якості освіти. Міжнародна науково-практична конференція (XXVIII Каришинські читання). 2021. С. 47–49 URL: <http://surl.li/evxprf> (Дата звернення: 13.02.2023)
3. Козін Д.О. Академічна доброчесність – виклик сучасній освіті. (Doctoral dissertation, ВНТУ). 2018. URL: <http://surl.li/evxph> (Дата звернення: 13.02.2023)
4. Силабус. Вступ до спеціальності з основами педагогіки. Львівський національний університет ім. І. Франка. Львів. 2022. URL: <http://surl.li/evxpk> (Дата звернення: 13.02.2023)
5. Силабус. Основи науково-педагогічних досліджень. Львівський національний університет ім. І. Франка. Львів. 2021. URL: <http://surl.li/evxprt> (Дата звернення: 13.02.2023)

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

Герасимова М. В.,

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів,
філософський факультет, 2 рік навчання,
053: Психологія

Науковий керівник: кандидат психологічних наук
доц. *Гребінь Н. В.*

**ЧИННИКИ ПЕРЕЖИВАННЯ УКРАЇНЦЯМИ
СИМПАТІЇ ДО РОСІЯН
ІЗ «ПРОУКРАЇНСЬКОЮ ПОЗИЦІЄЮ»**

Herasymova M. V.,

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv,
Faculty of Philosophy, 2nd year student,
053: Psychology

Academic advisor: phd in psychology
assistant professor *Hrebin N. V.*

**FACTORS OF UKRAINIAN'S
SYMPATHY TOWARDS RUSSIANS
WITH «PRO-UKRAINIAN ATTITUDE»**

Протягом історії, український народ підпадав під репресії з боку росіян. Унаслідок розвитку комп'ютерних технологій та розширення медіапростору, інформаційне політичне поле розширює можливості репресивного впливу на свідомість українського суспільства. Особливо значущою для маніпуляцій є спотворена інформація, яка негативно впливає на політичну систему суспільства, нівелюючи об'єктивність політичної реальності [1]. Протягом періоду російсько-української війни (від 2014-го року) українці не один раз піддавались впливу медіапростору, однак, продовжували споживати російський медіаконтент. Достатнього рівня свідомого самозахисту від маніпулятивної інформації в інформаційному полі України немає, що нормалізує її споживання суспільством.

Згідно з опитуванням соціологічної групи «Рейтинг», ставлення українців до росіян продовжує погіршуватися: 81% негативно

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

ставляться до росіян, 14% – нейтрально, лише 3% опитуваних – позитивно [2]. Незважаючи на це, музичні композиції російських авторів, фільми російського виробництва та творчість російських блогерів досі перебувають серед популярного в Україні. Поширеною умовою для визначення доцільності вжитку російського продукту є аналіз українським споживачем політичної позиції автора. Так, деякі росіяни та їхній продукт сприймаються українцями позитивно через «проукраїнську позицію» автора.

Для визначення підґрунтя схвалення українцями таких росіян, варто проаналізувати основні наративи в медіа, поділивши тривалість російсько-української війни на 3 періоди [3]. Перший – період 2014–2015 років, коли відбувалось усвідомлення російського вторгнення, українці готувались до збройної боротьби. Цей період характеризується неповним прийняттям українцями факту, що «братні народи» – насправді вороги, продовжується пошук надії та компромісу. Окрім того, у медіапросторі новій українській владі пропонували змінити плани внутрішньої політики, залишивши за російською мовою статус регіональної, якщо не зробити другою державною [3]. Протягом другого періоду 2016–2019 років починається декомунізація, отримання безвізового режиму, оцінюється перспектива припинення бойових дій на Донбасі, отримання Томосу про автокефалію Православної церкви України. Міф про «братні народи» починає викорінюватися з національної свідомості українців, фокусуючи увагу народу на вітчизняних героях та українській культурі. Однак, це піддається критиці, оскільки «поглиблення радикальних настроїв зашкодить міжнародному іміджу України». У медіа були висвітлені аргументи щодо припинення перейменовування вулиць та «героїзації» українських історичних постатей [3, 4]. Зокрема, в Одесі під час мітингу прихильників «Антимайдану», можна було почути вираз «Бандеровские бесы, вон из Одессы!», що згодом поширилось у медіа та вплинуло на уявлення образу українців росіянами. Третій період 2019–2021 років фокусується на зовнішній політиці, до переговорів залучено США. Серед російських медіа можна прослідкувати наратив про «братні народи, посварені Київськими політиками» і про втручання Європи та США в Революцію Гідності. В українських

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

медіа фігурує категорична позиція щодо вини Росії у початку війни [3,5], однак, питання відповідальності цивільних росіян майже не підіймається. Перебуваючи у новому періоді російсько-української війни, після повномасштабного вторгнення, думка більшості громадян України щодо того, хто несе відповідальність: тільки влада Росії, чи й цивільні, змінилася. У медіа поширюють інформацію про підтримку росіян війни проти України [6], закликають відмовитися від російського контенту. З'явилося нове поняття – «хороші росіяни», які не підлягають критиці та отримують підтримку від українців. Ініціатива з інформаційної гігієни «Як не стати овочем» та платформа «Аналізуй» провели дослідження, проаналізувавши діяльність 91-єї публічної особи Росії, хто був зарахований українцями до «хороших росіян». За результатами, тільки 6 осіб (6,7%) справді корисні для України в медіа-просторі [7]. Враховуючи вищезгадані проблеми на різних етапах російсько-української війни, можна зазначити, що зміни позиції українського суспільства були тісно пов'язані із поширенням у медіапросторі відповідної інформації. На 4-ому етапі війни дослідження впливу російського медіаконтенту на свідомість українців стає дедалі актуальнішим.

Щоб проаналізувати взаємозв'язок українського інформаційного політичного поля, штучно спотвореного росіянами, та свідомістю українців, проведено опитування. Метою було з'ясувати причини споживання продукту росіян-авторів українцями та виявити зміни у їхній зацікавленості в російському медіавмісті до і після повномасштабного вторгнення Росії. Об'єктом дослідження є переживання українцями симпатії до російського контенту, предметом – переживання українцями симпатії до росіян з «проукраїнською позицією», що детерміновано чинником споживання російського продукту. В авторському опитувальнику 43 запитання були розділені по тематичних блоках: інформація про досліджуваного (вік, стать, місце народження та проживання), рівень споживання російського продукту до, після початку повномасштабного вторгнення, причини спожитку російського контенту та інформація про авторів-росіян (продукт яких споживав/споживає досліджуваний). Опитавши 74 особи, родом із різних

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

областей України (Львівська, Волинська, Харківська, Сумська, Тернопільська, Івано-Франківська, Рівненська, Полтавська, Київська, Одеська, Запорізька, Закарпатська, Дніпропетровська, Донецька, Чернігівська, Крим), було встановлено, що категорична відмова від російського медіапродукту більшістю опитуваних була прийнята після початку повномасштабного вторгнення 24-го лютого 2022-го року. 73% досліджуваних вживали російський контент до початку повномасштабного вторгнення, але 79.7% припинили вживати російський контент після цієї ж дати. Причиною для вживання інформації у російському медіапросторі, 48.6% опитуваних вказують «Відсутність достойної альтернативи серед українського», 55.4% опитуваних використовували російську інформацію на рівні з українською та іноземною. Обидві причини пов'язані із «комплексом меншовартості». Поширення Росією позиції, що українського народу не існує, натомість, малоросійський народ, який проживає на землях України, завдячує своїм розташуванням на «споконвічно російських землях» СРСР [8], вплинуло на національну свідомість українців. Як наслідок, українці часто сприймають свій історично-політичний шлях повним страждань, подолати які може лише «старший брат» – Росія [9]. Навіть після розвіювання цього міфу на другому періоді війни, українці продовжують шукати «хороших росіян», аби підтвердити попередні переконання. Отже, поширення політично-спотвореної інформації в українському медіапросторі та споживання російського контенту безпосередньо впливає не лише на національну свідомість, а й на особисті переконання українців.

Список джерел та літератури

1. Примуш М. В., Осмоловська А. О. Інформаційний вимір політичних конфліктів: теоретичні підходи та практичне втілення. URL: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2022.2>
2. Ставлення українців до громадян Росії й Білорусі далі погіршилося – опитування. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-ukraintsi-stavlennia-do-rosiyan-bilorusiv-opytuvannia/32002496.html>
3. Ю. О. Ніколаєць Вплив медійного дискурсу на формування політичних цінностей населення Сходу та Півдня України. Ієрархія цінностей

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

населення Сходу та Півдня України: етнополітичний аспект в умовах російської агресії : монографія /авт. кол.: В. А. Войналович (керівник, наук. ред.), Київ : ІПіЕнД ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2021. Р. 6. С. 248–249.

4. Героизация ОУН–УПА: американские корни. URL: <https://www.mgarsky-monastery.org/kolokol/geroizaciya-oun-upa-amerikanske-korni>
5. Росія розпочала цю війну. URL: <https://armyinform.com.ua/2021/11/rosiya-rozpochala-czyu-vijnu-prodovzhuye-yiyi-rozpalyuvaty-ta-nesevidpovidalnist-za-yiyi-prypynennya-posolstvo-ssha/>
6. Колективна відповідальність росіян за воєнні злочини в Україні має бути усвідомлена URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/227192.html>
7. ДОСЛІДЖЕННЯ: наскільки опозиційні публічні росіяни та медіа є корисними для України в інфополі URL: <https://www.inforules.com.ua/critics-of-putin-research>
8. В РФ грозятся дойти до Киева: «Это исконно русские земли. URL: https://antikor.com.ua/articles/272460-v_rf_grozjatsja_dojti_do_kieva_eto_iskonno_russkie_zemli
9. Маслюк А. М. Український націоналізм О. Кульчицького: комплекс меншовартості. III Всеукраїнський психологічний конгрес з міжнародною участю «Особистість у сучасному світі». К.: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2015. Ч. 2. С. 80–83.

Посилання на проведене дослідження (Google Forms): https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLScEtJsTQ8U6WMDFKMcFwD333MmN_2NON9HXTIYfGviQUwpB0g/viewform?usp=sharing

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

Жох В.

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів.
Факультет педагогічної освіти, 1 рік навчання
016: Спеціальна освіта

Призванська Р. А.

Львівський національний університет імені Івана Франка м. Львів.
Факультет педагогічної освіти, кандидат психологічних наук,
доцент кафедри спеціальної освіти.

МЕТОДИКИ РОБОТИ З ДІТЬМИ З РДУГ

Zhokh V.

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv. Faculty of
Pedagogical Education, 1st year of study. 016: Special education

Pryzvalska R. A.

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv. Faculty of Pedagogical
Education, Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor of
the Department of Special Education

METHODS OF WORKING WITH CHILDREN WITH ADHD

Актуальність теми обумовлена стрімким поширенням порушення та глобальною проблемою невизнання батьками РДУГ як порушення. Прийнято вважати, що підвищена гіперактивність однієї дитини серед інших є не проблемою, а особливістю. Невизнання проблеми в майбутньому переросте в ще більшу. Встановлення психіатром порушення – означає початок прийняття та привикання до життя з цим порушенням.

Мета: збільшення обізнаності населення щодо порушення РДУГ, ознайомлення з методиками роботи.

Розлад із дефіцитом уваги та гіперактивністю (РДУГ) зустрічається приблизно у 5% дітей і є одним з найбільш поширених порушень розвитку. Основними симптомами цього розладу є порушення самоконтролю та саморегуляції, які обумовлені біологічними особливостями мозку, та спричиняють проблеми у сфері регуляції уваги, поведінки, емоцій та імпульсів.

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

Діти з гіперактивним розладом і дефіцитом уваги належать до однієї з найбільш поширених категорій дітей з особливими освітніми потребами. О. Ферт в своїй статті вказує, що РДУГ – це поліморфний клінічний синдром, головними проявами якого є порушення здатності дитини контролювати та регулювати свою поведінку. [Ферт, 2012]

РДУГ – є дуже різноманітним розладом у своїх проявах, тобто немає однакових дітей з розладом уваги та гіперактивністю. Таким чином, через різні прояви план допомоги буде різнитися, в залежності від випадку. Результат безпосередньо залежатиме від рис самої дитини та впливу зовнішнього середовища. Поведінка дітей з РДУГ регулюється переважно зовнішнім середовищем, а не внутрішнім станом. Проблеми з поведінкою дитини, зазвичай, проявляються у школі. При підозрі порушення РДУГ проводиться діагностування шкільним психологом і, якщо підозра підтверджується, дитину скеровують на обстеження до дитячого психіатра.

Батькам слід прийняти та зрозуміти, що їх дитина насправді особлива, але не в позитивному плані. Слід навчитися жити з цим порушенням та всіляко допомагати дитині адаптуватися до нього. Методики роботи з РДУГ допоможуть легше пристосуватися та полегшити життя дитини.

Основними терапевтичними втручаннями при РДУГ є психоедукація, поведінкова терапія, психофармакотерапія.

Психоедукація – тлумачення та донесення до людей інформації про їх психічне здоров'я, психологічні проблеми та наслідки для психологічного здоров'я в разі не лікування.

Суть психоедукації полягає у роботі з батьками чи опікунами дитини, в спільних зустрічах батьків та всіх фахівців за «одним столом» та роз'яснення батькам діагностичної інформації. При обговоренні залучаються всі можливі матеріали та можуть проводитися онлайн конференції та зустрічі. Батьки повинні відчувати, що мають підтримку та людей, які можуть роз'яснити ті чи інші прояви їхньої дитини.

Поведінкова терапія – одна із психологічних теорій, метод психологічного втручання та лікування психічних порушень.

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

З порушенням РДУГ є важливим заохочення здорового спілкування. У школі доречно використовувати різні стратегії та методи корекції поведінки. Саме у школі в взаємодії учителя та учнів і засвоєння цього у дітей з РДУГ, мають проявлятися розвиток позитивної самооцінки, вміння вирішувати конфлікти, контроль агресії, розуміння інших, уміння протистояти тиску інших людей.

Психофармакотерапія – дослід впливу препаратів, які впливають на почуття, бажання та поведінку людини.

Коли педагогічне втручання не допомагає, дитячий психіатр призначає фармакопрепарати.

Медикаментозне лікування у поєднанні з поведінковою терапією дають кращий результат. Препарати зменшують активність дитини. У школі вчитель повинен співпрацювати з психологом та батьками для комплексного впливу на дитину. Важливим у даній ситуації є порозуміння батьків та вчителів школи, де дитина навчається. Непорозуміння призводить до конфліктів, що є зовсім небажаним. О. Ферт у своїй статті пише, що навчально-виховний процес дитини з РДУГ буде успішним, за умов наявності згуртованості команди шкільних фахівців, ретельного вивчення дитини в тісній співпраці з батьками.[Ферт, 2019] Вчитель повинен організувати здорову атмосферу серед дітей. Важливо, щоб діти розуміли особливості дитини з порушенням РДУГ та приймали його (її) у свій колектив.

Щоб допомогти дитині з РДУГ, слід почати з функціонально-поведінкового оцінювання та складання на його основі плану позитивно-поведінкового втручання. Цей метод дозволяє оцінити особливості поведінки кожної дитини окремо і проводиться командою фахівців.

Наступним етапом є проведення індивідуального оцінювання успішності даної дитини. Після завершення оцінювання проводять консультацію між працівниками школи та батьками дитини. Консультація має бути проведена у позитивному руслі, щоб батьки і діти почували себе на рівні з іншими учасниками консультування. Почуття рівності створює невимушену атмосферу, що добре на почуття дитини, її самооцінки.

Після всіх тестувань оцінюються можливості дитини. Фахівці складають індивідуальний навчальний план або програму.

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

Індивідуальний навчальний план для кожної дитини різний, немає однакових, у зв'язку з унікальністю кожного випадку порушення РДУГ. Якщо у дитини з порушенням РДУГ немає супутніх порушень інтелекту, вона в будь-якому випадку потребує мати індивідуальний план навчання.

Діти з супутніми інтелектуальними порушеннями при РДУГ навчаються не серед однолітків, а вдома. Проблема ізоляції дітей з РДУГ є суттєвою проблемою у спеціальній освіті. Сьогодні спостерігається все більший розвиток галузей спеціальної освіти і діти з порушенням уваги та гіперактивністю починають навчатися в загальноосвітніх школах, що сприяє їх кращій адаптації та формує мотивацію до навчання.

Щоб дитина з порушенням РДУГ відчуває себе максимально комфортно у класі, потрібно правильно створити умови кімнати, де буде навчатися та проводити час дитина. Правильно створені умови навчання – запорука успішного засвоєння навчального матеріалу. Слід пам'ятати, що кімната має бути без зайвих деталей, щоб не відволікати увагу дитини. Вчитель повинен намагатися сприймати дитину такою, яка вона є. Не можна когось змінити повністю, особливо, якщо це дитина з порушенням. Важливо, що вчитель повинен усвідомлювати, що не завжди дитина з дефіцитом уваги та гіперактивністю має інтелектуальні порушення, серед таких дітей багато хто є з високим рівнем інтелекту. Навчання дітей з РДУГ має бути постійним та передбачуваним. Важливим є сталий режим та чітка структура занять.

Висновки:

Отже, РДУГ – це порушення, а не особливість, отже вимагає комплексної фахової допомоги. Методи роботи з дітьми з дефіцитом уваги та гіперактивністю допоможуть дитині подолати труднощі у навчанні та спілкуванні, а батькам – швидше адаптуватися до порушення дитини. Середовище навчання дитини з порушенням РДУГ має бути максимально комфортним та простим, щоб не розсіювати увагу дитини. Вчитель повинен підтримувати та допомогти влитися в дитячу компанію, де дитина не повинна відчувати себе зайвою.

1. Ферт О. Гіперактивна дитина в школі. Стратегії корекції поведінки та академічної успішності / О. Ферт// Методичні рекомендації. Видання навчально-методичного центру освіти м. Львова. – Львів, 2012. – 27 с. GRDY-1.
2. Ферт О.Г. Особливості планування навчально-виховного процесу для дітей з гіперактивністю та дефіцитом уваги. Науковий часопис. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. Збірник наукових праць. Київ: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2019. Серія 19. Вип. 37. С. 128-135. GRDY

Калиновська Д. В.

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів,
історичний факультет, магістр,
054: Соціологія
Науковий керівник: *Калиняк О. Т.*

**ПОВЕДІНКОВІ МОДЕЛІ УКРАЇНЦІВ ПІД ЧАС
ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РОСІЇ
В УКРАЇНУ**

Kalynovska D. V., Kalyniak O. T.

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv,
Faculty of History, master of sociology,
054: Sociology

**BEHAVIORAL MODELS OF UKRAINIANS
DURING THE FULL-SCALE INVASION
OF RUSSIA IN UKRAINE**

Модель поведінки – це певна сукупність дій та рішень індивіда, які він ухвалює за тих чи інших об’єктивних обставин. Під час повномасштабного вторгнення росії в українців вибудовувалися різні моделі поведінки, які були сформовані через військові дії.

Модель поведінки українця під час війни формується на основі трьох чинників, а саме на основі *когнітивного*, який базується на знаннях та значеннях, *оціночно-емоційного*, який базується на емоційних реакціях, та *поведінкового*, який базується на тій чи іншій дії або бездіяльності індивідів. Всі три чинники дозволять сконструювати різні моделі поведінки людей, котрі мають в собі різні прояви цих чинників та формуються внаслідок нав’язування тієї чи іншої інформації.

Перша модель поведінки – це *«оптимістична поведінка»*, згідно якою людина уважно слідкує за перебігом новин щодо війни, дізнається інформацію з офіційних джерел, вважає, що українці стали більш патріотичними через війну, поважає військових, співчуває вимушено переміщеним особам, підтримує державу та армію власними ресурсами, повністю відмовилася від усього

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

російського. Людина такої моделі поведінки здебільшого розглядає війну як певний трамплін для України, етап, який необхідно здолати для кращого життя у майбутньому.

Друга модель – «обережна поведінка», де індивід вірить у перемогу України, підтримує країну своїм ресурсами, відмовляється від російського продукту. Проте страх війни та маніпулятивні наративи не дозволяються людині з такою моделлю поведінки бути цілком оптимістичною і довіряти українській владі та армії. Саме у цьому друга модель є відмінною від першої.

Третя модель – «песимістична поведінка», відповідно до якої людина дізнається інформацію з офіційних джерел, вважає, що між українцями стало багато конфліктів під час війни, співчуває переселенцям, проте водночас вважають, що вони поводять себе некоректно, не підтримує армію матеріально, також не займається волонтерством. Людина, яка дотримується такої моделі поведінки вважає, що після війни Україні буде важко вийти навіть на той рівень життя, на якому вона знаходилася до війни.

Четверта модель поведінки – «відсторонена поведінка», де людина рідко слідкує за перебігом новин (зазвичай, дізнається їх від знайомих та/або блогерів), вважає, що в свідомості українців війна нічого не змінила, не витрачає свої ресурси на підтримку та допомогу армії та державі, споживає російський продукт під час війни. Людина, яка притримується такої моделі поведінки, зазвичай хоче, аби війна закінчилася скоріше будь-яким чином, навіть якщо є ризик втрати українських територій.

П'ята модель поведінки – це «скептична поведінка», котра виявляється у тому, що індивід хоч і обізнаний щодо перебігу війни, проте скептично налаштований до перемоги України та оптимістичного її майбутнього.

В ході власного дослідження було проведено 12 інтерв'ю з респондентами, які підтримують той чи інший дискурс щодо військової агресії РФ проти України. Варто зауважити, що результати проведеного дослідження напряму залежать від часового континууму, у якому перебуває респондент на етапі проведення з ним інтерв'ю. Військові дії в Україні розвиваються та стан справ на фронті змінюється вкрай швидко, кожного дня на українців чекають

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

певні події, які можуть впливати на хід їхніх думок, й, властиво, на відповіді, які вони можуть давати під час інтерв'ю.

Між теоретичним моделюванням та емпіричними даними в ході дослідження нам вдалося знайти *деякі відмінності*, тож було виокремлено **три яскраво виражені моделі поведінки із запропонованих моделюванням п'яти**, а саме це *«оптимістична модель поведінки»*, *«скептична модель поведінки»*, *«відсторонена модель поведінки»*. Ми можемо пов'язати відмінність між теоретичним моделюванням та емпіричними даними, а саме те, що не вдалося відобразити модель «песимістичної поведінки» з тим, що на разі, під час війни, в українському суспільстві непопулярним є висловлювати песимістичну думку про перебіг та закінчення війни на території України. На питання, які ми ставили під час проведення інтерв'ю, респонденти, які гіпотетично дотримуються моделі такої поведінки, дають соціально очікувані відповіді, що дещо викривлює результати дослідження. Також не було виокремлено «обережну модель», яка була запропонована у моделюванні – ми можемо пояснити цим, що безпосередньою складовою такої поведінки є страх війни, а така тема є чутливо та такою, про яку респонденти не охоче розповідають на інтерв'ю, не активно про неї говорять та визнають.

Список джерел

1. Міллер А. Про дискурсивну природу націоналізмів. «Громадянське суспільство». 1997. №4.
2. Почепцов Г. Людський вимір гібридних та дифузних воєн. URL: https://www.researchgate.net/publication/320864997_Celoveceskoe_izmere_nie_gibridnyh_i_diffuznyh_vojn
3. Berger P., Lukmann T. The Social Construction of Reality. A Treatise in the Sociology of Knowledge. Penguin Books, 1979.

Костюніна А. С.,

Львівський національний університет імені Івана Франка,

1 рік навчання,

081: право

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЛІСІВ В УКРАЇНІ

A. S. Kostyunin,

Ivan Franko Lviv National University,

1 year of study,

081: law.

FEATURES OF THE LEGAL REGULATION OF THE SPECIAL USE OF FORESTS IN UKRAINE

Забезпечення ефективного механізму правового регулювання спеціального лісокористування в Україні є важливим завданням. Питання порушення правил спеціального лісокористування набирає обертів. Насамперед, незаконна вирубка лісів, зокрема регіону Карпат є однією з глобальних та проблем, які потребують розв'язання. Попри посилення роботи влади актуальність проблеми є незаперечною, а незаконна вирубка підтверджена фактами.

Метою дослідження є дослідження на теоретичному та практичному рівнях особливостей правового регулювання спеціального лісокористування в Україні, а також визначення окремих недоліків регулювання відносин у цій сфері та власних шляхів удосконалення законодавства. Охарактеризування нормативно-правової бази у сфері спеціального лісокористування, виявлення особливостей та шляхів вдосконалення вітчизняного законодавства у даній сфері права були основними завданнями дослідження.

Методологічну основу роботи становлять загальнонаукові й спеціальні принципи логічного, систематичного та структурного аналізу. Для досягнення мети дослідження використано комплекс методів і способів пізнання.

Новизна. Автором вперше систематизовано схарактеризовано особливості нормативно-правового регулювання спеціального

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

лісокористування в Україні. Також досліджена судова практика притягнення до юридичної відповідальності за незаконну порубку лісу та встановлено недоліки Кримінального та Адміністративного Кодексів у відповідній галузі. В результаті дослідження встановлені раніше не оголошені недоліки за та запропоновані шляхи удосконалення законодавства.

У результаті дослідження було зроблено низку висновків:

1. Національне законодавство та міжнародні акти, ратифіковані Україною, є достатнім інструментом для забезпечення врегулювання відносин у цій сфері. Нормативно-правове забезпечення спеціального використання лісових ресурсів дає можливість користуватися лісовими ресурсами згідно з встановленим порядком з певним обмеженням для збереження біологічного різноманіття та захисту лісів у природно-заповідному фонді та на деяких територіях Карпатського регіону. Проте законодавство потребує детального перегляду й змін. Зокрема, необхідно визначити природоохоронні території (у Карпатах) лісів та обмежити спеціальне лісокористування відповідно до міжнародного стандарту (шляхом збільшення наявних).

2. Чинний механізм дії дозволу на спеціальне лісокористування та лісова сертифікація ведення господарської діяльності в Україні є досить потужним інструментом регулювання використання лісових ресурсів. Проте українське законодавство можливо удосконалити та краще систематизувати ведення лісового господарства. Тому пропонуємо такі кроки дій:

1) Визначити в законодавстві заборону на видачу лісорубного квитка особам, що протягом останніх трьох років притягувалися до юридичної відповідальності за порушення спеціального лісокористування в межах суцільних рубок.

2) Доповнити Закон «Про охорону навколишнього природного середовища», в якому визначити необхідність отримання дозволу на вирубку дерев власником на його нерухомому майні, що мають окружність стовбура, виміряна на 5 см над землею, більшу за: 80, 65, 50 сантиметрів залежно від виду дерева;

3) Удосконалити механізм управління у сфері спеціального лісокористування шляхом надання права видавати сертифікацію

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

Державному агентству лісових ресурсів та примусити публічно звітуватися та дотримуватися антикорупційних заходів для уникнення можливості корупції.

3. Законодавством визначені види юридичної відповідальності за порушення правил спеціального використання, як: кримінальна, адміністративна та цивільно-правова відповідальність. Однак, дослідження у даній сфері необхідні. У результаті дослідження пропонуємо звернути увагу на доцільність:

1) У статті 236 ККУ розширити поняття «тяжкі наслідки» та вказати, що суцільна незаконна рубка є загрозою екологічній безпеці.

2) У статті 246 ККУ внести кваліфікуючу ознаку у вчиненні злочину (незаконна порубка) – суб'єкт злочину є посадовою особою. Збільшити розмір штрафу.

3) Постанову КМУ від 23 липня 2008 року № 665 «Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу» переглянути та збільшити розмір про відшкодування за завдану шкоду.

Практичне значення отриманих результатів – фактичний матеріал, теоретичні положення, результати дослідження та висновки, що містяться в роботі, можуть бути застосовані уповноваженими особами для удосконалення вітчизняного законодавства.

Список використаної літератури

1. Конституція України: чинне законодавство станом на 07 грудня 2020 р.: Офіц. текст. Київ: Правова Єдність, 2020.
2. Лісовий кодекс України: Кодекс України від 01.01.2022 № 3852-XII// База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text> (дата звернення: 17.01.2022)
3. Кримінальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 2 січня 2021 року. Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2021. 292 с. (Кодекси України)

Латишев І. М.

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів,
філософський факультет, 3 рік навчання,

052: Політологія

Науковий консультант: *Спересенко М. В.*,
аспірант кафедри політології

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ ВПРОДОВЖ 2014–2021 РОКІВ

Latyshev I. M.,

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, Faculty of Philosophy,
3th year student, 052: Political Science

Supervisor: *Speresenko M.,*

postgraduate of the Department of Political Science

ASSESSMENT OF THE EFFICIENCY OF ANTI-CORRUPTION POLICY IN UKRAINE DURING 2014–2021 YEARS

Боротьба з корупцією завжди була, є і буде одним із головних питань розвитку усіх сфер будь-якої держави. Україна за всі свої роки незалежності тримала курс на боротьбу з корупцією та розбудову ефективних антикорупційних інституцій. Проте і досі в усьому світі, та і в самій Україні сильним залишається наратив про те, що українська політика є корумпована, а корупцію побороти неможливо і у цій сфері нічого не змінюється [11]. Після подій Революції Гідності, Україна цілеспрямовано рухається до вступу у Європейський Союз. Цей курс спрямовує Україну на досягнення найвищих показників розвитку з метою задоволення критеріїв щодо вступу до ЄС. Від того часу і до початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну у 2022 році велась активна робота із побудови антикорупційної екосистеми. Тож метою цього дослідження є оцінка успіхів та недоліків антикорупційної політики України у визначений період.

Для аналізу та оцінки ефективності антикорупційної політики в Україні було обрано Індекс Сприйняття Корупції (Corruption

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

Perceptions Index) від міжнародної організації Transparency International, як один із найвідоміших індексів для порівняння якості антикорупційної політики у більшості країн світу [11] і також як організацію-співкоординатора у Центрі з підтримки реформ при Кабінеті Міністрів України [14].

У звіті організації за 2014 рік (Україна отримала 26 балів), який був представлений 2015 року, йдеться про сильний вплив наглядових рад та громадянського суспільства на боротьбу з корупцією, проте відзначається слабкість політичної системи у протидії сучасним викликам корупції. Натомість для вирішення цих проблем, підкреслюється важливість планів щодо заснування Національного агентства з питань запобігання корупції (надалі НАЗК), установи, метою якої є запобігання корупції серед держслужбовців та контроль за прозорістю і фінансуванням політичних партій. І також подальшого заснування Національного антикорупційного бюро України (надалі НАБУ), яке буде займатися розслідуваннями у вищих органах влади (чиновники центральних органів, депутати, голови облдержадміністрацій, прокурори тощо). Вони є необхідними органами запобігання, розслідування та контролю з питань корупції у вищих органах влади [13].

2015 рік дав додатковий один бал Україні (27 балів) до індексу сприйняття корупції, але мав свої незакриті питання. У звіті, як і минулого року, підкреслюється важливість громадянського суспільства: громадських організацій, журналістів-розслідувачів та появу руху викривачів корупції. Їхня діяльність дає змогу досягати прогресу в контролі над владою. У січні 2015 року було обрано директора НАБУ та фактично засновано цей орган [4]. А також було зтворено Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру (надалі САП), яка разом із НАБУ захищає інтереси держави в судах при вирішенні корупційних справ. Проте, є і свої недоліки. У 2015 році мало запустити свою роботу НАЗК, проте через застереження Transparency International та громадського сектору, було виявлено непрозорість при виборі комісії з призначення голови, а тому запуск затримався аж до серпня 2016 року [5].

Наступним роком відзначилися позитивні зміни в антикорупційній діяльності, прозорості та підзвітності української

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

правоохоронної системи, а саме: запуском системи електронних закупівель ProZorro, початком повноцінної роботи НАЗК, шляхом запуску Єдиного реєстру електронних декларацій та перші розслідування НАБУ (за що і було отримано 29 балів індексу, що на два бали більше від минулого року). У звіті за 2016 рік Transparency International закликала здебільшого до реформ судової системи, адже без цієї ефективної гілки влади повноцінне функціонування антикорупційної системи неможливе, ще й породжує безкарність серед обвинувачених, які можуть підкупити суддів та з їх допомогою внести заставу певної суми і обійтися без будь-яких покарань [13].

2017 рік відзначився хоч і сумнівним з погляду правосуддя, але все ж закриттям справи про «кошти Януковича», слідство та суд над якою йшло від 2014 року та згадувалось у кожному попередньо згаданому звіті Transparency International. Також відмічена активна роботою САП і НАБУ (30 балів індексу), але також слабкістю тогочасної судової системи, низькою ефективністю НАЗК через відсутність автоматичної системи перевірки декларацій (за рік було перевірено тільки 91 з 1.5 тисяч декларацій) [2], спробами обмеження незалежності антикорупційних органів та випадками тиску на журналістів. Було висловлено необхідність створення Антикорупційного суду (Вищий антикорупційний суд, надалі – ВАКС), перезапуск НАЗК для збільшення ефективності та прозорості. Та висловлено ідею про припинення повноважень Національної поліції та Служби безпеки України у сфері економічної діяльності [6].

У 2018 році Transparency International Україна позитивами антикорупційної політики в Україні відзначила активну роботу нової інституції бізнес-омбудсмена, що покращило довіру бізнесу до влади, розширення використання системи ProZorro. Відбулося прийняття закону про ВАКС, хоч він і не був запущений. За це Україна отримала оцінку в 32 бали індексу, що на 2 більше, ніж минулого року. Рекомендація про перезапуск НАЗК не була виконана, дуже критикувалася політизованість та неефективність агентства у контролі за фінансами політичних партій [7].

2019 рік став роком втрати двох балів (30 балів), уперше з початку підвищення оцінки індексу у 2014 році. Хоча і були деякі позитивні

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

зміни. По-перше, було розширено права НАБУ в розслідуваннях, шляхом зняття монополії СБУ на прослуховування підозрюваних, також зняте обов'язкове декларування антикорупційних активістів. Частково перезапущено НАЗК: було відмінено принцип колегіальності, залучено міжнародних експертів та отримано всі інструменти для перевірки електронних декларацій. Хоча, організація констатує, що з 2017 року було майже призупинено будь-які видимі реформи та зацікавлення у сфері антикорупційної політики. А часом представники вищої влади діяли проти закликів громадянського суспільства та міжнародних експертів. Також була втрачена довіра до САП, через справу про «Плівки Назара Холодницького» [12; 8].

Наступного року Україна набрала додаткових 3 бали (33 бали загалом) і повернулася на статистичну криву розвитку, що тягнулася з 2014 року. Покращенню рейтингу сприяли обрання нового голови НАЗК, початку роботи ВАКС та більшої свободи дій для слідчої роботи НАБУ, також посилення захисту викривачів корупції та повернення відповідальності за незаконне збагачення. Проблемними питаннями залишалися судова реформа, яка декілька років під ряд була рекомендованою, але не мала особливого поступу, і також у 2020 році Конституційний суд України прийняв своє скандальне рішення про скасування основних прав і діяльності НАЗК [1], що дуже сильно вдарило по антикорупційній системі, коли НАЗК мусило закрити справи та відпустити злочинців у справах неправдивого заповнення декларацій [9].

У 2021 році в Україні не відбулося значних змін у сфері антикорупційної політики, що призвело до зниження індексу країни на 1 бал (32 бали). Transparency International заявляє у своєму звіті, що це результат “застою” в антикорупційній політиці держави. Хоча і є деякий прогрес, як прийняття базових законів для подальшого переважання судової системи, але не більше [10].

З 2014 року антикорупційна політика України прогресувала успішно, як це свідчать дані про постійне зростання індексу сприйняття корупції від мінімальних 26 балів до максимальних 33 балів у 2020 році, не звертаючи уваги на 2019 і 2021 роки. З цього можна зробити висновок, що хоч і невеликими кроками,

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

але антикорупційна політика не є номінальною для держави, бо її ефективність зрештою зростає. 2019 рік став виключенням, зокрема через більшу увагу високопосадовців до президентських та парламентських виборів.. А 2021, згідно звіту, через відсутність Антикорупційної стратегії та небажання нової влади до рішучих дій. Зростанню Індексу сприйняття корупції постійно допомагають самі громадяни, активісти та журналісти-розслідувачі. За 8 проаналізованих років до більшості рекомендацій організації Transparency International, українська влада дослухалася і це принесло розвиток у цій сфері. На нашу думку, у сфері антикорупційної політики, українська влада повинна дотримуватись світових практик, підтримувати вже існуючу антикорупційну систему, продовжувати реформи судової влади, впроваджувати рекомендації міжнародних та національних антикорупційних організацій.

Список літератури

1. Доступ до реєстру е-деклярацій закрили на виконання рішення Конституційного Суду. URL: <https://www.ukrinform.ua/amp/rubric-society/3125698-nazk-zakrilo-dostup-do-reestu-edeklaracij.html> (дата звернення: 13.03.2023)
2. За рік НАЗК перевірило 91 декларацію з 1.5 млн – Соломатіна. URL: https://zn.ua/ukr/POLITICS/za-rik-nazk-perevirilo-91-deklaraciju-iz-1-5-mln-solomatina-260283_.html (дата звернення: 13.03.2023)
3. Індекс сприйняття корупції у світі – 2022. *Transparency International Україна: вебсайт*. URL: <https://cpi.ti-ukraine.org> (дата звернення: 13.03.2023)
4. Індекс сприйняття корупції – 2015. *Transparency International Україна: вебсайт*. URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-koruptsiyi-cpi-2015/> (дата звернення: 13.03.2023)
5. Індекс сприйняття корупції – 2016. *Transparency International Україна: вебсайт*. URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-koruptsiyi-cpi-2016/> (дата звернення: 13.03.2023)
6. Індекс сприйняття корупції – 2017. *Transparency International Україна: вебсайт*. URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-koruptsiyi-cpi-2017/> (дата звернення: 13.03.2023)

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

7. Індекс сприйняття корупції – 2018. *Transparency International Україна*
URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-koruptsiyi-2018/>
(дата звернення: 13.03.2023)
8. Індекс сприйняття корупції – 2019. *Transparency International Україна*
URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-koruptsiyi-2019/>
(дата звернення: 13.03.2023)
9. Індекс сприйняття корупції – 2020. *Transparency International Україна*
URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-koruptsiyi-2020/>
(дата звернення: 13.03.2023)
10. Індекс сприйняття корупції – 2021. *Transparency International Україна*
URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnyattya-koruptsiyi-2021/>
(дата звернення: 13.03.2023)
11. Мотиль О. Україна = корупція? Український тиждень. 2020. URL:
<https://tyzhden.ua/ukraina-koruptsiia/> (дата звернення: 13.03.2023)
12. «Плівки Холодницького»: що сказали, а що не коментували керівники САП та НАБУ. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29145560.html>
(дата звернення: 13.03.2023)
13. Чесно про НАЗК, або де блокується безвізовий режим. URL:
<https://www.eurointegration.com.ua/experts/2015/12/16/7042333/> (дата
звернення: 13.03.2023)
14. McDevitt A. The State Of Corruption: Armenia, Azerbaijan, Georgia,
Moldova And Ukraine. *Transparency International project*. 2015. URL:
[https://images.transparencycdn.org/images/2015_StateOfCorruption_](https://images.transparencycdn.org/images/2015_StateOfCorruption_AMAZGEMDUA_EN.pdf)
[AMAZGEMDUA_EN.pdf](https://images.transparencycdn.org/images/2015_StateOfCorruption_AMAZGEMDUA_EN.pdf) (date of application: 13.03.2023)

Лесів С. Л.

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів,
юридичний факультет, 3 рік навчання;
081: Право

**ІНСТИТУЦІЙНА НЕМОЖЛИВІСТЬ МІЖНАРОДИХ
ОРГАНІЗАЦІЙ ЩОДО ВИРІШЕННЯ ЗБРОЙНИХ
КОНФЛІКТІВ**

Lesiv S. L.

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv,
Faculty of Law, 3th year student,
081: Law

**INSTITUTIONAL INABILITY TO INTERNATIONAL
ORGANIZATIONS TO RESOLUTION ARMED
CONFLICT**

Міжнародно-правове регулювання збройних конфліктів є одним із найефективніших правових інструментів, що є у розпорядженні міжнародного співтовариства, для забезпечення безпеки, поваги та гідності людини та пом'якшення наслідків збройного конфлікту на основі гуманітарних міркувань. Гуманітарні принципи є найбільш загальними принципами права збройних конфліктів та об'єднують усі положення у логічно структуровану систему норм, які застосовуються під час збройного конфлікту та тісно пов'язані з відповідними областями міжнародного права.

Загрози миру та безпеці, неналежна дипломатія провокують виникнення збройних конфліктів, що вимагає від держав застосовувати держави право на участь у вирішенні міжнародних проблем, які зачіпають їх інтереси. Міжнародне право і є тією системою юридичних норм, що регулюють міждержавні відносини з метою забезпечення миру і взаємовигідного співробітництва.

При визначенні основних принципів міжнародного права до уваги беруться три джерела, в яких держави прямо ставили за мету сформулювати основні принципи міжнародного права: Статут ООН, Декларація про принципи міжнародного права 1970 р. і

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

Заключний акт Хельсінкі 1975 р. Основні принципи міжнародного права функціонують лише у взаємодії. Вони мають комплексний характер, взаємно обумовлюють одне одного.

Правовою основою права мирного вирішення спорів слід вважати принцип мирного вирішення міжнародних спорів, який відповідно до п. 3 ст. 2 Статуту ООН означає: «держави вирішують свої міжнародні спори мирними засобами таким чином, щоб не ставити під загрозу міжнародний мир та безпеку і справедливість». Ці положення вважаються категоричними та не допускають ніяких виключень. Вони є зворотною стороною такої ж категоричної заборони звернення до війни у міжнародних відносинах.

Серед міжнародних спорів слід відокремити спори, що загрожують міжнародному миру або безпеці (кваліфіковані спори), а також спори, що не несуть такої загрози (звичайні спори). У доктрині міжнародного права також застосовується поділ міжнародних спорів на правові (юридичні), в яких підставою претензій та заперечень на них виступають норми міжнародного права, та політичні, які ґрунтуються на політичних аргументах неправової природи. Однак найважливішою концептуальною проблемою дефініювання міжнародних конфліктів слід визнати питання їх меж.

При поширеному розумінні того, що міжнародним конфліктом завжди є зіткнення протилежних сторін – учасників міжнародних відносин, зміст розбіжностей переважно зводиться до проблеми розмежування понять явищ конфлікту і конфронтації. Йдеться про те, що вважати конфліктом – чи протиставлення сторін із наслідками, що з цього випливають, чи, власне, безпосереднє зіткнення.

Поняття “конфлікт” іноді розглядається як синонім поняття “криза”, але в основному їх все ж розрізняють. Кризи у суспільних відносинах не зводиться тільки до загострення проблем у сфері внутрішньо-та зовнішньополітичної небезпеки. Вони включають також природні катастрофи, викликані діяльністю людини, проблеми гуманітарного характеру, економічні труднощі та конфлікти тощо. Багато з подібних криз так чи інакше підпадають під сферу міжнародних відносин, але не обов’язково супроводжуються конфліктом.

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

Під кризою розуміють стадію загострення конфлікту, різке, раптове погіршення конфліктних відносин. Однак ситуація може розвиватися і у зворотному напрямку: не від конфлікту через його загострення – до кризи, а від загострення кризи – до розв’язання конфлікту.

Центральна проблема кризи – сприйняття. Тому криза – це не тільки ситуація, яка корінним чином відрізняється від повсякденних подій, але це і сприйняття подій як серйозної загрози національним інтересам і цінностям особами, що приймають рішення у сфері безпеки. Також як і конфлікти, кризи у міжнародних відносинах неминучі, і вони потребують управління і врегулювання, а враховуючи можливість їх загострення і переростання у збройне зіткнення, – активних заходів для свого попередження чи виникнення шляхом використання національних і міжнародних інститутів.

Коли ми говоримо про кризу, то передусім маємо на увазі воєнно-політичну кризу. Остання, хоча і є найвищою формою кризових відносин, проте не вичерпує весь спектр поняття. Криза відображає об’єктивно існуючі протиріччя між суб’єктами міжнародних відносин і виникає внаслідок розвитку конфлікту. Це його найгостріша фаза, яка настає за безрезультатності всіх інших заходів, спрямованих на вихід з конфлікту. На відміну від конфліктів, які тривають довго, криза розвивається стрімко і часто – несподівано для воєнно-політичного керівництва. Криза знаменує собою поворотний пункт у розвитку конфлікту, але не неминучий.

Ведучи мову про сутнісні характеристики кризи, ми виокремлюємо її політичні та воєнні аспекти.

Політичні. Протиріччя набувають характеру гострої політичної боротьби. Кризове рішення доводиться приймати в умовах жорсткої внутріполітичної боротьби. При цьому навіть недемократичні режими змушені зважати на громадську думку. Серед зовнішньополітичних факторів слід відмітити:

- реакцію союзників і недружніх держав на те чи інше кризове
- рішення, реакцію провідних держав, блоків, міжнародних організацій.

Воєнний аспект полягає у зростанні ймовірності війни, через прорахунки і помилки політичного керівництва. Він

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

характеризується зростанням участі військових у прийнятті рішень, що у звичний час ні демократичним, ні тоталітарним режимом не допускається. Взагалі, помічається збільшення ролі та місця збройних сил у політичній системі держави.

Зміст кризи характеризують ознаки воєнно-політичної кризи:

1. Політики усвідомлюють, що дії опонента загрожують національним інтересам або престижу. При цьому аналізується одна загроза чи їх комбінація.

2. Усвідомлення воєнно-політичним керівництвом країни факту, що протистояння загрози, крім капітуляції, може призвести до військового конфлікту. Це обумовлює зростання ризику та ймовірності війни.

3. Істотною ознакою є брак часу, який відчувають політики, на обдумування та прийняття рішень, це може призвести до помилок. Тим більше, що фактор тиску часу постійно збільшується. Одна із сторін-учасників конфлікту може розцінювати цей фактор як перевагу.

Для аналізу воєнно-політичної кризи доцільно розбити її на етапи. Серед них виділяють: а) передкризовий період, б) виклик, в) конфронтацію.

Передкризовий період характеризується проявами незадоволення тією чи іншою стороною конфлікту (а то й усіма) існуючим статусом-кво. Після цього сторони намагаються змінити його “м’якими” конфліктними діями (попередження, заяви, спроби переговорів). Сам виклик здійснюється у формі вербальної або практичної дії і сприймається загрозою національним інтересам, що змушує іншу сторону вдатися до протидії. Характерними ознаками конфронтації є зростання напруги, домінування наступальної стратегії. З конфронтації існують два виходи. Вона може перерости у збройний конфлікт або завершитися деескалацією.

Воєнно-політична криза – найгостріша фаза конфліктних відносин між державами, що характеризується ворожими відносинами між двома і більше країнами в результаті висунутої однією з них загрози важливим національним інтересам опонентів. Атмосферою кризи є: дефіцит часу, невизначеність і непрогнозованість ситуації, неповнота і суперечливість інформації.

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

Отже, міжнародна практика у сфері прав людини встановлює досить чіткі та абсолютні принципи, правові гарантії, які формують певні міжнародно-правові норми у сфері прав людини. Однак, незважаючи на існуючу правову основу, питання дотримання та забезпечення дотримання багатьох норм залишається відкритим. Тому як національним урядам, так і міжнародним організаціям необхідно зосередитись на ефективному застосуванні існуючих правових стандартів під час збройних конфліктів.

Список використаних джерел

1. К. В. Громовенко, М. В. Грушко, К. В. Мануїлова «Міжнародно-правове регулювання збройних конфліктів» – навчальний посібник
2. Щербаков В.В. «Міжнародно-правове регулювання збройних конфліктів та їх прояви на території України»
3. Регулювання сучасних збройних конфліктів міжнародними гуманітарними засобами – режим доступу – URL: <https://veche.kiev.ua/journal/2331/>

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

Марунчак К. Б.,

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів,
факультет міжнародних відносин, 1 рік навчання,
291: Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні
студії

ЕЛЕКТРОННА ДЕМОКРАТІЯ – ІННОВАЦІЯ, ЩО ЗМІНЮЄ УКРАЇНУ

Marunchak K. B.,

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv,
Faculty of International Relations, 1st year student,
291: International relations, public communications and
regional studios

E-DEMOCRACY IS AN INNOVATION THAT IS CHANGING UKRAINE

У наш час майже всі сфери людської життєдіяльності охоплені інформаційними технологіями, зокрема й функціонування держави та її відносини з громадянами, що відобразилося у впровадженні електронного урядування та електронної демократії. Завдяки цьому система державного функціонування досить успішно трансформується та розвивається.

Поняття «е-демократія» походить із США та набуло поширення в багатьох країнах світу. Це така форма суспільних відносин, за якої громадяни та організації залучаються до державотворення і управління, а також до місцевого самоврядування шляхом застосування інформаційно-комунікаційних технологій. Е-демократія ґрунтується на принципах прозорості, відкритості та громадської просвіти. Основною ціллю її розбудови є розширення участі громадян у державотворенні та прийнятті рішень через використання електронних технологій.

Ця концепція надзвичайно активно розвивається та прогресує в Україні впродовж останніх років. Яскравим підтвердженням цього є функціонування:

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

1. Сайтів центральних органів влади та місцевого самоврядування, які успішно виконують завдання інформування суспільства про свою діяльність і спрощують доступ громадян до комунікації.

2. Електронних петицій. План дій: громадяни, попередньо зареєструвавшись та підтвердивши свої дані на сайті органу влади, збирають протягом 3 місяців (90 днів) 25 000 підписів за ту чи іншу ідею, яку хотіли б реалізувати. Відповідний орган влади реагує на таке звернення у 10-денному терміні. Хоч не всі петиції втілюють у життя, та все ж це залишається дієвим способом для громадян публічно дізнатися про позицію Президента, Кабміну, Верховної Ради чи органів місцевого самоврядування щодо певного питання.

3. Громадського бюджету участі. Бюджет участі наділяє мешканців правом впливу на розподіл бюджету, а владі надає актуальні ідеї стратегічного локального розвитку.

4. Електронних декларацій. Вони були запроваджені в Україні за підтримки Європейського Союзу у 2016 році. Суть полягає у тому, що високопосадовці мають щорічно декларувати в електронному вигляді наявні фінанси та майно. Як результат, громадськість матиме змогу слідкувати за статками державних службовців та політиків.

5. Програми «Дія». Це мобільний додаток, який є частиною проєкту «Держава в смартфоні» Міністерства цифрової трансформації України. Йдеться про отримання довідок, виписок і даних від різних держвідомств і реєстрів, подання пакетів документів для ініціації різних процесів: відкриття/закриття ФОП, оформлення допомоги з безробіття тощо. «Дія» має на меті зробити процес надання цих послуг швидким, прозорим і позбавити людей від непотрібної бюрократії. У «Дії» також зберігаються електронні копії таких документів, як: закордонний паспорт, ID-картка, студентський квиток, водійські права, техпаспорт. Вони є повноправними копіями пластикових оригіналів.

6. Е-тендера. Це конкурентна форма розміщення замовлення на закупівлю товарів, надання послуг чи виконання робіт відповідно до наперед визначених у документації умов в узгоджені терміни на принципах загальності, справедливості й ефективності.

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

Щодо «бюджету участі». Це європейська практика діалогу між владою та громадянами, яку переймають демократично зорієнтовані українські міста та ОТГ. Варто зазначити, що Україна досить активно впроваджує цю політику і вже має багато успішно реалізованих проєктів.

Будь-який житель міста/ОТГ може подати проєкт, пов'язаний з покращенням життя в місті/ОТГ, перемогти в голосуванні й спостерігати за тим, як його проєкт реалізують у рамках бюджету.

Переваги:

1. Шанс змінити місце, де ти живеш, на краще;
2. Не депутати, а ти вирішуєш, на що саме підуть виділені кошти;
3. Голосування відбувається прозоро і можливо впливати на цей процес, просуваючи свій проєкт;
4. Вже наступного року ти бачиш, як твоя ідея втілюється в життя;
5. Не потрібно «оббивати пороги» державних установ, адже подання і відстеження проєкту відбувається онлайн.

Допоміжним засобом у цьому процесі є платформа «Громадський проєкт», що дозволяє брати участь у конкурсі, не виходячи з дому. Її розробником є SocialBoost – технологічна громадська організація, що розвиває IT-проєкти із соціальним впливом, інструменти електронної демократії, електронного урядування та відкритих даних. До речі, платформа Громадський проєкт потрапила до 20-ки фіналістів з-поміж 450 проєктів з усього світу у щорічній премії World Smart City Awards-2019.

Електронна демократія показує чудові результати діяльності в Україні. Вона покращує роботу державних та міських інституцій, істотно економить час людей, дозволяє слідкувати за поточною ситуацією на відповідних інформаційних ресурсах, сприяє прозорості та відкритості, дає можливість громадянам брати участь у державотворенні України тощо.

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

Список джерел та літератури:

<https://www.slovoidilo.ua/2016/06/03/kolonka/aleksandr-radchuk/suspilstvo/rik-elektronnoho-dialohu-chy-ye-koryst-vid-petyczij>
<https://gurt.org.ua/articles/44096/>
<https://pb.org.ua/#rec53485515>
<https://lviv.pb.org.ua/about>
https://finance.ua/ua/saving/что-такое-дिया#headline_1

Новак Д.Є.

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів,
юридичний факультет, 4 рік навчання,
081: Право

**ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ
У РІЗНИХ ВИДАХ ЛЮДСЬКИХ СПІЛЬНОТ
(ЗА АРИСТОТЕЛЕВОЮ КЛАСИФІКАЦІЄЮ ФОРМ
ДЕРЖАВНОГО ПРАВЛІННЯ)**

Dmytro Novak

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv,
Faculty of Law, 4th year student,
081: Law

**DECISION-MAKING IN DIFFERENT TYPES
OF HUMAN COMMUNITIES
(ACCORDING TO ARISTOTLE'S CLASSIFICATION
OF FORMS OF GOVERNMENT)**

Свідома чи несвідома діяльність будь-якого суспільства, спільноти чи соціальної групи, безперечно, направлена на покращення становища такої групи, на забезпечення усіх учасників групи якнайбільшою кількістю соціальних чи матеріальних благ. Іншими словами, спільнота прагне вирішити суспільно значущу проблему. Всі проблеми, що виникають у суспільстві, можна розділити на проблеми соціального походження (наприклад, війна, політична криза, дискримінація, порушення прав людини) та проблеми об'єктивного (природного) походження (катаклізми, стихійні лиха тощо) [3].

Соціолог Еміль Дюркгайм зазначав, що всі проблеми соціального походження й вирішуються соціальними методами [5]. Суспільство розпочало війну, воно може її завершити, суспільство дискримінує певну соціальну групу – через низку соціальних заходів суспільство може позбутися цього або ж звести до мінімуму. Проте, шляхи вирішення обидвох видів проблем суспільства схожі,

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

вірніше, схожий механізм реакції суспільства на ці проблеми, а саме, така реакція полягає у прийнятті рішення, яке б, на загальну думку суспільства, було б найбільш оптимальним способом вирішення певної проблеми. З цього випливає й визначення терміну «прийняття рішення у спільноті». Це є ніщо інше як спосіб, за допомогою якого суспільство вирішує певну суспільно значущу проблему соціального чи природного походження шляхом обрання найкращого з наявних варіантів. Прийняття рішення є також реакцією суспільства на певну проблему, що виникла. Прийняття рішення у спільнотах, очевидно, також має і політичний характер, оскільки володіє такою ознакою як узгодження інтересів різних соціальних груп (навіть якщо мова йде про невелику, у порівнянні з цілим суспільством, частку населення).

Важливим у контексті прийняття рішення спільнотою є саме обрання *найкращого* варіанту з наявних. Якщо ми говоримо про людські суспільства, то ця ознака варіанту має дещо різні значення у контексті порівняння різних видів проблем, з якими стикається суспільство (природного та соціального характеру). При вирішенні проблем природного характеру перш за все слід зважати на такі ознаки варіанту як ефективність, дієвість, наукова обґрунтованість. Іншими словами, коли ми шукаємо шляхи подолання проблем забруднення світового океану, то ми зважаємо в першу чергу на технічні аспекти питання, на методи очистки води, способи збереження флори і фауни океану тощо. Виходячи з цього, ми виводимо найкращий варіант подолання проблеми і приймаємо відповідне рішення. Інша ситуація складається, коли ми говоримо про проблеми соціального походження. Наприклад, суспільство стикнулося з ситуацією політичної кризи, державного перевороту, або постало перед необхідністю сформувати нову владу та нову законодавчу рамку. Виходячи зі складності політичного та суспільного життя ми не можемо чітко визначити такі критерії як ефективність чи дієвість того чи іншого методу, не можемо точно сказати який з двох законів буде діяти найкраще, як можемо сказати про один з методів очистки океану, порівнявши його дієвість з іншими методами. Проблема навіть не в тому, що ми не можемо визначити ефективність дії закону як такого – ми можемо це зробити, проте лише у контексті одного або декількох

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

аспектів суспільного життя. Інакшими словами, ми можемо оцінити вплив закону про порядок розмитнення товарів на доходи держави від такого розмитнення, проте ми не можемо повністю врахувати його впливу на економіку, суспільне життя, не можемо закласти в нього втрати для суспільства від політичного невдоволення тих, хто виступає проти такого закону.

Отже, у контексті прийняття рішень щодо вирішення проблем соціального походження слід враховувати, що найкраще рішення тут означає не найбільш ефективне, а таке, яке прийняте за максимальної суспільної згоди (консенсуальне рішення). Консенсуальне рішення може бути не таким ефективним для вирішення конкретної соціальної проблеми як інші рішення, проте воно має більше шансів бути впровадженим у житті, зважаючи на той факт, що суспільство вважатиме його вираженням загальної волі. Яскравим прикладом прийняття консенсуального рішення є процес демократичних реформ в Тунісі після подій Арабської весни у 2011 році [1]. Конституція, прийнята за результатами політичного компромісу широкого кола соціальних груп, не була еталоном демократизму та мала багато застережень щодо захисту прав людини, політичних свобод, а також в цілому юридичної техніки, проте вона була визнана суспільством країни, що зробило Туніс ледь не єдиною відносно демократичною країною у арабському та близькосхідному регіонах [2] (додаток 1 та 2).

Тепер розглянемо прийняття рішень на прикладі деяких видів спільнот: спільнот з різними формами державного правління, які виділяв грецький філософ Аристотель Стагір у своїй праці «Політика». Він виділив 6 основних форм державного правління: три правильних форми правління (монархія, аристократія та політія), а також три їхніх неправильних перевтілень (тиранія, олігархія та демократія відповідно). Також Аристотель називав 7 форму правління, яку вважав крайнім варіантом демократії – охлократію (додаток 3). Характерною особливістю, яка відділяє правильні форми правління від неправильних є те, чий інтерес задовольняє група, яка приймає кінцеве рішення. Якщо група задовольняє суспільний інтерес, то форма правління правильна, якщо власний інтерес – неправильна [4].

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

Очевидно, що політичні рішення за різних форм правління приймаються по-різному. Однією з найважливіших відмінностей є чисельність групи, що приймає кінцеве політичне рішення. Наприклад, за монархічної форми правління до прийняття рішення залучений монарх, його найближчі придворні чини, міністри, впливові сім'ї аристократів тощо. За «неправильного» відповідника монархії – тиранії, до прийняття рішень залучене менше коло осіб, іноді, навіть одна людина у особі тирана. Та сама тенденція зберігається і у другій парі форм правління – «правильній» аристократії, владі найбільш розумних, освічених, знатних та багатих та «неправильній» олігархії: перехід від першої до другої характеризується зменшенням кола людей, які беруть участь у прийнятті суспільно важливих рішень.

Політія, демократія та охлократія пов'язані між собою у контексті чисельності правлячої групи, адже у всіх трьох формах правління участь в прийнятті суспільних рішень бере широке коло осіб, громадян держави, питання лише наявності цензів, через які допускають до управління. Якщо у політії це є доволі велика кількість цензів, пов'язаних з майновим станом, віком, статтю, освітою тощо, то за демократії та її крайньої форми, охлократії, таких цензів набагато менше (додаток 4).

Характерною особливістю поділу форм правління Аристотелем на правильні і неправильні у контексті чисельності правлячої групи є те, що правильні форми правління перебувають відносно близько одна біля одної на шкалі, де показником буде якраз чисельність правлячої групи, тоді як неправильні розкидані по краях (де чисельність правлячої групи є або максимальною або мінімальною). Тут у прямому сенсі Аристотелем використаний термін «золотої середини», у контексті якості форм правління та прийняття рішень у спільнотах з різними формами правління.

Отож, підсумовуючи, слід зазначити, що, процес прийняття рішення у суспільстві є способом вирішити певну проблему соціального чи природного походження. Прийняття рішення – є також вибором найкращого з наявних варіантів вирішення проблеми. Під найкращим варіантом під час розв'язання проблем природного походження розуміється варіант, що найбільш ефективно розв'яже

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

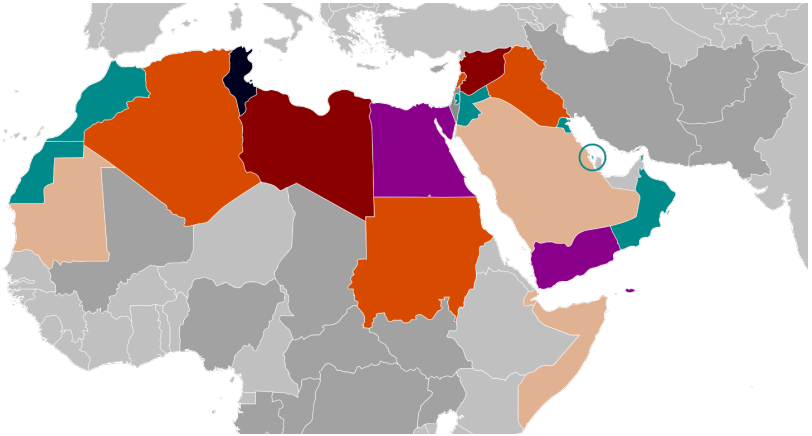
проблему. Під час розв'язання проблем соціального характеру під найкращим варіантом розуміється прийняття рішення, що матиме консенсуальний характер, тобто буде результатом згоди максимальної частки суспільства. Прийняття рішення за різних форм державного правління відрізнятиметься за багатьма параметрами, зокрема механізмом, способом, методами, проте основна відмінність полягає у чисельності групи, яка бере участь у прийнятті рішення.

Список використаних джерел

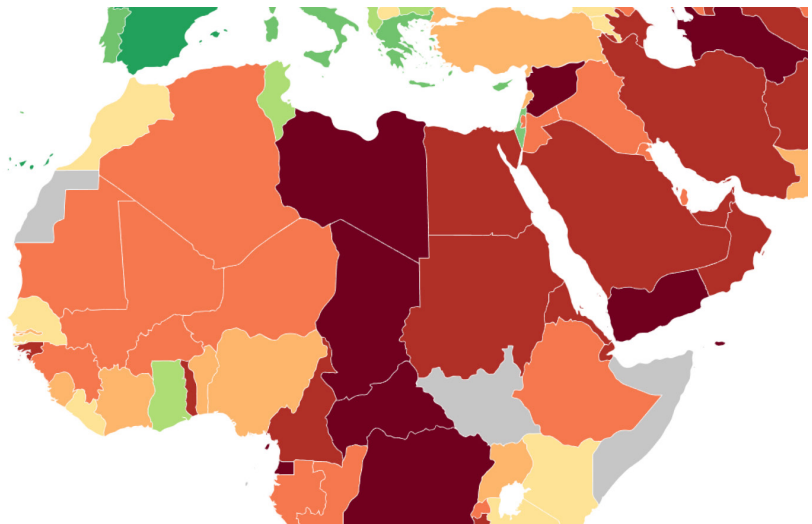
1. Abaza, M. (2011), Revolutionary Moments in Tahrir Square, American University of Cairo, 7 May 2011, www.isa-sociology.org.
2. Krüger, Laura-Theresa, and Bernhard Stahl. "The French foreign policy U-turn in the Arab Spring—the case of Tunisia." *Mediterranean Politics* 23.2 (2018): 197–222
3. Гондюл В. П. Прийняття політичних рішень теорія // Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т./ Редкол.:Л. В. Губерський (голова) та ін. – К.: Знання України, 2004 – Т.2 – 812с. ISBN 966-316-045-4
4. Новак, Дмитро; Моряк-Протопопова, Христина. КЛАСИФІКАЦІЯ ФОРМ ПРАВЛІННЯ ЗА АРИСТОТЕЛЕМ. Матеріали конференцій Молодіжної наукової ліги, 2021, т.1, ст. 88-90
5. Ротар Н. Дюркгайм Еміль // Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. – К.: Парламентське видавництво, 2011. – с. 233 ISBN 978-966-611-818-2

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

Додаток 1. Країни, у яких в 2011 році відбувалися революційні події Арабської весни.

Додаток 2. Індекс демократії класифікація, складена «Economist Intelligence Unit» за рівнем розвитку в них демократії станом на 2020 рік. Серед північноафриканського регіону явним лідером залишається Туніс.

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

Додаток 3. Форми державного правління за класифікацією Аристотеля [4].

		Форми державного правління	Їхні «неправильні» відповідники	
Хто є суб'єктом правління?	Одна особа	Монархія	Тиранія	Монарх, вождь, король
	Вузька група осіб	Аристократія	Олігархія	Сім'ї аристократів
	Широке коло осіб	Політія	Демократія Охлократія	Повнолітні громадяни
		Суспільний інтерес	Власний інтерес	
		Чий інтерес задовольняє суб'єкт правління?		

Додаток 4. Чисельність правлячої групи у різних формах правління [4].

Нодь Б.-О. Б.

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів,
юридичний факультет, 2 рік навчання,
081: Право

ПРАВОЧИН ЯК ПІДСТАВА НАБУТТЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

Nod B.-O. B.,

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv,
Faculty of Law, 2th year student,
081: Law

LEGAL OFFENSE AS A GROUND FOR ACQUISITION OF OWNERSHIP RIGHTS

Одним із найважливіших напрямів розвитку цивільних правовідносин є саме інститут права власності, адже завдяки ньому відбувається регулювання щодо належності речей або майна певним суб'єктам. Відносини власності не втрачають своєї актуальності, оскільки вони становлять економічний зміст розвитку держави та сприяють формуванню соціальних зв'язків у суспільстві.

Проблему підстав набуття права власності розглядали Н. В. Вороніна, І. В. Спасібо-Фатєєва, Є. О. Харитонов, О. І. Харитонova, О. Є. Щербатюк та ін.

У цивільному праві науковці розуміють підставу набуття права власності як настання певних обставин, з приводу яких виникають, змінюються чи припиняються цивільні права і обов'язки. До таких обставин належать юридичні факти [3, с.324].

Законодавством України не встановлено вичерпний перелік підстав набуття права власності, тому дослідження цього питання не втрачає актуальності навіть сьогодні. Положенням статті 328 Цивільного кодексу України зазначено, що право власності може набуватися із правочинів та інших підстав, які не заборонені законом. З цього випливає, що закон визначає правочин як найбільш поширену підставу набуття права власності.

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

Виділяючи правочин як підставу набуття права власності, насамперед необхідно визначити його основні ознаки, те, що це – вид юридичного факту, а саме дія, яка спричиняє певні юридичні наслідки; спрямований на набуття, зміну або припинення прав і обов'язків; він вчиняється суб'єктами цивільного права (фізичною або юридичною особою); не повинен суперечити закону, адже неправомірна дія становить зміст правопорушення.

Слід зазначити, що з вищенаведених ознак правочин, на відміну від інших підстав набуття права власності, він не потребує доведення законності, адже являє собою правомірну дію.

На нашу думку, у ході дослідження правочину як підстави набуття права власності необхідно встановити його класифікацію насамперед за критеріями: правонаступництва; за можливістю виникнення права власності у всіх суб'єктів; за кількістю сторін між якими вчиняється правочин.

Критерій “правонаступництва” у цій класифікації полягає у тому, що цивільні права та обов'язки переходять до особи від попереднього власника. Поділ підстав набуття права власності за цим критерієм ґрунтується на наявності чи відсутності правонаступництва. До первинних підстав належать ті підстави, у яких правонаступництва немає, а вторинні мають місце тоді, коли власність набувається шляхом переходу цивільних прав та обов'язків. Згідно з цим критерієм правочин слід віднести до похідного способу набуття права власності, адже внаслідок його вчинення до правонаступника переходять цивільні та обов'язки залежно від волі попереднього власника [1, с.112].

Наступний критерій базується на можливості виникнення права власності у всіх суб'єктів. Тобто за загальними підставами право власності може бути будь-який суб'єкт цивільного права, а спеціальні забезпечують виникнення прав власності у окремих фізичних або юридичних осіб, а також держави. Правочин належить до загальних підстав, адже право власності може бути будь-яка особа.

Поділ правочинів за кількістю сторін закріпленою частиною другою статті 202 Цивільного Кодексу України. Згідно з цим положенням, існують односторонні, двосторонні та багатосторонні

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

правочини. Набуття права власності за одностороннім правочином виникає з дії однієї сторони. Наприклад, при даруванні одна сторона зобов'язується у майбутньому безоплатно передати майно іншій стороні. Ще одним прикладом одностороннього правочину є заповіт, а саме особисте розпорядження фізичної особи на випадок своєї смерті [2]. На відміну від дарування, за заповітом до суб'єктів набуття права власності належать тільки спадкоємці. Ще однією відмінністю є момент набуття права власності, адже він виникає після прийняття спадщини, що є можливим тільки після смерті спадкодавця.

До двосторонніх та багатосторонніх правочинів належить договір купівлі-продажу та міни, оскільки право власності виникає з моменту вчинення погодженої дії між двома і більше сторонами.

На нашу думку, доцільно визначити момент набуття права власності за правочином. Регулювання цього питання визначено положенням статті 334 Цивільного Кодексу України, згідно з яким право власності виникає з моменту передання майна, якщо інше не встановлено договором або законом. Слід зазначити, що частиною другою цієї статті закріплено поняття “передання майна”, під яким закон розуміє фактичне вручення його набувачеві.

Право власності за правочином, що підлягає нотаріальному посвідченню, виникає з моменту такого посвідчення або з моменту набуття законної сили рішенням суду про визнання не посвідченого нотаріально правочину, дійсним. Частиною четвертою цього положення встановлено, що права на нерухоме майно, які підлягають державній реєстрації, відповідно до закону виникають з дня такої реєстрації[2].

Отже, дослідження правочину як підстави набуття права власності є актуальним навіть сьогодні і потребує більш детального вивчення у науці цивільного права. Також доцільним буде вдосконалення цивільного законодавства шляхом розширення розуміння правочину у контексті положення частини першої статті 328 Цивільного Кодексу України.

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

Список використаних джерел та літератури:

1. Сурай, Д. «Підстави та способи набуття права власності.» Юридичний вісник 2 (2013): 109–113.
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. №№ 40 – 44, ст. 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення – 17.03.2023).
3. Цивільне право України: підручник : в 2 т. Т. 1 / за ред. Г.Б. Яновицької, В.О. Кучера. – Львів: «Новий Світ-2000», 2014. – 444 с.

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

Пунейко С. Р.,

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів,
економічний факультет, 3 рік навчання,
232: Соціальне забезпечення

Науковий керівник – *Комаринська З. М.*, к.і.н., доцент
кафедри соціального забезпечення та управління персоналом

**ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ
ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ
У МІСЦЕВІ ГРОМАДИ**

Puneiko S. R.,

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv,
Faculty of Economics, 3rd year student,
232: Social welfare

Komarynska Z. M., Candidate of Science,
Associate Professor of the Department of Social Security and
Personnel Management

**PROBLEMS OF SOCIAL ADAPTATION
OF INTERNALLY DISPLACED PERSONS
IN LOCAL COMMUNITIES**

Питання соціального захисту внутрішньопереміщених осіб (далі – ВПО) для України як держави є надзвичайно важливим. Зауважимо, що питання соціального захисту внутрішньо переміщених осіб набуло значення з 2014 року через окупацію територій Донецької, Луганської областей та Автономної Республіки Крим, а у 2022 році – у зв'язку з повномасштабним вторгненням РФ на територію нашої країни. Переживань та невизначеності через пошуки нового місця перебування зазнали всі, але найбільше найуразливіша категорія населення – діти. Без сумніву, органи державної влади України приділяють значну увагу проблем ВПО, проте у цьому напрямі потрібна ефективніша робота, адже війна триває і ситуація потребує негайних і швидких вирішень.

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

За час війни більше 8 мільйонів осіб покинули свої домівки та переїхали в інші регіони України. Із локалізацією активних бойових дій та звільненням окремих регіонів України, частина внутрішньо переміщених осіб повернулася до місць свого постійного проживання. Втім, значна кількість осіб не має можливості зробити це через продовження гарячої фази війни або втрату власного житла. При цьому, чимало громадян, хто втратили своє житло, вирішують залишатися на тривале або постійне проживання у нових для себе територіальних громадах [3].

За визначенням, внутрішньо переміщеною особою (ВПО) є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру [1].

Аналізуючи стан державної політики у сфері соціального захисту щодо ВПО у 2022 році на фоні повномасштабного вторгнення росії, можемо констатувати, що держава намагається максимально вчасно реагувати на виклики та проблеми, які постають перед внутрішньо переміщеними особами. На нашу думку, ключовим завданням держави є формування максимально ефективного законодавства щодо створення правових, соціально-економічних та інших механізмів забезпечення реалізації прав і можливостей ВПО на рівні з іншими громадянами України.

На державному рівні переселенцям надається допомога на проживання, право на отримання якої мають особи, які після / 24 лютого 2022 року перемістилися з тимчасово окупованих територій та територій бойових дій відповідно до визначеного Мінрегіоном переліку. Станом на лютий 2023 року, за даними Міністерства соціальної політики, сума виплат допомоги на проживання ВПО становила 6,3 млрд грн. Це щомісячні допомоги на проживання у розмірі 2000 грн на дорослу людину, 3000 грн на дитину або людину з інвалідністю. [2]

Міська влада на місцях прикладає багато зусиль для того, щоб створити сприятливі умови для перебування ВПО у громаді.

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

Внутрішньо переміщена особа може безоплатно проживати у гуртожитку до моменту отримання державної допомоги на проживання. Облік бажаючих на поселення та оформлення скерування здійснюється департаментом соцзахисту.

Внутрішньо переміщені сім'ї з дітьми мають право на додатковий соціальний захист, спрямований на подолання саме несприятливих наслідків життєвих обставин таких сімей, які склалися у зв'язку з вимушеним переселенням із зони проведення АТО або тимчасово окупованої території.

На сьогодні суспільство адекватно та швидко реагує на ті виклики й випробування на зрілість громадянського суспільства, що принесла зі собою війна. Внаслідок збройної агресії РФ, як уже зазначалося, збільшилася кількість внутрішньо переміщених осіб, зокрема, особливо вразливої їх категорії – дітей, а відтак, зросла потреба у підвищеній увазі до їх соціальної адаптації. Оскільки наше місто Львів та Львівська область на сьогодні стали прихистками для досить значної кількості ВПО, то вирішення цієї проблеми не зменшує своєї актуальності, а навпаки, набуває все більшої ваги та значення як серед ВПО, так і місцевих жителів Львова. Тому надзвичайно важливо в умовах, що склалися, допомогти дітям ВПО максимально ефективно пройти процес соціалізації та інтеграції в нових умовах перебування за посередництвом розвиваючих технологій пізнання довколишнього світу та віднайдення себе у ньому. Аби досягти поставленої мети, слід уважно та ґрунтовно проаналізувати основні потреби та проблеми дітей ВПО, що проживають у громаді м. Львова. Також ознайомитися з практикою застосування різних методик, і на цій основі здійснювати роботу, спрямовану на задоволення культурних, розвиваючих, пізнавальних, навчальних потреб ВПО з тимчасово окупованих територій, що перебувають у м. Львові. Варто пам'ятати, що використовуючи мультидисциплінарний підхід у роботі з дітьми ВПО, можемо досягти бажаного ефекту від діяльності, а також шляхом залучення наявних ресурсів громади до процесу інтеграції цієї категорії осіб працювати над вирішенням окреслених потреб дітей з числа ВПО, зменшенню їх соціальної вразливості, сприяти соціальній згуртованості та комунікації між дітьми ВПО та молоддю громади міста Львова. Шляхом проведення різнопланових заходів

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

з використанням новітніх навчальних та розвиваючих методик короткостроковим результатом буде створення максимально адаптованих до нових умов проживання й середовища дітей ВПО, які б стали новими членами громади, а не просто її тимчасовими мешканцями. А на тривалу перспективу – сприяння розширенню світогляду та поглибленню знань про історію, культуру, традиції України та м. Львова, виховання патріотично налаштованих та відповідальних молодих громадян України, розвиток навичок, вмінь та розкриття талантів у дітей ВПО, заохочення до волонтерства, участі у реалізації громадських ініціатив серед категорії внутрішньо переміщених осіб, підвищення обізнаності внутрішньо переміщених осіб шляхом надання кваліфікаційних консультацій та професійної підтримки та допомоги.

Додатковий соціальний захист передбачений законодавством України для окремих категорій населення, які в силу різних обставин обмежені в можливості брати участь у соціальному житті нарівні з іншими членами суспільства. Саме до таких категорій населення належать внутрішньо переміщені сім'ї з дітьми.

Таким чином, волонтери та органи влади з перших днів війни надавали та продовжують надавати підтримку ВПО в частині забезпечення базових потреб у житлі, продуктах харчування, засобів гігієни тощо. Але, як свідчить практика, у багатьох випадках територіальні громади наразі не розглядають ВПО як ресурс для розвитку своїх громад. Зокрема, йдеться про тих осіб, хто планують залишитися на тривалий час або назавжди. Таким чином, питання соціальної інтеграції ВПО до життя територіальної громади часто залишаються поза зоною уваги органів місцевого самоврядування.

Список джерел та літератури

1. Деякі питання виплати допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам: Постанова Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 року № 332. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 02.03.2023)
2. Міністерство соціальної політики. Офіційний сайт <http://www.msp.gov.ua/news/22627.html> (дата звернення: 02.03.2023)
3. Організація соціального захисту внутрішньо переміщених осіб в громадах. URL: <https://auc.org.ua/> (дата звернення: 02.03.2023)

Робій А. А.

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів,
Економічний факультет, 4 рік навчання,
232: Соціальне забезпечення
науковий керівник – *Комаринська З. М.*,
к.і.н., доцент кафедри соціального забезпечення та управління
персоналом

**РОЛЬ ГРОМАДИ В ІНТЕГРАЦІЇ
ВНУТРІШНЬО
ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ**

Rebii A. A.

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv,
Faculty of Economics, 4th year student,
232: Social security
Komarynska Z. M., Candidate of Science,
Associate Professor of the Department of Social Security and
Personnel Management

**THE ROLE OF THE COMMUNITY
IN THE INTEGRATION
OF INTERNALLY DISPLACED PERSONS**

Через повномасштабну війну в Україні багато людей були вимушені змінити своє місце проживання та залишити свої домівки. Внутрішньо переміщені особи з'явилися в багатьох територіальних громадах нашої держави. Цілком ймовірно, що велика частина з них залишиться там назавжди. Тому важливого значення набуло питання інтеграції ВПО в громади, де вони проживають, адже це матиме вплив на розвиток територій у середньо- та довгостроковій перспективі.

На сьогоднішній день внутрішньо переміщені особи зіштовхуються з низкою адміністративних проблем, які перешкоджають таким особам повноправно інтегруватися. ВПО змушені вирішувати питання, пов'язані із житлом, зайнятістю, освітою та медичною допомогою. Доступ до цих основних послуг неоднаковий, і ВПО зазнають непропорційно важких наслідків в умовах внутрішнього переміщення.

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

Першочерговий обов'язок влади – забезпечити захист і гуманітарну підтримку ВПО, які перебувають у межах її юрисдикції, а також нести відповідальність за здійснення такого обов'язку, натомість ВПО мають право вимагати й отримувати захист та допомогу від цих органів. [1, с. 2-3].

Головними проблемами для ВПО й надалі залишаються працевлаштування на новому місці та оренда житла. Оскільки більшість переміщених осіб не може знайти адекватну роботу за спеціальністю на новому місці проживання, допомога держави, міжнародних організацій, громадського сектору у перекваліфікації, перенавчанні людей, отриманні ними грантів для самозайнятості стає для ВПО вагомим підтримкою. [2, с. 40].

Справді уже з перших днів повномасштабного вторгнення із напливом людей від 24 лютого 2022 р. у більшості громад швидко розгорнули гуманітарні координаційні центри, хаби гуманітарної допомоги, інформаційні центри, гарячі лінії – місцева влада та волонтери вже тоді зробили перші кроки, щоб люди почали адаптуватися, отримувати необхідну інформацію. Переселених українців послідовно забезпечували проживанням, харчуванням, надавали статус ВПО, виплачували допомогу, надавали гуманітарну допомогу та консультації до надання психологічної допомоги.

Роль громади є вирішальною в інтеграції внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Коли окремі особи чи сім'ї залишають свої домівки через конфлікт, насильство чи стихійні лиха, вони часто стикаються з численними проблемами під час переселення в нові громади. Підтримка приймаючої громади може значно вплинути на успіх процесу інтеграції.

Ось кілька способів, якими громада може сприяти інтеграції ВПО:

➤ *Надання притулку:* перша проблема, з якою стикаються ВПО, – знайти житло. Приймаюча громада може надати ВПО тимчасовий або постійний притулок, що може значно полегшити стрес і невизначеність бездомності.

➤ *Доступ до базових послуг:* доступ до основних послуг, таких, як медичне забезпечення, освіта та харчування та проживання, має вирішальне значення для інтеграції ВПО. Приймаюча громада може

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

зробити так, щоб ВПО мали доступ до цих послуг і не зазнавали дискримінації.

➤ *Можливості працевлаштування:* доступ до можливостей працевлаштування є важливим для ВПО, щоб відновити своє життя та зробити внесок у громаду. Приймаюча громада може надати можливість ВПО працювати та заробляти на існування.

➤ *Соціальна підтримка:* приймаюча громада може надавати соціальну підтримку ВПО, приймаючи їх у свою громаду та допомагаючи їм відчувати причетність. Це може включати такі заходи, як громадські заходи, програми культурного обміну та наставництво.

➤ *Адвокація:* приймаюча громада може захищати права та потреби ВПО. У цьому напрямку вони співпрацюють з місцевими та державними органами влади, маючи переконання, що владні інституції підтримують інтеграцію ВПО.

Крім того, нові мешканці привозять із собою досвід, кваліфікацію, можуть інтелектуально, фінансово та іноді й політично створювати додаткові можливості та стимули для розвитку громад.

Ключовими можливостями розвитку приймаючих громад завдяки ВПО, на нашу думку, є:

1) зростання соціальної активності за рахунок прибулих громадських активістів (наприклад, у багатьох містах України ВПО створили нові соціальні ініціативи, які місцеве населення активно підтримує та розвиває разом із ними);

2) відкриття нового бізнесу та висока мотивація досягнути найкращих результатів на новому місці (міжнародна допомога для самозайнятості ВПО надає їм ресурс для заснування власної справи в приймаючій громаді);

3) запровадження більш високих вимог до асортименту та якості товарів і послуг (оскільки багато ВПО проживало у великих містах з різноманітним соціальним та культурним дозвіллям, приймаючі громади стикаються з попитом на якісні соціально-культурні блага, яких їм не вистачає);

4) заповнення незатребуваних місцевим населенням вакансій на ринку праці і, як наслідок, здешевлення виробництва товарів (оскільки ВПО за нових умов існування мають обмежений вибір

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

щодо варіантів зайнятості, а оренда житла забирає до 70% бюджету, часто вони погоджуються на першу-ліпшу роботу без соціальних гарантій з низькою кваліфікацією та оплатою праці, що дає змогу роботодавцям економити на собівартості [2, с. 41].

Інтеграція ВПО у громаду супроводжується позитивними наслідками як для громади, так і для переселенців. Зокрема, зростання соціальної активності, формування та реалізація соціального потенціалу, а отже, активна мобілізація соціальних ресурсів ВПО та громади супроводжуються в першу чергу зменшенням ризиків соціального відторгнення у громаді, зростанням толерантності населення, постійним місцем проживання якого є певна громада [3, с. 95 – 96].

Таким чином, роль громади є вирішальною в інтеграції внутрішньо переміщених осіб. Надаючи притулок, доступ до базових послуг, можливості працевлаштування, соціальну підтримку та адвокацію, приймаюча громада може допомогти ВПО налагодити своє життя та стати активними членами нової громади.

Список використаних джерел:

1. Голлінгер М., Сенкевич О. Роль місцевих і регіональних влад у захисті внутрішньо переміщених осіб (ВПО). *Доповідь CG37(2019)09final*. 2019. 21 с.
2. Длугопольська Т. І. Роль міжнародних та громадських організацій у соціальній адаптації та інтеграції ВПО у приймаючі громади в Україні. *Економіка та управління національним господарством*. 2018. С. 39 – 45.
3. Амоша О. І., Новікова О.Ф. Інтеграція внутрішньо переміщених осіб у територіальні громади: діагностика стану та механізми забезпечення. *Монографія*. Київ. 2018. 267 с.

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

Федюра О. В.,

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів,
філософський факультет, 3 рік навчання,

053: Психологія,

Науковий керівник: *Галецька І. І.,*
кандидат психологічних наук, доцент

**ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ
СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС СКОРОЧЕНОГО СЕМЕСТРУ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Fediura O. V.,

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv,

Faculty of Philosophy, 3th year student,

053: Psychology,

Supervisor: *Haletska I. I.,*
Ph.D. in Psychological Science, Associate Professor

**STUDENTS' EMOTIONAL BURNOUT
DURING THE SHORTEN SEMESTER
UNDER THE CONDITIONS OF MARTIAL LAW**

Навчання, як і будь-яка інша діяльність, здатна виснажувати. В умовах першого семестру 2022-2023 навчального року на втому та виснаженість студентів впливало незвичне навантаження: напружений шестиденний робочий тиждень, усвідомлення наявності постійної небезпеки внаслідок війни, а ще нестабільність енергопостачання, що впливали і на якість самого навчання, і на життя кожного студента загалом. Сукупність цих факторів потенційно призвела до академічного та емоційного вигорання.

Студенти, як й усі українці, психологічно не були готові жити в стресових умовах постійного перебування в обставинах військового вторгнення ворога. Окрім тривоги за власну безпеку та за майбутнє країни, війна вносить корективи майже до всіх сфер життя. Для студентів такою зміною було запровадження скороченого семестру та 6-денного навчального тижня. Сукупність цих факторів поставило

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

студентство під ризик емоційного вигорання, що й визначило актуальність проведеного дослідження.

Емоційне вигорання – це процес, який є результатом протиріччя між очікуваннями, ідеалами, бажаннями особистості й вимогами суворого повсякденного життя [5, с. 144]. З іншого боку, емоційне вигорання є механізмом психологічного захисту у вигляді часткової або повної відсутності емоцій у відповідь на психотравмуючий вплив [6, с. 45]. Синдром емоційного вигорання студентів – це стійкий стан фізичного, емоційного та розумового виснаження, що супроводжується особистісним відчуженням і знеціненням навчальних досягнень [3, с. 78].

Сьогодні Україна переживає складний період, пов'язаний з воєнними діями та терористичними актами. Багато українців, в тому числі й нинішні та майбутні студенти, не готові жити в постійних стресових умовах. Це негативно впливає на їхню психіку, що й викликає низку побічних наслідків [2, с. 209].

Найнебезпечнішими наслідками емоційного вигорання на тлі послаблення навчальної мотивації та погіршення академічної успішності студента є знецінення його навчально-професійних досягнень і розчарування у собі, зниження працездатності та життєвого тону [4, с. 164–165].

Психологічна травматизація, спричинена військовими діями та вимушеним переїздом, накладає значний відбиток на психологічний час і всі складові частини його структури, представлені минулим, теперішнім і майбутнім [1, с. 6]. Оскільки часове сприйняття є одним з ключових сприйняття для адаптації в умови життя в сучасному суспільстві, зміна часової перспективи може мати значний вплив на емоційний стан людини загалом.

Метою дослідження було визначити, наскільки сильним було виснаження студентів впродовж скороченого першого семестру 2022–2023 навчального року. Для проведення даного емпіричного дослідження були використані наступні методики: Шкала вимірювання і оцінки академічної мотивації Валеранда; Шкала резильєнтності; Методика вимірювання вигорання; Опитувальник часової перспективи; Шкала дистресу, пов'язаного з війною; Опитувальник позитивного і негативного афекту. Окрім

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

стандартизованих методик, досліджуванним було запропоновано низку відкритих та закритих запитань для самооцінки навчальної, повсякденної та робочої успішності, а також психічного стану загалом.

Обробка результатів дослідження здійснювалась методами математичної статистики (описова статистики, кореляційний аналіз та кластерний аналіз) за допомогою програми Statistica.

Дослідження проводилось в листопаді-грудні 2022 року серед студентів закладів вищої освіти України (переважно Львівської області). Кількість досліджених складала 80 осіб

Виклад основного матеріалу дослідження. Основним висновком, який можна побачити з результатів проведеного дослідження, є те, що студенти втомлені. Згідно з результатами самооцінки самопочуття, у 75% досліджуваних студентів погіршилось психологічне самопочуття, а негативні зміни у фізичному самопочутті відчули майже половина, 46,3%, опитаних. Причиною таких змін є перебування в тривозі, спричиненій як війною, так і напруженим навчальним процесом. Академічна та робоча успішність не змінилась приблизно у половини з досліджуваних, проте у 47,5% студентів знизилась суб'єктивна (щоденна) успішність. Найбільший вплив скорочений семестру подовжений навчальний тиждень мав саме на виконання повсякденних справ. Для опитаних студентів часу стало менше, йти він почав швидше, що призвело до того, що встигнути виконати заплановані справи стало важче.

У фокусі уваги в аналізі зібраних даних були кореляції емоційного вигорання із академічною мотивацією, резильєнтністю та часовим сприйняттям.

Результатами кореляційного аналізу є: 1. При зростанні почуття цинізму при емоційному вигоранні зменшується потяг до пізнання, здобуття та розвитку нових знань. 2. Зниження рівня мотивації до навчання прямо пов'язаний з тим, чим вищим є рівень загального та емоційного виснаження, а також зі зростанням цинічного ставлення до навчальних перспектив. 3. Негативне ставлення до минулого та фаталістичне ставлення до сьогодення прямо впливають на відчуття виснаження та цинічного ставлення до життєвих подій,

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

що має вплив на зниження ефективності в професійній діяльності. 4. Рівень резильєнтності людини пов'язаний з її схильністю до емоційного вигорання. 5. Емоційне виснаження студентів певною мірою спричинене втомуою від війни та напругою, яку вона створює. А віра в нашу перемогу натомість запобігає розвитку цинічного ставлення та виснаження. 6. Емоційне виснаження та цинічне ставлення прямо пов'язані з такими емоціями, як пригніченість, злість, роздратованість тощо. Професійна ефективність прямо пов'язана із енергійністю, впевненістю в собі, зосередженістю та активністю.

Причинами тривожних почуттів студентів впродовж семестру були страхи про саме навчання, вплив вимкнень світла та повітряних тривог на його якість, зміна графіку навчального тижня. До умовно нейтральних емоційних переживань входять апатія, нейтральний емоційний стан та нудьга.

Найпопулярнішою темою у відповідях на питання «Що має змінитися, щоб Ви почували себе краще?» була саме війна. Найчастіше каталізаторами змін на краще зазначалися мир, перемога, закінчення війни. Також студенти прагнуть змін у навчанні: скорочення навчального плану, якнайшвидшого завершення семестру, відміни навчання по суботах, повернення до дистанційного формату навчання. До списку речей, які реально змінити, багато хто відносив самовдосконалення, а саме встановлення графіку сну, роботу над тайм-менеджментом, фізичну активність, краще харчування, покращення психічного здоров'я, активнішу соціалізацію. Також до реальних змін у відповідях студентів належить і закінчення війни.

Кластерний аналіз розділив вибірку досліджуваних на три групи: Кластер 1, який має приблизно однаковий рівень вираження Виснаження, Цинізму та Професійної ефективності; Кластер 2, Професійна ефективність яких є помітно нижчою при відносно високих рівнях Виснаження та Цинізму; Кластер 3, що має найвищий рівень Професійної ефективності при найнижчій показниках Вистаженості й Цинізму. Кластери емоційного вигорання відрізняються між собою за вираженням інших досліджуваних ознак.

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

Результати кластерного аналізу дозволяють побачити те, що Кластер 3, який є найменш чисельним (17 студентів) і має найнижчий рівень емоційного вигорання, також істотно відрізняється й за вираженням інших досліджуваних ознак, порівняно з Кластерами 1 і 2. Решта ж 63 студенти з Кластерів 1 і 2 мають різною мірою високе цинічне ставлення, помітну виснаженість, одночасно при низькому рівні професійної ефективності. При цьому, рівень вираженості в них інших досліджуваних характеристик (навчальної мотивації, часової перспективи і резильєнтності) переважно не має істотної різниці.

Висновки. Певний рівень емоційного вигорання присутній в студентів завжди. Внаслідок того, що дані для дослідження в наявній вибірці було зібрано лише під час скороченого воєнного семестру, немає змоги порівняти їхні відповіді із тими, які б вони дали за умов звичного навчального року. Для більш точних результатів варто було б провести лонгітюдне дослідження та порівняти емоційне вигорання студентів як окремо, так і в кореляції з академічною мотивацією, резильєнтністю, часовою перспективою, афективним балансом тощо, за умов звичного 5-денного навчального тижня, що є перспективою майбутніх досліджень.

Список джерел та літератури

1. Діброва В. А. Особливості часової перспективи та мотивації щодо майбутнього внутрішньо переміщених осіб. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Психологічні науки.* 2021. Вип. 3. С. 5-12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvkhp_2021_3_3 (дата звернення: 02.01.2023).
2. Пуляк О. В., Сидорчук Т. М., Хріненко Ю. В. Особливості навчання студентів з посттравматичним стресовим розладом. *Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Серія : Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти.* 2017. Вип. 12(2). С. 209–213. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nz_pmfim_2017_12\(2\)_35](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nz_pmfim_2017_12(2)_35) (дата звернення: 02.01.2023).
3. Сергеєнкова О. П., Столярчук О. А. Криза фахового навчання як підґрунтя емоційного вигорання студентів. *Педагогічна освіта:*

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

- теорія і практика. Психологія. Педагогіка.* 2017. № 27. С. 77–81. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Potip_2017_27_17 (дата звернення: 02.02.2023).
4. Цюприк А., Федорович С. Профілактика емоційного вигорання студентів-психологів. *Педагогіка і психологія професійної освіти.* 2019. № 1. С. 160-170 URL: <https://journal.ldubgd.edu.ua/index.php/pedagog/article/view/1222/1184> (дата звернення: 02.02.2023).
 5. Шевчук В. В. Сучасні підходи до визначення категорії «емоційне вигорання». *Габітус.* 2020. Вип. 17. С. 141-145. URL: <http://habitus.od.ua/journals/2020/17-2020/27.pdf> (дата звернення: 02.02.2023).
 6. Tsarkova O. V., Prokofieva O. O., Prokofieva O. A. The Study of Emotional Burnout in Students-Psychologists and Professional Psychologists. *Наука і освіта.* 2016. №2-3. Р. 44-49. DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2016-2-3-9> (дата звернення: 02.02.2023).

Ференц М. М.

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів,
економічний факультет, 5 рік навчання,
232: Соціальне забезпечення
Науковий керівник: *Шегинська Н. З.*

**РОЛЬ І ЗНАЧЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ
НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ
РОЗВИТКУ СИТЕМИ ОСВІТИ**

Ferents M. M.

Ivan Franko Lviv National University, Lviv,
economics faculty, 1th year of study,
232: Social security
Supervisor *Shehynska N. Z.*

**THE ROLE AND SIGNIFICANCE
OF INCLUSIVE EDUCATION AT THE CURRENT STAGE
OF DEVELOPMENT OF THE EDUCATION SYSTEM**

Інклюзивна освіта – термін, який вперше прозвучав у Саламанкській декларації про принципи, політику та практичну діяльність у сфері освіти осіб з особливими потребами, яка була прийнята на Всесвітній конференції з питань освіти осіб з особливими потребами у червні 1994 року [3]. Саме цей документ і став першим міжнародним документом, який наголосив на необхідності проведення освітніх реформ у напрямі інклюзивної освіти.

Мета інклюзії в освіті полягає у ліквідації соціальної ізоляваності (виключення), що є наслідком негативного ставлення до поняття різноманітності. Відправною точкою цього поняття є переконання, що освіта є одним із основоположних прав людини і основою для більш справедливого суспільства.

Варто зазначити, що в Україні основною категорією дітей з особливими освітніми потребами прийнято вважати осіб з особливостями психофізичного розвитку:

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

- з порушеннями зору (сліпі, зі зниженим зором);
- із порушеннями слуху (глухі, зі зниженим слухом);
- з порушеннями мовлення;
- із затримкою психічного розвитку;
- з порушеннями опорно-рухового апарату;
- із розумовою відсталістю;
- зі складними вадами розвитку (у тому числі з розладами аутичного спектру)[1].

Інклюзивна освіта цінує різноманітність і унікальний внесок кожного учня в клас. У дійсно інклюзивному середовищі кожна дитина відчуває себе в безпеці та має почуття причетності. Учні та їхні батьки беруть участь у встановленні навчальних цілей і приймають рішення, які їх стосуються. Шкільний персонал має підготовку, підтримку, гнучкість і ресурси, щоб виховувати, заохочувати та реагувати на потреби всіх учнів.

Інклюзивні системи забезпечують кращу якість освіти для всіх дітей і сприяють зміні дискримінаційного ставлення. Школи створюють умови для перших стосунків дитини зі світом поза сім'єю, сприяючи розвитку соціальних стосунків і взаємодії. Повага та розуміння зростають, коли студенти з різними здібностями та походженням грають, спілкуються та навчаються разом. Освіта, яка виключає та дискримінацію та прояви булінгу. Коли освіта є більш інклюзивною, то й концепції громадянської участі, працевлаштування та життя в громаді також є більш інклюзивними.

Позакласні заходи, підтримка однолітків або більш спеціалізовані втручання залучають всю шкільну спільноту до роботи як команди.

Основні елементи інклюзивної освіти[2]:

- **використання асистентів учителів або спеціалістів:** цей персонал має потенціал бути інклюзивним або розбіжним. Наприклад, інклюзивно працює спеціаліст, який допомагає вчителям задовольнити потреби всіх учнів. Спеціаліст, який витягує учнів з уроків для індивідуальної роботи на постійній основі, не є таким.
- **Інклюзивна навчальна програма:** інклюзивна навчальна програма включає місцеві актуальні теми та внески маргіналізованих груп і меншин. Він уникає бінарних наративів про добре і погане та

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

дозволяє адаптувати навчальну програму до стилів навчання дітей з особливими освітніми потребами.

- **Участь батьків:** більшість шкіл прагнуть певного рівня участі батьків, але це часто обмежується електронними листами додому та випадковими зустрічами батьків і вчителів. У різноманітній шкільній системі інклюзія означає подумати про численні способи зв'язку з батьками на їхніх власних умовах.

Щоб вдосконалити та пополяризувати систему інклюзивної освіти стала реальністю, важливими є наступні кроки:

- переконатися, що викладачі мають підготовку, гнучкість і ресурси, щоб навчати студентів з різними потребами та стилями навчання

- забезпечити, щоб дитячі садки та школи отримували адекватну та стійку фінансову підтримку, щоб усі заходи та послуги були повністю інклюзивними

- надати батькам можливість відстоювати право своїх дітей на освіту в інклюзивних умовах

- дозволити всій громаді, включаючи звичайних і спеціальних педагогів, соціальних працівників, батьків і студентів, працювати разом і брати участь у розробці, забезпеченні та моніторингу освіти, тим самим переформулюючи інклюзивну освіту як спільну відповідальність

- притягувати уряди до відповідальності за впровадження антидискримінаційного законодавства, юридичних мандатів щодо інклюзії та політики щодо усунення перешкод.

Зробити освіту інклюзивною – це не засіб скорочення витрат. Уряди повинні бути готові інвестувати значні ресурси з самого початку в системні реформи, такі як навчання вчителів і персоналу; покращення інфраструктури, навчальних матеріалів та обладнання; та перегляд навчальних програм для успішного впровадження інклюзивної освіти. Однак завдяки усуненню надмірності та високих витрат на роботу паралельних систем такі інвестиції є ефективним і результативним використанням коштів і містять потенціал для покращення освіти для всіх студентів [5].

1. Інклюзивне навчання [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/tag/inklyuzivne-navchannya>
2. Inclusive education: Definitions, characteristics, advantages and disadvantages of inclusive education [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.mizanurmizan.info/inclusive-education-definitions-characteristics-advantages-and-disadvantages-of-inclusive-education/>
3. Інклюзивна освіта – вимога часу [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://chop-osvita.gov.ua/inkljuzivna-osvita-09-39-30-01-03-2019/>
4. Інклюзія в освіті [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://rcrio.ipro.kubg.edu.ua/?page_id=48
5. Що таке інклюзивна освіта? <https://learning.ua/blog/201809/shcho-take-inkliuzivna-osvita/>

Хмей А. Б.,

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів,
юридичний факультет, 3 рік навчання,
081: Право

РЕФЕРЕНДУМ ЯК СПОСІБ ЗАТВЕРДЖЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНИХ ЗМІН: ПРОВІДНІ РИЗИКИ

Khtei A. B.,

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv,
Faculty of Law, 3th year student,
081: Science of law

REFERENDUM AS A WAY OF APPROVING CONSTITUTIONAL CHANGES: LEADING RISKS

Всеукраїнський референдум – форма безпосередньої демократії в Україні, спосіб здійснення влади безпосередньо українським народом, що полягає у прийнятті (затвердженні) громадянами України рішень через голосування у випадках і порядку, встановлених Конституцією України та цим Законом [1]. З цього випливає, що громадяни України можуть здійснювати волевиявлення не тільки під час виборів. З 1991 року в Україні відбулося два всеукраїнських референдуми. А у 2021 році 26 січня Верховна Рада проголосувала у другому читанні за законопроект, що на сьогодні є дійсним законом, більшість норм якого набрали чинності 11 квітня, внесений президентом Володимиром Зеленським.

Сам зміст референдуму відображає питання, на які громадяни дають чітку відповідь «так» або «ні» шляхом голосування. Зокрема, детальніше про загальні засади, що відображають поняття і види референдумів, законодавство, безпосередньо питання, що виносяться і не виносяться, а також інші чільні детальні засади можна побачити у Законі України «Про всеукраїнський референдум», Конституції України тощо.

Тепер потрібно перейти до ключового питання доповіді – наскільки закон про референдум несе загрозу громадянському миру і загалом українській державі. Або ж, які існують ризики та застереження, що певним чином пов'язані із нашим непростим

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

сьогоденням війни рф проти України. Закон зі свого боку може стати інструментом легалізації сумнівних політичних рішень або ж скасування важливих. Тому з'ясуємо, в чому полягають провідні ризики й до яких наслідків він може спричинити [2].

По-перше, існують ризики, що політична влада зможе домогтись застосувати закон для винесення на референдум популістичних питань або таких, які можуть завдати розколу в державі. Багато чого залежатиме від політиків, попри те, що даний закон досить якісно підготовлений документ і також відповідає сучасним потребам українського суспільства, ініціатором розробки закону виступив президент, для якого тема народовладдя і прямої демократії є однією з пріоритетів політичної програми, а текст готувала робоча група у складі кращих українських експертів.

По-друге, критика стосується опозиційності документа, а не самого змісту щодо території чи іншого питання референдуму. В цьому ключі вважаю за потрібне звертатись у вищі судові інстанції для врегулювання подальших правовідносин або ж прийняття жорстких санкцій. Це також може тягти визнання акта неконституційним, тому що певною мірою це пригнічення і експлуатація тем референдуму, що проявляються в певних діях, заявах, офіційних зверненнях тощо політичних фігур, з метою зниження рейтингу влади і вплив на свідомість громадян.

По-третє, ще однією негативною основою потрібно вбачати те, що за допомоги цього закону вбачається ініціювання проведення цілої низки питань в інтересах країни-агресора. Власне, питання цілком можливо будуть збігатися із порядком денним агресора. Не виключно, що одними з перших можуть бути спроби про скасування законодавства про декомунізацію, скасування мовних законів, спроби винесення питань, які б певною мірою реабілітували радянське минуле. Тобто такі питання, які можуть розглядатися в контексті інтересів рф, або просто проводити ревізію рішень попередньої влади.

По-четверте, положення закону можуть тлумачитись занадто широко. Під розумінням питання загальнодержавного значення. можна вбачати досить розлогий та об'ємний спектр питань. А в умовах низького рівня політичної освіти громадян, їх думкою можна з легкістю маніпулювати за достатності фінансового ресурсу.

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

По-п'яте, є загрози дійсності щодо територіальної цілісності. Повертаючись до основ закону, потрібно вказати, що референдум не може призначатися і проводитися у разі введення в Україні або в окремих її місцевостях воєнного чи надзвичайного стану. Це стає опорою захисту від впливу пропаганди, маніпуляцій, адже в рушійних умовах нестабільного стану держави у всіх сферах, це може негативно вплинути на можливі рішення народу. Наприклад, можливі застосування потенційно прихованих питань щодо постачання води, газу до Криму, болюче мовне питання тощо. Ще на референдумі цілком ймовірно можуть скасувати реформи, такі як земельна, медична чи освітні; прийняти рішення про зниження цін, тарифів, невиклату кредитів й борговий оклад і подібне. Хоча, більшість таких рішень все ж важко уявити реально допустимими до виконання, але не варто забувати, що громадяни перш за все люди, з почуттями й слабкостями, а тому можуть голосувати та вимагати виконання цих рішень, що безперечно є небезпекою та тягнутиме за собою негативні наслідки для усієї держави.

Підсумовуючи, не потрібно забувати, що референдум залишається швидшим, ефективнішим механізмом прийняття рішень з конституційних, законодавчих чи інших внутрішньо, чи зовнішньополітичних питань. Сам процес підготовки закону відбувався прозоро, із залученням громадських експертів і врахував позицію міжнародних експертних організацій, а текст відповідає сучасним українським суспільним потребам та основним міжнародним стандартам. Але не варто забувати, що існують ризики, які полягають у використанні політиками інструментів, що будуть застосовані в популістських цілях, що в результаті будуть роз'єднувати й поляризувати суспільство.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про всеукраїнський референдум» від 26 січня 2021 No 1135-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1135-20>
2. Укрінформ. Мультимедійна платформа інмовлення України. Закон про референдум: плюси та мінуси. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3178662-zakon-pro-referendum-e-plusi-ta-minusi.html>

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

Шевчук К. М.,

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів,
факультет педагогічної освіти, 3 рік навчання,
016.01: Спеціальна освіта. Логопедія

Породько М. І.,

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів,
факультет педагогічної освіти, кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри спеціальної освіти

**ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИНИКНЕННЯ
МОВЛЕННЄВИХ ПОРУШЕНЬ ПРИ ТРАВМАХ
ГОЛОВНОГО МОЗКУ ВНАСЛІДОК ВОЄННИХ ДІЙ**

Shevchuk K. M.,

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv,
Faculty of Pedagogical Education, 3th year student,
016.01: Special Education. Speech therapy

Porodko M. I.

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv,
Faculty of Pedagogical Education, Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor of the Department of Special Education

**THEORETICAL ASPECTS OF THE OCCURRENCE
OF SPEECH DISORDERS IN BRAIN INJURIES
AS A RESULT OF MILITARY ACTIONS**

На сьогодні в Україні від отриманих травм головного мозку внаслідок ведення воєнних дій кількість дорослих осіб з мовленнєвими порушеннями збільшується. Та варто зазначити, що мовленнєві порушення супроводжуються зі змінами в психічному стані особистості, оскільки оточуючі не розуміють мовлення або сам потерпілий не буде розуміти мовлення інших, простежуються порушення вербальної пам'яті, письма, рахунку, складність у розумінні логіко-граматичних конструкцій, не можливість виконувати довільні рухи і т.д., це відповідно пригнічує стан людини через відчуття неповноцінності, безпорадності, на тлі порушення не рідко спостерігається агресія, відсторонення, роздратування тощо.

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

При сформованому мовленні виникають такі порушення структурно-семантичного оформлення, як афазія та порушення фонаційного оформлення – дизартрія. Зазначені порушення виникають внаслідок ураження головного мозку (порушення кровообігу, черепно-мозкові травми, дегенеративні захворювання тощо).

З аналізу наукових джерел бойові пошкодження черепа та головного мозку розподіляються наступним чином: 50% пошкоджень м'яких тканин голови, 28% проникаючих поранень черепа, 17% непроникаючих поранень [1]. Збільшується кількість мінно-вибухових пошкоджень, вони досягають 70% бойових травм [1].

Беручи до уваги термінологію мовленнєвих порушень, яка використовується в МКХ-10 і DSM-IV, було прийнято, щотермін «афазія» означає:

- відсутність розвитку мовлення або повна втрата мовлення та розуміння (експресивно-перцептивні розлади) – (тотальна афазія);
- нерозвиненість мовної експресії або повна втрата мови навіть з невеликим ступенем розуміння (часткова, експресивна, моторна, моторна афазія);
- повна втрата розуміння навіть при невеликому обсязі мовлення (часткова, сенсорна, тактильна чи інша акустична афазія) [6].

За словами М. Шеремет, афазія – це системне порушення сформованого мовлення внаслідок ураження головного мозку, яке впливає на зв'язки з психічними процесами, що у свою чергу призводить до дезінтеграції психічної сфери індивіда [3]. При афазії порушується вся сторона мовлення, тобто синтаксис (граматична структура речень), лексикон (сукупність слів, що позначають значення) і морфологія слів (поєднання окремих звуків мови, відомих як фонемі, у найменші значущі одиниці слова, відомі як морфемі), та насамперед відмічається порушення комунікативної діяльності [5].

Значний внесок у розвиток афазіології внесли О. Лурія і його послідовники: Т. Ахутінова, Е. Бейн, М. Бурлакова, Ж. Глозман, Т. Візель, В.Опель, Е. Хомська, Л. Цветкова, В. Шкловський та інші [2].

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

Іншим порушенням, що може виникнути після ураження центральної нервової системи є дизартрія. Дизартрія – це порушення звуковимови внаслідок органічного ураження центральної нервової системи. При дизартрії на відміну від інших мовленнєвих порушень відмічається недостатність іннервації мовленнєвого апарату, що проявляється у порушенні звуковимови та просодичних компонентів (голос, темп, ритм, інтонація) [3]. У дорослих дизартрія проявляється лише у звуковимовному та просодичному аспекті, пацієнти скаржаться на те, що їм важко говорити, оточуючі їх по декілька разів перепитують, тобто мовлення у цих людей набуває змазаного характеру.

Здебільшого у дорослих людей від ураження головного мозку спостерігається більше ніж одне вищезазначене порушення [5], все залежатиме від сили, локалізації та поширеності ураження. Вогнепальні поранення поділяються на кульові, осколкові, а також від характеру ранового каналу бувають сліпими, дотичними, наскрізними, рикошетними [1]. За локалізацією ураження головного мозку простежуються поранення в лобній, скроневої, тім'яні та потиличній ділянках [1].

При пораненнях, що призводять до ураження головного мозку у одного будуть спостерігатися проблеми у розумінні мовленні та можливості підібрати звукову оболонку до слова, а у іншого може спостерігатися зниження вербальної пам'яті та порушення граматичного оформлення мовлення. У деяких випадках можуть бути відсутні порушення у лексико-граматичній стороні, але буде спостерігатися важкість у вимовній стороні мовлення та парези в мовленнєвому апараті, що робить мовлення пацієнта незрозумілим, тобто буде присутня лише дизартрія. Структура порушення при ураженнях головного мозку буде індивідуальна і залежить від важкості поранення та стану пацієнта. Відповідно для кращого розуміння структури порушення та подальшого відновлення мовлення було створено класифікацію афазій та дизартрій.

У розвитку вчення про афазії одні з найбільших здобутків зробили Р. Броуса та К. Верніке, саме ці вчені визначили основні форми афазій: афазія Верніке (сенсорна афазія), яка виникає внаслідок ураження верхніх скроневих звивин (зона Верніке) та

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

афазія Брока (моторна афазія), яка виникає внаслідок ураження задніх нижніх лобних звивин домінантної півкулі [2].

Рассел і Еспір прийшли до висновку, що ліва півкуля головного мозку є домінуючою майже в усіх, що стосується мовних механізмів, факт, який не має задовільного пояснення, але знайшов підтвердження в роботі Пенфілда і Робертса (SpeechandBrainMechanisms, 1959), і Зангвілла (Церебральне домінування та його зв'язок з психологічною функцією, 1960) [4].

Найбільш поширеною класифікацією афазій на сьогодні є О. Лурія, вчений виділяє такі форми:

1. Аферентна моторна афазія (ураження нижніх відділів постцентральної зони лівої домінантної півкулі);

2. Еферентна моторна афазія (ураження нижніх відділів премоторної зони лівої півкулі);

3. Динамічна афазія (ураження головного мозку в задньолобних відділах, розташованих спереду від «зони Брока»);

4. Сенсорна (акустико-гностика) афазія (ураження зони Верніке – верхні скроневі звивини лівої домінантної півкулі);

5. Акустико-мнестична (ураження середніх і задніх відділів скроневої звивини);

6. Семантична афазія (ураження тім'яно-потиличних зон домінантної півкулі) [2].

Якщо говорити про дизартрії, то виділяють дві класифікації: перша з урахуванням неврологічного підходу (О. Правдіна) та друга з урахуванням синдромологічного підходу (І. Панченко).

За О. Правдіною виділяють такі форми:

1. Бульбарна дизартрія (виникає при ураження ядер черепно-мозкових нервів: XII пари – під'язикового, X пари – блукаючого, IX пари – язикоглоткового та інколи VII пари – лицьового, V пари – трійчастого, що знаходяться в довгастих мозку);

2. Псевдобульбарна дизартрія (виникає внаслідок ураження кортико-ядерних провідних шляхів);

3. Екстрапірамідна (підкіркова) дизартрія (виникає внаслідок ураження підкіркових вузлів великих півкуль пірамідної системи);

4. Мозочкова дизартрія (ураження мозочка і його провідних шляхів);

Секція «СУСПІЛЬНІ НАУКИ»

5. Кіркова дизартрія (кінетична премоторна і кінетична постцентрально) (ураження кори головного мозку) [2].

З урахуванням синдромологічного підходу існують такі форми дизартрії:

1. Спастико-паретична (провідний синдром – спастичний парез);

2. Спастико-ригідна (провідні синдроми – спастичний парез і тонічні порушення управління типу ригідності);

3. Гіперкінетична (провідним синдромом є гіперкінези: хореїчний, міоклонічний, атетоїдний);

4. Атактична (провідний синдром – атаксія) [2].

Таким чином, можемо зробити висновок, що мовленнєві порушення внаслідок травм здебільшого виникають при ураженні лівої домінантної півкулі. Форми афазій і дизартрій та їх тяжкість протікання буде залежати від зони та сили ураження в головному мозку.

Список джерел та літератури:

1. Зозуля І.С., Волосовець А.О., Зозуля А.І. Поранення черепа і головного мозку: діагностика, надання екстреної медичної допомоги на етапах евакуації. Укр.мед.Часопис КВ № 16973-57435 (151) – ІХ/Х 2022.
2. Тищенко В. В., Беляк С. В. Сучасні підходи до класифікації мовленнєвих порушень у дорослих, які перенесли інсульт в Україні та США: компаративний аналіз [Електронний ресурс]. Наукові здобутки студентів інституту людини. 2017. №1(7). Режим доступу: <http://studscientist.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/91>
3. Шеремет М.К. Логопедія. Підручник. Третє видання, перероблене та доповнене. За ред. М.К. Шеремет. К.: Видавничий Дім «Слово», 2014. 672 с
4. Aring CD. Traumatic Aphasia: A Study of Aphasia in War Wounds of the Brain. ArchNeurol. doi:10.1001/archneur.1963.00460050129019
5. Damasio A. R. (1992). Aphasia. The New England journal of medicine, 326(8), 531–539. <https://doi.org/10.1056/NEJM199202203260806>
6. Marzeń Mieszkowicz. Afazja. Web-site Gabinet Logopedyczny DIALOG <https://www.gabinet-logopedyczny.com/afazja/>

Секція «ПРИРОДНИЧІ, МАТЕМАТИЧНІ ТА КОМП'ЮТЕРНІ НАУКИ»

Гаврилаш М. М.,

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів,
філософський факультет, 2 рік навчання,
053: Психологія

Науковий керівник: *Дідковська Л. І.*

НЕЙРОБИОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПЕРЕЖИТОГО СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА

Havrylash M. M.,

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv,
Faculty of Philosophy, 2nd year student,
053: Psychology

Research supervisor: *Didkovska L. I.*

NEUROBIOLOGICAL ASPECTS OF EXPERIENCED SEXUAL VIOLENCE

Сексуальне насильство – це будь-який акт сексуального характеру, спрямований на людину, яка не давала добровільної згоди на нього; це завжди про силу, контроль та бажання володіти кимось. Воно може проявлятися у вигляді зґвалтування, торкання до інтимних частин тіла, примушування спостерігати за статевим актом між людьми, пенетрації в тіло іншої людини предметів і частин тіла, примусової вагітності й абортів, сексуального рабства, недобровільної стерилізації, примушуванні займатись проституцією, інцестом.

Секція «ПРИРОДНИЧІ, МАТЕМАТИЧНІ ТА КОМП'ЮТЕРНІ НАУКИ»

Насильницький сексуальний акт здійснюють вдома, на вечерці, у гостях у близької рідні та друзів, на робочому місці. Його скоюють люди, яким ми довіряємо та яких знаємо – родичі, партнери, друзі, колеги по роботі. І в той час, лише про мізерну кількість таких злочинів повідомляють у правоохоронні органи.

Тема сексуального насильства, навіть у сучасному суспільстві, все ще оповита стигмами. Окрім ран та синців – слідів, які гвалтівник залишає жертві на її тілі, сексуальне насильство ще залишає свої відбитки й в мозку.

Зазвичай, після стресової або загрозливої ситуації, парасимпатична нервова система людини зменшує кількість кортизолу та адреналіну, який виробляється, й повертає мозок у рівновагу. У випадках травматичного сексуального досвіду, симпатична нервова система жертви продовжує виробляти гормони стресу, виснажуючи тіло й свідомість [3].

Насильницький сексуальний акт, який стався в дитинстві, або ж навіть інші дитячі травми, змінюють мозок на нейробіологічному рівні. Головний мозок закінчує своє формування у віці близько 25 років, тому будь-яка травматична подія, яка трапляється в дитинстві або юності, може змінити мозкову здатність функціонувати. Ці зміни ведуть до широкого спектру ментальних захворювань, знижують когнітивні функції і псуєть фізичне здоров'я [2].

Відповідно, сексуальна травма проковує структурні та об'ємні зміни у певних частинах мозку: *префронтальній корі, гіпокампі та мигдалеподібному тілі*.

Префронтальна кора: ця частина мозку дозріває останньою і все ще розвивається в молодому віці. Вона відповідає за прийняття рішень, планування складної когнітивної поведінки і допомагає підтримувати належне функціонування інших частин мозку. Вплив сексуального насильства на префронтальну кору головного мозку робить постраждалу людину гіперпильною та параноїдальною.

Гіпокамп: після згвалтування гіпокамп стає менш активний, оскільки гормони починають вбивати його клітини. У постраждалого слабшає здатність консолідувати емоції та гальмується здатність

Секція «ПРИРОДНИЧІ, МАТЕМАТИЧНІ ТА КОМП'ЮТЕРНІ НАУКИ»

усвідомлювати насильницький акт, який відбувся – жертва може не пам'ятати травматичну подію, бо гіпокамп не переніс спогади про неї з короткочасної пам'яті у довготривалу. Зміни в гіпокампі виникають поступово і, як правило, не помітні до раннього дорослого віку [4].

Мигдалеподібне тіло: після сексуальної травми мигдалина перезбуджена і пов'язує травматичний досвід із певними емоціями. Внаслідок цього, жертва починає розцінювати як загрозу невинні ситуації та людей, які не несуть шкоди.

У дослідженні, опублікованому в *The American Journal of Psychiatry*, дослідники виявили, що сексуальне насилля змінює соматосенсорну кору – частину мозку, яка відповідає за створення відчуттів та сприйняття зовнішніх чинників. Це може призвести до зменшення сексуальної чутливості й бажання та навіть хронічного болю в тих частинах тіла, які задіявались під час згвалтування [1].

Сексуальна травма також може призводити до функціональних аномалій нейромедіаторів, таких, як серотонін та допамін. Постраждалі від сексуального насилля також можуть страждати від гормонального дисбалансу через порушення в *гіпоталамо-гіпофізарно-наднирниковій осі* (вісь ГГН). Вісь ГГН – це складний набір взаємодій між гіпоталамусом, гіпофізом і наднирковими залозами. Ця нейроендокринна система керує реакцією організму на стрес, а також відіграє важливу роль у травленні, імунному здоров'ї, сексуальності, емоційному здоров'ї та накопиченні/витраті енергії [5].

Комбінація таких нейробіологічних змін спричинює у постраждалих від сексуального насильства [3]:

Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) – ПТСР може з'явитись після будь-якої стресової ситуації, включно зі згвалтуванням. Розлад часто супроводжується флешбеками, нічними жахіттями й відразою до місць та людей, які нагадують про травму. Згідно з RAINN (Rape, Abuse & Incest National Network), у 94% жінок, які постраждали від сексуального насилля, розвинулися симптоми посттравматичного стресового розладу протягом двох тижнів після інциденту. У той час, як 30% жінок стверджують, що у них розвинулися симптоми ПТСР протягом 9 місяців після згвалтування.

Секція «ПРИРОДНИЧІ, МАТЕМАТИЧНІ ТА КОМП'ЮТЕРНІ НАУКИ»

Тривожність: у зв'язку зі змінами у мозку, постраждали від сексуального насилля є постійно стурбовані й налякані. Їм складно виходити в публічні місця, через страх, що гвалтівник їх знову знайде, або ж що вони будуть у небезпеці. Така тривожність може призводити до панічних атак та тривожних розладів.

Почуття сорому й провини: жертвам згвалтування звично відтворювати в думках травматичну подію знову й знову. Вони обдумують, що могли би зробити по-іншому, аби unikнути цієї ситуації; звинувачують себе у тому, що сталося; переконані, що їхній одяг, слова або дії могли спровокувати гвалтівника.

Зловживання психоактивними речовинами: часто жертви сексуального насильства вдаються до алкоголю або наркотиків, намагаючись втекти від реальності. Їм здається, що вживання психоактивних речовин швидко зменшить страх, тривожність й флешбеки, якими вони страждають, але це лише погіршить наслідки сексуальної травми.

Страх: один із наслідків сексуального насильства – це страх. Страх, що ця подія відбудеться знову, що інша особа може вчинити подібні дії; страх помсти, переслідування – нападник захоче знайти, нашкодити або навіть вбити.

Згідно з дослідженням 2019 року, жінки, які повідомляли про скоєння сексуального насильства над ними, втричі частіше були схильні переживати депресію та вдвічі частіше мали підвищену тривожність й інсомнію, аніж жінки, які не мали сексуальної травми [6].

Отже, сексуальне насильство – це інструмент влади, самоствердження, який залишає свої сліди не тільки на тілі, а й в мозку жертви. Попри всі жахливі наслідки, ця тема все ще табуована і про неї соромно говорити в нашому суспільстві. Травматичний сексуальний досвід у буквальному сенсі змінює мозок. Він викликає функціональні аномалії префронтальної кори, мигдалеподібного тіла, гіпокампа, соматосенсорної кори та нейромедіаторів. У зв'язку з цим, жертви сексуального насильства схильні стикатися з різноманітними соматопсихічними розладами, які знижують якість їхнього життя; багато з них продовжує переживати заново травму навіть за декілька років після події. У

Секція «ПРИРОДНИЧІ, МАТЕМАТИЧНІ ТА КОМП'ЮТЕРНІ НАУКИ»

результаті, їм може знадобитися відповідна терапія та медикаменти для того, щоб нормально функціонувати в суспільстві.

Список використаних джерел та літератури:

1. Heim, C. M., Mayberg, H. S., Mletzko, T., Nemeroff, C. B., & Pruessner, J. C. (2013). Decreased cortical representation of genital somatosensory field after childhood sexual abuse. *The American journal of psychiatry*, 170(6), 616–623. <https://doi.org/10.1176/appi.ajp.2013.12070950>
2. How Sexual Abuse Affects The Brain (2022). *Janicek Law*. <https://www.janiceklaw.com/blog/how-sexual-abuse-affects-the-brain/>.
3. Marston-Salem, N. (2022). How sexual abuse affects the brain. *Fountain Hills Recovery*. <https://fountainhillsrecovery.com/blog/sexual-abuse-and-the-brain/>
4. Neigh, G. N., Gillespie, C. F., & Nemeroff, C. B. (2009). The Neurobiological Toll of Child Abuse and Neglect. *SAGE journals*, 10(4), 389–410. <https://doi.org/10.1177/1524838009339758>
5. Shrivastava, A. K., Karia, S. B., Sonavane, S. S., & De Sousa, A. A. (2017). Child sexual abuse and the development of psychiatric disorders: a neurobiological trajectory of pathogenesis. *Industrial psychiatry journal*, 26(1), 4–12. https://doi.org/10.4103/ipj.ipj_38_15
6. Thurston, R. C., Chang, Y., Matthews, K. A., von Känel, R., & Koenen, K. (2019). Association of Sexual Harassment and Sexual Assault With Midlife Women's Mental and Physical Health. *JAMA internal medicine*, 179(1), 48–53. <https://doi.org/10.1001/jamainternmed.2018.4886>

Ганушкевич М. Р.,

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів,
Факультет прикладної математики та інформатики, 1 рік навчання,

122: Комп'ютерні науки

Керівник: *Клакович Л. М.*

ІНКЛЮЗИВНІСТЬ НА ПРАКТИЦІ: ЯК РОЗРОБЛЯТИ ДОСТУПНІДЛЯ ВСІХ ПРОГРАМИ

Hanushkevych M. R.,

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv,
Faculty of Applied Mathematics and Informatics, 1st year student,

122: Computer science

Supervisor: *Klavovych L.M.*

INCLUSIVITY IN PRACTICE: HOW TO DEVELOP ACCESSIBLE FOR ALL PROGRAMS

У нашому суспільстві кожен має право на рівні можливості та доступ до інформації, незалежно від свого віку, статі, раси, національності, інвалідності чи соціального становища. Інклюзивність - це не тільки дотримання прав людини, але і гарантія того, що кожен може реалізувати свій потенціал та внести свій внесок у розвиток суспільства.

Тому важливим завданням розробників програмного забезпечення є вивчення та використання різноманітних підходів та методик розробки доступних програм, щоб дати змогу використовувати їх кожному. Це і освітні програми, де потрібно забезпечити рівні можливості для отримання якісної освіти, і мобільні додатки та веб-сайти з послугами, де кожен зможе зрозуміти та замовити товар/послугу з легкістю, а також державні, юридичні, фінансові сайти, так необхідні в житті сучасної людини.

Процес розробки інклюзивних програм включає в себе ряд етапів та дій, які спрямовані на забезпечення доступності та включення різних груп людей, зокрема людей з обмеженими можливостями. Насамперед необхідно провести дослідження та аналіз потреб користувачів з різними обмеженнями (зору, руху, слуху, тощо). Це

Секція «ПРИРОДНИЧІ, МАТЕМАТИЧНІ ТА КОМП'ЮТЕРНІ НАУКИ»

допоможе зрозуміти, які потреби вони мають та які інструменти та ресурси можуть допомогти їм у повному використанні програми.

Для розв'язання цих проблем розробники можуть використовувати різні інструменти, такі як розширення доступу до програм, екранні читачі та інші. Для успішної розробки доступного програмного забезпечення важливо також враховувати культурні та лінгвістичні особливості різних користувачів. Наприклад, деякі користувачі можуть мати проблеми з розумінням інструкцій та інтерфейсів, які надані лише однією мовою.

Наступним етапом є вивчення стандартів доступності, які дозволяють забезпечити доступ для всіх користувачів, незалежно від їхніх обмежень. Стандарти доступності повинні бути визначені на рівні дизайну, розробки та тестування програми. Існують спеціальні стандарти та рекомендації, які забезпечують доступність програм для користувачів з обмеженими можливостями, розроблені на рівні держав. Наприклад, в США існує стандарт WCAG (Web Content Accessibility Guidelines), який містить рекомендації щодо розробки веб-сайтів та інших веб-ресурсів з урахуванням потреб користувачів з різними обмеженнями.

Розробка інтерфейсу користувача теж повинна відбуватися з урахуванням потреб користувачів з обмеженнями. Інтерфейс повинен бути зрозумілим та легко доступним для всіх.

Дуже важливим етапом є розробка функцій доступності, що передбачає розробку функцій, які дозволяють користувачам з різними видами інвалідності використовувати програму. Наприклад, це можуть бути голосові команди, збільшення шрифту, зміна кольорів або використання спеціальних пристроїв вводу.

Не менш важливим є етап тестування та валідації: після розробки програми необхідно протестувати її для переконання у її доступності та функціональності для користувачів з різними видами інвалідності. Часто до такого тестування залучають групи людей з різними обмеженнями, які якнайкраще визначають якість програми.

Надзвичайно важливим є те, щоб на кожному з цих етапів команда розробників працювала злагоджено та з однією ціллю – розробити ефективну програму з урахуванням потреб всіх груп можливих користувачів, у тому числі з різними обмеженнями. Це

Секція «ПРИРОДНИЧІ, МАТЕМАТИЧНІ ТА КОМП'ЮТЕРНІ НАУКИ»

дозволить зменшити бар'єри для людей з обмеженнями, дасть їм більшу можливість використовувати технології та брати участь у житті суспільства на рівні з іншими. Крім того, розробка доступних програм може мати позитивний вплив на бізнес, забезпечуючи більш широку аудиторію користувачів та збільшуючи задоволеність клієнтів. Тому, розробка доступних програм має важливе значення у сучасному світі, де інклюзивність стає все більш важливою цінністю.

У своїх дослідженнях я провела аналіз існуючих ресурсів на тему інклюзивності, опрацювала ключові документи: Section 508 Checklist, WCAG та ADA. Окрім того, проаналізувала на предмет доступності сайти, які найчастіше використовують студенти, одним із них був Microsoft Teams. А також запланувала розробку інформаційно-навчальної веб-аплікації стосовно інклюзивності, аналогу WCAG українською мовою.

Список джерел та літератури

1. Пушишева В. Я. - Інноваційні технології у навчанні осіб з обмеженими фізичними можливостями [Електронний ресурс]: <http://ap.uu.edu.ua/article/4>
2. Daniel Koskinen - Talk: What You Need to Know about the EU Accessibility Directive – Available from: <https://danielkoskinen.com/talk-what-you-need-to-know-about-the-eu-accessibility-directive/>
3. How to Meet WCAG (Quick Reference) - Available from: <https://www.w3.org/WAI/WCAG21/quickref/>
4. Information and Technical Assistance on the Americans with Disabilities Act – Available from: https://www.ada.gov/ada_intro.htm
5. Section 508 Checklist – Available from: <https://webaim.org/standards/508/checklist>
6. Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) Overview – Available from: <https://www.w3.org/WAI/standards-guidelines/wcag/>
7. What is the Americans with Disabilities Act (ADA) – Available from: <https://adata.org/learn-about-ada>
8. Why Accessible Technology Is Important – Available from: <https://sopa.tulane.edu/blog/why-accessible-technology-important>

Секція «ПРИРОДНИЧІ, МАТЕМАТИЧНІ ТА КОМП'ЮТЕРНІ НАУКИ»

Гузенко А.Ю., Бура М. В., Сибіль М. Г.

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів,
біологічний факультет, 5 рік навчання,
091: Біологія

КОНТРОЛЬ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗРОБЛЕНОЇ МЕТОДИКИ ПСИХОРЕГУЛЮЮЧОГО ТРЕНУВАННЯ ЛУЧНИКІВ

Husenko A. Yu., Bura M. V., Sybil M. H.

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv,
Faculty of Biology, 5th year student,
091: Biology

THE CONTROL OF THE EFFICIENCY ASSESSMENT OF THE DEVELOPED METHOD OF PSYCHOREGULATORY TRAINING OF ARCHERS

Стрільба з лука – це вид спорту, який характеризується значним та інтенсивним психологічним навантаженням. Зазвичай, за рівних умов перемагає той спортсмен, який вміє контролювати свій психофізіологічний стан, врівноважувати процеси гальмування та збудження до рівня, який найбільш сприятливо та ефективно впливає на техніку виконання пострілу та отримання високого результату. Головним завданням психологічної підготовки є формування, розвиток і вдосконалення психологічної готовності спортсмена перед стартом, його стану, самоаналіз для отримання максимального результату [1].

Мистецтво стрільби з лука потребує набору фізичних якостей, які доповнені гармонійним емоційним станом та вмінням використовувати існуючі системи вдосконалення майстерності лучників.

У кожного лучника є особливі секрети змагального настрою. Коли під час стрільби вдається все, лучник у найменших дрібницях запам'ятовує цей стан, і у потрібний момент його відтворює. Хороші стрільці немов актори входять в роль на важливому етапі змагань.

Секція «ПРИРОДНИЧІ, МАТЕМАТИЧНІ ТА КОМП'ЮТЕРНІ НАУКИ»

Це і є найцікавішим у цьому виді спорту. Лучник, як ніхто, знає, як налаштуватися на боротьбу.

Метою роботи є вдосконалення психологічної підготовленості лучників на основі запровадження спеціалізованих методик підвищення рівня психологічної готовності з використанням біохімічних методів контролю.

Дослідження проводили на базі кафедри теорії і методики стрільби, сучасного п'ятиборства та шахів, на базі СДЮШОР "Електрон" та на базі кафедри біохімії спорту ЛДУФК імені Івана Боберського. Психологопедагогічний експеримент полягав в запровадженні спеціалізованої методики регуляції психологічних станів лучників, його проводили впродовж 2 місяців. В експерименті брали участь 5 майстрів спорту по стрільбі з лука та 10 спортсменів МС (юнаки, вік учасників – 18–20 років). Для визначення ефективності методики, спортсмени були поділені на дві групи (експериментальну та контрольну), в яких знаходилось по 5 чоловік. Перед кожним тренуванням спортсмени експериментальної групи застосовували запропоновану методику. Дослідження тривали з вересня по березень та проходили в 2 етапи. Біохімічне обстеження спортсменів проводили також в два етапи: під час тренувань та змагань. Вміст катехоламінів визначали методом хроматографії в колонках [2].

Мобілізація енергетичних та фізичних можливостей спортсмена залежить від стану симпатoadреналової системи, а гормони наднирників катехоламіни є вирішальним індикатором стану організму спортсмена [3]. Визначення рівня цих біогенних амінів у плазмі та сечі спортсменів є показником фізіологічного стану їхньої центральної та периферичної нервової систем. Добова кількість катехоламінів (вміст у сечі), на відміну від плазменної, показує рівень активності організму впродовж дня [3]. З літературних джерел відомо, що після змагань з триатлону в плазмі спортсменів на 30% зростає вміст вільного адреналіну і на 45% вільного норадреналіну. Через добу після змагання в плазмі зберігалась підвищена концентрація сульфату норадреналіну і поступово знижувалась екскреція адреналіну з наднирників [3]. Оскільки подібних досліджень у лучництві не спостережено, тому

Секція «ПРИРОДНИЧІ, МАТЕМАТИЧНІ ТА КОМП'ЮТЕРНІ НАУКИ»

метою нашої роботи було дослідити стан симпато-адреналової системи спортсменів, зокрема, на прикладі оцінки екскреції гормону адреналіну.

У результаті біохімічного дослідження екскреції катехоламінів з сечею стрільців з лука були отримані такі дані. Екскреція адреналіну в стані спокою у стрільців до і після тренінгу у двох групах була приблизно однакова і становила в середньому $2,58 \pm 0,3$ нг/хв. Після психологопедагогічного тренінгу виявлено недостовірне зростання адреналіну в контрольній групі до рівня $2,92 \pm 0,4$ нг/хв, тоді як в експериментальній групі встановлено стабілізацію рівня гормону адреналіну до рівня середніх значень контрольної групи ($2,68 \pm 0,4$ нг/хв).

У лучників експериментальної групи на старті були виявлені зміни в екскреції гормону наднирників адреналіну. На старті встановлено достовірне вагоме підвищення рівня адреналіну, як в контрольній, так і в експериментальній групі, в 5 та 6 разів відповідно ($n=5$, $p>0,01$). Найважливі зміни рівня досліджуваного гормону виявлено в лучників експериментальної групи після тренінгу – екскреція адреналіну зменшилась втричі по відношенню до екскреції адреналіну до тренінгу.

Цікавим є те, що після тренінгу екскреція гормону адреналіну в експериментальній групі також зменшилась – вдвічі (на $60,4 \pm 9,0\%$) по відношенню до контролю в межах групи. У контрольній ж групі достовірних змін в екскреції адреналіну не було виявлено.

Гормони стресу, адреналін і норадреналін, відповідають за адаптаційні стани у спокої і під час фізичних вправ. На дії цих гормонів були зосереджені тисячі досліджень. Функції двох катехоламінів забезпечують процеси адаптації до різних стресових факторів, таких як фізичні вправи, гіпоглікемія, гіпоксія та вплив тепла, тощо. Таким чином, дослідження фіксували відмінність експресії катехоламінів у відповідь на фізичне тренування у представників чоловічої та жіночої статі, як у тренуваних, так і нетренуваних суб'єктів. Підвищена здатність виділяти адреналін спостерігалася у відповідь на фізичні вправи і на інші подразники, зокрема гіпоглікемію та гіпоксію [4]. На думку деяких авторів, це явище може частково пояснити вищу фізичну працездатність, що

Секція «ПРИРОДНИЧІ, МАТЕМАТИЧНІ ТА КОМП'ЮТЕРНІ НАУКИ»

спостерігається у тренуваних суб'єктів порівняно з нетренованими.

У результаті проведених досліджень встановлено, що систематичне застосування спеціалізованих методик підвищення рівня психологічної готовності спортсменів-лучників дозволяє зменшити екскрецію адреналіну в момент старту, що є сприятливим фактором для змагальної діяльності та отримання високого результату.

Список джерел та літератури

1. Виноградський Б. А. Моделювання складних біомеханічних систем і його реалізація в спорті: монографія / Б. А. Виноградський. – Львів: ЗУКЦ, 2007. – 284 с.
2. Kamyshnykov V. S. Kliniko-biokhimichna laboratorna diahnozyka: dovidnyk [v 2-kh t.] / V. S. Kamyshnykov. – [2-he vyd.]. – Minsk: Interpresservys, 2003. – Т. 2. – 463 p.
3. Zouhal H., Jacob C., Delamarche P., Gratas-Delamarche A. Catecholamines and the effects of exercise, training and gender // Sports Med. – 2008. – Vol. 38(5). – P. 401-423. doi: 10.2165/00007256-200838050-00004.
4. Jacob C., Zouhal H., Prioux J. et al. Effect of the intensity of training on catecholamine responses to supramaximal exercise in endurance trained men // Eur. J. Appl. Physiol. – 2004. Vol. 91 (1). – P. 35–40.

Надворний С. Р.,

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів,
географічний факультет, 3 рік навчання,
242: Туризм

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Nadvornyi S. R.,

Ivan Franko Lviv National University, Lviv,
Faculty of Geography, 3rd year of study,
242: Tourism

FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF TOURISM IN THE CONDITIONS OF WAR IN UKRAINE

Важливу роль у соціально-економічному розвитку держави та її регіонів відіграє туристичний бізнес. Для України туристична галузь є дуже важливою і сприяє залученню інвестицій та створенню нових робочих місць. З погляду загальноприйнятих світових стандартів інвестиційний клімат в нашій країні на сьогодні не дуже привабливий, тому пошук інвесторів для розвитку цієї галузі ускладнюється. Туристична галузь є однією із високорентабельних галузей економіки. Туризм має здатність впливати на економіку регіону, країни і світу. Проте кризові явища останніх років, пандемія коронавірусу, а зараз – російська агресія послабили динаміку туристичного ринку. Відтак велика кількість туристичних пам'яток зруйновані, готелі та ресторани в багатьох містах України зруйновані або перебувають у зоні ризику, тому що воєнні дії все ще продовжуються. Велика кількість міст залишилась без туризму, а галузь міжнародного туризму на даному етапі заморожена в Україні. Треба розуміти, що після деокупації областей міжнародні туристи деякий час не поїдуть до зруйнованих міст. Для того, щоб відновити всю інфраструктуру України, за попередніми підрахунками, потрібно інвестувати 1 млрд. дол. США.

Частина території України або окупована, або перебуває в зоні активних бойових дій і жодна туристична діяльність там

Секція «ПРИРОДНИЧІ, МАТЕМАТИЧНІ ТА КОМП'ЮТЕРНІ НАУКИ»

просто неможлива. Інша частина – західні та центральні області в основному функціонують, як прихисток для тих українців, які змушені були покинути свої домівки через агресію рф. Також на цих територіях частково поновили свою роботу туроператори, які спеціалізуються на внутрішньому туризмі. Можна констатувати, що українці потроху почали дозволяти собі короткі подорожі країною з метою перезавантаження для того, щоб зберігати працездатність та психологічний спокій. І це дає поштовх цілому ланцюжку суміжних галузей – перевізникам, рестораторам, виробникам крафтової продукції.[1]

Українські туроператори зараз розробляють туристичний маршрут «темного туризму». До співпраці запросили різних спеціалістів туристичної сфери: гідів, туристичні агенти, туристичні оператори та туристи. Все це зроблено для того, щоб іноземні туристи приїздили до України та дивились на руйнування, які спричинила російська армія в Україні. Бучу, Ірпінь, Бородянку, Гостомель, Чернігів та Харків вже відвідало велика кількість людей та світових лідерів, ці міста майже щодня відвідують велика кількість журналістів. Це все слугувало великим поштовхом для розробки таких турів. Головний директор Visit Ukraine зазначає, що подібні тури можуть показати всьому світу правду та ціну, яку сплачує Україна щодня.

Влітку почалась активна фаза відновлення туризму «безпечними» українськими містами, а на туристичних сайтах України можна побачити вже наявні тури історичними містами. Туристичні агенти України подбали про безпеку іноземців та надають рекомендації щодо безпечного перебування в країні, транспортування до безпечного місця та страхівку, який покриває всі ризики, що зараз є в Україні. Прогнозують, що економіка України від військових дій зменшиться на третину. Всі галузі української економіки відчують на собі вплив вторгнення росії. Спеціалісти сфери туризму сподіваються на більший розвиток внутрішнього туризму та на подорожі всередині країни. Однак на зараз поїздки до України зменшились на 80–90%, рівень завантаженості в туристичних регіонах знизився на 50%. Туризм повністю зупинився в містах, які знаходяться ближче до фронту, а прибутки готелів

Секція «ПРИРОДНИЧІ, МАТЕМАТИЧНІ ТА КОМП'ЮТЕРНІ НАУКИ»

впали на 70080%, які набагато нижчі, якщо порівнювати з минулим роком.[2]

Отже, на сьогодні досить складно формулювати певні висновки щодо розвитку туризму через нестабільну ситуацію в Україні, викликану війною. З цієї ж причини складно робити якісь прогнози щодо впливу воєнних дій на міжнародний туризм в Україні. Але можна з впевненістю сказати, що сфера туризму буде однією з сфер, яка допоможе пережити кризу після війни, якщо український уряд буде використовувати правильну маркетингову стратегію у цій галузі. Отже, останні декілька років для сфери міжнародного туризму є досить складними.

Україна може використовувати методи відновлення туризму після військових дій за прикладом країн, які вже пережили схожий досвід, але не потрібно забувати про те, що велика кількість науковців зазначають, що складність ситуації полягає в тому, що це найбільша військова агресія з часів Другої світової війни. Вітчизняні спеціалісти туристичної сфери мають поставити за мету пошук антикризових методів, за допомогою яких вони зможуть реанімувати галузь міжнародного туризму в Україні. Зрозуміло, що після закінчення війни ринок України буде повністю трансформований. Через велику кількість зруйнованих пам'яток, появу нових меморіальних місць для українців – сфера туризму повністю перейде на новий рівень. Зараз вже з'являються ідеї щодо відвідування місць, які були під окупацією або частково знищені. Українському уряду потрібно створювати бренд України як країні, по-перше, безпечної для відвідування, тому що за статистикою можна побачити, що після 2014 року ситуація почала набирати негативних позицій, а, по-друге, країна, яка є досить багатою на туристичні об'єкти. Наприклад, можна просувати українські гірськолижні курорти та морські пляжі. В Україні досить велика кількість замків в Західній Україні. Туристичний імідж України має постійно підтримуватись маркетинговою кампанією та сильною рекламою. Основні пріоритетні напрями державної політики в галузі туризму:

1) удосконалення правових засад регулювання відносин у галузі туризму;

Секція «ПРИРОДНИЧІ, МАТЕМАТИЧНІ ТА КОМП'ЮТЕРНІ НАУКИ»

2) забезпечення становлення туризму як високорентабельної галузі економіки України, заохочення національних та іноземних інвестицій у розвиток індустрії туризму, створення робочих місць;

3) розвиток в'їзного та внутрішнього туризму, сільського, екологічного (зеленого) туризму;

4) розширення міжнародного співробітництва, утвердження України на світовому ринку;

5) створення сприятливих для розвитку туризму умов шляхом спрощення та гармонізації податкового, валютного, митного, прикордонного та інших видів регулювання;

6) забезпечення доступності туризму та екскурсійних відвідувань для дітей, молоді, людей похилого віку, осіб з інвалідністю та малозабезпечених громадян шляхом запровадження пільг стосовно цих категорій осіб [3].

Список використаних джерел

1. Через війну надходження до держбюджету від тур галузі скоротилися майже на 26 %. URL: <https://www.tourism.gov.ua/blog/cherez-viyunu-nadhodzhennya-do-derzhbyudzhetu-vid-turgaluzi-skorotilisya-mayzhe-na-26> (дата звернення: 04. 03. 2023)
2. Право на відпочинок під час війни: як російське вторгнення вплинуло на туризм в Україні. URL: <https://foreignukraines.com/author/volotyrl158aeaf8d/> (дата звернення: 04. 03. 2023)
3. Чорний О. Найкращі часи – попереду. Що відбувається з туризмом в Україні під час війни. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/travel/samy-e-rkie-vremena-vpered-i-proishodit-turizmom1657645856.html> (дата звернення: 04. 03. 2023)

Належита К. П.

Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів,
Інститут комп'ютерних технологій, автоматики та метрології,
2 рік навчання,
123: Комп'ютерна інженерія

**ДОСВІД РОЗРОБКИ СТУДЕНТСЬКИХ СТАРТАПІВ
В СФЕРІ ПОСЛУГ
(НА ПРИКЛАДІ «ЛЬВІВСЬКОЇ ПОЛІТЕХНІКИ»)**

Nalezhyta K. P.,

Lviv Polytechnic National University,
Institute of Computer Technologies, Automation and Metrology,
2nd year student,
123: Computer Engineering

**EXPERIENCE IN THE DEVELOPMENT
OF STUDENT START-UPS IN THE FIELD OF SERVICES
(ON THE EXAMPLE OF LVIV POLYTECHNIC)**

Пандемія та війна істотно вплинула на моделі економічного розвитку різних галузей. Здавалося б, що в такі критичні моменти знайти ідею для стартапів було би вкрай важко, враховуючи умови воєнного часу і простий брак ідей. Адже видається, що всі більш-менш успішні ідеї вже кимось розроблені та зrealізовані. Однак існуючі умови є дуже зручними для розробки і просування малобюджетних стартапів. Малобюджетність не є перешкодою, а навпаки, є запорукою можливості трансформації бізнесу залежно від конкретних політичних та економічних реалій.

Протягом минулого семестру студентам мого курсу було запропоновано для вибору вивчення предмету «Технологія розробки стартапів». Даний курс передбачав створення власного стартапу, який включав в себе:

- опис проблеми, яку вирішуватиме даний стартап;
- ідею та рішення;
- аналіз цільової аудиторії;

Секція «ПРИРОДНИЧІ, МАТЕМАТИЧНІ ТА КОМП'ЮТЕРНІ НАУКИ»

- створення ціннісної пропозиції;
- розробка маркетингової стратегії;
- аналіз та підрахунок необхідного капіталу для запуску проекту;
- створення бізнес-моделі;

Більшість стартапів було зосереджені на вирішенні проблем у сфері екології та сфері послуг. Я вважаю, що це досить позитивно, що сучасне покоління студентів та молоді турбується про навколишнє середовище та своїми ідеями намагається йому допомогти. Не секрет, що у сучасного споживача є совість. Міленіали належать до найбільш етичної групи споживачів на сьогоднішній день. А два наступних покоління, знаних як Зет і Альфа, обіцяють перевищити міленіалів в свідомому споживанні.

Також визначальною рисою проектів була їх орієнтованість на сферу електронної комерції та можливість альтернативних способів оплати.

Загалом було підготовлено і представлено 15 стартапів, усі вони так чи інакше стосувались різних аспектів студентського життя. Показовим є те, що студент в теперішніх умовах припинив асоціюватися з інфантильною особою та безцільним проживанням молодості, а спосіб життя та навички чи потреби сучасного студента є прикладом для інших мобільних груп населення України чи світу. Наприклад, мобільність стала основою для стартапу, метою якого було створити рюкзак на всю поверхню якого можна було приліплювати значки та нашивки. Проте в більшості розробок переважала екологічна свідомість. Наприклад, один із проектів передбачав створення екологічної клінінг компанії. Головною ідеєю було поєднання швидкості процесу із зменшенням навантаження на середовище завдяки використанню устаткування клієнта.

Екологічно чистий бізнес, чи «зелений бізнес», демонструє прихильність екологічно стабільному майбутньому. Зелені стартапи прагнуть позитивно впливати на екологію, навколишнє середовище та своє оточення.

Другою значимою проблемою сьогодні є перевиробництво, у тому числі продуктів харчування. Компанії типу «Велика тарілка» не можуть заповнити усі ніші харчового бізнесу або освоїти більшість

Секція «ПРИРОДНИЧІ, МАТЕМАТИЧНІ ТА КОМП'ЮТЕРНІ НАУКИ»

нереалізованих продуктів харчування. Кулінарія, внаслідок короткотерміновості своєї реалізації, здебільшого наприкінці робочого дня відправляється в утилізацію. 30-відсоткові акції чи інші приклади здешевлення з метою продажу, не є ефективним способом порятунку продуктів харчування (салатів, піц, випічки, других страв) від сміттевого контейнера. А це, в свою чергу, за відсутності сегрегації сміття та компостування, чинить значний тиск на сміттєзвалища і екологію. Особливо актуальним це є для Львова як центра туристичного дозвілля. Тут до мереж супермаркетів, ресторанів та кав'ярень додаються заклади харчування при готелях, відпочинкових комплексах, фудкортах. Усі ці виробники щодня стикаються з проблемою списання нереалізованої продукції. Тому частина стартапів стосувалась вирішення проблеми збільшення обсягів реалізації придатних до споживання продуктів в останні години роботи закладів громадського харчування.

Наступну групу стартапів становили розробки щодо створення сервісу для пошуку та купівлі товарів за картинкою. Цей стартап не дивлячись на свою простоту, був цікавим у зв'язку із можливостями застосування штучного інтелекту, а нова технологія ще недостатньо активно просувається в українському ІТ середовищі. Цей стартап можна навіть використовувати в якості інструмента для створення контенту на основі штучного інтелекту, який би виконував роль віртуального порадирика. Також однією з опцій стартапу можна вважати створення чат-бота з різноманітними функціями.

Універсальність представлених стартапів полягала в тому, що вони не прив'язані до регіону, в якому були створені та не залежні від конкретної вікової категорії. Їх бюджет був не дуже великим, що збільшує шанси на втілення ідей у життя.

Оскільки стартапи, які б на перший погляд несамовиті ідеї не реалізовували, є розробленими бізнес-моделями, то представлення цих проектів відбувалося індивідуально. Таким чином, досягалось дотримання комерційної таємниці і висловлювалася подяка студентам за створення концепції та бізнес-плану.

Список використаної літератури:

1. Химич О.В. Технології розробки стартапів : навчальний посібник; за загальною редакцією Н.Ю. Подольчака, Т.В. Шаповалової; Міністерство освіти і науки України, Національний університет «Львівська політехніка», Львів, 2022 р. – 128 с.
2. Голомб В.М. Прискорений стартап : усе, що вам потрібно знати, аби перетворити мрії про стартап на реальність, від ідеї до продукту й до компанії, Київ, 2020 р. – 374 с.
3. Ворона Т.В. Стартап на мільйон : як українці заробляють статки на технологіях, Харків, 2018 р. – 332 с

Пономаренко М. Д.¹, Прядко О. Я.²

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів,

Факультет прикладної математики та інформатики,

4 рік навчання,

122: Комп'ютерні науки¹

Кафедра дискретного аналізу та інтелектуальних систем²

РОЗРОБКА СИСТЕМИ ОПРАЦЮВАННЯ ТЕКСТУ З ВИКОРИСТАННЯМ ТЕХНОЛОГІЇ СКАНУВАННЯ ДОКУМЕНТІВ

Ponomarenko M. D.¹, Pryadko O. Y.²

Ivan Franko National University of Lviv,

Lviv, Faculty of Applied Mathematics and Informatics,

4th year student,

122: Computer Science¹

Department of Discrete Analysis and Intelligent System²

DEVELOPMENT OF A SYSTEM FOR TEXT PROCESSING WITH THE USE OF DOCUMENT SCANNING TECHNOLOGY

Вступ

У сучасному світі люди стикаються з великими обсягами тексту майже щодня. Ручне опрацювання і виявлення потрібної інформації є трудомісткою задачею, яка займає багато часу. Також, текстова інформація може зберігатися не тільки в текстових документах, але і на фотографіях. Тому створимо уніфіковану систему опрацювання тексту, що об'єднує в собі дві найважливіші функції видобування інформації: виявлення ключових слів та розпізнавання іменованих сутностей. Крім того, наділимо систему здатністю сканувати текст з фотографій задля розширення можливостей вводу. Розпізнавання іменованих сутностей і виявлення ключових слів є важливими техніками обробки природної мови, які можуть допомогти ідентифікувати та витягнути важливу інформацію з великих обсягів тексту. Ці функції є корисними для класифікації документів на основі їх вмісту. Наприклад, визначивши імена людей, організацій і

Секція «ПРИРОДНИЧІ, МАТЕМАТИЧНІ ТА КОМП'ЮТЕРНІ НАУКИ»

місця в статті новин, ми можемо швидше класифікувати статтю як пов'язану з політикою, спортом, розвагами чи іншими категоріями. Виявлення ключових слів можна використовувати для визначення найважливішої інформації у фрагменті тексту, що дозволяє створити більш стислий підсумок.

Метою роботи є розробка уніфікованої системи для опрацювання тексту що міститиме в собі наступний функціонал: виявлення ключових слів в тексті, розпізнавання іменованих сутностей, шляхом дотренування мовної моделі BERT (англ. Bidirectional Encoder Representations from Transformers)[1], функція розпізнавання тексту з фотографії. Запропонований метод виявлення ключових слів є ефективним для текстів, що містять інформацію з різних доменів.

Результати дослідження

Для реалізації десктопної системи для опрацювання тексту написаного англійською мовою обрано мову Python і використано бібліотеку PyQt для створення інтерфейсу. Система підтримує зчитування тексту як з різних текстових файлів, так і зображень. Користувач може скористатися двома запропонованими функціями, такими як: виявлення ключових слів і розпізнавання іменованих сутностей.

Мовна модель BERT і породжувальна статистична модель LDA (англ. Latent Dirichlet Allocation) були використані для реалізації техніки виявлення ключових слів з тексту [2-3]. Для реалізації даної функції було здійснено наступні кроки:

- сегментація вхідного тексту на речення, які складатимуть текстовий корпус;
- генеруванням за допомогою LDA і створення вектора імовірностей приналежності тем до речень;
- отримання векторів вкладених слів, що чисельно описують речення за допомогою мовної моделі BERT;
- об'єднання векторів LDA і BERT з ваговим гіперпараметром для виділення ознак, щоб збалансувати відносну важливість інформації з кожного джерела.

Пошук фактичних кластерів реалізовано за допомогою алгоритму Kmeans, що є ефективним підходом для вилучення

Секція «ПРИРОДНИЧІ, МАТЕМАТИЧНІ ТА КОМП'ЮТЕРНІ НАУКИ»

слів з тексту, який може містити інформацію з різних доменів [4]. Векторні представлення речень, отримані за допомогою LDA і BERT, були використані як вхідні дані для Kmeans. Таким чином на основі отриманих кластерів були згенеровані теми, що складаються з окремих слів і описують текст. Дана робота показує, що конкатенація таких тематичних слів є ефективним способом генерування ключових слів, особливо у випадках, коли він містить інформацію з різних областей.

За допомогою мовної моделі BERT реалізовано функцію розпізнавання іменованих сутностей NER (англ. Named Entity Recognition), що дозволяє користувачу отримати текст де є підкреслені відповідними кольорами слова, що стосуються: часу, людей, організацій, географічних локацій і геополітичних термінів (Мал. 1). BERT є особливо ефективним для NER, оскільки він може фіксувати контекстуальні зв'язки між словами в реченні. Модель використовує контекстну інформацію, отриману від BERT, щоб прогнозувати, які слова є сутностями, а які ні.

Мал.

Також реалізовано функціонал для зчитування тексту із зображення.

Через те, що безпосередній текст може бути повернутий під будь-яким кутом, користувач має можливість самостійно обрати область з якої треба здійснити зчитування тексту. Для реалізації використано бібліотеку OpenCV [5].

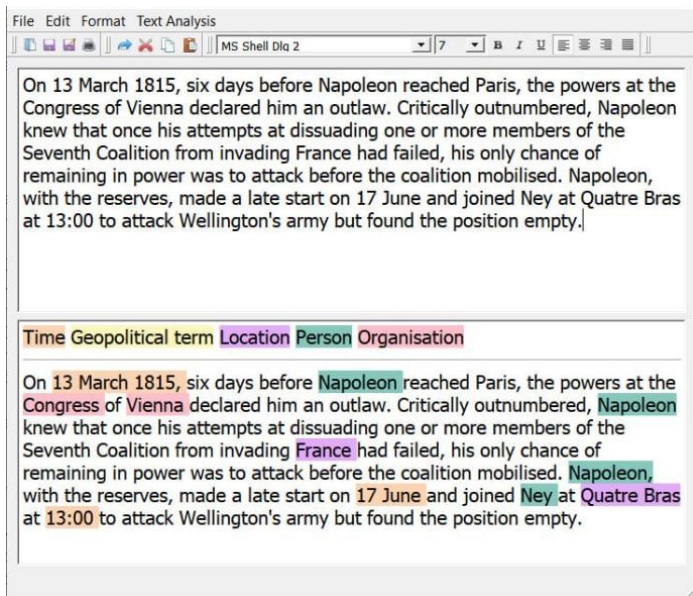
Висновок

У даній роботі розроблено десктопну систему для опрацювання тексту, написаного англійською мовою за допомогою бібліотек PyQT, OpenCV з використанням різноманітних моделей машинного навчання. Був реалізований наступний функціонал:

- Виявлення ключових слів: функція, що автоматично ідентифікує і вилучає найважливіші слова і фрази з текстового корпусу. Використано комбінацію методів BERT і LDA для виділення ознак. Розбивши вхідний текст на речення та отримавши їх векторні представлення, застосовано алгоритм Kmeans, який знаходив кластери схожих за змістом речень. Отримані кластери були використані для подальшого створення груп

Секція «ПРИРОДНИЧІ, МАТЕМАТИЧНІ ТА КОМП'ЮТЕРНІ НАУКИ»

- слів, що могли слугувати ключовими словами;
- Розпізнавання іменованих об'єктів: функція, що є підзадачею вилучення інформації, яка прагне знайти та класифікувати названі об'єкти, згадані в неструктурованому тексті, за попередньо визначеними категоріями, такими як імена осіб, організації, місця розташування. Для реалізації побудовано нейронну мережу в основі якої лежить модель BERT, для розпізнавання іменованих об'єктів, оскільки це контекстна модель мови, що була навчена на великій кількості текстових даних. У результаті, шляхом дотренування на спеціалізованому дата сеті, отримано модель, яку можна використовувати для автоматичного вилучення іменованих сутностей з нових текстових даних;
 - Сканування документа: функція, що обробляє зображення, зчитує текст і виводить його у поле вводу. Користувач може вибрати певну область на фотографії, яка має бути зісканована.

1. Jacob Devlin. BERT: Pre-training of Deep Bidirectional Transformers for Language Understanding / Ming-Wei Chang, Kenton Lee, Kristina Toutanova // Proceedings of the 2019 Conference of the North American Chapter of the Association for Computational Linguistics: Human Language Technologies – 2019. – Volume 1 (Long and Short Papers) – P. 4171–4186.
2. David M. Blei. Latent dirichlet allocation / David M. Blei, Andrew Y. Ng, Michael I. Jordan. // The Journal of Machine Learning Research – 2003. – Volume 3. – P. 993–1022.
3. X. Liu. Keywords Extraction Method for Technological Demands of Small and Medium-Sized Enterprises Based on LDA/ X. Liu, Z. Zhang, B. Li and F.Zhang // 2019 Chinese Automation Congress (CAC) – 2019. – P. 2855-2860.
4. MacQueen, J. B. Some Methods for Classification and Analysis of MultiVariate Observations / MacQueen, J. B // Proc. of the fifth Berkeley Symposium on Mathematical Statistics and Probability – 1967. – Volume 5.1. – P. 281–297.
5. G. Bradski. The OpenCV Library / G. Bradski // Dr. Dobb's Journal of Software Tools – 2000.

Пригара К. О., Бура М. В.

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів,
біологічний факультет, 4 рік навчання,
091: Біологія

**МОРФОМЕТРИЧНІ ПАРАМЕТРИ
ЗАРОДКІВ В'ЮНА *MISGURNUS FOSSILIS* L.
ПІД ЧАС РАННЬОГО ЕМБРІОГЕНЕЗУ**

Pryhara K. O., Bura M. V.

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv,
Faculty of Biology, 4th year student,
091: Biology

**THE MORPHOMETRIC PARAMETERS
OF THE LOACH EMBRYOS
DURING EARLY EMBRYOGENESIS PERIOD**

Детальний опис стадій ембріонального розвитку цільових видів, які можуть бути використані як модельні об'єкти, є незамінним для дослідження механізмів розвитку цих видів, а також впливу новосинтезованих біологічно активних сполук. Найпростіша форма стадії розвитку ґрунтується на описі основних морфологічних особливостей, параметрів та довжині тіла ембріона, а не на часі, що минув після запліднення. Прісноводні лабораторні риби, такі як медака (*Oryzias latipes* L.) та даніо (*Danio rerio*), часто використовують як модельні тварини в експериментальних дослідженнях біології розвитку та генетики. Стадії розвитку цих видів були описані дуже детально [1-2]. У прісноводного представника *Misgurnus anguillicaudatus*, виду, близького до *Misgurnus fossilis* і широко використовуваного науковцями для вивчення біології розвитку (Костомарова, 1991), також були детально визначені стадії розвитку. Однак стадії розвитку місцевого прісноводного виду риб *Misgurnus fossilis* потребують детального опису, щоб полегшити маніпуляції з ембріонами та дослідження самого ембріонального розвитку.

Секція «ПРИРОДНИЧІ, МАТЕМАТИЧНІ ТА КОМП'ЮТЕРНІ НАУКИ»

Дослідження проведені на зародках в'юна (*Misgurnus fossilis* L.) у період від запліднення до стадії 10 поділу (2, 16, 64 бластомерів, 8 (256 бластомери) та 10 поділи бластомерів (1024 бластомери)). Ікру одержували через 36 год після стимуляції та запліднювали в чашках Петрі суспензією спермій за Нейфахом А. А. [3]. В експерименті використано 3 самки і 3 самці в'юна (з кожної партії заплідненої ікри відбирали по 100 ікринок в чашку Петрі (для повтору в серії досліду на пару особин ставили 3 чашки (загалом 900 запліднених яйцеклітин)). Під час виконання експериментальних робіт були дотримані міжнародні норми гуманного поводження з лабораторними тваринами та вимоги статті 26 Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження».

Спостереження за зародками здійснювали впродовж 10 годин розвитку за допомогою бінокулярного мікроскопа МБС-9 з фотографічною приставкою в режимі реального часу. Морфологічний розвиток контрольної груп ембріонів оцінювали за таблицями розвитку [4], а морфологічні параметри вимірювали за допомогою програм *ImageJ* та *Photoshop (CC 2014v15)*.

У результаті проведеної контрольної серії досліджень встановлено, що у зародків, які розвивалися в контрольному розчині Гольтфретера для холоднокровних ($t = 23^{\circ}\text{C}$) перший поділ проходив через 60 ± 3 хв ($M \pm m$, [3-4]), а кожен наступний – через 30 ± 3 хв.

Ембріональний розвиток в'юна поділяють на періоди дроблення, бластули, гаструли, сегментація та вилуплення (кожен період складається з кількох етапів). У даній роботі представлено дослідження раннього ембріонального розвитку зародків в'юна під час періоду синхронного поділу бластомерів – від запліднення до 6 години розвитку (1024 бластомери).

Яйцеклітини в'юна після запліднення у контрольних зразках активуються при контакті з розчином Гольтфретера, хоріон набрякає, утворюючи перивітеліновий простір [4–5]. У жовтку не виявлено ліпідних глобул, а в цитоплазмі бластодерми присутні виключно жовткові гранули. Цитоплазма запліднених клітин рухається до анімального полюса і через 30 хвилин формується бластодиск (цитоплазматичний горбик, див. таблицю).

Секція «ПРИРОДНИЧІ, МАТЕМАТИЧНІ ТА КОМП'ЮТЕРНІ НАУКИ»

Таблиця

Морфометричні параметри зародків в'юна за нормальних умов
($M \pm m, n=3$)

Стадії, хв	Опис	Контроль	
		Площа, мм ²	Діаметр/ висота, мм
Запліднена яйцеклітина (40±3 хв)	Ікра	1,68±0,04	1,39±0,01
	Зародок	0,66±0,03	0,91±0,01
	- <i>бластодиск</i>	0,22±0,003	0,19±0,002
	- <i>жовток</i>	0,66±0,03	0,91±0,01
1 поділ 2 бластомери (60±3 хв)	Ікра	1,91±0,06**	1,41±0,04*
	Зародок	0,75±0,008	0,96±0,01
	- <i>бластомер</i>	0,08±0,004	0,19±0,01
	- <i>жовток</i>	0,67±0,004	0,95±0,01
4 поділ 16 бластомерів (150 хв±3 хв)	Ікра	2,28±0,03***	1,53±0,03***
	Зародок	0,90±0,03**	0,97±0,02***
	- <i>бластомер</i>	0,09±0,02	0,11±0,01###
	- <i>жовток</i>	0,81±0,01	0,97±0,02***
10 поділ 1024 бластомери (330 хв±3 хв)	Ікра	2,36±0,01***	1,66±0,01***
	Зародок	0,95±0,02***	1,02±0,02***
	- <i>бластомер</i>	0,10±0,04	0,05±0,01###
	- <i>жовток</i>	0,85±0,01**	1,01±0,03***

Примітка: * – достовірні зміни порівняно з стадією яйцеклітини;
– достовірні зміни порівняно з стадією 2 бластомерів відповідно
* – $p \geq 0,95$; ** – $p \geq 0,99$; *** – $p \geq 0,999$.

Схема поділу бластомерів в'юна, як і в інших костистих риб, є типовою для меробластів. Поділ клітин у перших десяти циклах дроблення є синхронним, і кожний поділ відбувається в середньому кожні 27–30 хвилин [3–4]. Одночасний поділ був

Секція «ПРИРОДНИЧІ, МАТЕМАТИЧНІ ТА КОМП'ЮТЕРНІ НАУКИ»

високосинхронним особливо серед бластомерів однієї бластодерми.

Завжди за нормальних мов після першої години інкубації спостерігали поділ зиготи на 2 бластомери, через 1,5 год після запліднення – 4 бластомери. Варто зазначити, що морфометричні параметри запліднених яйцеклітин достовірно не змінилися порівняно з ооцитами (дані в таблиці не наведено, однак фактично вони не відмінні від параметрів заплідненої яйцеклітини). Відмічено лише достовірне збільшення діаметру та площі ікри (див. табл.) впродовж години після запліднення.

Згідно з таблиці розвитку [4] під час 3 поділу формуються вісім бластомерів, а на 4 поділі – 16 бластомерів. Через 3 год після запліднення зародки представлені 32 бластомерами, але борозни 5-го поділу проходять паралельно екватору жовтка, в результаті чого утворюється «шапочка» на анімальному полюсі зародка, клітини якої не відділені від жовтка плазмалею та утворюють два ряди клітин [4–5].

На стадії 16 бластомерів виявлено достовірні зміни діаметру та площі ікри, жовтка, зародку і бластомерів порівняно з ооцитами/ заплідненою яйцеклітиною. Водночас достовірно зменшується діаметр бластомерів порівняно з стадією 1 поділу бластомерів. Такі зміни пов'язані з інтенсивним використанням материнських запасів з зародкового мішка.

Через 3,5 год після запліднення зародки представлені 64 бластомерами – стадія бластули. Стадію бластули поділяють на ранній і пізній терміни, враховуючи перехід у стадію проміжної бластули (mid-blastula). Ранній термін стадії бластули включає 128-, 256-, 512- та 1024-клітинні етапи та приблизно відповідає стадії морули. Перехід проміжної бластули визначається переходом від синхронного до асинхронного поділу через 5 годин 30 хвилин після [5]. У ранній термін періоду бластули кількість бластомерів бластодерми збільшується шляхом синхронного дроблення. На пізньому терміні кожна стадія розвитку визначається виключно морфологічними характеристиками.

На десятому поділі бластомерів зародок складався приблизно з 1024 клітин у бластодиску. Цей етап є перехідним між синхронними і асинхронне поділами зародкових клітин. Приблизно на цій стадії

Секція «ПРИРОДНИЧІ, МАТЕМАТИЧНІ ТА КОМП'ЮТЕРНІ НАУКИ»

зовнішній синцитіальний шар жовтка формується в крайовій частині бластодиска шляхом проліферації клітин без поділу цитоплазми.

Як і на стадії 16 бластомерів встановлено достовірні зміни діаметру та площі ікри, жовтка, зародку і бластомерів порівняно з заплідненою яйцеклітиною. Також достовірно зменшується діаметр бластомерів порівняно з стадією 1 поділу бластомерів (див.табл.).

Як експериментальні тварини, представники ряду *Misgurnus* дуже цікаві з точки зору маніпуляцій з хромосомами для індукування гіногенезу, андрогенезу та різноманітних поліплоїдій, передових біотехнологій для виробництва химерних риб, ядерної трансплантації, тощо [4]. Крім того відомо, що у кісткових риб період підвищеної чутливості починається відразу ж після запліднення, а в кінці періоду дроблення чутливість знижується та підвищується перед початком гастрюляції. Тому вважаємо, що наступним доцільним завданням буде дослідження морфометричних параметрів передличинок та личинок, для встановлення характеристик досліджуваного модельного об'єкта для адекватного дослідження впливу різноманітних хімічних та фізичних чинників, в тому числі й новосинтезованих сполук.

Список джерел та літератури

1. Iwamatsu T. Stages of normal development in the medaka *Oryzias latipes* // *Mech. Dev.* – 2004. – Vol. 121. – P. 605–618.
2. Kimmel C.B., Ballard W.W., Kimmel S.R., Ullmann B. et al. Stages of embryonic development of the zebrafish // *Dev. Dyn.* – 1995. – Vol. 203. – P. 253–310.
3. Goyda O.A. Biophysical aspects of animal early ontogenesis. Kiev: Naukova dumka; 1993. 224 p.
4. Fujimoto T., Kataoka T., Sakao S. et al. Developmental Stages and Germ Cell Lineage of the Loach (*Misgurnus anguillicaudatus*) // *Zool. Science.* – 2006. – Vol. 23. – P. 977–989.
5. Semochko O., Bura M., Mandzynets S., Ferensovich Y., Bilyj O., Sanagurski D. Morphological changes loach embryos and larvae *Misgurnus fossilis* L. for action with led blue type light // *Biophysical bulletin.* – 2010. – Vol.24. – P. 103–110.

Сарп'янчук П. В.

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів,
фізичний факультет, 5 рік навчання,
104: фізика та астрономія.

Науковий керівник: *Гнатенко Х. П.*

ВИМІРЮВАННЯ ЗАПЛУТАНОСТІ НА КВАНТОВОМУ КОМП'ЮТЕРІ

Sapriianchuk P. V.

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv,
Faculty of Physics, 5th year student, 104: physics and astronomy.
Scientific supervisor: *Gnatenko Kh. P.*

MEASURING ENTANGLEMENT ON A QUANTUM COMPUTER **ТЕКСТ ЦИХ**

Заплутаність. Квантова заплутаність – феномен, що проявляється в системі квантових частинок. Внаслідок заплутаності, квантовий стан (хвильова функція), кожної з частинок в системі, не може бути представлений, як незалежний від стану інших. Частинки можуть бути заплутані на великих відстанях [1], це використовується в квантовій криптографії та квантових комунікаціях. Однією з мір заплутаності є узгодженість. У роботі встановлено залежність узгодженості від параметрів двокубітних станів аналітично та за допомогою квантових обчислень.

Узгодженість квантового стану. У загальному випадку стан двокубітної системи можна подати у такому вигляді:

$$|\Psi\rangle = a|00\rangle + be^{i\phi_1}|01\rangle + ce^{i\phi_2}|10\rangle + de^{i\phi_3}|11\rangle, \quad (1)$$

де a, b, c, d – дійсні параметри, які задовольняють умову:

$$a^2 + b^2 + c^2 + d^2 = 1, \quad (2)$$

що впливає з умови нормування $\langle\Psi|\Psi\rangle = 1$. Параметри ϕ_1, ϕ_2, ϕ_3 – фази.

Секція «ПРИРОДНИЧІ, МАТЕМАТИЧНІ ТА КОМП'ЮТЕРНІ НАУКИ»

В роботі [2] показано, що для загального двокубітового стану узгодженість можна обчислити так:

$$C = 2|ade^{i\phi_3} - bce^{i(\phi_1+\phi_2)}|. \quad (3)$$

Середнє значення спіну та його зв'язок з параметрами стану.

Обчислимо в стані (1) середні значення таких операторів: $\sigma_1^x, \sigma_1^y, \sigma_1^z, \sigma_2^x, \sigma_2^y, \sigma_2^z, \sigma_1^x\sigma_2^x, \sigma_1^x\sigma_2^y, \sigma_1^x\sigma_2^z, \sigma_1^y\sigma_2^x, \sigma_1^y\sigma_2^y, \sigma_1^y\sigma_2^z, \sigma_1^z\sigma_2^x, \sigma_1^z\sigma_2^y, \sigma_1^z\sigma_2^z$, і з отриманих рівностей виразимо амплітуди та фази стану (1) через ці середні значення:

$$\begin{aligned} a &= \frac{1}{2}\sqrt{1 + \langle\sigma_1^z\rangle + \langle\sigma_2^z\rangle + \langle\sigma_1^z\sigma_2^z\rangle}, & b &= \frac{1}{2}\sqrt{1 + \langle\sigma_1^z\rangle - \langle\sigma_2^z\rangle - \langle\sigma_1^z\sigma_2^z\rangle}, \\ c &= \frac{1}{2}\sqrt{1 - \langle\sigma_1^z\rangle + \langle\sigma_2^z\rangle - \langle\sigma_1^z\sigma_2^z\rangle}, & d &= \frac{1}{2}\sqrt{1 - \langle\sigma_1^z\rangle - \langle\sigma_2^z\rangle + \langle\sigma_1^z\sigma_2^z\rangle}, \\ \cos\phi_3 &= \frac{\langle\sigma_1^x\sigma_2^x\rangle - \langle\sigma_1^y\sigma_2^y\rangle}{4ad}, & \sin\phi_3 &= \frac{\langle\sigma_1^x\sigma_2^y\rangle + \langle\sigma_1^y\sigma_2^x\rangle}{4ad}, \\ \cos\phi_2 &= \frac{\langle\sigma_1^x\rangle + \langle\sigma_1^x\sigma_2^z\rangle}{4ac}, & \sin\phi_2 &= \frac{\langle\sigma_1^y\rangle + \langle\sigma_1^y\sigma_2^z\rangle}{4ac}, \\ \cos\phi_1 &= \frac{\langle\sigma_2^x\rangle + \langle\sigma_1^z\sigma_2^x\rangle}{4ab}, & \sin\phi_1 &= \frac{\langle\sigma_2^y\rangle + \langle\sigma_1^z\sigma_2^y\rangle}{4ab}. \end{aligned} \quad (4)$$

Обчислення середніх значень операторів σ^x, σ^y зводиться до пошуку середнього значення оператора σ^z , що безпосередньо можна зробити на квантовому комп'ютері [3].

Стани вибрані для дослідження. В роботі вибрано такі три типи станів для дослідження їхньої узгодженості:

$$|\psi\rangle = \frac{1}{2}(|00\rangle + e^{i\alpha_1}|01\rangle + e^{i\alpha_2}|10\rangle + e^{i\alpha_3}|11\rangle), \quad (5)$$

$$|\chi\rangle = \cos(\theta/2)|01\rangle + \sin(\theta/2)|10\rangle, \quad (6)$$

$$|\phi\rangle = \cos(\theta/2)|00\rangle + \sin(\theta/2)|11\rangle. \quad (7)$$

Приклад результатів.

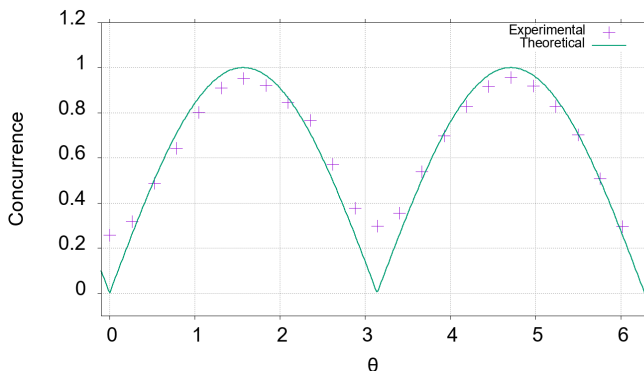

Рис. 1: Експериментальні результати обчислення узгодженості стану $|\chi(\theta)\rangle$ (6) для різних значень параметра θ за формулою (3) на квантовому комп'ютері IBM Lima (+) та теоретичні (неперервна лінія).

Висновки. У роботі показано дослідження узгодженості двокубітних квантових станів аналітично та за допомогою квантових обчислень на комп'ютерах IBM. Знайдено залежність заплутаності від параметрів квантових станів. З цією метою розглянуто стани (5)-(7). Узгодженість, як міра заплутаності добре збігається з теоретичною.

Список використаних джерел

-
- [1] Matson, J. Quantum teleportation achieved over record distances. Nature (2012).
 - [2] Fei, S.M.; Zhao, M.J.; Chen, K.; Wang, Z.X. Experimental determination of entanglement for arbitrary pure states. Phys. Rev. A 2009, 80, 032320.
 - [3] A. R. Kuzmak, V. M. Tkachuk, Phys. Lett. A 384, 126579 (2020).

Смолінська А. В.

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів,
географічний факультет, 2 рік навчання
106: Географія
Науковий керівник: *Буряник О. О.*

**МЕНЕДЖМЕНТ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ
РЕГІОНАЛЬНОГО ЛАНДШАФТНОГО ПАРКУ
«ЗНЕСІННЯ»**

Smolinska A. V.,

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv,
Faculty of Geography, 2nd year student,
106: Geography
Supervisor: *Burianyuk O. O.*

**MANAGEMENT OF NATURAL RESOURCES
OF THE REGIONAL LANDSCAPE PARK
“ZNESINIA”**

В останні десятиріччя природне середовище зазнало значного впливу людини, під антропогенним впливом постраждали та зникли деякі геосистеми, тому охорона навколишнього середовища є пріоритетним завданням на сьогоднішній час. Оптимальним варіантом охорони природи, є створення об'єктів природно-заповідного фонду (далі ПЗФ), на територіях які мають багате біо- та ландшафтне різноманіття. Але належне функціонування ПЗФ, вимагає виконання основних функцій менеджменту, а саме стратегічне планування розширення мережі ПЗФ; особливості організаційних структур управління територіями та об'єктами ПЗФ; урахування мотиваційних факторів в системі взаємовідносин суспільства і природоохоронних територій; здійснення контролю за станом природо-заповідних територій та об'єктів. Нами була виконана спроба проаналізувати менеджмент природних ресурсів, як особливої форми природокористування в регіональному ландшафтному парку «Знесіння» (далі РЛП «Знесіння»), який є

Секція «ПРИРОДНИЧІ, МАТЕМАТИЧНІ ТА КОМП'ЮТЕРНІ НАУКИ»

єдиним регіональним ландшафтним парком на території Львівської міської територіальної громади.

Менеджмент природоохоронних територій є необхідним для забезпечення збереження унікальних ландшафтів, охорони екосистем, сприяння розвитку рекреації, екоосвіти, наукових досліджень. Менеджмент ставить перед собою завдання моніторингу стану екосистем та природних ресурсів, окреслення чітких проблем та стратегій їх вирішення, які створюють беручи до уваги екологічні та економічні питання. Під поняттям менеджмент природних ресурсів йдеться про процес проектування, організації та контроль використання природних ресурсів (наприклад, рослинний та тваринний світ, водні ресурси, атмосфера та інше) задля їх стійкого забезпечення потреб людини та підтримки екосистем.

Регіональний природний парк «Знесіння» засновано у 1993 році наказом Львівської міської ради. Загальна площа об'єкта становить 312,1 га. [5]. Парк розташований в зоні Львівського плато, неподалік від Головного європейського вододілу.

Головною метою створення регіонального природного парку є збереження та відновлення природно-історичного комплексу гряди Знесіння і прилеглих територій давніх поселень Знесіння і Кривчиць [5]. Але реалізація вищезазначеної мети не можлива без ефективного менеджменту парку та його природних ресурсів.

У менеджменті природних ресурсів виділяють декілька напрямків, але слід пам'ятати що вони повинні бути безпечними для природи, адже «Невдалий активний менеджмент може бути гіршим, ніж коли його зовсім немає» [3, с. 75].

Основними напрямками менеджменту природних ресурсів є підтримка балансу геосистем, охорона геосистем та природних процесів, менеджмент за станом популяції тварин, риболовля, випас домашньої худоби як засіб менеджменту, охорона зникаючих та рідкісних видів рослин, збір побічних лісових продуктів, полювання в межах парку та довкола, охорона естетичної цінності, менеджмент водних ресурсів, менеджмент чистоти повітря та боротьба проти шуму, штучного освітлення [3].

Нами була звернута детальніша увага на менеджмент таких напрямків: за станом популяції тварин, риболовля; зникаючих та

Секція «ПРИРОДНИЧІ, МАТЕМАТИЧНІ ТА КОМП'ЮТЕРНІ НАУКИ»

рідкісних видів рослин, збір побічних лісових продуктів; водних ресурсів та чистоти повітря.

Менеджмент за станом популяцій тварин. Першим кроком для управління популяцій тварин на будь-якій території є спостереження за ними, аби визначити чіткі проблеми та побудувати стратегію розвитку потрібно знати стан, кількість та місце проживання популяції.

В межах РЛП «Знесіння» наявні оселища птахів, комах, плазунів та ссавців. Найчастіше тут зустрічається: горобець хатній (*Passer domesticus*), синиця велика (*Parus major*), кріт звичайний (*Talpa europaea*), білка звичайна (*Sciurus vulgaris*), куниця кам'яна (*Martes foina*), куріпка сіра (*Perdix perdix*), курочка водяна (*Gallinula chloropus*), голуб сизий (*Columba livia*), горлиця звичайна (*Streptopelia turtur*), жаба трав'яна (*Rana temporaria*). Для збереження популяції тварин важливим є охорона місця її проживання, а саме: охорона рослинного покриву, водних об'єктів, зменшення антропогенного впливу.

Актуальними заходами буде також забезпечення тварин харчуванням в період несприятливих природних умов (як приклад, годівниці для птахів) та впровадження «режиму тиші» на території в період гніздування.

Крім того, на вулиці Олекси Довбуша 24, розташована «Домівка врятованих тварин», яка функціонує як зоологічний відділ парку. Починаючи з 2018 року там живуть тварини, які постраждали від рук людини або ж від інших хижаків. З початку повномасштабного вторгнення в Україні притулок став місцем порятунку для сотні постраждалих тварин.

Риболовля. У парку знаходиться декілька водних об'єктів придатних до риболовлі, найпопулярніший з них є ставок в малому кар'єрі, який використовується з метою рекреації, оздоровлення та зокрема риболовлі. На березі ставка розташовані альтанки для відпочинку населення, смітники, та пояснювальні стенди про правила поведінки. Вилов риби є дозволений. Поширеним є окунь звичайний (*Perca fluviatilis*), короп звичайний (*Cyprinus carpio*), амур білий (*Stenopharyngodon idella*).

Вилов риби має бути врегульованим під час проведення наукових досліджень, нересту та з метою охорони зникаючих

Секція «ПРИРОДНИЧІ, МАТЕМАТИЧНІ ТА КОМП'ЮТЕРНІ НАУКИ»

видів рослин і тварин, які проживають у водоймі та в прибережних геосистемах [3].

Охорона зникаючих та рідкісних видів рослин. Аби підтримувати геосистему в цілому, важливо зберігати її біорізноманіття. У парку рослинність багатоманітна, спостерігаються представники флори, які належать до Червоної Книги України. Крім того, на схилах гори Хоμεць зберігаються види степової рослинності.

Найчастіше в РЛП «Знесіння» можна зустріти: гронянка півмісяцева (*Botrychium lunaria* (L.) Sw.), булатка великоквіткова (*Cephalanthera damasonium* (Mill.) Druce), пальчатокорінник Фукса (*Dactylorhiza fuchsii* (Druce) Soo), коручка пурпурова (*Erycaulis purpurata* Smith), підсніжник білосніжний (звичайний) (*Galanthus nivalis* L.), зозуліні сльози яйцевидні (*Listera ovata* (L.) R.Br.), гніздівка звичайна (*Neottia nidus-avis* (L.) Rich.) [1].

Основними переважальними породами є: клен гостролистий (*Acer platanoides* L.), к. несправжньооплатановий або явір (*A. pseudoplatanus* L.), береза повисла (*Betula pendula* Roth), дуб звичайний (*Quercus robur* L.), граб звичайний (*Carpinus betulus* L.), горобина звичайна (*Sorbus aucuparia* L.), сосна звичайна (*Pinus sylvestris* L.), ялина європейська (*Picea abies* (L.) Karst.), калина звичайна (*Viburnum opulus* L.), липа серцелиста (*Tilia cordata* Mill.), в'яз корковий (*Ulmus suberosa* Moench), яловець звичайний (*Juniperus communis* L.) та інші [4].

Для збереження рослинності парку необхідно спостерігати за поширенням та особливостями їх росту на даній території; управляти інвазійними видами; впроваджувати інформаційну ініціативу щодо видів рослин та їх ролі в екосистемі; встановити належний режим їх охорони.

Збір побічних лісових продуктів. В РЛП «Знесіння» збір побічних лісових продуктів є дозволений. Потрібно впроваджувати регулювання збору, проводити його у відповідних зонах, лімітувати його часом, сезоном та кількістю [3]. Адже безмірний збір може зашкодити цілісності геосистеми, та призвести до їх зникнення.

Секція «ПРИРОДНИЧІ, МАТЕМАТИЧНІ ТА КОМП'ЮТЕРНІ НАУКИ»

Охоронна водних ресурсів. Найвагомішими водними об'єктами на території РЛП «Знесіння» є ставок в малому кар'єрі, потік Хомиць, струмки Глибокий та Кривчицький. Для ефективного менеджменту рекомендуємо вжити такі заходи: проведення аналізу якості води; укріплення берегів (зокрема біля ставка в малому кар'єрі); запобігання несанкціонованому забору води; контролювати антропогенний вплив, який призводить до забруднення водних об'єктів.

Охорона чистоти повітря. Оцінка чистоти повітря на цій території проводиться рідко, за даними 2019 року всі показники знаходяться в межах норми. [2] Та варто зважати, що на цій території знаходяться підприємства ПАТ «Галичфарм», ТОВ «Львівморепродукти», ПрАТ «Львівський лікєро-горілчаный завод», ВО «Райдуга», Склозавод, Кераміко-скульптурна фабрика та залізнична станція «Підзамче», які завдають негативний вплив на якість повітря.

Доцільно контролювати ситуацію чистоти повітря, запроваджуючи такі заходи, як спостереження за якістю повітря, виявлення джерел забруднення та результату їхнього впливу, регулювання викидів підприємств (підписання угод між парком та підприємствами), освітнє інформування населення про потребу сприяння якості повітря.

Отже, для виконання функцій РЛП «Знесіння», необхідно використовувати менеджмент природних ресурсів, який включає визначення чітких проблем та відповідної стратегії щодо їх вирішень. Перспективи майбутніх досліджень полягають у створенні картографічних матеріалів для території та глибшому аналізі їх проблем.

1. Екосистемі послуги регіонального ландшафтного парку «Знесіння». Львів, 2019. 24 с.
2. Забруднення повітря на території РЛП «Знесіння» немає: результат аналізу забруднюючих речовин на 7-ми контрольних точках. URL: <https://deplv.gov.ua/2019/11/30/zabrudnennya-povitrya-na-terytoriyi-rlp-znesinnya-nemaye-rezultat-analizu-zabrudnyuyuchykh-rechovyn-na-7-my-kontrolnyh-tochkah/>
3. Кукурудза М.М. Менеджмент національних парків: Навчальний посібник. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. 127 с.
4. Тарас У. М. Дослідження судинних рослин на території РЛП «Знесіння». // Scientific Collection «InterConf», (49): with the Proceedings of the 2 nd International Scientific and Practical Conference «Theory and Practice of Science: Key Aspects» (April 7- 8, 2021). Rome, Italy: Dana, 2021. ст. 524-531
5. Худоба В.В. Розточацькі регіональні ландшафтні парки: особливості, структура і функціонування. //Науковий вісник НЛТУ України, 2010. Вип. 20.16. ст. 110–114

Хміль І. В., Гарасим Н. П.

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів,
біологічний факультет, 4 рік навчання,
091: Біологія

**КОЕФІЦІЄНТ ДЕФОРМАЦІЇ
ТА СТУПІНЬ УЩІЛЬНЕННЯ ЕРИТРОЦИТІВ САМЦІВ
ЩУРІВ ЗА ДІЇ ГІСТАМІНУ ТА РАНІТИДИНУ**

Khmil I. V., Harasym N. P.

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv,
Faculty of Biology, 4th year student,
091: Biology

**COEFFICIENT OF DEFORMATION AND DEGREES
OF CONDENSATION OF ERYTHROCYTES
OF MALE RATS UNDER THE ACTION OF HISTAMINE
AND RANITIDINE**

Гістамін утворюється в процесі декарбокซิлювання гістидину. Гістамін звільняється з клітин при анафілактичних і алергічних реакціях. Цей біогенний амін приєднується до H₁, H₂, H₃, H₄ гістамінорецепторів. H₂ гістаміновий рецептор – це мембранний білок, який пов'язаний з G-білком. H₂ рецептори посилюють секрецію шлункових залоз, беруть участь у регуляції тонуусу гладеньких м'язів матки, кишечника, судин. Відомо, що гістамін знаходить в тканинних базофілах, базофілах крові, еозинофілах, тромбоцитах (Бішко О.І., 2012; Brosnan M.E., 2020; Nazar W., 2021; Ying Zhao, 2022). На сьогодні відсутня інформація щодо ендогенного гістаміну в еритроцитах і рецепторів до цього аміну на цих клітинах.

Для вивчення впливу гістаміну на еритроцити, до крові додавали гістамін у концентрації 5,4 мкМ (0,01 мл 0,01 % гістаміну дигідрохлорид). Для вивчення H₂ рецепторів на еритроцитах застосовували (як блокатор H₂ рецепторів) ранітидин (комерційна назва «Ранітидин-Дарниця», виробник ПрАТ «Фармацевтична

Секція «ПРИРОДНИЧІ, МАТЕМАТИЧНІ ТА КОМП'ЮТЕРНІ НАУКИ»

фірма «Дарниця», 1 таблетка містить ранітидину гідрохлориду у перерахуванні на ранітидин 150 мг). Для цього до крові додавали розчини ранітидину (0,1; 1; 10 мкМ) і інкубували 5 хв. Також було досліджено поєднану дію гістаміну і ранітидину. Тому, до зразків крові додавали ранітидин (відповідно 0,1; 1; 10 мкМ) і після інкубації добавляли гістамін (5,4 мкМ). У зразках визначали коефіцієнт деформації та ступінь ущільнення еритроцитів (Моисеев С.И., 1990).

Встановлено, що додавання до крові гістаміну не спричиняє зміни коефіцієнта деформації еритроцитів. Ранітидин у концентрації 0,1 та 1 мкМ призводить до незначного зменшення коефіцієнта деформації еритроцитів (на 34 і 43 % відповідно), тоді як ранітидин у концентрації 10 мкМ приводить до збільшення коефіцієнта деформації еритроцитів, хоча це не підтвердилося достовірністю. Нами встановлено, що за поєданого додавання до крові ранітидину у концентрації 0,1 мкМ та гістаміну відбувається повернення коефіцієнта деформації еритроцитів до контрольних значень. Ранітидин у вищій досліджуваній концентрації (1 мкМ) у поєднанні з гістаміном також повертає показник до меж норми, а також коефіцієнт деформації еритроцитів достовірно змінюється порівняно з групою крові, до якої додавали тільки ранітидин зазначеної концентрації, що свідчить про наявність на мембрані еритроцитів H₂ рецепторів до гістаміну і про причетність цього рецептора до регуляції деформаційної здатності червоних кров'яних тілець. Потрібно нагадати, що ранітидин є блокатором H₂ рецепторів до гістаміну. За поєданого додавання до крові ранітидину у концентрації 10 мкМ та гістаміну показник коефіцієнта деформації еритроцитів також є у межах контрольних значень. У науковій літературі вказано, що підвищення активності аденілатциклазної системи еритроцитів зумовлює підвищення деформаційної здатності і зниження агрегації клітин; стимулювання протеїнкінази C посилює, проте не інтенсивно, деформабельність еритроцитів і знижує агрегацію; підвищення вмісту внутрішньоклітинного кальцію зумовлює підвищення агрегації еритроцитів і зниження їх деформабельності (Маймистова А. А., 2010). H₂ рецептор пов'язаний з роботою аденілатциклази, тому можна припустити,

Секція «ПРИРОДНИЧІ, МАТЕМАТИЧНІ ТА КОМП'ЮТЕРНІ НАУКИ»

враховуючи наші результати дослідження, що на мембранах еритроцитів цей рецептор регулює процес деформабельності.

Нами також встановлено, що додавання до крові гістаміну не зумовлює статистично достовірної зміни ступеня ущільнення еритроцитів. Додавання до крові ранітидину достовірно не змінило цього показника. Ведення до крові ранітидину у різних досліджуваних концентраціях, з наступним додаванням до зразка гістаміну також не зумовлювало достовірних змін ступеня ущільнення еритроцитів. Отже, H₂ рецептор до гістаміну, який наявний на мембрані еритроцитів шурів, не регулює ступеня ущільнення еритроцитів.

Список джерел та літератури

1. Бішко О. І. Гістамін і Блокатори Гістамінових Рецепторів. Структурні та Функціональні Аспекти // Вісник Львівського Університету. Серія Біологічна. – 2012. – Вип. 60. – С. 40–57.
2. Маймистова А.А., Кошелєв В.Б., Булаєва С.В., Муравьєв А.В. Изменение агрегации и деформируемости эритроцитов при активации внутриклеточных сигнальных путей // Ярославский педагогический вестник. –2010. – № 3. – С. 71–74.
3. Моисеев С.И., Осипов В.К., Ефимов К.В., Морозова Е.В. Быстрый способ оценки реологических свойств крови // Гематология и трансфузиология. – 1990. – Т. 35, № 10. – С. 36–37.
4. Brosnan M.E., Brosnan J.T. Histidine metabolism and function // The Journal of Nutrition. – 2020. – № 150 (1). – P. 2570S–2575S.
5. Nazar W., Plata-Nazar K., Sznurkowska K., Szlagatys-Sidorkiewicz A. Histamine Intolerance in Children: A Narrative Review // Nutrients. – 2021. – № 13. – P. 1486.
6. Ying Zhao, Xiaoyan Zhang, Hengxi Jin, Lu Chen, Jiang Ji, Zhongwei Zhang Histamine Intolerance – A Kind of Pseudoallergic Reaction // Biomolecules. – 2022. – № 12. – P. 454.

Шевченко Ірина

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів,

Факультет прикладної математики та інформатики,

3 рік навчання, 122: Комп'ютерні науки,

Науковий керівник: проф. *Прытула Микола*

**ЗАСТОСУВАННЯ МАТЕМАТИЧНИХ МОДЕЛЕЙ
ДЛЯ АНАЛІЗУ РИНКУ
КРИПТОВАЛЮТ**

Shevchenko Iryna,

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, Faculty of Applied

Mathematics and Informatics, 3th year student, 122: Computer Science,

research supervisor: prof. *Prytula Mykola*

**APPLICATION OF MATHEMATICAL MODELS
FOR THE ANALYSIS
OF THE CRYPTOCURRENCY MARKET**

Однією з актуальних задач на сучасному фінансовому ринку є аналіз динаміки цін на криптовалюту з використанням математичних моделей. У зв'язку зі зростаючим інтересом до цифрових валют та збільшенням їх ринкової капіталізації, розвиток наявних та створення нових математичних підходів для аналізу динаміки цін на криптовалюту має велике практичне значення.

Ключовою перевагою застосування математичних моделей для аналізу ринку електронних грошей є їх здатність до аналізу великої кількості даних та знаходження складних залежностей між ними [1]. Наприклад, можна використати моделі кластеризації, щоб згрупувати різні криптовалюти за спільними ознаками та порівнювати динаміку цін у межах кожного кластеру. Існують моделі, які дозволяють аналізувати динаміку цін на криптовалюту за допомогою математичних формул та індикаторів. Наприклад, можна використовувати моделі засновані на технічному аналізі, який використовує історичні дані цін та торгових об'ємів для вивчення ринку і прогнозування майбутніх цінових тенденцій.

Секція «ПРИРОДНИЧІ, МАТЕМАТИЧНІ ТА КОМП'ЮТЕРНІ НАУКИ»

Оцінити можливі збитки у разі негативного зміщення ціни криптовалюти можна за допомогою моделей відображення ризику Value at Risk, VaR [2]. VaR є математичною моделлю, яка оцінює максимальний можливий збиток, який може виникнути при визначеному рівні надійності.

Модель Facebook Prophet базується на аддитивній регресії з компонентами, що враховують сезонність та тренд. Вона використовується для прогнозування цін на цифрові валюти на короткій та середньостроковій перспективі.

Моделі аналізу графів та мереж можуть допомогти вивчити структуру ринку криптовалют та виявити зв'язки між різними криптовалютами та їх відносними цінами. До таких моделей відносяться PageRank, HITS, та моделі теорії графів [3].

Математичні індикатори, такі як RSI (Relative Strength Index), MACD (Moving Average Convergence Divergence), Bollinger Bands та інші дозволяють оцінювати рівень перекупленості або перепроданості активу, виявляти сигнали на вхід або вихід з ринку та інші корисні параметри.

Для аналізу фундаментальних показників криптовалют можна використати математичну модель оцінки фінансової стійкості криптовалютного проекту, яка використовує такі показники, як дохідність, заборгованість, ліквідність та інші.

За допомогою моделі обробки природної мови та моделі аналізу сегменту аналізують тексти на інтернет-форумах та соціальних медіа, де обговорюється динаміка цін на криптовалюти та поведінка ринку загалом [3]. Це дозволяє виявити настрої трейдерів та інвесторів та зрозуміти, які фактори впливають на їх рішення щодо купівлі та продажу криптовалют.

На підставі огляду багатьох математичних моделей, які аналізують ринок криптовалют, хотіла б виділити моделі ARIMA та LSTM, які, на мою думку, є найбільш ефективними під час дослідження динаміки цін на цифрову валюту.

Математична модель авторегресійної інтегрованої ковзної середньої ARIMA (Autoregressive Integrated Moving Average) [4] є однією з найпоширеніших моделей для аналізу часових рядів. ARIMA модель зазвичай використовується для прогнозування та

Секція «ПРИРОДНИЧІ, МАТЕМАТИЧНІ ТА КОМП'ЮТЕРНІ НАУКИ»

аналізу часових рядів, які мають стаціонарність та не мають виразних трендів або сезонності. Якщо часовий ряд ціни криптовалюти не є стаціонарним, то його можна перетворити за допомогою методу диференціювання на стаціонарний і використовувати ARIMA модель для прогнозування ціни криптовалюти на майбутнє. Зазвичай вона складається з трьох параметрів: p , d та q . Параметр p відповідає за кількість авторегресійних членів в моделі. Ці члени включають попередні значення ряду. Параметр d відповідає за ступінь диференціювання. Це означає, що ряд може бути перетворений на стаціонарний шляхом віднімання попереднього значення від поточного. Параметр q відповідає за кількість ковзних середніх у моделі. Ці середні включають згладжені значення помилок попередніх прогнозів.

Формула ARIMA (p, d, q) [5] може бути записана як:

$$y_t = c + \sum_{i=1}^p \phi_i (y_{t-i} - \mu) + \sum_{j=1}^q \theta_j \varepsilon_{t-j} + \varepsilon_t$$

де: – значення ряду в часовій точці t ; c – константа; – коефіцієнти авторегресії; – значення ряду в часовій точці $t-i$; – середнє значення ряду; – коефіцієнти ковзної середньої; – помилки попередніх прогнозів; – помилка поточного прогнозу.

Модель LSTM [6] може працювати з послідовними даними будь-якої форми та не потребує стаціонарності даних, що робить її більш гнучкою в порівнянні з ARIMA. LSTM (Long Short-Term Memory) – це рекурентна нейронна мережа, що має додаткові «ворота пам'яті», які дозволяють зберігати та використовувати інформацію на довгі періоди часу [7]. Ця модель добре підходить для аналізу ринку криптовалют, оскільки цей ринок характеризується високою волатильністю та швидкими змінами цін.

Для LSTM моделі кількість прихованих шарів, кількість нейронів у кожному шарі, функції активації воріт та інші параметри можуть бути визначені шляхом зведення задачі до задачі класифікації або регресії та використання методів оптимізації для знаходження оптимальних значень параметрів.

Секція «ПРИРОДНИЧІ, МАТЕМАТИЧНІ ТА КОМП'ЮТЕРНІ НАУКИ»

Створена мною комп'ютерна програма мовою програмування Python за моделлю ARIMA з використанням бібліотек Pandas, Requests, Matplotlib дозволяє з невеликою похибкою (3-7%) на основі історичних даних ціни електронної монети Bitcoin спрогнозувати ціну на майбутнє та перевірити її точність у порівнянні з актуальною ціною (див. рис.).

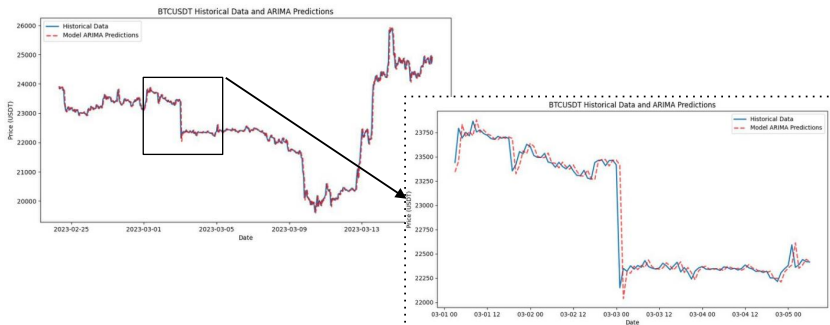

рис. – Результат комп'ютерної програми за моделлю ARIMA

Використання математичних моделей та індикаторів для аналізу ринку криптовалют може допомогти інвесторам та трейдерам робити більш обґрунтовані рішення щодо управління своїми інвестиціями та ризиками. Зокрема, ARIMA та LSTM моделі для аналізу ринку електронних грошей є потужними інструментами для прогнозування ринкових тенденцій та цінових коливань криптовалют.

1. «Introduction to Cryptocurrencies» by Andreas M. Antonopoulos
2. «Applied Time Series Analysis and Forecasting» by Richard Harris.
3. «Cryptocurrency Investing Bible: The Ultimate Guide About Blockchain, Mining, Trading, ICO, Ethereum Platform, Exchanges, Top Cryptocurrencies for Investing and Perfect Strategies to Make Money» by Alan T. Norman
4. <https://medium.com/towards-data-science/time-series-forecasting-arma-models-7f221e9eee06>
5. <https://www.machinelearningplus.com/time-series/arma-model-time-series-forecasting-python/>
6. «Cryptoassets: The Innovative Investor's Guide to Bitcoin and Beyond» by Chris Burniske and Jack Tatar
7. <https://www.analyticsvidhya.com/blog/2021/03/introduction-to-long-short-term-memory-lstm/>

Шувар С. О.

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів,
факультет прикладної математики та інформатики,
4 рік навчання, 122: Комп'ютерні науки

Керівник: *Квасниця Г.А.*, консультант: *Каратаєв М.*

**ВИКОРИСТАННЯ НЕЙРОННИХ МЕРЕЖ
ДЛЯ ОЦІНКИ ВОЄННИХ
РУЙНУВАНЬ**

Shuvar S. O.

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv,
Faculty of Applied Mathematics and Informatics, 4th year student, 122:
Computer Science

Supervisor: *Kvasnytsia H. A.*, adviser: *Karatajew M.*

**ESTIMATION
OF WAR DESTRUCTIONS
USING NEURAL NETWORKS**

Із 24 лютого 2022 року невинні бомбардування України російськими військовими завдають неймовірних страждань українському народу. Значна шкода була завдана інфраструктурі українських міст та сіл. Незважаючи на те, що український уряд зосереджується на самій війні, зараз він планує відбудову країни за допомогою глобальної підтримки з боку світової спільноти. Для позовів до міжнародних судів, або індивідуального відшкодування, а також для отримання репарацій та компенсацій для відновлення і відбудови України необхідні зведені докази та реєстр пошкоджених об'єктів з оцінкою втрат, відповідно до обґрунтованої методології.
[1]

Процес інспекції територій є досить складним та витратним. Команда аннотаторів повинна проглянути велику кількість ортофотопланів, оцифрувати кожену будівлю та визначити рівень пошкодження. Отже, існує потреба в інструментах і методах, які могли б допомогти швидко оцінити пошкоджені будинки, а саме

Секція «ПРИРОДНИЧІ, МАТЕМАТИЧНІ ТА КОМП'ЮТЕРНІ НАУКИ»

розробка алгоритмів комп'ютерного зору. Такі алгоритми можуть допомогти автоматично визначати рівень зруйнування будівлі, що дозволить підвищити якість та швидкість процесу оцінки руйнувань. Крім того, такий підхід дозволить значно зменшити кількість людських помилок та підвищити надійність отриманих даних.

Отож метою роботи є створення автоматизованої універсальної системи для класифікації рівня руйнування інфраструктур різноманітних типів на ортофотопланах населених пунктів України, що включає автоматизацію процесу підготовки тренувальних даних, тренування моделі та оцінку точності отриманих передбачень.

Робота виконана в рамках проекту Київської Школи Економіки – “Росія заплатить”[1] та “RebuildUA”[2], тому дані, надані для дослідження, не є публічними.

Результати дослідження

Партнерами проекту “RebuildUA” були надані дані 69 населених пунктів України, що постраждали від бойових дій. Дані для одного населеного пункту складаються з однієї або кількох пар файлів: ортофотоплану формату .geotiff з роздільною здатністю в межах від 5 до 7 см на піксель та .geojson файлу з GPS координати та рівнем зруйнування для кожної будівлі на ортофотоплані. Рівень зруйнування будівель кодується цілим значенням від 1 до 5. Приклади такої класифікації, а також кількість руйнувань кожного типу наведені у таблиці 1.

Оскільки розподіл рівня зруйнованості будинків не є збалансованим, а розмах варіаційного ряду значно перевищує мінімальну варіанту, було вирішено звузити запропонований постачальниками розподіл та збалансувати дані. Таким чином, класи 2 та 3 об'єдналися у клас 2, а класи 4 та 5 у клас 3.

Оскільки дана робота зосереджена на класифікації пошкоджень кожної будівлі, доцільним є нарізати ортофотоплан на невеликі зображення з будівлею у середині. Оточення будівлі надає критично важливу інформацію та візуальні підказки, які можуть допомогти моделі краще передбачити рівень пошкодження. Шляхом аналізу розподілу площ було встановлено розмір таких зображень 256x256.

Секція «ПРИРОДНИЧІ, МАТЕМАТИЧНІ ТА КОМП'ЮТЕРНІ НАУКИ»

Будівлі, розмір яких перевищує вказаний, були розділені на декілька зображень. Однак, якщо включити занадто багато навколишньої території, це збільшує ризик заплутати модель через додавання до неї фрагментів зображення, які містять кілька будівель різного рівня пошкодження, а також інформацію, невідповідну контексту завдання, таку як зелені насадження, пішоходи, автомобілі тощо. Тому для вилучення об'єктів, які не мають відношення до оцінки збитку, було вирішено додати до триканального зображення четвертий – альфа-маску центральної будівлі. В результаті для оновлених рівнів зруйнування 1, 2, 3 отримали 6361, 9100, 9996 зображень відповідно. Ці дані використовуються для навчання моделі.

Модель реалізовано за допомогою бібліотеки PyTorch. Це архітектура згорткової нейронної мережі (CNN [3]), створена аналогічно до мережі VGG (Visual Geometry Group) [4], що складається з двох основних частин: виділення ознак (feature extraction) і класифікатора (мал. 1). Частина виділення ознак відповідає за вивчення представлення вхідного зображення, яке фіксує важливі ознаки для класифікації. Вона складається з кількох згорткових (Convolution) шарів із активацією ReLU, які вивчають просторові особливості зображення, за якими слідують шари максимального об'єднання (Max-pooling), які зменшують дискретизацію ознакових карт (feature maps), щоб зменшити їх просторовий розмір. Batch-нормалізація також застосовується до вихідних даних деяких згорткових шарів для покращення стабільності навчання та продуктивності.

Частина класифікації складається з повністю з'єднаних (fully-connected) шарів, які відображають вивчені ознаки у ймовірності класу. Вихід частини вилучення ознак зрівнюється та проходить через два повністю з'єднані шари з активацією ReLU та batch-нормалізацією. Кінцевий вихідний рівень має 3 вузли і обчислює ймовірності класів за допомогою функції активації softmax.

Підчас навчання моделі застосовувалась методологія розширення даних – застосування випадкових перетворень до вхідних даних, що є поширеним підходом, завдяки якому модель краще узагальнює нові дані. Методи розширення, які застосовуються до даного набору

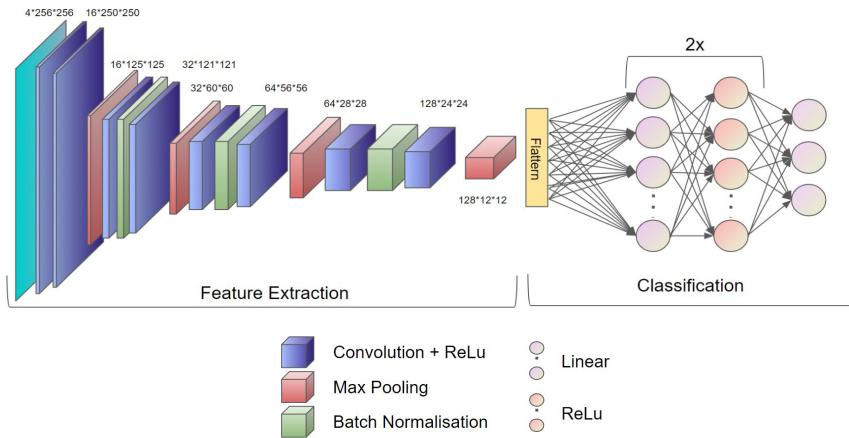
Секція «ПРИРОДНИЧІ, МАТЕМАТИЧНІ ТА КОМП'ЮТЕРНІ НАУКИ»

Таблиця 1

Класи руйнувань та їхній розподіл)

Класи руйнувань	1	2	3	4	5
	Немає видимих пошкоджень	Ймовірне руйнування	Невеликі пошкодження	Сильне пошкодження	Повністю зруйновано
Фото					
Кількість	180060	10763	5480	1789	3884

Секція «ПРИРОДНИЧІ, МАТЕМАТИЧНІ ТА КОМП'ЮТЕРНІ НАУКИ»

Мал. 1. Архітектура моделі

даних, складаються з горизонтальних і вертикальних обертань, афінних перетворень та змін яскравості та контрасту.

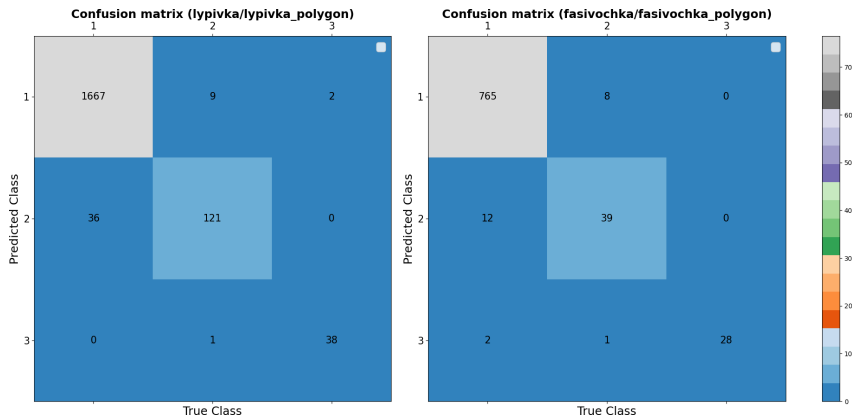
Модель навчалась із використанням стохастичного градієнтного спуску [5] для оптимізації з початковою швидкістю навчання (η) 0.001 Для тестування було обрано модель, натреновану на 91 епосі. Для оцінки підходу використовувались дані із 5 населених пунктів із більш-менш збалансованою класифікацією, що були вилучені із тренувальних даних. Результати передбачень, отримані на цих тестових даних, демонструють метрики із таблиці 2 а також матриці конфузій (мал. 2) для відповідних місцевостей.

Таблиця 2

Результуючі метрики

Accuracy	0.982059
Precision	0.981083
Recall	0.982059
F1	0.981381

Секція «ПРИРОДНИЧІ, МАТЕМАТИЧНІ ТА КОМП'ЮТЕРНІ НАУКИ»

Мал. 2. Матриці конфузій

Запропонований алгоритм машинного навчання демонструє хороші результати отриманих передбачень рівнів зруйнованості будівель та може бути застосованим для практичного аналізу руйнувань.

Використана література

1. RussiaPay. (n.d.). <https://damaged.in.ua/>.
2. RebuildUA | Допомога у відбудові України. (n.d.). <https://rebuildua.net/>.
3. Keiron O'Shea, Ryan Nash (2015, December 2). An Introduction to Convolutional Neural Networks.
4. Karen Simonyan, Andrew Zisserman (2015, October 6). VERY DEEP CONVOLUTIONAL NETWORKS FOR LARGE-SCALE IMAGE RECOGNITION.
5. Jing Yang, Guanci Yang (2018, March 7). Modified Convolutional Neural Network Based on Dropout and the Stochastic Gradient Descent Optimizer.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**НАУКА В УКРАЇНІ:
ДОСВІД ТА ІННОВАЦІЇ**
ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ
І СТУДЕНТСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ
ВИПУСК 1

(Львів, 25 березня 2023 р.)

Редактор *Дмитро Новак*
Комп'ютерне верстання *Любов Семенович*
Обкладинка *Святослав Пих*

Формат 60×84/16. Ум. друк. арк. 16,74. Тираж 65 прим. Зам. №

Видавець і виготовлювач:

Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000

СВІДОЦТВО

Про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК № 3059 від 13.12.2007 р.

Н 34 Наука в Україні: досвід та інновації : збірник Матеріалів I студентської науково-практичної конференції (м. Львів, 25 березня 2023 р.) / Дмитро Новак (голова редколегії), Анастасія Смолінська (секретар редколегії). – Львів, 2023. – Вип. 1. – 288 с.

У збірнику подано апробовані науково-дослідні роботи студентів та магістрантів під час I студентської науково-практичної конференції «Наука в Україні: досвід та інновації» (Львів, 25 березня 2023 р.), організованої Науковим товариством студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених Львівського національного університету імені Івана Франка за принципом флештоку у галузях гуманітарних, технічних, природничих та суспільних наук.

Для науковців, викладачів ЗВО, аспірантів, студентів і всіх тих, хто цікавиться досвідом та проблемами сучасної української науки.

УДК 001.895(477)(06)